Habitatge assequible

LA PROPOSTA DE L'IMPSOL

Vivienda asequible

LA PROPUESTA DEL IMPSOL

Biblioteca AMB
1006266

Àrea metropolitana de Barcelona
Mancomunitat de municipis

Habitatge assequible

LA PROPOSTA DE L'IMPSOL

LA PROPUESTA DEL IMPSOL

Vivienda asequible

R. 15883

IMPSOL

Àrea metropolitana de Barcelona
Mancomunitat de municipis

Col·legi d'Arquitectes de Catalunya

Àrea metropolitana de Barcelona
Mancomunitat de municipis

BIBLIOTECA

Habitatge assequible *LA PROPOSTA DE L'IMPSOL*
Vivienda asequible *LA PROPUESTA DEL IMPSOL*

PRESENTACIONS | PRESENTACIONES

4 **Joan Clos i Matheu**

6 **Joan B. Mur i Soteras**

8 **Dídac Pestaña Rodríguez**
L'IMPSOL, instrument de la política Metropolitana d'habitatge
El IMPSOL, instrumento de la política Metropolitana de vivienda

10 **Jaume Vendrell i Amat**
Habitatge assequible metropolità, opcions i entrebancs
Vivienda asequible metropolitana, opciones y dificultades

14 **Carles Conill i Vergés**
Apunts sobre la gestió de l'IMPSOL
Apuntes sobre la gestión del IMPSOL

16 **Rafael de Cáceres**

20 **Gerard García-Ventosa**

22 **Carles Martí Arís**
El programa de promoció d'habitatges públics de l'IMPSOL: una opinió i un diagnòstic provisional des de l'arquitectura
El programa de promoción de viviendas públicas del IMPSOL: una opinión y un diagnóstico provisional desde la arquitectura

32 *OBRES | OBRAS*

TEXTOS

54-55 **(1) Josep Roselló i Til / Batlle - Roig**

66-67 **(2) Manuel Brullet Tenas / Ravetllat - Ribas**

78-79 **(3) Josep L. Mateo Martínez / Pascual - De los Santos**

90-91 **(4) Llimona - Ruíz Vallès / Lluís Nadal Ollé**

102-103 **(5) Rosa Bassols Pascual / Costas - Gómez**

114-115 **(6) Eduard Calafell Lafuente / Lluís Cantallops Valeri**

126-127 **(7) Serra - Vives - Cartagena / Alonso - Balaguer**

138-139 **(8) Joan Pascual Argenté / Buxadé - Margarit**

150-151 **(9) Anna M. Noguera Nieto / Rufino J. Hernández**

162-163 **(10) Josep M. Botey i Gómez**

164 *ÍNDEX | ÍNDICE*

Presentació

La presonalitat de Barcelona no es pot comprendre sense conèixer els valors dels municipis, dels espais i dels ciutadans i de les ciutadanes que conformen el fet metropolità.
Barcelona és gran i es desenvolupa gràcies a aquesta realitat territorial que ens dóna, a tots serveis, lleure, cultura i un espai on viure. Els nostres habitatges dins d'aquesta gran urbs que és la Barcelona real esdevenen el primer factor de benestar personal i col·lectiu.
Hem heretat un hàbitat metropolità ple de contrastos, amb els desequilibris propis d'una ciutat en desenvolupament, complexa i diversa. Hem posat alguns fonaments estables per reconstruir unes ciutats més igualitàries. Aquesta tendència a la igualtat es fomenta amb accions de finalitat elemental: millorar la salut pública, augmentar les opcions de treball, habilitar serveis més eficients i, també, construir cases més dignes i confortables.
La Mancomunitat de Municipis de l'Àrea Metropolitana de Barcelona ha tingut, des de la seva creació un paper decisiu en la vertebració del territori metropolità. Ha creat noves infrastructures de connexió, ha construït passejos, places i parcs, ha mantingut les platges, ha gestionat els sistemes naturals i ha urbanitzat els polígons industrials.
Fa pocs anys que ens vàrem imposar també el repte de promoure habitatges a preus assequibles. Els trenta ajuntaments que formen part de la Mancomunitat es poden sentir satisfets de la tasca que han dut a terme a través de l'IMPSOL, i no només per haver proporcionat un habitatge digne a molts joves metropolitans, sinó, també per haver contribuït a reequilibrar el paisatge urbà de la Barcelona real amb entorns residencials nous de magnífica qualitat.
Estic segur que les noves i nombroses propostes d'habitatge de l'IMPSOL aprofitaran allò més positiu d'aquesta experiència en comú d'arquitectes, gestors, financers, constructors i usuaris a la recerca de la llar més sòlida i confortable a preu assequible.
És amb aquest ànim esperançador que us presento aquesta publicació que recull obres i propostes de l'Institut Metropolità del Sòl.

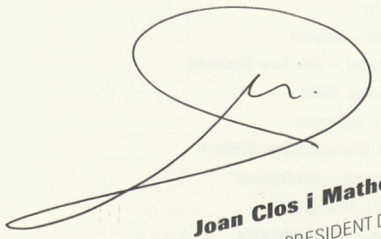

Joan Clos i Matheu
PRESIDENT DE LA MANCOMUNITAT DE MUNICIPIS
DE L'ÀREA METROPOLITANA DE BARCELONA

Presentación

La personalidad de Barcelona no se puede entender sin conocer los valores de los municipios, de los espacios y de los ciudadanos y las ciudadanas que conforman el hecho metropolitano.
Barcelona es grande y se desarrolla gracias a esta realidad territorial que nos da a todos servicios, ocio, cultura y un espacio en el que vivir. Nuestras viviendas en esta gran urbe que es la Barcelona real son el primer factor de bienestar personal y colectivo.
Hemos heredado un hábitat metropolitano lleno de contrastes, con los desequilibrios propios de una sociedad en desarrollo, compleja y diversa. Hemos puesto algunas bases estables para reconstruir unas ciudades más igualitarias. Esta tendencia a la igualdad se fomenta con acciones de finalidad elemental: mejorar la salud pública, aumentar las opciones de trabajo, habilitar servicios más eficientes y, también, construir casas más dignas y confortables.
La Mancomunidad de Municipios del Área Metropolitana de Barcelona ha tenido desde su creación un papel decisivo en la vertebración del territorio metropolitano. Ha creado nuevas infraestructuras de conexión, ha construido paseos, plazas y parques, ha mantenido las playas, ha gestionado los sistemas naturales y ha urbanizado los polígonos industriales.
Hace unos años nos impusimos también el reto de promover viviendas a precios asequibles. Los treinta ayuntamientos que forman parte de la Mancomunidad se pueden sentir satisfechos de la labor que han llevado a cabo a través del IMPSOL; y no sólo por haber proporcionado una vivienda digna a muchos jóvenes metropolitanos, sino también por haber contribuido a reequilibrar el paisaje urbano de la Barcelona real con nuevos entornos residenciales de magnífica calidad.
Estoy seguro de que las nuevas y numerosas propuestas de vivienda del IMPSOL aprovecharán lo más positivo de esta experiencia en común de arquitectos, gestores, financieros, constructores y usuarios en la búsqueda del más sólido y confortable hogar a un precio asequible.
Es con este ánimo esperanzador con el que os presento esta publicación que recoge obras y propuestas del Instituto Metropolitano del Suelo.

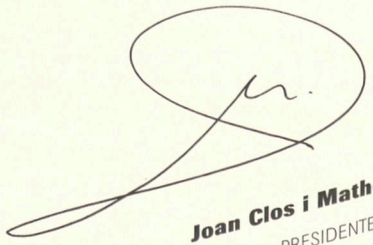

Joan Clos i Matheu
PRESIDENTE DE LA MANCOMUNIDAD DE MUNICIPIOS
DEL ÁREA METROPOLITANA DE BARCELONA

Des de fa anys la nostra Sala d'Exposicions és un referent de qualsevol activitat arquitectònica important del nostre país, on hem tingut importants exposicions d'arquitectes foranis i d'aquí i també realitzades en moltes ocasions en col·laboració amb diferents tipus d'institucions i entitats: internacionals, locals, privades i públiques.

En la darrera dècada hem tingut el goig de mostrar a la nostra Sala importants exposicions sobre les realitzacions en el terreny de l'habitatge públic; recordo les dos del Patronat Municipal de l'Habitatge de Barcelona els anys 1985 i el 1986 com també l'any 1989 amb la Direcció General d'Arquitectura i Habitatge o l'exposició Obra Pública a Catalunya l'any 1985 i que posteriorment s'ha anat actualitzant, també en col·laboració amb la Direcció General d'Arquitectura i Habitatge.

Ara presentem les realitzacions de l'Institut Metropolità de Promoció de Sòl, Gestió Patrimonial (IMPSOL) depenent de l'Àrea Metropolitana de Barcelona – Mancomunitat de Municipis de les que hi ha dos aspectes que voldria destacar, d'una banda la forma en que es gestionen els encàrrecs i d'altra banda l'important nombre de companys que hi participen en els diversos encàrrecs.

Barcelona té dificultats en trobar sòl disponible per invertir-hi en noves iniciatives i promocions d'habitatges, per tant tot el que és l'entorn de la ciutat comtal esdevé pràcticament l'única alternativa per a nous assentaments d'habitatges, per això em satisfà que l'IMPSÒL pugui presentar les realitzacions de més de cinquanta companys i que ho faci a casa nostra.

Joan B. Mur i Soteras
DEGÀ DEL COL·LEGI D'ARQUITECTES
DE CATALUNYA

Desde hace años nuestra Sala de Exposiciones es un referente de cualquier actividad arquitectónica importante en nuestro país, en ella hemos tenido importantes exposiciones de arquitectos foráneos y de aquí, y también realizadas en muchas ocasiones en colaboración con diferentes tipos de instituciones y entidades: internacionales, privadas y públicas.

En la última década hemos tenido el placer de mostrar en nuestra Sala importantes exposiciones de las realizaciones en el campo de la vivienda; recuerdo las dos del Patronato Municipal de la Vivienda de Barcelona en los años 1985 y 1986, así como la del año 1989 con la Dirección General de Arquitectura y Vivienda, o la exposición Obra Pública en Cataluña, en el año 1985, y que posteriormente se ha ido actualizando, también en colaboración con la Dirección General de Arquitectura y Vivienda.

Ahora presentamos las realizaciones del Instituto Metropolitano de Promoción del Suelo, Gestión Patrimonial (IMPSOL), dependiente del Área Metropolitana de Barcelona - Mancomunidad de Municipios, en las que hay dos aspectos que querría destacar: por un lado, la forma en que se gestionan los encargos, y por otro, el importante número de compañeros que participan en los diversos encargos.

Barcelona tiene dificultades en encontrar suelo disponible para invertirlo en nuevas iniciativas y promociones de viviendas, por tanto, todo lo que es el entorno de la ciudad condal se convierte en prácticamente la única alternativa para nuevos asentamientos de viviendas, por eso me satisface que el IMPSOL pueda presentar las realizaciones de más de cincuenta compañeros y que lo haga en nuestra casa.

Joan B. Mur i Soteras

DECANO DEL COLEGIO DE ARQUITECTOS
DE CATALUÑA

L'IMPSOL, instrument de la política metropolitana d'habitatge

Després de quasi tres quadriennis democràtics d'esforç inversor intensiu en infrastructures, dotacions i serveis, els ajuntaments catalans, i potser especialment els de l'àmbit metropolità, començarem a implicar-nos en la gestió de les polítiques d'habitatge des de la lògica de les necessitats locals.
S'enceta així una línia nova d'acció municipal per tal de contrarestar limitacions endèmiques en la producció d'habitatge: l'adscripció del sector privat a les operacions de major rendibilitat i cicle més curt i la inadeqüació al marc local, en molts casos, de l'actuació dels òrgans de l'administració autonòmica, hereva natural de les competències i antigues funcions de l'estat.
Amb la creació dels organismes i societats públiques de gestió de sòl i habitatge, les administracions locals podem impulsar el desenvolupament urbà racional i satisfer la demanda social d'habitatge amb major agilitat.
L'Institut Metropolità de Promoció de Sòl és l'òrgan de gestió directa de la Mancomunitat de Municipis de l'Àrea Metropolitana de Barcelona especialitzat en materialitzar la política de sòl i habitatge dels ajuntaments metropolitans.
La Mancomunitat, creada ara fa un decenni, no és avui solament una entitat per a la concertació, vertebració i solidaritat metropolitanes, sinó, alhora, una institució moderna i dinàmica, bolcada en la inversió territorial, els serveis comuns i el suport tècnico-gestor per als ajuntaments.
Aquesta disposició activa i pragmàtica ens mou a buscar la major eficiència en aquelles línies de treball comunes en que té sentit que siguem operatius: en la planificació del territori i les infrastructures, en la preservació dels sistemes naturals, en la projectació i execució de l'espai públic i la vialitat i en la promoció de sòl i habitatge.
L'àmbit de la Mancomunitat abasta l'espai nodular metropolità: trenta municipis i més de la meitat de la població de Catalunya; una ciutat real amb migració interna considerable i requeriments elevats de mobilitat, dotacions i residència.
En aquest intricat escenari metropolità els operadors privats no han pogut o sabut cobrir la demanda d'habitatge dels sectors de població joves ni dels de rendes modestes, que han tendit a adquirir els habitatges de segona mà desocupats per les famílies de rendes mitjanes i elevades, de vegades en emplaçaments allunyats de l'entrellat social i familiar de suport.
Les actuacions de l'IMPSOL incideixen, doncs, en el fragment de demanda de promoció més difícil, buscant l'equilibri econòmic en favor del resultat social i urbà, però reportant, també, una certa contenció dels preus del mercat lliure que afavoreix tots els usuaris.
Les directrius del Consell d'Administració de l'IMPSOL aposten decididament per la qualitat arquitectònica dels projectes d'habitatge, en la mesura que determinen la bondat del paisatge urbà, en un esforç per ser capdavanters en la millora del conjunt metropolità.
L'experiència adquirida per l'IMPSOL a Canaletes, Riera Gasulla i el Pla de l'Estació ens permet afrontar, amb força il·lusió, una etapa nova de desplegament en molts indrets del nostre àmbit territorial, augmentant el nombre d'actuacions i d'habitatges promoguts i compartint rigor, professionalitat i lleialtat amb els ajuntaments metropolitans.

Dídac Pestaña i Rodríguez
PRESIDENT DEL CONSELL D'ADMINISTRACIÓ DE L'IMPSOL
VICEPRESIDENT PRIMER DE LA MMAMB

El IMPSOL, instrumento de la política Metropolitana de vivienda

Después de casi tres cuatrienios democráticos de esfuerzo inversor intensivo en infraestructuras, dotaciones y servicios, los ayuntamientos catalanes, y quizá especialmente los del ámbito metropolitano, comenzamos a implicarnos en la gestión de las políticas de vivienda desde la lógica de las necesidades locales.
Se iniciaba así una nueva línea de acción municipal a fin de contrarrestar limitaciones endémicas en la producción de vivienda: la adscripción del sector privado a las operaciones de mayor rentabilidad y ciclo más corto y la inadecuación al marco local, en muchos casos, de la actuación de los órganos de la Administración autonómica, heredera natural de las competencias y antiguas funciones del Estado.
Con la creación de los organismos y sociedades públicas de gestión de suelo y vivienda, las administraciones locales podemos impulsar el desarrollo urbano racional y satisfacer la demanda social de vivienda con mayor agilidad.
El Instituto Metropolitano de Promoción del Suelo es el órgano de gestión directa de la Mancomunidad de Municipios del Área Metropolitana de Barcelona especializado en materializar la política del suelo y la vivienda de los ayuntamientos metropolitanos.
La Mancomunidad, creada ahora hace un decenio, no es hoy sólo una entidad para la concertación, vertebración y solidaridad metropolitanas, sino, al mismo tiempo, una institución moderna y dinámica, volcada en la inversión territorial, los servicios comúnes y el soporte técnico-gestor para los ayuntamientos.
Esta disposición activa y pragmática nos mueve a buscar la mayor eficiencia en aquellas líneas de trabajo comunes en que tiene sentido que seamos operativos: en la planificación del territorio y las infraestructuras, en la preservación de los sistemas naturales, en la proyectación y ejecución del espacio público y la vialidad, y en la promoción de suelo y vivienda.
El ámbito de la Mancomunidad abarca el espacio nodular metropolitano: treinta municipios y más de la mitad de la población de Cataluña; una ciudad real con una considerable migración interna y elevados requerimientos de movilidad, dotaciones y residencia.
En este intrincado escenario metropolitano, los operadores privados no han podido o sabido cubrir la demanda de vivienda de los sectores de población joven ni de las rentas modestas, que han tendido a adquirir las viviendas de segunda mano desocupadas por las familias de rentas medias y altas, a veces en emplazamientos alejados del núcleo social y familiar de apoyo.
Las actuaciones del IMPSOL inciden, pues, en el fragmento de la demanda de más difícil promoción, buscando el equilibrio económico en favor del resultado social y urbano, pero reportando también una cierta contención de los precios del mercado libre que favorece a todos los usuarios.
Las directrices del Consejo de Administración del IMPSOL apuestan decididamente por la calidad arquitectónica de los proyectos de vivienda, en la medida en que determinan la bondad del paisaje urbano, en un esfuerzo por ser pioneros en la mejora del conjunto metropolitano.
La experiencia adquirida por el IMPSOL en Canaletes, Riera Gasulla y el Pla de l'Estació nos permite afrontar, con gran ilusión, una nueva etapa de despliegue en muchos lugares de nuestro ámbito territorial, aumentando el número de actuaciones y de viviendas promovidas y compartiendo rigor, profesionalidad y lealtad con los ayuntamientos metropolitanos.

Dídac Pestaña Rodríguez
PRESIDENTE DEL CONSEJO DE ADMINISTRACIÓN DEL IMPSOL
VICEPRESIDENTE PRIMERO DE LA MMAMB

Habitatge assequible metropolità, opcions i entrebancs

Molt recentment, la Secció Catalana de l'Associació de Promotors Públics ha concedit a l'IMPSOL el "Premi a la millor actuació en habitatges de nova construcció" per la promoció de Canaletes, a Cerdanyola del Vallès.

Canaletes, la primera promoció d'habitatge de l'IMPSOL, pot interessar per la seva magnitud, per l'excel·lent arquitectura pública o per les aportacions tipològiques d'alguns dels seus edificis. Però, Canaletes és, sobretot, un fragment complet i divers de ciutat que s'integra a Cerdanyola. El nou barri incorpora els components viaris, d'espais lliures, d'usos i dotacionals més enllà de les seves necessitats pròpies; els sistemes han estat concebuts a escala de ciutat. Com a exercici de gestió, Canaletes ha permès verificar, en un cicle sencer, l'eficàcia de tots els instruments operatius de la Mancomunitat de Municipis metropolitans: Ordenació Urbanística, Espai Públic, Patronat de Collserola i evidentment, l'IMPSOL. I, tot això, bastit des d'una col·laboració molt intensa amb el consistori cerdanyolenc. Després de dècades d'inviabilitat, Canaletes avala tota una manera d'estructurar l'espai metropolità, fonamentada en la concertació institucional, el seguiment rigorós de processos lògics de gestió i la coordinació en un escenari tècnic multidisciplinari.

Tant l'experiència esmentada com les promocions diverses endegades posteriorment per l'IMPSOL ens han fet prendre consciència de les possibilitats de desenvolupar una extensa acció pública d'habitatge assequible, però també se'ns han fet evidents les limitacions i contradiccions en què, forçosament, haurem de moure'ns. Intentarem referir-nos a algunes d'aquestes qüestions, anotant-ne, a l'ensems, els entrebancs i les opcions de futur.

Assolir una **qualitat arquitectònica** notable es considera, a les nostres contrades, una obligació ètica de les administracions. I no només per l'efecte requalificador del paisatge urbà, sinó també per la funció cultural positiva de la bona arquitectura. L'afany de l'IMPSOL d'aconseguir una qualitat remarcable s'ha traduït en la formulació d'un model eficaç, participatiu i sobretot, transparent, de concursos, adaptats a la nova legislació de contractes. L'alt nivell professional dels nostres arquitectes i, per lògica, dels avantprojectes, fa difícil i ingrata la selecció, però garanteix l'objectiu apuntat. En el futur, ens caldrà continuar perfeccionant la tècnica dels concursos, incrementar les oportunitats d'accés a les generacions joves d'arquitectes i limitar encara més la documentació admissible, per tal d'evitar la tendència visible a l'esforç desproporcionadament elevat dels despatxos. Entenem també que cal continuar defensant la diversitat d'arquitectures valuoses que emergeix d'aquest procés selectiu múltiple.

Sobre les **altres formes d'accés a l'habitatge**, distintes de la compra, forma quasi universal al nostre país, val a dir que ens queda un llarg trajecte per recórrer. La baixa acceptació social del sistema de lloguer front al prestigi de l'adquisició és un fenomen cultural força arrelat que, de moment, no és sensible als darrers canvis del mercat financer. Així, el submercat de lloguer ha d'adscriure's a promocions de gra extremament menut o en àmbits de població fluctuant. L'opció que estudiem a l'IMPSOL per assajar a mig termini és la del **lloguer amb opció de compra**, forma intermèdia que hauria de comportar l'assumpció per part dels Fons de Valors Immobiliaris del procés subsegüent a la construcció i lliurament. En les simulacions realitzades, després de 10 anys de lloguer, podria materialitzar-se l'adquisició, que amb 20 anys ulteriors d'aportacions equivalents al lloguer restaria finançada. En qualsevol cas, creiem més factibles, del punt de vista promocional, les solucions híbrides que les de lloguer simple.

En relació als **models i programes d'habitatge**, continuem ancorats, els promotors públics, en la repetició d'uns clixés que provenen d'una mena de monocultiu de tipus que ha anat imposant la iniciativa privada. D'una banda, resulta comprensible la temença dels operadors públics locals a projectar pèrdues sobre els migrats pressupostos dels ajuntaments, que haurien de saldar amb diner públic les possibles errades d'experiments tipològics inacceptats; resulta, emperò, menys comprensible que els òrgans de gestió de l'Administració autonòmica, de major cabuda i expressa facultat, insisteixin en els models recurrents sense examinar la viabilitat d'altres programes ni organitzacions internes de l'habitatge.

Encara que és cert que agradar a la major part dels usuaris possibles d'un habitatge de preu assequible equival a l'encert promocional i a l'equilibri de resultats, no ho és menys que els canvis socials en els costums, en l'organització familiar i en el món del treball mereixen assajar nous i diversos tipus d'habitatge corresponents a la mateixa diversitat social.

Destil·lar nous models per a nous programes i comprovar-ne l'acceptació és un dels reptes que haurem d'assumir a l'IMPSOL en una part del cicle de promocions futur. Des de l'habitatge bàsic no compartimentat (encara sense encaix legal) fins a l'habitatge adaptable o "a la carta" se'ns albiren diverses línies alternatives de gestió.

Pel que fa als **anacronismes del sector de la construcció**, ja

Vivienda asequible metropolitana, opciones y dificultades

Muy recientemente la Sección Catalana de la Asociación de Promotores Públicos ha concedido al IMPSOL el "Premio a la mejor actuación en viviendas de nueva construcción" por la promoción de Canaletes, en Cerdanyola del Vallès.

Canaletes, la primera promoción de vivienda del IMPSOL, puede interesar por su magnitud, por la excelente arquitectura pública o por las aportaciones tipológicas de algunos de sus edificios. Pero Canaletes es, sobre todo, un fragmento completo y diverso de ciudad que se integra en Cerdanyola. El nuevo barrio incorpora los componentes viarios, de espacios libres, de usos y dotacionales más allá de sus necesidades propias; los sistemas se han concebido a escala de ciudad. Como ejercicio de gestión, Canaletes ha permitido verificar, en un ciclo entero, la eficacia de todos los instrumentos operativos de la Mancomunidad de Municipios metropolitanos: Ordenación urbanística, Espacio Público, Patronato de Collserola y, evidentemente, el IMPSOL. Y todo ello construido desde una muy intensa colaboración con el consistorio de Cerdanyola.

Después de décadas de inviabilidad, Canaletes avala toda una manera de estructurar el espacio metropolitano, basada en la concertación institucional, el seguimiento riguroso de procesos lógicos de gestión y la coordinación en un escenario técnico multidisciplinario. Tanto la experiencia citada como las diversas promociones puestas en marcha posteriormente por el IMPSOL nos han hecho tomar conciencia de las posibilidades de desarrollar una extensa acción pública de vivienda asequible, pero también se nos han evidenciado las limitaciones y contradicciones en que, forzosamente, tendremos que movernos. Intentaremos referirnos a algunas de estas cuestiones, anotando al tiempo las dificultades y las opciones de futuro.

Alcanzar una notable ***calidad arquitectónica*** *se considera aquí una obligación ética de las administraciones. Y no sólo por el efecto recalificador del paisaje urbano, sino también por la positiva función cultural de la buena arquitectura. El afán del IMPSOL de conseguir una notable calidad se ha traducido en la formulación de un modelo eficaz, participativo y, sobre todo, transparente, de concursos, adaptados a la nueva legislación de contratos. El alto nivel profesional de nuestros arquitectos y, por lógica, de los anteproyectos, hace difícil e ingrata la selección, pero garantiza el objetivo apuntado. En el futuro tendremos que seguir perfeccionando la técnica de los concursos, incrementando las oportunidades de acceso a las jóvenes generaciones de arquitectos y limitando aún más la documentación admisible para evitar la visible tendencia al esfuerzo desproporcionadamente elevado de los despachos. Entendemos también que hay que seguir defendiendo la diversidad de arquitecturas valiosas que emergen de este proceso selectivo múltiple.*

Sobre las ***otras formas de acceso a la vivienda*** *distintas de la compra, casi universal en nuestro país, justo es decir que nos queda un largo trayecto por recorrer. La poca aceptación social del sistema de alquiler frente al prestigio de la adquisición es un fenómeno cultural muy arraigado que, de momento, no es sensible a los últimos cambios del mercado financiero. Así, el submercado de alquiler ha de adscribirse a promociones de vivienda pequeña o a ámbitos de población fluctuante. La opción que estudiamos en el IMPSOL para ensayar a medio plazo es la del* ***alquiler con opción de compra****, forma intermedia que comportaría la asunción por parte de los Fondos de Valores Inmobiliarios del proceso subsiguiente a la construcción y entrega. En las simulaciones realizadas, después de diez años de alquier podría materializarse la adquisición, que, con 20 años ulteriores de aportaciones equilivalentes al alquiler, quedaría financiada. En cualquier caso, creemos más factibles, desde el punto de vista promocional, las soluciones híbridas que las de simple alquiler.*

En relación con los ***modelos y programas de vivienda****, los promotores públicos seguimos anclados en la repetición de unos clichés que provienen de una especie de monocultivo de tipos que ha ido imponiendo la iniciativa privada. Por un lado, resulta comprensible el temor de los operadores públicos locales a proyectar pérdidas sobre los escasos presupuestos de los ayuntamientos, que tendrían que saldar con dinero público los posibles fallos de experimentos tipológicos inaceptados; pero resulta menos comprensible que los órganos de gestión de la Administración autonómica, de mayor capacidad y explícita facultad, insistan en los modelos recurrentes sin examinar la viabilidad de otros programas ni organizaciones internas de la vivienda.*

Aunque es cierto que complacer a la mayor parte de los posibles usuarios de una vivienda de precio asequible equivale al acierto promocional y al equilibrio de resultados, no lo es menos que los cambios sociales en las costumbres, en la organización familiar y en el mundo del trabajo merecen que se ensayen nuevos y diversos tipos de vivienda que se correspondan con la propia diversidad social. Destilar nuevos modelos para nuevos programas y comprobar la aceptación es uno de los retos que tendremos que asumir en el IMPSOL en una parte del futuro ciclo de promociones. Desde la vivienda básica no compartimentada (aún sin encaje legal) hasta la vivienda adaptable o "a la carta", vislumbramos diversas líneas alternativas de gestión.

Respecto a los ***anacronismos del sector de la construcción****, ya se han vertido ríos de tinta sobre la necesidad de la seriación de*

s'han vessat rius de tinta sobre la necessitat de la seriació d'elements o de la prefabricació, però la realitat continua aportantnos la mateixa dada: la construcció té components bàsicament artesanals. Només certes operacions massives d'habitatge s'han permès, per economia d'escala, incursions en aquests conceptes. L'empenta recentment mostrada per alguns promotors privats en la prefabricació de façanes o grups higiènics no contradiu l'artesanisme predominant, tan antic com la història de la construcció. Tampoc no sembla que puguin abaratir-se sensiblement els preus de venda dels habitatges, ja que els costos de construcció representen entre un terç i la meitat dels globals en els habitatges protegits. D'altra banda, la seriació d'elements podria comprometre l'obtenció del repertori arquitectònic divers que abans hem defensat. Som més partidaris d'establir un ventall de solucions constructives "unívoques" referenciades als distints tipus de façanes, buits, cobertes o dotació interior, el que aniria a favor del rigor constructiu, solidesa i estanquitat de les edificacions. La sistematització del control tècnic de projectes, a través de l'oficina del mateix nom de l'organisme col·legial, garanteix una incorporació eficient de nous materials i tècniques, amb una labor neutra de suport als professionals.

Un altre fenomen que convé reflectir és la **sobreabundància normativa**, malgrat que es tracta d'un antic problema que impregna tots els estrats de la funció pública. L'Administració tendeix a desplegar una espècie de doble personalitat. Amb els seus òrgans finalistes, inverteix i transforma el territori i gestiona una munió de serveis públics. Amb altres òrgans genera una infinitat de lleis i normatives que, per acumulació, acaben per dificultar l'actuació dels òrgans i serveis finalistes. La profusa reglamentació sobre el sòl, l'habitatge i la construcció, amb lleis, reglaments, plans, normes, ordenances i condicions de tota naturalesa desorienta i dissuadeix més que no pas aclareix i impulsa tot un sector productiu cabdal per al desenvolupament econòmic del país. Caldria una simplificació radical del marc normatiu i l'eliminació de la paperassa estèril i repetitiva, el que podria compensar-se incidint en l'assistència i tutela selectives de les activitats del sector, permetent, en resum, millorar la tendència a l'agilitat i la creació front a la temença a l'incompliment.

També precisa comentari el capítol de **les relacions amb els usuaris** dels habitatges protegits. Ha acabat l'època de les administracions benefactores que produeixen habitatge assistencial. Les famílies concentren els estalvis de tot un cicle vital a l'habitatge i és lògic que exigeixin una contraprestació de qualitat. L'habitatge públic és un dels pocs productes de l'Administració que passa finalment a propietat privada. És també normal que els adquirents d'habitatge siguin tan o més exigents amb els promotors públics que amb la iniciativa privada, per tota una sèrie de factors històrics i psicològics i unes pràctiques usuals que seria prolix d'explicar. Els promotors públics hem d'adoptar una actitud reconeixedora dels usuaris com a clients d'un bé de mercat i, en conseqüència, desplegar mecanismes propis d'atenció comercial i tracte personal que posin l'accent en l'efectiva complicitat o simbiosi entre promotor públic i client. L'un desenvolupant la seva funció social en fer assequible l'habitatge. L'altre beneficiant-se de l'acció pública en poder-hi accedir. Ens cal explicar fefaentment les característiques de les nostres promocions, incrementar l'atenció post-venda i conscienciar i informar els adquirents de la labor obligada de manteniment.

Finalment, s'escau fer una referència breu a alguns **aspectes conjunturals negatius del marc de protecció** de l'habitatge assequible. La revisió dels mòduls no s'ha realitzat en els dos darrers anys, mentre que els costos de construcció han anat creixent. Aquesta situació dificulta en extrem l'equilibri de resultats, especialment en els casos d'HPO de règim general. D'altra part, és inviable, per part dels promotors públics locals, generar HPO de règim especial, a no ser que es cedeixi gratuïtament el sòl urbanitzat i s'eximeixi l'operador dels impostos de llicències i permissos. Al mateix temps s'ha produït una davallada dels tipus d'interès de mercat (més baixos que els subsidiats pel Pla de l'Habitatge) i una reducció de les subvencions a fons perdut als adquirents, sense que ni el Govern de l'Estat ni la Generalitat hagin adoptat mesures de correcció ni posada al dia dels respectius plans.

Per contrarestar part dels efectes negatius d'aquesta situació, fora bo, per part de l'Estat, reduir el tipus de l'IVA del 7% al 4% en el règim general de l'HPO i acollir, en el sistema protegit, altres fòrmules de finançament a més llarg termini que reduïssin les quotes dels adquirents.

Si continua aquesta situació, els promotors públics haurem de configurar nous models propis d'habitatge assequible que superin el conjunt de mancances exposat.

Hem pres consciència, a l'IMPSOL, de les dificultats, però també dels horitzons del treball públic que se'ns ha encomanat. Intentarem respondre, de forma transparent i cabal, als nous reptes, tot i confiant, amb modèstia, en la nostra capacitat d'aprenentatge.

Jaume Vendrell i Amat
CONSELLER - DELEGAT DE L'IMPSOL
GERENT DE LA MMAMB

elementos o sobre la prefabricación, pero la realidad sigue aportándonos el mismo dato: la construcción tiene componentes básicamente artesanales. Sólo determinadas operaciones masivas de vivienda se han permitido, por economía de escala, incursiones en estos conceptos. El empuje mostrado recientemente por algunos promotores privados en la prefabricación de fachadas o grupos higiénicos no contradice el artesanismo predominante, tan antiguo como la propia historia de la construcción. Tampoco parece que puedan bajarse sensiblemente los precios de venta de las viviendas, pues los costes de construcción representan entre un tercio y la mitad de los globales en las viviendas protegidas. Por otro lado, la seriación de elementos podría comprometer la obtención del repertorio arquitectónico diverso que antes hemos defendido. Somos más partidarios de establecer un abanico de soluciones constructivas "unívocas" que hagan referencia a los distintos tipos de fachadas, vacíos, cubiertas o dotación interior, lo que redundaría en favor del rigor constructivo, la solidez y estanqueidad de las edificaciones. La sistematización del control técnico de los proyectos, a través de la oficina del mismo nombre del organismo colegial, garantiza una eficiente incorporación de nuevos materiales y técnicas, unida a una labor neutra de apoyo a los profesionales.

Otro fenómeno que conviene reflejar es el de la ***sobreabundancia normativa****, a pesar de que se trata de un antiguo problema que impregna todos los estratos de la función pública. La Administración tiende a desplegar una especie de doble personalidad: con sus órganos finalistas, invierte y transforma el territorio y gestiona un montón de servicios públicos; y con otros órganos, genera una infinidad de leyes y normativas que, por acumulación, acaban dificultando la actuación de los órganos finalistas y los servicios creados para ese fin. La profusa reglamentación sobre el suelo, la vivienda y la construcción, con leyes, reglamentos, planes, normas, ordenanzas y condiciones de toda naturaleza, desorienta y disuade en vez de aclarar e impulsar a todo un sector productivo, esencial para el desarrollo económico del país. Sería necesaria una simplificación radical del marco normativo y la eliminación del papeleo estéril y repetitivo, lo que prodría compensarse incidiendo en la asistencia y tutela selectivas de las actividades del sector, permitiendo, en resumen, mejorar la tendencia a la agilidad y a la creación ante el temor al incuplimiento.*

También precisa un comentario el capítulo de las ***relaciones con los usuarios*** *de las viviendas protegidas. Ha acabado ya la época de las administraciones benefactoras produciendo vivienda asistencial. Las familias concentran los ahorros de todo un ciclo vital en la vivienda y es lógico que exijan una contraprestación de calidad. La vivienda pública es uno de los pocos productos de la Administración que pasa a ser propiedad privada. Es asimismo normal que los adquirentes de vivienda sean tan o más exigentes con los promotores públicos que con la iniciativa privada, por una serie de factores históricos y psicológicos y unas prácticas usuales que sería prólijo explicar. Los promotores públicos hemos adoptado una actitud que reconoce a los usuarios como clientes de un bien de mercado y, en consecuencia, hemos de desplegar los mecanismos propios de la atención comercial y trato personal que pongan el acento en la efectiva complicidad o simbiosis entre promotor público y cliente: el uno desarrollando su función social de hacer asequible la vivienda; el otro, beneficiándose de la acción pública al poder acceder.*

Hemos de explicar fehacientemente las características de nuestras promociones, incrementando la atención postventa y concienciar e informar a los adquirentes de su obligado deber de mantenimiento.

Por último, conviene hacer una breve referencia a algunos ***aspectos coyunturales negativos del marco de protección*** *de la vivienda asequible. La revisión de los módulos no se ha realizado en los dos últimos años, mientras que los costes de construcción han ido aumentando. Esta situación dificulta en extremo el equilibrio de resultados, especialmente en los casos de VPO de régimen general. Asimismo, es inviable, por parte de los promotores públicos locales, generar VPO de régimen especial, a no ser que se ceda gratuitamente el suelo urbanizado y se exima al operador de los impuestos de licencias y permisos. Al mismo tiempo se ha producido una bajada de los tipos de interés del mercado (más bajos que los subsidiados por el Plan de Vivienda) y una reducción de las subvenciones a fondo perdido a los adquirentes, sin que el Gobierno del Estado ni el de la Generalitat hayan adoptado medidas de corrección ni puesto al día de los respectivos planes.*

Para contrarrestar parte de los efectos negativos de esta situación sería conveniente que el Estado rebajara el tipo de IVA del 7 % al 4 % en el régimen general de la VPO y acoger, en el sistema protegido, otras fórmulas de financiación a más largo plazo que redujeran las cuotas de los adquirentes.

Si esta situación continúa, los promotores públicos tendremos que configurar nuevos modelos propios de vivienda asequible que superen el conjunto de carencias expuesto.

En el IMPSOL hemos tomado conciencia de las dificultades, pero también de los horizontes del trabajo público que se nos ha encomendado. Intentaremos seguir respondiendo de forma transparente y cabal a los nuevos retos, confiando con modestia en nuestra capacidad de aprendizaje.

Jaume Vendrell i Amat
CONSEJERO DELEGADO DEL IMPSOL
GERENTE DE LA MMAMB

Apunts sobre la gestió de l'IMPSOL

L'IMPSOL, com a instrument de la Mancomunitat de Municipis de l'Àrea Metropolitana de Barcelona en matèria de sòl i habitatge, orienta fonamentalment la seva actuació en la resolució dels dèficits que els ajuntaments tenen detectats en aquest camp. Avui, aquests ajuntaments veuen prioritària la disposició, en el sector de desenvolupament del municipi, d'una oferta d'habitatge assequible per als joves de la població que eviti la seva eradicació de l'entorn familiar i social. L'Institut Metropolità és, en conseqüència, una eina de gestió municipal amb el qual l'Ajuntament consensua qui és el públic objectiu de l'actuació i amb el qual acorda les condicions d'accés a l'habitatge. Sovint, facilita els seus aprofitaments urbanístics per realitzar l'execució dels projectes a un preu que està estrictament en funció del règim d'habitatge a construir-hi.

L'IMPSOL té l'experiència d'haver construït i lliurat 675 habitatges de Protecció Oficial i Lliures acollibles a preu taxat en els darrers quatre anys, i això ha suposat una inversió, només en la construcció dels edificis de 4.690 milions de pessetes. L'actuació de l'Institut, en col·laboració amb els diferents ajuntaments metropolitans, és patent en els barris nous de Canaletes a Cerdanyola del Vallès, de Riera Gasulla a Sant Boi de Llobregat o al Pla de l'estació de Sant Andreu de la Barca, actualment en construcció. En tots aquests casos, s'ha cuidat el projecte de ciutat i s'ha intentat projectar edificis que fossin un referent per als altres promotors que han participat en el desenvolupament d'aquests sectors. Pautes idèntiques de treball inspiraran les actuacions compromeses per al trienni 1997-1999 que suposaran l'execució de 1.110 habitatges nous a 11 municipis de l'entorn metropolità.

Com els altres organismes autònoms i empreses promotores de l'Administració local, l'IMPSOL actua en el mercat seguint regles idèntiques de joc que les que utilitzen els promotors privats. La promoció pública ha de ser entesa en aquest cas en raó de la titularitat pública de l'agent promotor, que no gaudirà pel seu procés de gestió d'altres avantatges que els beneficis migrats actuals que suposa la inclusió de les seves promocions en els Plans d'Habitage ara per ara vigents. En un entorn amb un tipus d'interès baix, ni el finançament, fins fa pocs anys privilegiat, ni les subvencions faran particularment atractius els habitatges promoguts des de l'Administració local. Només el preu de venda final, la bondat del producte, la qualitat de l'equipament i probablement la garantia i solvència del promotor a qui s'identifica amb l'Administració pública, seran els referents que el comprador valorarà per comparar el producte amb l'oferta privada àmplia, diversificada i ben presentada que té al seu abast. En aquest sentit, el programa i la distribució d'aquests habitatges difícilment podrà allunyar-se molt dels pressupostos que l'oferta privada ha induït a percebre com a confortables o de moda en el sector.

Si fa uns anys, l'habitatge protegit o assequible era un producte escàs que des d'un punt de vista comercial solament calia distribuir amb justícia, cada vegada més, la situació actual força el promotor públic a vendre'l i, per tant, el repte consisteix en oferir un habitatge de qualitat arquitectònica estricta, innovador a l'interior, correcte en els requisits mediambientals i d'estalvi energètic, i a la vegada, compatible amb els patrons de confort i benestar que el comprador haurà percebut de l'oferta privada suposadament comparable.

A més d'altres factors que es consideraran en aquesta publicació, la preocupació de l'IMPSOL incidirà molt especialment en la dimensió constructiva de l'obra. Més enllà dels requisits obligats que comporta l'assegurança desenal dels seus edificis pel que fa a solidesa i estanquitat, la prevenció eficaç de problemes o patologies futures, orienta des del projecte, l'actuació tècnica de l'Institut.

L'execució dels projectes que es mostren en aquesta publicació, coincidirà amb un repuntament progressiu a l'alça dels costos de construcció, derivat de la finalització esperada i previsible de la contenció de la despesa per part de l'Administració de l'estat, del fort impuls de la promoció privada, així com de la reestructuració del sector de les empreses constructores grans. El domini dels costos de construcció i el control paral·lel de la bona execució de l'obra, han estat sempre habilitats imprescindibles dels gestors tècnics de l'habitatge protegit. Ara bé, l'escenari futur ens portarà a defugir la competició, també entre promotors públics i corporatius, destinada a incrementar el farciment interior i l'equipament dels habitatges assequibles, i tendir a la construcció d'un producte "perfectible", (encertada expressió d'Ignacio Paricio i Xavier Sust) en tant que fàcilment acabable per als compradors en quant a l'equipament i distribució definitiva, concentrant l'esfoç tècnic de projecte i els recursos econòmics en la seva bona construcció.

Carles Conill i Vergés
DIRECTOR GERENT DE L'IMPSOL

Apuntes sobre la gestión del IMPSOL

El IMPSOL, como instrumento operativo de la Mancomunidad de Municipios del Área Metropolitana de Barcelona en materia de suelo y vivienda, orienta su actuación fundamentalmente hacia la resolución de los déficit que los ayuntamientos detectan en este campo. Hoy estos ayuntamientos consideran prioritaria la disposición, en los sectores de desarrollo del municipio, de una oferta de vivienda asequible para los jóvenes de la población que evite su erradicación del entorno familiar y social. El Instituto Metropolitano es, por tanto, un instrumento de gestión municipal con el que el ayuntamiento consensúa cuál es el público objeto de la actuación y con el que acuerda las condiciones de acceso a la vivienda. Además, facilita a menudo los aprovechamientos urbanísticos para realizar la ejecución de los proyectos a un precio que depende estrictamente del régimen de vivienda que hay que construir.

El IMPSOL tiene la experiencia de haber construido y entregado 675 viviendas de Protección Oficial y Libres, acogidas al Precio Tasado en los últimos cuatro años, lo que ha representado una inversión, sólo en la construcción de los edificios, de 4.690 millones de pesetas. La actuación del Instituto, en colaboración con los diferentes ayuntamientos metropolitanos, es patente en los nuevos barrios de Canaletes en Cerdanyola del Vallès, de Riera de Gasulla en Sant Boi de Llobregat o en el Pla de l'Estació de Sant Andreu de la Barca, actualmente en construcción. En todos estos casos se ha tenido en cuenta el proyecto de ciudad y se ha intentado proyectar los edificios de manera que fueran un referente para los otros promotores que han participado en el desarrollo de estos sectores. Idénticas pautas de trabajo inspiran las actuaciones acordadas para el trienio 1997-1999, que supondrán la ejecución de 1.110 nuevas viviendas en 11 municipios del entorno metropolitano.

Como los diferentes organismos autónomos y las empresas promotoras de la Administración local, el IMPSOL actúa en el mercado siguiendo las mismas reglas de juego que las que utilizan los promotores privados. En este caso, la promoción pública ha de entenderse en razón de la titularidad pública del agente promotor, que por su proceso de gestión no disfrutará de más ventajas que los actualmente escasos beneficios que supone la inclusión de sus promociones en los planes de vivienda por ahora vigentes. En una situación de bajos tipos de interés, ni la financiación (hace unos años privilegiada) ni las subvenciones harán particularmente atractivas las viviendas promovidas desde la Administración local. Sólo el precio de venta final, la bondad del producto, la calidad de su equipamiento y, probablemente, la garantía y solvencia del promotor, al que se identifica con la Administración, serán los referentes que el comprador valorará al comparar el producto con la amplia, diversificada y bien presentada oferta privada que tiene a su alcance. En este sentido, el programa y la distribución de estas viviendas difícilmente podrá alejarse de los presupuestos que la oferta privada ha inducido a percibir como confortables o estar de moda en el sector. Si hace unos años la vivienda protegida o asequible era un producto escaso que, desde un punto de vista comercial, tan sólo había que distribuir con justicia, la situación actual fuerza cada vez más al promotor público a vender y, por tanto, el reto consiste en ofrecer una vivienda de estricta calidad arquitectónica, innovadora en su interior, correcta en cuanto a requisitos medioambientales y de ahorro energético y, a la vez, compatible con los patrones de confortabilidad que el comprador habrá percibido de la oferta privada supuestamente comparable.

Además de muchos otros factores que sobre el buen proyecto de las viviendas se considerarán en esta publicación, la preocupación del IMPSOL incidirá muy especialmente en la dimensión constructiva de la obra. Más allá de los obligados requisitos que comporta el seguro decenal de los edificios en cuanto a solidez y estanqueidad, la eficaz prevención de futuros problemas o patologías orienta desde el proyecto la actuación técnica del Instituto.

La ejecución de los proyectos que se muestran en la presente publicación coincidirá con un progresivo repunte al alza de los costos de construcción, derivado de la esperada y previsible finalización de la contención del gasto por parte de la Administración del Estado, del fuerte impulso de la promoción privada, así como de la reestructuración del sector de las grandes empresas constructoras. El dominio de los costes de construcción y el paralelo control de la buena ejecución de la obra han sido siempre habilidades forzosamente imprescindibles de los gestores técnicos de la vivienda protegida. Ahora bien, el escenario futuro nos llevará a rechazar la competición, también entre promotores públicos y corporativos, destinada a incrementar el relleno interior y el equipamiento de las viviendas asequibles, y tender a la construcción de un producto "perfectible", acertada expresión de Ignacio Paricio y Xavier Sust, por ser fácilmente acabable por los compradores en cuanto al equipamiento y distribución definitiva, concentrando el esfuerzo técnico de proyecto y los recursos económicos en su buena construcción.

Carles Conill i Vergés
DIRECTOR GERENTE DEL IMPSOL

Escriure aquestes línies després de llegir les notes dels meus companys m'obliga a no repetir opinions que comparteixo i, des de la meva responsabilitat en el consell d'administració de l'IMPSOL, evitar visions de complacència pel que fa als aspectes positius que, sens dubte, té la gestió d'habitatge de la Mancomunitat de Municipis de l'AMB.

Crec que la qüestió que es troba en molts escrits és determinar si la promoció pública d'habitatge està disposada a abordar elements diferencials respecte de la promoció privada, més enllà de la importància de ser entitats promotores de caràcter públic. Diferències pel que fa a l'adequació dels programes a una demanda social diversa i canviant, a uns condicionaments constructius, tecnològics i de confort.

Actualment, la resposta no sembla molt positiva. En el camp de l'habitatge públic, a Espanya i Catalunya, s'ha passat directament de la política assistencial del franquisme a la del neoliberalisme, sense un trànsit per polítiques integrals de ciutat-habitatge, característiques dels plantejaments de la socialdemocràcia europea. A la memòria dels nostres administradors no existeixen referències històriques que es puguin equiparar a l'experiència alemanya de la República de Weimar, al bagatge tipològic de les promocions públiques angleses o als centres d'investigació francesos dedicats a l'optimització i modernització del concepte d'habitatge.

A aquesta manca de referències socials i culturals, s'ha d'afegir la resistència a la innovació de la promoció pública d'habitatges que provoca el règim quasi exclusiu d'accés a l'habitatge de propietat. Espanya i també Catalunya són capdavanteres pel que fa al percentatge d'habitatges públics de propietat i a la cua pel que fa al percentatge d'habitatge públic respecte del privat.

S'ha de reconèixer que la democràcia no va significar un canvi de mentalitat respecte d'aquesta tendència, sinó ben al contrari. Des de les visions purament econòmiques es va justificar la conveniència de la propietat habitatge-estalvi com una inversió que resistia millor els embats de la inflació i que tenia l'al·licient de convertir el seu propietari en beneficiari potencial de les plusvàlues que el temps atorgaria a l'immoble. També van quedar les visions sociològiques que els nostres gobernants refermaven, en el sentit que ser propietari era un símptoma inequívoc de nivell social, a més a més d'altres raons pràctiques que desaconsellaven a l'Administració convertir-se en "propietària" d'un parc d'habitatges de lloguer.

Una altra raó que explica la immobilitat pel que fa a la innovació o millora de les dotacions de l'habitatge públic és el percentatge desproporcionat que tenen encara la repercussió del sòl i els costos d'urbanització en el cost final , front als costos estrictes de construcció. A grans trets, podem comprovar que a Catalunya un mateix habitatge es presenta a preu taxat o règim general o règim especial (aquestes últimes rarament), en consideració a aquests costos que són externs a la qualitat de l'habitatge.

Creiem que aquesta situació s'agreujarà precisament en les promocions d'habitatge públic en l'àmbit metropolità de Barcelona, en el qual es preveu que creixerà la pressió del valor del sòl .

Si a tot això s'afegeix les previsions dels analistes econòmics que assenyalen la caiguda de tipus d'interès i que la inversió-estalvi de l'habitatge serà menys atractiva davant d'altres fórmules, es podria arribar a la conclusió que l'elecció de l'usuari es trobarà en un marge diferencial, entre habitatge públic o privat, cada vegada més estret. De fet, avui podem detectar que són dos mercats situats, a l'àrea metropolitana, en termes de competència.

Tinc la impressió que els consells directius dels organismes lligats a l'Administració local o metropolitana posen més atenció en resoldre al seu favor aquesta competència, que en reflexionar sobre la demanda social que han de satisfer o els continguts que en l'estat de benestar haurien de tenir les cases de la població.

És tan gran la manca de risc que s'assumeix, que l'autocensura dels projectes s'estableix a partir de les imatges-guia que imposa la promoció privada. Això explica les revisions freqüents de projectes guanya-

El escribir estas líneas después de leer las notas de mis compañeros me obliga a no repetir opiniones que comparto y, desde mi responsabilidad en el Consejo de Administración del IMPSOL, evitar visiones de complacencia respecto a los aspectos positivos que sin duda tiene la gestión de vivienda de la Mancomunidad de Municipios del Área Metropolitana de Barcelona.

Creo que la cuestión que subyace en muchos de los escritos es determinar si la promoción pública de vivienda está dispuesta a abordar elementos diferenciales respecto de la promoción privada, más allá de la importancia de ser entidades promotoras de carácter público. Diferencias en cuanto a la adecuación de los programas a una demanda social diversa y cambiante, a unos condicionantes constructivos, tecnológicos y de bienestar.

Hoy la respuesta no parece ser muy positiva. En el campo de la vivienda pública, en España y Cataluña, se ha pasado directamente de la política asistencial del franquismo a la del neoliberalismo, sin un tránsito por políticas integrales de ciudad-vivienda, características de los planteamientos de la socialdemocracia europea. En la memoria de nuestros administradores no existen referencias históricas que puedan equipararse a la experiencia alemana de la República de Weimar, al bagaje tipológico de las promociones públicas inglesas o a los centros de investigación franceses dedicados a la optimización y modernización del concepto de la vivienda.

A esta falta de referencias sociales y culturales hay que añadir la resistencia a la innovación de la promoción pública de viviendas que provoca el régimen casi exclusivo de acceso a la vivienda en propiedad. España y también Cataluña están a la cabeza de Europa en cuanto al porcentaje de viviendas públicas de propiedad y a la cola en cuanto al porcentaje de vivienda pública respecto a la privada.

Hay que reconocer que la democracia no significó un cambio de mentalidad respecto a esta tendencia, antes bien al contrario. Desde las viciones puramente económicas se justificó la conveniencia de la propiedad vivienda-ahorro como una inversión que resistía mejor los embates de la inflación y que tenía el aliciente de convertir a su propietario en beneficiario potencial de las plusvalías que el tiempo otorgaría al inmueble.

También permanecieron las visiones sociológicas que nuestros gobernantes continuaban afianzando, en el sentido de que ser propietario era un síntoma inequívoco de nivel social, además de otras razones prácticas que desaconsejaban a la Administración convertirse en "casera" de un parque de viviendas de alquiler.

Otra razón que explica la inmovilidad en la innovación o mejora de las dotaciones de la vivienda pública es el desproporciondo porcentaje que en el coste final siguen teniendo la repercusión del suelo y los costes de urnbanización, frente a los costes estrictos de construcción. En grandes líneas podemos comprobar que en Cataluña una misma vivienda se presenta a precio tasado o régimen general o régimen especial (estas últimas raramente), en atención a esos costes que son externos a la propia calidad de la vivienda.

Creemos que esta situación se agravará precisamente en las promociones de vivienda pública en el ámbito metropolitano de Barcelona, en que la presión del valor del suelo se prevé creciente.

Si a esto se unen las previsiones de los analistas económicos, que señalan la caída de tipos de interés y que la inversión-el ahorro destinado a la vivienda reducirá su atractivo ante otras fórmulas-se podría llegar a la conclusión de que la elección del usuario se producirá en un margen diferencial, entre vivienda pública o privada, cada vez más estrecho. De hecho, hoy podemos detectar que son dos mercados que se sitúan entre sí, en el área metropolitana, en términos de competencia.

Tengo la impresión de que los consejos directivos de los organismos ligados a la Administración local o metropolitana están más atentos a resolver a su favor esta competencia que a refelexionar sobre la dmanda social que deben satisfacer o los contenidos que en un estado del bienestar deberían tener las casas de la población.

Es tal la falta de riesgo que se asume, que la autocensura de los propios proyectos se establece a partir de

dors d'alguns concursos per tal d'adequar-ne els continguts per a una acceptació millor de l'usuari futur. Segons el meu parer, el repte de la promoció pública d'habitatges no hauria de situar-se únicament en aquest terreny. Tot anuncia que la proximitat en l'àrea metropolitana d'una demanda amb una certa solvència, anirà a favor de l'oferta privada i per tant, l'atenció excessiva a aquesta competència deixarà l'oferta pública sense continguts propis. Em sembla greu perquè aquesta pèrdua d'influència de l'oferta pública no resultarà de la resolució dels problemes de l'habitatge, sinó de la manca de reflexió respecte dels nous paràmetres econòmics i socials de la població a la qual hem de servir.
Definir aquest territori és la tasca de l'Administració. Aquesta definició en el camp de l'habitatge públic sembla urgent i s'alinea amb altres debats que afecten a qüestions fonamentals de l'estat de benestar, com són la sanitat, les pensions o l'ensenyament. A Catalunya, la construcció pública d'habitatge no pot justificar la timidesa de la política social ni la manca d'una tasca coordinada de les administracions diferents que intervenen en el sector.
Hi ha encara moltes qüestions obertes, entre les quals hi trobem les següents:

– ¿És possible mantenir el règim de propietat com fórmula d'accés a l'habitatge, en un moment de generalització dels contractes temporals i en un mercat de treball inestable tant en el camp econòmic com en el territorial?

– ¿Es pot mantenir encara el programa tradicional de l'habitatge oficial davant de les necessitats de les parelles joves, famílies no tradicionals o d'immigrants, o en un país amb les taxes de natalitat actuals?

– ¿És acceptable el model d'habitatge per a la família tradicional, quan els fills i els adults es queden en l'habitatge?

– ¿L'habitatge públic ha de preveure les possibilitats que la tecnologia ofereix per al treball a casa?

– ¿S'hauria d'analitzar la repercussió negativa d'algunes normatives en el cost i l'aprofitament de la superfície (ventilacions d'escala, cuines, banys múltiples, etc.?

– ¿Com s'ha de plantejar la flexibilitat de l'habitatge?

– ¿Hauria l'Administració d'assumir en les seves promocions, plantejaments d'estalvi energètic als habitatges?

– ¿Són acceptables els nivells d'aïllament acústic entre les estances diverses de l'habitatge?

Donar una resposta a aquestes i altres qüestions és el que crec que farà que la població pugui valorar la promoció pública i la seva influència sobre l'oferta privada. Es tracta de prendre la iniciativa i no acceptar amb tanta tranquilitat que l'oferta pública no pot separar-se dels criteris rígids que la iniciativa privada promou com a models de confort.
Sota aquestes directrius es troba l'espai on els professionals podem ser de més utilitat, més enllà de la imatge arquitectònica que es promou des dels concursos de l'IMPSOL.

Rafael de Càceres
ARQUITECTE

las imágenes-guía que se impone a la promoción privada. Y eso explica las frecuentes revisiones de proyectos ganadores de algunos concursos para adecuar sus contenidos a una mejor aceptación del futuro usuario.
En mi opinión, el reto de la promoción pública de viviendas no debería situarse únicamente en este terreno. Todo anuncia que la proximidad, en el área metropolitana, de una demanda con una cierta solvencia se salvará a favor de la oferta privada y, por lo tanto, la excesiva atención a esta competencia dejará a la oferta pública sin contenidos propios. Esto me parece grave por que esta pérdida de influencia de la oferta públca no resultará de la resolución de los problemas de la vivienda, sino de la falta de reflexión respecto a los nuevos parámetros económicos y sociales de la población a la que se debe servir.
Definir este territorio es papel de la Administración. Esta definición en el campo de la vivienda pública aparece urgente y se alinea con otros debates que afectan a cuestiones fundamentales del estado del bienestar, como la Sanidad, las Pensiones o la Enseñanza. En cataluña, la construcción pública de vivienda no puede justificar la timidez de la política social ni la falta de una tarea coordinada de las distintas administraciones que intervienen en el sector.
Hoy siguen abiertas muchas cuestiones, entre otras:

– ¿Es posible mantener el régimen de propiedad como fórmula de acceso a la vivienda, en un momento de generalización de los contratos temporales y en un mercado de trabajo inestable económica y territorialmente?

– ¿Puede seguir manteniéndose el programa tradicional de la vivienda oficial frente a las necesidades de las parejas jóvenes, familias no tradicionales o de inmigrantes, o en un país con las actuales tasas de natalidad?

– ¿Es aceptable el modelo de vivienda para la familia tradicional, cuando los hijos adultos permanecen en la vivienda?

– ¿Ha de prever la vivienda pública las posibilidades que la tecnología ofrece para el trabajo en casa?

– ¿Debería analizarse la repercusión negativa de algunas normativas en el coste y el aprovechamiento de la superficie (ventilaciones de escaleras, cocinas, baños múltiples, etc...)?

– ¿Cómo debe plantearse la flexebilidad de la vivienda?

– ¿Debería la Administración asumir en sus promociones planteamientos de ahorro energético en las viviendas?

– ¿Son aceptables los niveles de aislamiento acústico entre las diferentes piezas de la vivienda?

Dar respuesta a estas y otras cuestiones es lo que creo que hará que la población pueda valorar la promoción pública y su influencia sobre la oferta privada. Se trata de tomar la iniciativa y no aceptar con tanta tranquilidad que la ofeta pública no puede separarse de los rígidos criterios que la iniciativa privada promueve como modelos de confortabiliad.
Con estas directrices los prefesionales podremos ser de mayor utilidad, más allá de la digna imagen arquitectónica que se promueve desde los concursos del IMPSOL.

Rafael de Càceres
ARQUITECTO

L'habitatge és se'ns dubte l'element més dinàmic dins de l'activitat dels arquitectes. Les noves necessitats, les variacions dels hàbits i costums, l'evolució de la tecnologia i d'altres aspectes fonamentals que condicionen el nostre projecte com són la cultura, les lleis, l'economia... han fet i fan que, en períodes de temps cada cop més curts l'evolució i els canvis siguin més evidents, així com altres aspectes que també influeixen com són, el sòl que no és el de fa cent anys i el seu valor condiciona qualsevol possible intervenció; i naturalment els materials i la industrialització que han estat fonamentals alhora de "reduir" costos.
Els moviments migratoris de població i les conseqüents concentracions a les grans urbs, van obligar a les administracions públiques a haver de donar una solució a les necessitats evidents d'habitatges. Els anys 50-60 es construeixen diferents polígons amb més o menys encerts, però és on ja els darrers mestres de l'arquitectura –els del moviment modern alguns d'ells encara vius– s'enfronten amb la problemàtica. Calia racionalitzar els espais, potser també compartir-los, hi havia noves necessitats a les famílies... algunes similars a les actuals, per tant, les seves aportacions (apart de ser història i que tenim l'obligació de conservar-les en forma dels edificis) ens donen les pautes actuals per la nostra actuació en el futur.
Quan ens encarreguen un edifici d'habitatges un seguit de temes ja els tenim damunt la taula: edifici únicament d'habitatges, habitatges més serveis, habitatges amb oficines... i a més la relació edifici-ciutat: els gran eixos de comunicació o transport públic, els grans centres comercials, les ciutats terciàries, les ciutats jardí, les ciutats dormitoris... Està clar que, una part important ja ve implícita en el propi encàrrec, però d'altres decisions les prenem nosaltres o podem incidir mitjançant les nostres propostes en la configuració futura de la ciutat.
I donat el moment que ens toca exercir la professió, la problemàtica dels recursos energètics; el reciclatge de materials; l'edificació sostenible, és a dir, construcció d'alta qualitat mediambiental; les xarxes de comunicació que fan imprescindible un estudi seriós de tot el referent a les instal·lacions dins els edificis; també són factors importants i que cada vegada guanyen més protagonisme.
Com a vocal de Cultura del Col·legi d'Arquitectes de Catalunya, penso que ha de donar suport a qualsevol iniciativa que ajudi a fer reflexionar sobre tots els aspectes relacionats amb l'habitatge, i sobre tot, com en aquest cas l'IMPSOL, que amb la seva peculiar metodologia en la gestió, garanteix un resultat de gran qualitat arquitectònica i evolució tipològica.

Gerard Garcia-Ventosa
VOCAL DE CULTURA DEL
COL·LEGI D'ARQUITECTES DE CATALUNYA

La vivienda es, sin duda, el elemento más dinámico de los que constituyen la actividad de los arquitectos. Las nuevas necesidades, las variaciones de los hábitos y costumbres, la evolución de la tecnología y otros aspectos fundamentales que condicionan nuestro proyecto, como la cultura, las leyes, la economía..., han hecho y hacen que, en períodos de tiempo cada vez más cortos, la evolución y los cambios sean más evidentes. Otros aspectos que también influyen son el suelo, que no es el de hace cien años y su valor condiciona cualquier posible intervención, y, naturalmente, los materiales y la industrialización, que han sido fundamentales a la hora de "reducir" costos.

Los movimientos migratorios de población y las consiguientes concentraciones en las grandes urbes obligaron a las administraciones públicas a dar una solución a la evidente necesidad de viviendas. En los años cincuenta y sesenta se construyen diferentes polígonos con más o menos aciertos, pero es donde ya los últimos maestros de la arquitectura –los del Movimiento Moderno, algunos de ellos todavía vivos– se enfrentan a la problemática. Había que racionalizar los espacios, quizá también compartirlos, surgían nuevas necesidades en las familias..., algunas parecidas a las actuales, por tanto, sus aportaciones (aparte de ser historia, tenemos la obligación de conservarlas mediante el mantenimiento de sus edificios) nos dan las pautas actuales para nuestra actuación en el futuro.

Cuando nos encargan un edificio de viviendas, ya tenemos sobre la mesa muchos temas: edificio únicamente de viviendas, viviendas más servicios, viviendas con oficinas... y, además, la relación edificio-ciudad: los grandes ejes de comunicación o transporte público, los grandes centros comerciales, las ciudades terciarias, las ciudades jardín, las ciudades dormitorio... Está claro que una parte inmportante ya viene implícita en el propio encargo, pero hay otras decisiones que las tomamos nosotros, y a través de nuestras propuestas podemos incidir en la futura configuración de la ciudad.

Y dado el momento en que nos toca ejercer la profesión, la problemática de los recursos energéticos, el reciclaje de materiales, la edificación sostenible, es decir, construcción de alta calidad medioambiental, y las redes de comunicación que hacen imprescindible un estudio serio de todo lo referente a las instalaciones en los edificios son también factores importantes que adquieren cada vez más protagonismo.

Como vocal de cultura del Colegio de Arquitectos de Cataluña, pienso que el Colegio debe apoyar cualquier iniciativa que ayude a reflexionar sobre todos los espectos relacionados con la vivienda y, sobre todo en este caso, al IMPSOL, que, con su peculiar metodología en la gestión, garantiza un resultado de gran calidad arquitectónica y evolución tipológica.

Gerard García-Ventosa
VOCAL DE CULTURA DEL
COLEGIO DE ARQUITECTOS DE CATALUÑA

En aquest catàleg es presenten alguns dels projectes realitzats amb ocasió dels concursos convocats per l'IMPSOL dins del programa de promoció d'habitatge públic per a l'àrea metropolitana de Barcelona.

El fet que un organisme dependent de la Mancomunitat de Municipis de l'AMB hagi decidit convertir-se en agent actiu dins del camp de la construcció d'habitatges, entrant en una pugna amb altres operadors privats o institucionals té, sens dubte, implicacions importants de caràcter social, econòmic i territorial. No obstant això, els comentaris d'urgència que s'esbossen en aquest article es cenyeixen exclusivament a una primera valoració dels resultats de l'operació en termes arquitectònics. Una valoració que, necessàriament, haurà de ser provisional i aproximativa, com també ho són els projectes presentats als concursos.

L'examen acurat d'aquests treballs posa de manifest, una vegada més, que Catalunya disposa actualment d'un grup de bons arquitectes (que no es limita solament a uns quants noms famosos adscrits a l'*star system*) disposats a participar en totes les tasques que els plantegin seriosament des de les administracions públiques, i continuar una tradició recent que ha donat, al llarg de les dues darreres dècades, uns fruits molt substanciosos.

Aquest grup es podria ampliar encara molt més si els concursos no adoptessin com a filtre selectiu l'exigència d'haver construït prèviament un nombre important d'habitatges, que d'altra banda seria congruent amb el procediment adoptat en el qual la darrera paraula la tenen els avantprojectes presentats i no l'experiència acreditada.

Cal destacar també, l'actitud rigorosa amb què l'IMPSOL ha afrontat la gestió d'aquest procés. Aquesta actitud es reflecteix en qüestions com la transparència amb què s'ha desenvolupat la selecció o la voluntat clara de no excloure la reflexió crítica sobre els resultats assolits en el moment de mostrar-los públicament.

L'exposició que ara es presenta engloba, a més dels projectes guanyadors dels concursos respectius, altres treballs destacables per motius diversos. Tots revelen un estudi minuciós dels habitatges projectats i una actitud molt atenta i disciplinada amb relació al compliment de les exigències múltiples de caràcter normatiu i econòmic. Són, en definitiva, projectes de bona factura i sens dubte donaran lloc a edificis que hauran de complir amb escreix la tasca bàsica encomanada: proporcionar als ocupants unes condicions d'habitabilitat adequades.

En canvi, és més dubtós que, en el seu conjunt, aquests projectes es puguin entendre com a elements d'una estratègia alternativa de formació de l'espai residencial metropolità, capaç de fugir de les pautes d'actuació més convencionals. No sembla tampoc que a través d'aquests projectes es defineixi una constel·lació de punts forts, des del punt de vista de la qualitat urbana, l'estructura de la qual sigui clarament identificable en el teixit de la perifèria.

Tanmateix, sembla probable que aquest fos un dels objectius que l'IMPSOL tractés d'aconseguir amb la seva política de promoció d'habitatge públic. Si això és així, cal preguntar-se per què han limitat l'abast de l'operació i tractar d'esbrinar quins són els punts d'inarticulació que han deformat el resultat. Car, tenim la impressió que en alguns punts del circuit hi ha un escapament, una pèrdua de pressió, que fa que el cabdal que s'obté al final del recorregut no sigui equivalent a la suma de les aportacions diverses.

Potser la clau es troba en la pèrdua de la unitat de pensament i també de la unitat d'acció, que ha estat, en qualsevol època, la condició necessària perquè un episodi urbà adquereixi un valor rellevant. Un símptoma d'aquesta pèrdua és, en el cas que tractem, la poca complicitat que existeix entre els ingredients principals que intervenen en el procés, com tot seguit intentarem demostrar.

Primera restricció: l'edifici com a motlle

Una de les limitacions principals per desenvolupar una investigació autèntica sobre el tema de la residència col·lectiva amb què es troben molts dels projectes de concurs convocats per l'IMPSOL prové, paradoxalment, d'un àmbit en el qual, per lògica, els projectistes haurien de trobar als seus aliats: el planejament d'escala intermitja destinat precisament a habilitar el sòl per a la construcció d'habitatges.

Aquesta contradicció es deriva del fet que, amb freqüència, aquest planejament, guiat pel desig comprensible d'evitar l'ambigüitat i el descontrol, tendeix a entrar de ple en el terreny de la formalització de l'objecte arquitectònic i establir figures acabades i completes, en les quals els edificis es presenten com a motlles volumètrics inalterables. El projectista ha d'ocupar-se solament d'omplir aquests motlles amb una massa que pugui acomodar-se dòcilment al recipient. També té la tasca de comprovar fins a quin punt la seva solució concorda amb la que el planejament ha prefigurat i, en cas contrari, ha de resoldre les contradiccions que es deriven d'aquesta divergència.

Aquesta divisió tan peculiar del treball fa que mentre un s'ocupa de definir les regles, l'altre tingui la missió de resoldre els problemes que l'aplicació d'aquestes regles puguin generar. Aquest sistema introdueix un tall massa brusc, una descompensació excessiva en un procés que hauria de ser unitari i compartit. És com si en una cursa de relleus, un corredor que es mogués per una zona plana donés el testimoni al corredor següent just a l'inici d'una pujada molt pronunciada.

En aquestes condicions, potser tindria més sentit que la persona que estableix la volumetria, arribés fins al final i resolgués simultàniament els problemes arquitectònics implícits en el planejament i atorgués un rostre de trets definits a aquesta espècie de maniquí arquitectònic que és el motlle. Però, si la continuïtat del procés es trenqués per raons operatives, ha de prevaler el criteri d'atorgar a la volumetria un valor tan sols indicatiu, de manera que sigui possible desenvolupar solucions arquitectòniques alternatives que redundin en una qualitat millor de l'espai residencial. Tot això, òbviament, sense tergiversar les normes i paràmetres bàsics fixats en el document urbanístic.

Es podria objectar que la ciutat ha imposat sempre restriccions al projecte. Però, una cosa és tenir en compte els requeriments de la ciutat com a sedimentació històrica i cultura del col·lectiu i una altra és acceptar que la configuració formal del territori metropolità depengui unívocament dels dictats d'un urbanisme de caire tecnocràtic.

Quan s'estudien detingudament les condicions particulars d'un emplaçament en relació amb un programa edificatori, sorgeixen aspectes i matisos que el planejament, per la seva mateixa natura, no ha pogut considerar. Però, aleshores és massa tard perquè no hi ha cap possibilitat d'alterar el motlle volumètric prefixat.

La linealitat rígida d'aquest procés impedeix re-

El programa de promoción de viviendas públicas del IMPSOL: una opinión y un diagnóstico provisional desde la arquitectura

En este catálogo se presentan algunos de los proyectos realizados con ocasión de los concursos convocados por el IMPSOL dentro de su programa de promoción de vivienda pública para el área metropolitana de Barcelona.

El hecho de que un organismo dependiente de la Mancomunidad de Municipios del Área Metropolitana de Barcelona haya decidido convertirse en agente activo del campo de la construcción de viviendas, entrando en liza con otros operadores privados o institucionales, tiene, sin duda, importantes implicaciones de carácter social, económico y territorial. Sin embargo, los comentarios de urgencia que se esbozan en el presente artículo se ceñirán exclusivamente a una primera valoración de los resultados de la operación en términos arquitectónicos. Una valoración que, necesariamente, deberá ser provisional y aproximativa, como lo son también los propios proyectos presentados a los concursos.

El examen atento de estos trabajos pone de manifiesto una vez más, que Cataluña dispone, en la actualidad, de un nutrido grupo de buenos arquitectos (que no se circunscribe a unos pocos nombres famosos adscritos al star system) dispuestos a participar en cuantas tareas les sean planteadas con seriedad desde las administraciones públicas, continuando así una tradición reciente que ha dado ya, a lo largo de las dos últimas décadas, sustanciosos frutos.

Y ese grupo podría ampliarse aún mucho más, si los concursos no adoptarán como filtro selectivo la exigencia de haber construido previamente un número importante de viviendas, lo cual, por otra parte, sería congruente con el procedimiento adoptado, en el que la última palabra la tienen los anteproyectos presentados y no la experiencia acreditada.

También cabe destacar la actitud rigurosa con que el IMPSOL ha afrontado la gestión de este proceso. Esta actitud tiene su reflejo en cuestiones tales como la transparencia con que se ha desarrollado la selección, o la clara voluntad de no excluir la reflexión crítica sobre los resultados alcanzados en el momento de mostrarlos públicamente.

La exposición que ahora se presenta abarca, además de los proyectos ganadores de los respectivos concursos, otros trabajos destacables por diversos motivos. Todos ellos revelan un estudio minucioso de las viviendas proyectadas y una actitud muy atenta y disciplinada en relación con el cumplimiento de las múltiples exigencias de carácter normativo y económico.

Son, en definitiva, proyectos de buena factura y sin duda darán lugar a edificios que habrán de cumplir con creces la tarea básica que les ha sido encomendada: proporcionar a sus ocupantes unas condiciones de habitabilidad adecuadas.

En cambio, resulta más dudoso que, en su conjunto, estos proyectos puedan ser entendidos como elementos de una estrategia alternativa de formación del espacio residencial metropolitano, capaz de escapar a las pautas de actuación más convencionales; así como tampoco parece que, a través de ellos, se consiga definir una constelación de puntos fuertes, desde el punto de vista de la cualidad urbana, cuya estructura sea claramente identificable en el tejido de la periferia.

Y, sin embargo, parece más que probable que éste fuera uno de los objetivos que el IMPSOL quería lograr con su política de promoción de vivienda pública. Si esto es así, cabe preguntarse por las razones que han limitado el alcance de la operación y tratar de averiguar cuáles son los puntos de inarticulación que han distorsionado el resultado. Ya que, en efecto, da la impresión de que en algunos puntos del circuito hay un escape, una pérdida de presión, que hace que el caudal que se obtiene al final del recorrido no sea equivalente a la suma de las diversas aportaciones.

Tal vez la clave esté en la pérdida de la unidad de pensamiento y también de la unidad de acción, que ha sido, en cualquier época, la condición necesaria para que un episodio urbano adquiera un valor relevante. Un síntoma de esta pérdida es, en el caso que nos ocupa, la escasa complicidad que existe entre los principales ingredientes que intervienen en el proceso, como seguidamente trataremos de mostrar.

Primera restricción: el edificio como molde

Una de las principales limitaciones para poder desarrollar una auténtica investigación sobre el tema de la residencia colectiva con la que tropiezan muchos de los proyectos de concurso convocados por el IMPSOL proviene, paradójicamente, de un ámbito en el que, en buena lógica, los proyectistas deberían encontrar a sus mayores aliados: el del planeamiento de escala intermedia destinado precisamente a habilitar suelo para la construcción de viviendas.

Esta contradicción se deriva del hecho de que, con frecuencia, dicho planeamiento, guiado por el comprensible deseo de evitar la ambigüedad y el descontrol, tiende a entrar de lleno en el terreno de la formalización del objeto arquitectónico y a establecer figuras acabadas y completas, en las que los edificios se presentan como moldes volumétricos inalterables.

El proyectista debe ocuparse, entonces, tan sólo de rellenar dichos moldes con una masa capaz de acomodarse dócilmente al recipiente. También se le reserva la tarea de comprobar hasta qué punto su solución concuerda con la que el planeamiento ha prefigurado, y si no es así, la de resolver las contradicciones que se deriven de esa divergencia.

Esta peculiar división del trabajo hace que mientras uno se ocupa de definir las reglas, al otro se le asigne la misión de resolver los problemas que la aplicación de esas reglas pudieran generar. Eso introduce un corte demasiado brusco, una excesiva descompensación, en un proceso que debiera ser unitario y compartido. Es como si, en una carrera de relevos, un corredor que se moviera por un llano entregara el testigo al siguiente corredor justo al inicio de una pronunciada cuesta.

En estas condiciones, tal vez tuviera más sentido que quien establece con tal exactitud la volumetría llegara hasta el final y resolviera simultáneamente los problemas arquitectónicos implícitos en el planeamiento, otorgando un rostro de rasgos definidos a esa especie de maniquí arquitectónico que viene a ser el molde. Pero si, por el contrario, se quiebra por razones operativas la continuidad del proceso, debe prevalecer el criterio de otorgar a la volumetría un valor tan sólo indicativo, de modo que sea posible desarrollar soluciones arquitectónicas alternativas que redunden en una mejor cualidad del espacio residencial. Todo ello, obviamente, sin tergiversar las normas y parámetros básicos fijados en el documento urbanístico.

Se podría objetar que la ciudad ha impuesto siempre restricciones al proyecto. Pero una cosa es atender a los requerimientos de la ciudad en cuanto sedimentación histórica y cultura de lo colectivo y otra cosa es aceptar que la configuración formal del territorio metropolitano dependa unívocamente de los dictados de un urbanismo de talante tecnocrático.

Cuando se estudian detenidamente las condiciones particulares de un emplazamiento en relación a un programa edificatorio, surgen aspectos y matices que el planeamiento, por su propia naturaleza, no ha podido tomar en consideración. Pero entonces es ya demasiado tarde, porque no hay posibilidad alguna de alterar el molde volumétrico prefijado.

La rígida linealidad de este proceso le impide reali-

alimentar-se amb les dades noves que el projecte arquitectònic podria proporcionar. Es tendeix a esquematitzar dràsticament un problema tan complex com el de l'habitatge col·lectiu. Aquesta manca de retroactivitat del procediment seria inconcebible en altres àrees de coneixement. Però, en canvi, s'accepta d'una manera resignada en l'àmbit de la forma urbana.

D'altra banda, cal recordar que totes les operacions exemplars d'habitatge col·lectiu realitzades al llarg del segle XX escapen d'aquest reduïment. Per exemple, els que van fixar la forma dels edificis que conformen les grans *siedlungen* de Berlín, Frankfurt o Hamburg, van ser els mateixos que van assumir la tasca de projectar-los i construir-los íntegrament. Si ens referim a altres models i formes de gestió, ens adonem que han estat sempre els projectistes, no podia ser d'altra manera, els que han definit tant l'empremta urbana com el gàlib, l'alçària, el volum i les articulacions de les peces residencials més significatives, ja sigui *Bergpolder*, *Casa Bloc*, *Highpoint* o *Unité d'Habitation*.

La situació regressiva que avui travessem, ocasionada per la pèrdua de la unitat de pensament que estava en la base de totes les operacions, podrà superar-se solament si recuperem la comprensió que els mestres de l'arquitectura moderna tenien de la ciutat i de la casa com dues realitats inseparables i intensament interactives; una comprensió que també es trobava, d'una forma evident, a la ciutat tradicional. Solament la visió simultània de la casa i la ciutat permetrà avançar cap a la direcció correcta.

Amb aquests comentaris no es pretén menysprear, en absolut, la importància i el significat del planejament que en el nostre país ha jugat un paper decisiu per salvaguardar els valors lligats a la col·lectivitat. Al contrari, es tracta de cridar l'atenció sobre el fet que el planejament adquireix una dimensió coercitiva justament quan renuncia a utilitzar-ne els instruments i n'adopta d'altres que li són aliens. Perquè, en realitat, un planejament bo afavoreix l'aparició de solucions arquitectòniques bones i no les restringeix ni les coarta.

Segona restricció: l'habitatge com a estereotip

Hi ha un altre factor que, en combinació amb l'anterior, immobilitza qualsevol investigació al voltant de l'habitatge col·lectiu. Em refereixo a l'acceptació acrítica d'alguns models estereotipats d'habitatge que es consideren com el referent possible únic de tota política realista i a més, s'identifiquen, sense conèixer-ne molt bé les raons, amb les preferències del públic. Aquest fenomen actua, de fet, com una autocensura que impedeix, als que intervenen en el procés, pensar en altres dispositius diferents dels estàndards convencionals per a la família mitjana i això exclou les necessitats i formes de vida cada vegada més àmplies de la població urbana.

Es parla molt de flexibilitat i adaptabilitat, però certament els programes residencials són inflexibles, o encara pitjor, formularis, és a dir, fruit d'una simple rutina. S'ofereix, per regla general, un producte acabat i tancat que correspongui a un programa genèric, quan es requereix que l'àmbit domèstic sigui un espai obert i polivalent, capaç d'incorporar sense distorsions greus altres usos cada vegada més lligats a la casa, com el treball, el lleure o la relació social, i ajustar-se als requeriments de persones molt diferents.

Sovint, per algun motiu circumstancial, entrem a casa d'algun dels nostres veïns, i ens sorprenem perquè és molt diferent de la nostra, fins i tot no en reconeixem ni la disposició ni les dimensions, malgrat que l'esquema distributiu d'ambdues pugui ser el mateix.

A mesura que coneixem el reducte domèstic de les persones que viuen al nostre barri, l'experiència es repeteix una segona i tercera vegada. Entenem, aleshores, que l'usuari d'un habitatge estén sempre una labor d'apropiació de l'espai habitable sistemàtica que arriba a produir una transformació veritable de l'habitatge i que adquireix les empremtes distintives del món privat de l'ocupant, manifestant els seus gustos i obsessions i perfilant un programa de necessitats personalitzat, molt diferent de l'enunciat neutre que ha regit l'elaboració del projecte.

Això ens fa pensar si no seria convenient dotar els nostres projectes residencials d'un grau d'indeterminació major que permetés aconseguir un espai menys compartimentat i més universal. Potser si alguns elements de l'habitatge quedessin solament esbossats i selectivament incomplets, la personalització de l'habitatge podria produir-se sense malgastar tants recursos com els que es dissipen a causa d'aquesta tendència a fer i desfer tan habitual en l'àmbit domèstic.

Paral·lelament s'hauria de posar més atenció a alguns aspectes de l'habitatge que tenen un paper cada vegada més decisiu en el seu funcionament. Em refereixo, per exemple, als altres ocupants de la casa que són tots els estris que acumulem: mobles, eines de treball, electrodomèstics o equip esportiu. ¿Quin paper volem que juguin aquests objectes en la concepció de la casa? ¿Quants dels projectes seleccionats introdueixen en les seves propostes de moblament almenys una taula de treball? ¿Quants prenen en consideració la presència, cada vegada més freqüent, de l'ordinador o la tendència a l'ús individualitzat del televisor? ¿Quants s'ocupen del problema de l'acumulació d'objectes o destinen un espai mínim per aquesta classe d'objectes que solament els utilitzem en algunes ocasions però que són indispensables i per tant no ens en volem desprendre?

Caldria dedicar un capítol a les instal·lacions de la casa, és a dir, a l'equipament tècnic i estudiar les implicacions que té en l'organització de l'habitatge i els costos de producció. També les tècniques constructives i els sistemes estructurals haurien d'estudiar-se des del punt de vista de la seva optimització respecte dels objectes com l'adaptabilitat i l'amplitud d'usos.

No es planteja res de tot això en els programes d'habitatge col·lectiu promoguts per les institucions públiques. S'imposa una actitud que recorda el gregarisme amb el qual actuen bona part dels promotors privats. No es tracta, és clar, d'estimular l'experimentalisme formalista i prendre com a excusa el tema de l'habitatge públic, sinó de promoure programes que atenguin les necessitats reals que són, sens dubte, molt més diversificades i complexes que el que dóna a entendre els programes que s'utilitzen habitualment.

S'ha dit, amb raó, que la tasca de l'arquitectura no és transformar la realitat sinó interpretar-la. Però, per això, s'ha de saber auscultar la realitat, conèixer els seus plecs i compassar-se amb els seus ritmes i pulsacions.

Algunes aportacions dels projectes

La primera operació important de l'IMPSOL en matèria d'habitatge públic, acabada el 1995, va tenir com a escenari el sector de Canaletes a Cerdanyola del Vallès, on es van construir 396 habitatges, dividits en cinc paquets. L'etapa següent, que constitueix el nucli de l'exposició present, comprèn emplaçaments situats a onze municipis de l'àrea metropolitana de Barcelona i s'ha dut a terme mitjançant 31 concursos, el que dóna idea de l'envergadura i amplitud territorial del programa emprès.

Malgrat les limitacions conceptuals i de procedi-

mentarse con esos nuevos datos que el proyecto arquitectónico estaría en condiciones de proporcionar. Se tiende así a esquematizar drásticamente un problema tan complejo como el de la vivienda colectiva. Esta falta de retroactividad del procedimiento sería inconcebible en otras áreas de conocimiento. Pero, en cambio, se acepta de un modo resignado en el ámbito de la forma urbana.

Por otra parte, conviene recordar que todas las operaciones ejemplares de vivienda colectiva realizadas a lo largo del siglo XX escapan a ese reduccionismo. Así, por ejemplo, quienes fijaron la forma de los edificios que componen las grandes siedlungen de Berlín, Frankfurt o Hamburgo fueron los mismos que asumieron también la tarea de proyectarlos y construirlos íntegramente. Y, si nos referimos a otros modelos y formas de gestión, nos damos cuenta de que han sido siempre los propios proyectistas, como no podía ser de otro modo, los que han definido tanto la impronta urbana como el gálibo, la altura, el volumen y las articulaciones de las más significativas piezas residenciales, llámense Bergpolder, Casa Bloc, Highpoint o Unité d'Habitation.

La situación regresiva que hoy atravesamos, ocasionada por la pérdida de aquella unidad de pensamiento que estaba en la base de todas esas operaciones, solamente podrá superarse recuperando aquella comprensión que los maestros de la arquitectura moderna tenían de la ciudad y de la casa como dos realidades inseparables e intensamente interactivas, comprensión que, por cierto, se daba también, de un modo evidente, en la ciudad tradicional. Sólo la visión simultánea de la casa y la ciudad permitirá avanzar en la dirección correcta.

Con estos comentarios no se pretende, en absoluto, menospreciar la importancia y el significado del planeamiento, que en nuestro país ha desempeñado un papel decisivo en la salvaguarda de los valores ligados a la colectividad. Al contrario, de lo que se trata es de llamar la atención sobre el hecho de que el planeamiento adquiere una dimensión coercitiva justamente cuando renuncia a emplear sus propios instrumentos adoptando otros que le son ajenos. Porque, en realidad, un buen planeamiento es el que favorece la aparición de buenas soluciones arquitectónicas y no el que las restringe o las coarta.

Segunda restricción: la vivienda como estereotipo

Hay otro factor que, en combinación con el anterior, actúa a modo de tenaza immobilizadora sobre la investigación en torno a la vivienda colectiva. Me refiero a la aceptación acrítica de ciertos modelos estereotipados de vivienda, que se consideran como el único referente posible de toda política realista y, además, se identifican, sin que se conozcan muy bien las razones, con las supuestas preferencias del público. Este fenómeno actúa, de hecho, como una autocensura que impide, a cuantos intervienen en el proceso, pensar en otros dispositivos distintos de los estándares convencionales para la familia media, lo que excluye necesidades y formas de vida que incumben a capas cada vez más amplias de la población urbana.

Se habla mucho de flexibilidad y adaptabilidad, pero lo cierto es que los programas residenciales suelen ser inflexibles, o peor aun, formularios, es decir, fruto de la simple rutina. Se ofrece, por regla general, un producto acabado y cerrado que responde a un programa genérico, cuando lo que se requiere es, por el contrario, que el ámbito doméstico sea un espacio abierto y polivalente, capaz de incorporar sin graves distorsiones otros usos cada vez más ligados a la casa, como el trabajo, el ocio o la relación social, y de ajustarse a los requerimientos de personas muy distintas.

Ocurre a menudo que, cuando por algún motivo circunstancial, entramos en la casa de alguno de nuestros vecinos, nos sorprende vivamente lo distinta que es de nuestra casa, hasta el punto de que no reconocemos su disposición y dimensiones, a pesar de que el esquema distributivo de ambas pueda ser exactamente el mismo. Y la experiencia se repite una segunda y una tercera vez, a medida que vamos conociendo el reducto doméstico de las personas que viven en nuestra vecindad. Comprendemos, entonces, que el usuario de una vivienda despliega siempre una sistemática labor de apropiación del espacio habitable que llega a producir una verdadera transformación de la vivienda, que va adquiriendo así las huellas distintivas del mundo privado de quien la ocupa, manifestando sus gustos y obsesiones y perfilando un programa de necesidades personalizado, bien distinto del neutro enunciado que ha regido la elaboración del proyecto. Esto lleva a pensar si no sería conveniente dotar a nuestros proyectos residenciales de un mayor grado de indeterminación que permitiera lograr un espacio menos compartimentado y más universal. Tal vez si algunos elementos de la vivienda quedaran tan sólo esbozados y selectivamente incompletos, la ineludible personalización de la vivienda podría producirse sin malgastar tantos recursos como los que se disipan a causa de esa tendencia a hacer y deshacer tan habitual en el ámbito doméstico.

Paralelamente habría que prestar más atención a ciertos aspectos de la vivienda que tienen un papel cada vez más decisivo en su funcionamiento. Me refiero, por ejemplo, a esos otros ocupantes de la casa que son los enseres que en ella acumulamos, ya sean muebles, herramientas de trabajo, electrodomésticos o equipo deportivo. ¿Qué papel queremos asignar a estos objetos en la concepción de la casa? ¿Cuántos de los proyectos seleccionados introducen en sus propuestas de amueblamiento siquiera una mesa de trabajo? ¿Cuántos toman en consideración la presencia, cada vez más frecuente, del ordenador o la tendencia al uso individualizado del televisor? ¿Cuántos se ocupan del problema del almacenamiento o destinan un mínimo espacio a esa clase de objetos a los que acudimos sólo en ciertas ocasiones, pero que consideramos indispensables y de los que, por tanto, no queremos desprendernos?

Un capítulo aparte cabría dedicar a las instalaciones de la casa es decir, a su equipamiento técnico, estudiando las implicaciones que éste tiene en la organización de la vivienda y en sus costes de producción. También las técnicas constructivas y los sistemas estructurales debieran estudiarse desde el punto de vista de su optimización con respecto a objetivos tales como la adaptabilidad y la amplitud de usos.

Nada de eso se plantea, sin embargo, en los programas de vivienda colectiva promovidos por las instituciones públicas. Se impone por doquier una actitud que recuerda el gregarismo con que actúa una buena parte de los promotores privados. No se trata, desde luego, de alentar el experimentalismo formalista tomando como excusa el tema de la vivienda pública, sino de promover programas que atiendan las necesidades reales que son, sin duda, mucho más diversificadas y complejas que lo que suelen dar a entender los programas que se manejan habitualmente.

Se ha dicho, con razón, que la tarea de la arquitectura no es transformar la realidad sino interpretarla. Pero para ello es preciso saber auscultar la realidad, conocer sus pliegues y acompasarse a sus ritmos y pulsaciones.

Algunas aportaciones de los proyectos

La primera operación importante del IMPSOL en materia de vivienda pública, concluida en 1995, tuvo como escenario el sector de Canaletes en Cerdanyola del Vallès, donde se construyeron 396 viviendas, divididas en cinco paquetes. La siguiente etapa, que constituye el núcleo de la presente exposición, comprende emplazamientos situados en 11 municipios del área metropolitana de Barcelona, y ha sido implementada mediante 31 concursos, lo cual da idea de la en-

ment assenyalades, val la pena entrar en l'anàlisi detallada dels projectes ja que en fer-ho es comprova que contenen gran quantitat d'indicacions valuoses sobre temes que semblaven esgotats i tancats. En realitat, s'ha d'entendre el conjunt d'aquests projectes com una sèrie de variacions sobre alguns tipus edificatius àmpliament experimentats, en la qual es du a terme un treball meritori i pacient d'encaixament i ajustament que permet descobrir aspectes encara no explorats.

Això passa, per exemple, amb el tema del bloc lineal de profunditat mitjana (de 12 a 14 metres). En aquest terreny, les propostes d'Emili Donato per al bloc de 14 m i de Josep Roselló per al de 12 m, assajades amb ocasió del concurs de Canaletes, són encara, al meu parer, solucions de referència, tant per la justesa de les dimensions com per l'eficàcia dels dispositius de circulació interior. Però alguns projectes de l'etapa més recent mostren que sempre s'ha d'afegir alguna cosa a un tema arquitectònic. Citaré solament alguns exemples.

En la proposta per al Prat de Llobregat, Artigues i Sanabria proposen una solució interessant per a l'habitatge de quatre dormitoris en bloc de 13 m. d'amplària, en què la posició de les cambres de bany actua com a resclosa entre les dues parts de la casa, mentre que el tombant del passadís que fa la cuina, es converteix en un racó petit polivalent en ser il·luminat per un pati interior.

Ruisánchez i Vendrell que treballen amb una fondària de 12,65 m en la seva proposta per a Riera Gasulla a Sant Boi de Llobregat, proven un sistema econòmic a base de tres habitatges per replà, en què la col·locació de la sala-cuina d'un dels habitatges a la façana curta o testera, juga un paper decisiu.

En el mateix sector, Batlle i Roig proposen un habitatge amb sala d'estar de pas, molt clara i ordenada en planta, la façana de la qual es forma amb obertures de dues dimensions (0,9 i 2,1 metres de longitud) que, mitjançant variacions subtils de posició, generen una façana plena de vibració i moviment.

El projecte de l'equip encapçalat per Jaume Sanmartí per al sector Torrent Ballester a Viladecans, explora el tema de la reversibilitat dels habitatges, és a dir, de la possibilitat que sala i dormitoris es situïn indiferentment a qualsevol de les dues façanes del bloc, adoptant una pauta dimensional simètrica que situa els àmbits d'accés i les cambres de bany a l'eix de simetria.

Alguns edificis basats en el bloc de major profunditat tenen un interès especial, com per exemple el que va projectar Joan Pascual (amb Esteve Aymerich i Ton Salvadó) per al Pont de la Cadena a Molins de Rei, on els 16 m d'amplària plantegen la necessitat d'un pati de servei i determinen la disposició en doble bloc. Aquest projecte porta la lògica de les seves premisses fins a les darreres conseqüències i es construeixen per mitjà d'una sèrie de capes o estrats que revesteixen un nucli central format per una successió de patis i caixes d'escala. La bateria d'equipaments de l'habitatge forma una banda de 2 m d'amplària juxtaposada al pati i amb això s'allibera una banda exterior contínua de 4 m d'amplària on s'organitzen lliurement les diverses estances. Aquest ordre tan rigorós i estricte produeix una hipertròfia relativa de les peces de servei (cuina i banys) però s'assumeix com una tendència natural de l'evolució recent de l'habitatge.

La referència a projectes concrets podria ser molt més extensa, però l'evitarem per no ser reiteratius. En qualsevol cas, sembla clar que les virtuts principals d'aquests treballs es troben en la distància curta, en aspectes espectaculars, sovint poc evidents, però que són decisius per aconseguir una arquitectura residencial de qualitat i consistent.

Observacions marginals

La capacitat d'observació és una condició indispensable per fer arquitectura, encara que els arquitectes no ho fem prou. De vegades, les observacions millors sobre la nostra disciplina provenen de camps tan allunyats com la fotografia, la literatura o el cinema. Voldria cridar l'atenció sobre dos exemples que em semblen especialment significatius en relació al tema de l'habitatge.

L'11 de setembre de 1994, *El País Semanal* va publicar un reportatge molt singular amb el títol de "Retrato del mundo", on els membres de 30 famílies típiques de 30 països diferents posen amb els seus estris domèstics, extrets prèviament de la casa i repartits a l'espai exterior situat davant de la casa.

És extraordinàriament revelador comparar els objectes d'una família japonesa o alemanya amb els d'una família etíop o albanesa; o analitzar el contrast de la manera de situar-se davant del fotògraf, per exemple, les famílies iraquí i mexicana, i moltes altres coses.

En realitat, a partir d'aquest reportatge es podria escriure un tractat sobre la manera de viure en el món contemporani. Es pot deduir clarament que la casa és un artefacte cultural complex i intensament relacionat amb molts altres aspectes de la realitat i que, a més de ser un refugi, un espai habitable, és un depòsit on s'emmagatzemen objectes heterogenis que tenen un significat precís per qui els guarda. És un depòsit fet de sedimentacions múltiples on alguns d'aquests objectes (d'utilitat o simbòlics o ambues coses) tenen un paper especial i on, de vegades, poden compartir l'altar dedicat als déus lars amb l'ara reservada a la pantalla del televisor, el veritable profeta del món contemporani.

Una altra finíssima observació, aquesta vegada més petita, apareix a la pel·lícula d'Almodovar *La flor de mi secreto*. Es tracta d'una seqüència breu que transcorre a una sala d'estar d'un habitage de la perifèria de Madrid plena dels mobles reglamentaris d'una llar de classe mitjana. Malgrat que solament hi viuen mare i filla, (interpretades magníficament per Chus Lampreave i Rossy de Palma), la taula del mejador envoltada de cadires de respatller alt està sempre preparada per escenificar una gran reunió familiar que potser és solament una enyorança.

Mare i filla es relacionen mitjançant una pugna dialèctica i gestual perpètua que fins i tot no s'interromp davant de les visites. Aquesta baralla inesgotable obliga els personatges a moure's per la sala, i per tant han de passar tota l'estona, amb gran dificultat, per l'estret passadís que hi ha entre la paret i el respatller de les cadires, adoptant una posició de perfil i aguantant la respiració. El director registra, amb una barreja de sarcasme i tendresa, la repetició d'aquest gest a través del qual es fa palès que l'habitatge i els mobles que l'ocupen pertanyen a dos mons diferents i que, entre aquests mons, i sense pertànyer-ne a cap, es troben els personatges que exhibeixen la seva condició desarrelada.

Són detalls, gestos, observacions marginals que ens parlen de l'habitatge i dels seus habitants i que faríem bé de no oblidar.

CARLES MARTÍ ARÍS
ÉS ARQUITECTE I PROFESSOR DE PROJECTES DE L'ESCOLA D'ARQUITECTURA DE BARCELONA. ÉS AUTOR DEL LLIBRE LAS FORMAS DE LA RESIDENCIA EN LA CIUDAD MODERNA, UPC, BARCELONA 1991.

vergadura y de la amplitud territorial del programa emprendido.
A pesar de las limitaciones conceptuales y de procedimiento señaladas, merece la pena entrar en el análisis detallado de los diversos proyectos, ya que al hacerlo se comprueba que éstos contienen gran cantidad de indicaciones valiosas sobre temas que parecían ya agotados y cerrados. En realidad, cabe entender el conjunto de estos proyectos como una serie de variaciones sobre algunos tipos edificatorios largamente experimentados, en la que se lleva a cabo un paciente y meritorio trabajo de encaje y ajuste, que permite descubrir aspectos todavía no explorados.
Así ocurre, por ejemplo, con el tema del bloque lineal de profundidad media (de 12 a 14 metros). En este terreno, las propuestas de Emili Donato para el bloque de 14 metros y de Josep Roselló para el de 12 metros, ensayadas con ocasión del concurso de Canaletes, siguen siendo, a mi juicio, soluciones de referencia, tanto por la justeza de las dimensiones como por la eficacia de los dispositivos de circulación interior. Pero algunos proyectos de la etapa más reciente muestran que siempre hay algo que añadir a un tema arquitectónico. Citaré solamente unos pocos ejemplos.
En su propuesta para El Prat de Llobregat, Artigues y Sanabria proponen una interesante solución para vivienda de cuatro dormitorios en bloque de 13 metros de ancho, en la que la posición de los baños actúa a modo de esclusa entre las dos partes de la casa, mientras que el recodo del pasillo que registra la cocina, al quedar iluminado por el patio interior, se convierte en un pequeño rincón polivalente.
Trabajando con una profundidad edificable de 12,65 metros, Ruisánchez y Vendrell, en su propuesta para Riera Gasulla en Sant Boi de Llobregat, ensayan un económico sistema a base de tres viviendas por rellano, en el que tiene un papel decisivo la colocación del par sala-cocina de una de ellas en la fachada corta o testero.
En el mismo sector, Batlle y Roig proponen una vivienda con sala de estar pasante, muy clara y ordenada en planta, cuya fachada se forma únicamente con vanos de dos dimensiones (0,9 y 2,1 metros de longitud) que, mediante sutiles variaciones de su posición, generan una fachada llena de vibración y movimiento.
El proyecto del equipo encabezado por Jaume Sanmartí para el sector Torrent Ballester en Viladecans explora el tema de la reversibilidad de las viviendas, es decir, de la posibilidad de que sala y dormitorios se sitúen indistintamente en cualquiera de las dos fachadas del bloque, adoptando para ello una pauta dimensional simétrica que sitúa los ámbitos de acceso y los cuartos de baño en el eje de simetría.
Un especial interés revisten algunos edificios basados en el bloque de mayor profundidad, como por ejemplo el proyectado por Joan Pascual (con Esteve Aymerich y Ton Salvadó) para El Pont de la Cadena en Molins de Rei, en el que los 16 metros de ancho plantean la necesidad de un patio de servicio y determinan la disposición en doble bloque. Este proyecto lleva la lógica de sus premisas hasta sus últimas consecuencias, construyéndose por medio de una serie de capas o estratos que revisten un núcleo central formado por una sucesión de patios y de cajas de escalera. La batería de equipamientos de la vivienda forma una banda de 2 metros de ancho yuxtapuesta al patio, con lo que se libera una banda exterior continua de 4 metros de anchura, en la que se organizan libremente las diversas estancias. Este orden tan riguroso y estricto produce una relativa hipertrofia de las piezas de servicio (cocina y baños), pero esto es asumido como una tendencia natural de la reciente evolución de la vivienda.
La referencia a proyectos concretos podría ser mucho más extensa, aunque la evitaremos para no ser reiterativos. En cualquier caso, parece claro que las principales virtudes de estos trabajos están en la distancia corta, en aspectos tal vez poco espectaculares, a menudo poco evidentes, pero que resultan decisivos para lograr una arquitectura residencial cualificada y consistente.

Observaciones marginales

La capacidad de observación es una condición indispensable para hacer arquitectura, aunque los arquitectos no la ejercitamos suficientemente. A veces, las mejores observaciones sobre nuestra disciplina provienen de campos tan alejados de ella como la fotografía, la literatura o el cine. Quisiera llamar la atención sobre dos ejemplos que me parecen especialmente significativos en relación el tema de la vivienda.
El 11 de setiembre de 1994, El País Semanal *publicó un singular reportaje titulado "Retrato del mundo", en el que los miembros de 30 familias típicas de otros tantos países posan junto al conjunto de sus enseres domésticos, previamente extraídos de la casa y esparcidos en el espacio exterior situado frente a ella.*
Resulta extraordinariamente revelador comparar los objetos que encierra la casa de la familia japonesa o alemana con los que contiene la de la familia etíope o albanesa, o analizar el contraste en el modo en que se disponen ante el fotógrafo, por ejemplo, las familias iraquí y mexicana, y tantas otras cosas...
En realidad, a partir de este reportaje se podría escribir un pequeño tratado sobre los modos de habitar en el mundo contemporáneo. Lo que de él se desprende claramente es que la casa es un complejo artefacto cultural intensamente relacionado con otros muchos aspectos de la realidad, el cual, además de ser un refugio, un espacio habitable, es también un depósito en el que se almacenan objetos heterogéneos que tienen un significado preciso para quien los guarda: un depósito hecho de múltiples sedimentaciones en el que algunos de esos objetos (utilitarios o simbólicos o ambas cosas) cobran especial relieve y en el que, a veces, llegan a convivir el altar dedicado a los dioses lares con el área reservada a la pantalla de la televisión, verdadero profeta universal del mundo contemporáneo.
Otra finísima observación, esta vez en tono menor, aparece en el filme de Almodóvar La flor de mi secreto. *Se trata de una breve secuencia que transcurre en la sala de estar de una vivienda de la periferia de Madrid ocupada a rebosar por los muebles reglamentarios de un hogar de clase media. A pesar de que en ella sólo viven dos personas, madre e hija (maravillosamente interpretadas por Chus Lampreave y Rossy de Palma), la imponente mesa del comedor rodeada de sillas de alto respaldo está siempre preparada para escenificar esa gran reunión familiar que tal vez no sea más que una añoranza.*
Madre e hija se relacionan a través de una perpetua pugna dialéctica y gestual que no se interrumpe ni siquiera en presencia de las visitas. Esta inagotable pelea obliga a los personajes a desplazarse por la sala, para lo cual deben pasar una y otra vez, con gran dificultad, por el resquicio que queda entre la pared y el respaldo de las sillas, adoptando una posición de perfil y conteniendo la respiración para afinar el cuerpo. El director registra, con una mezcla de sarcasmo y ternura, la repetición de ese gesto a través del cual se hace patente que la vivienda y los muebles que la ocupan pertenecen a dos mundos distintos y que, entre ellos, y sin pertenecer a ninguno, se encuentran los personajes exhibiendo su condición desarraigada. Pequeños detalles, gestos reflejos, observaciones marginales, que nos hablan de la vivienda y de sus habitantes, y que haríamos bien en no pasar por alto.

CARLES MARTÍ ARÍS ES ARQUITECTO Y PROFESOR TITULAR DE PROYECTOS DE LA ESCUELA DE ARQUITECTURA DE BARCELONA. ES AUTOR DEL LIBRO LAS FORMAS DE LA RESIDENCIA EN LA CIUDAD MODERNA, UPC, BARCELONA 1991.

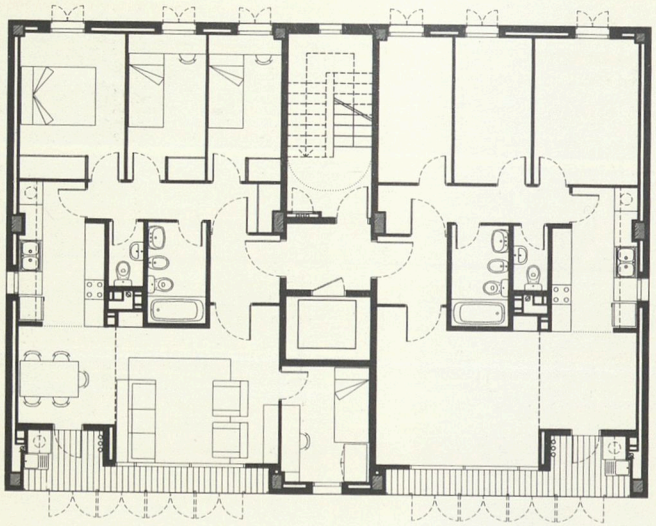

1

2

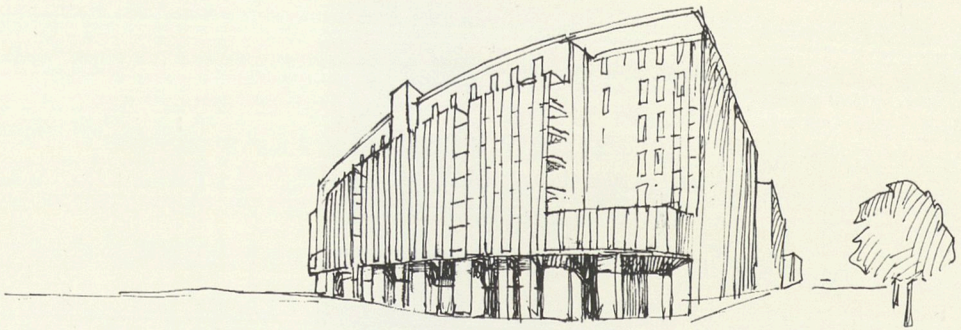

1-2. PLANTES TIPUS \ PLANTAS TIPO
E: 1/200
3. PLANTA GENERAL TIPUS \
PLANTA GENERAL TIPO. E: 1/600

ARQUITECTE \ ARQUITECTO **Emili Donato Folch**
EMPLAÇAMENT \ EMPLAZAMIENTO Canaletes – U.P. 1
SUPERFÍCIE CONSTRUÏDA \ SUPERFICIE CONSTRUIDA 12.026 m²
NOMBRE D'HABITATGES \ NÚMERO DE VIVIENDAS 106

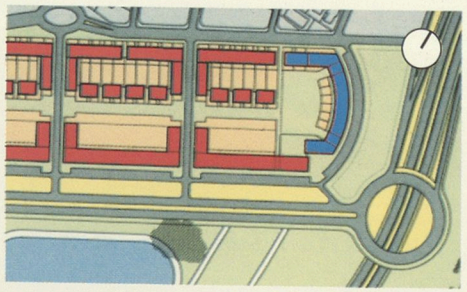

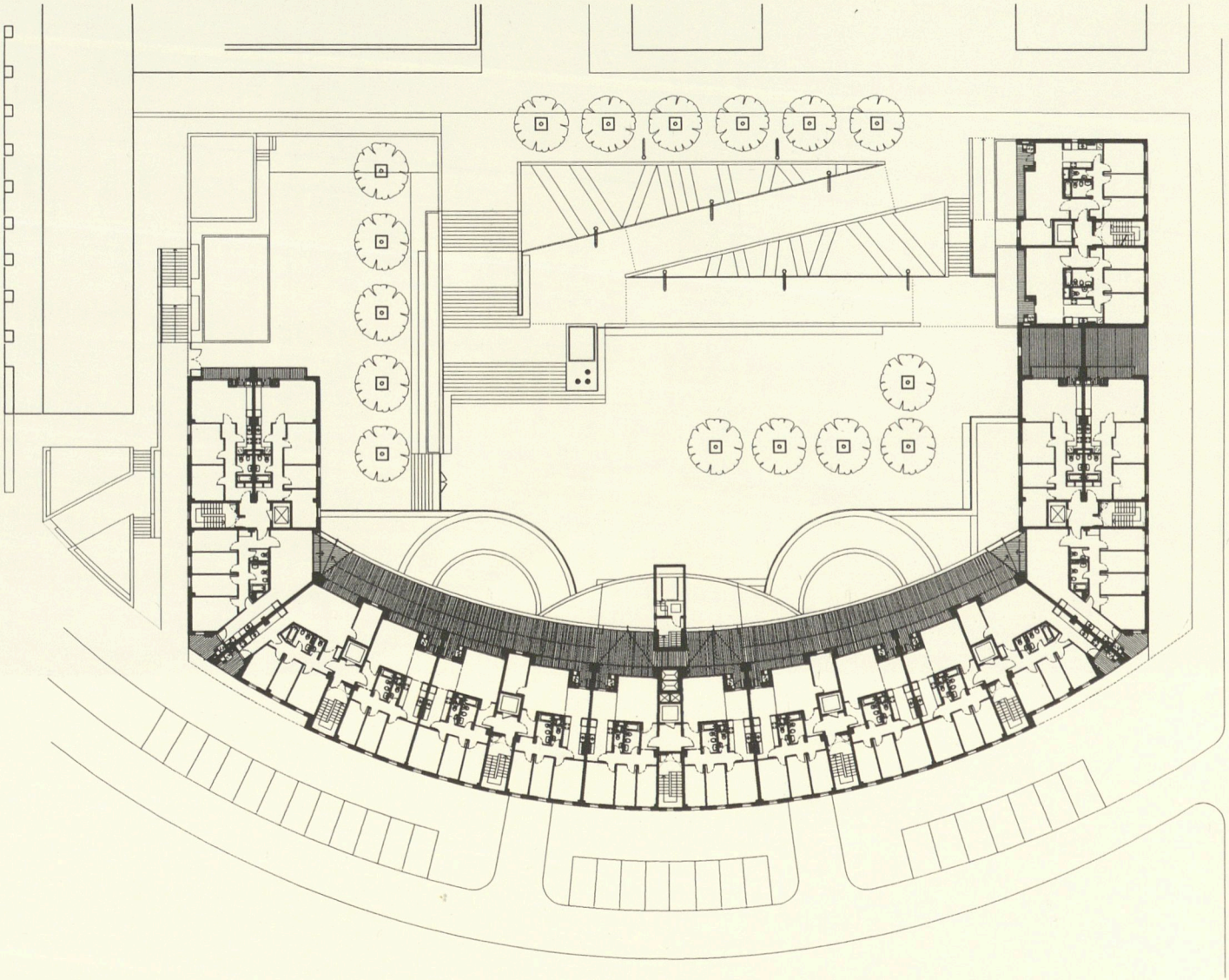

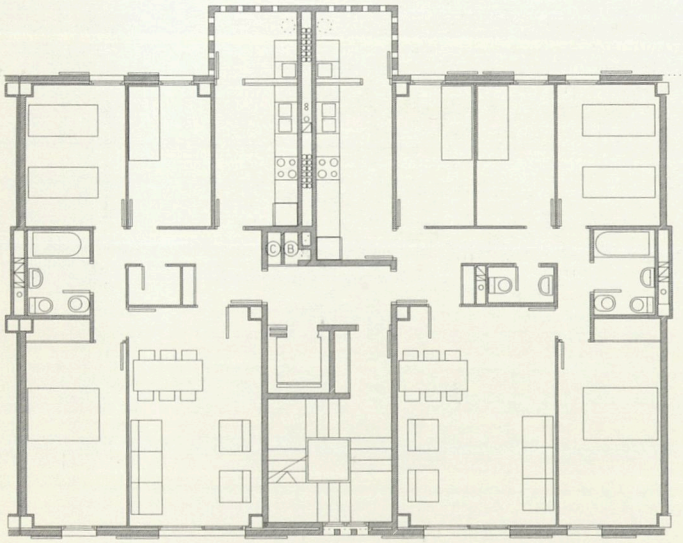

1

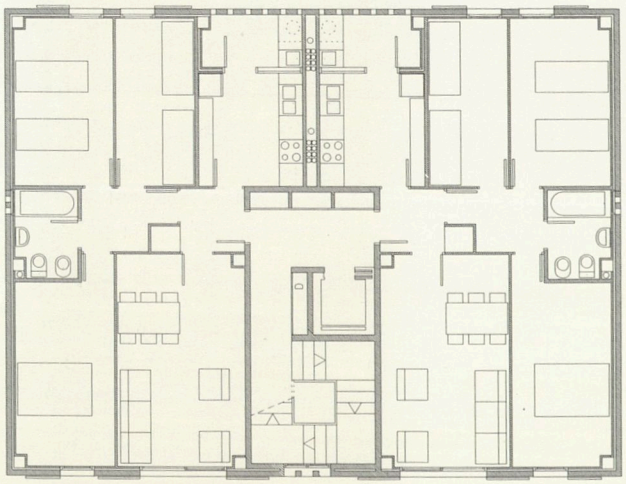

2

1. PLANTA TIPUS BLOC A \
PLANTA TIPO BLOQUE A. E: 1/200
2. PLANTA TIPUS BLOC B \
PLANTA TIPO BLOQUE B. E: 1/200
3. PLANTA GENERAL TIPUS \
PLANTA GENERAL TIPO. E: 1/600

ARQUITECTES \ ARQUITECTOS **Elies Torres Tur, Josep A. Martínez Lapeña**
EMPLAÇAMENT \ EMPLAZAMIENTO Canaletes – U.P. 2
SUPERFÍCIE CONSTRUÏDA \ SUPERFICIE CONSTRUIDA 10.146 m²
NOMBRE D'HABITATGES \ NÚMERO DE VIVIENDAS 82

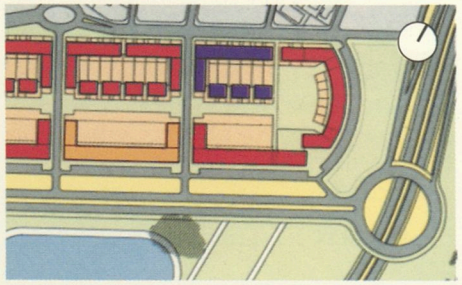

A

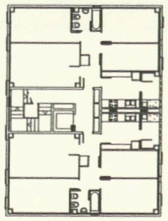

B

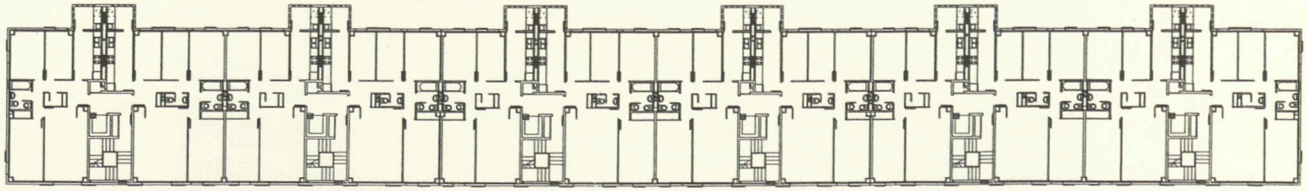

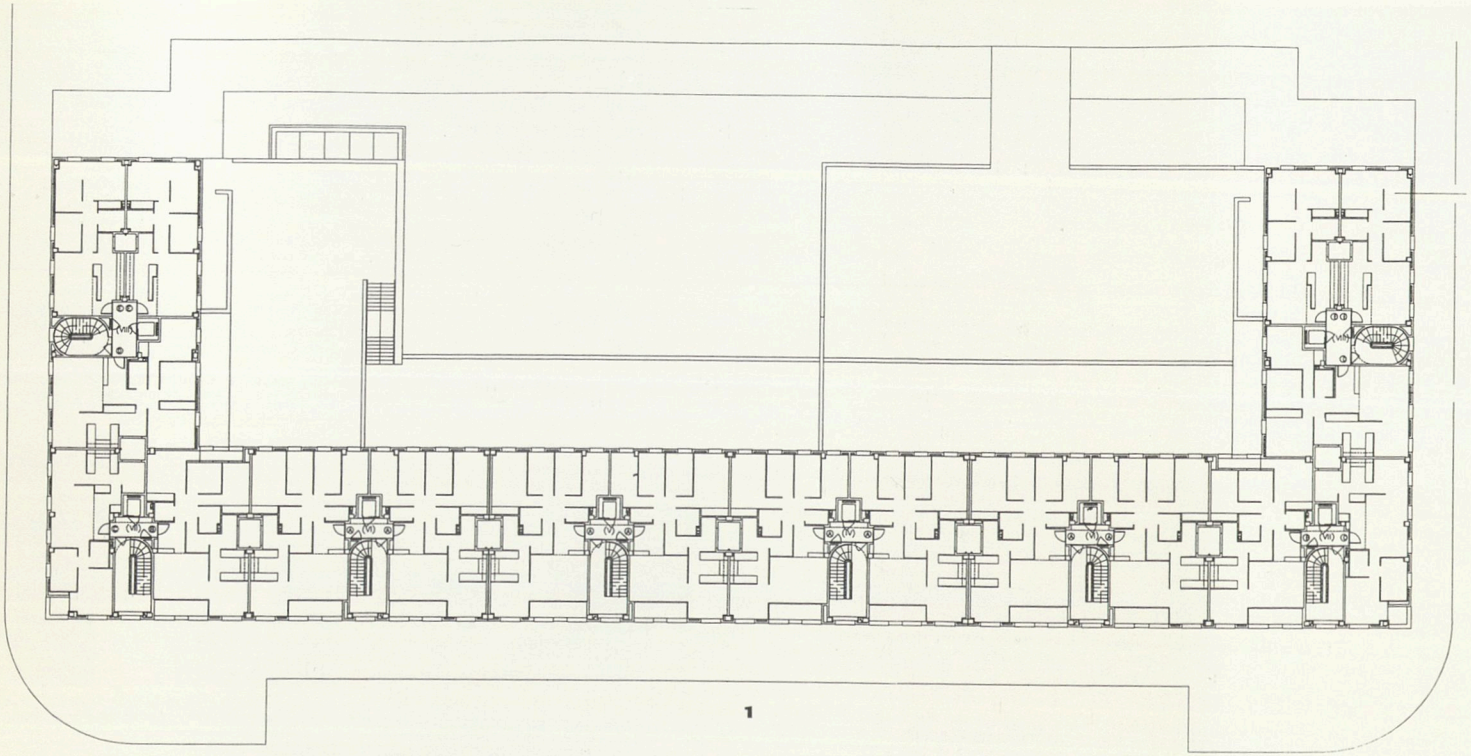

1

1. PLANTA GENERAL TIPUS \
PLANTA GENERAL TIPO. E: 1/600
2. PLANTA TIPUS \ PLANTA TIPO
E: 1 /200

ARQUITECTE \ ARQUITECTO **Josep Roselló i Til**
EMPLAÇAMENT \ EMPLAZAMIENTO Canaletes – U.P. 3
SUPERFÍCIE CONSTRUÏDA \ SUPERFICIE CONSTRUIDA 13.195 m²
NOMBRE D'HABITATGES \ NÚMERO DE VIVIENDAS 98

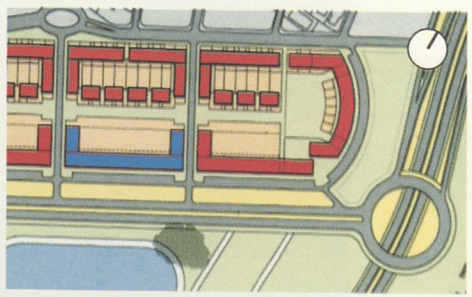

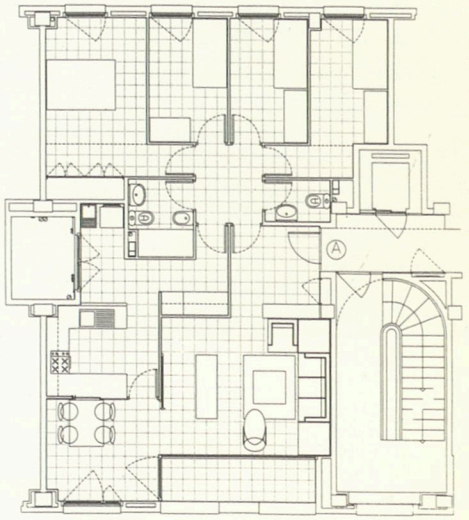

2

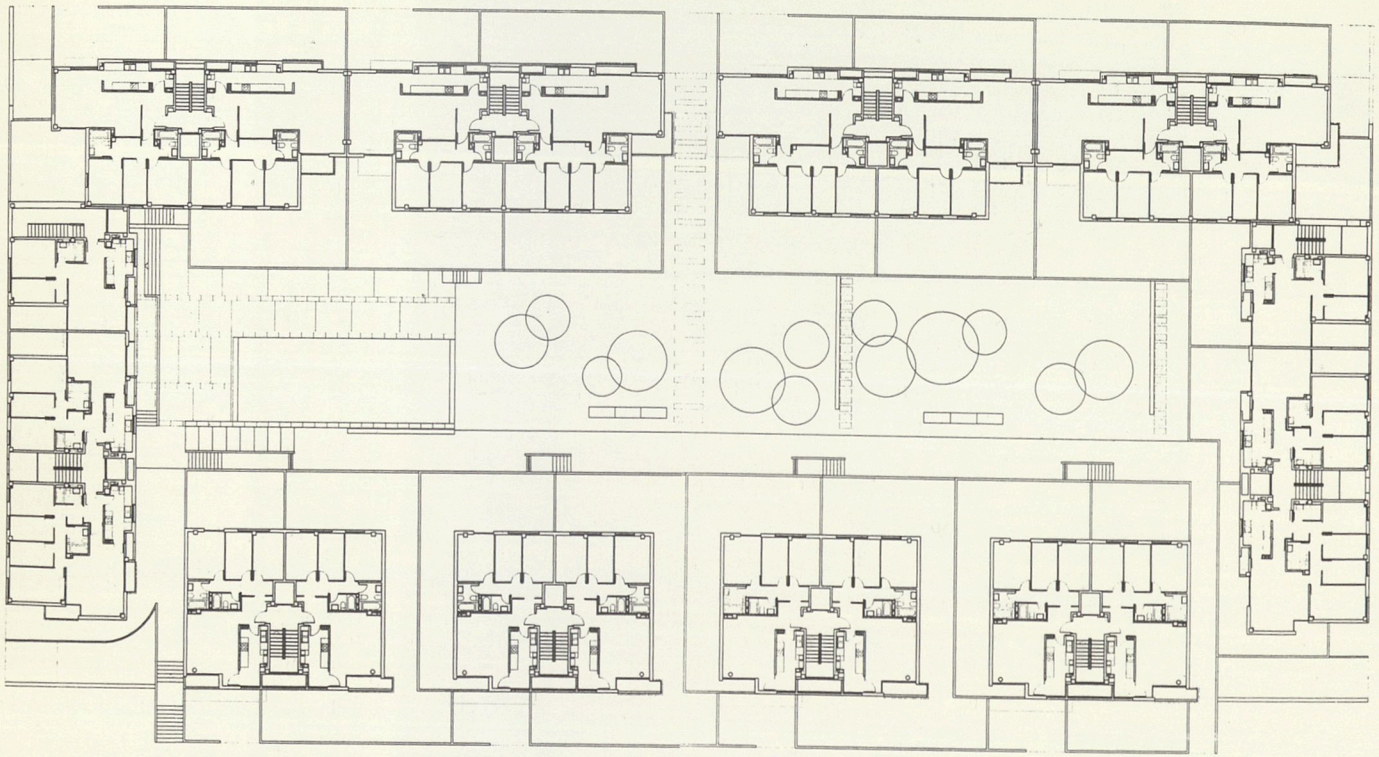

1

1. PLANTA GENERAL TIPUS | PLANTA GENERAL TIPO. E: 1/600
2. PLANTA TIPUS | PLANTA TIPO. E: 1/200
3. ALÇAT OEST | ALZADO OESTE. E: 1/600
4. ALÇAT EST | ALZADO ESTE. E: 1/600

ARQUITECTES | ARQUITECTOS **Artigues & Sanabria, Joan Solé, Lluis Xavier Comeron**
EMPLAÇAMENT | EMPLAZAMIENTO Canaletes – U.P. 13
SUPERFÍCIE CONSTRUÏDA | SUPERFICIE CONSTRUIDA 6.579 m²
NOMBRE D'HABITATGES | NÚMERO DE VIVIENDAS 66

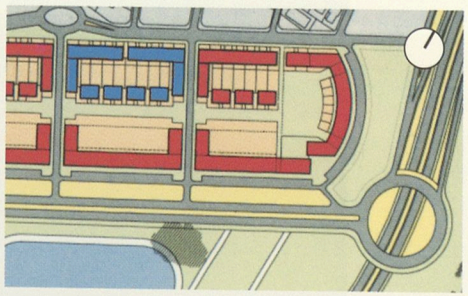

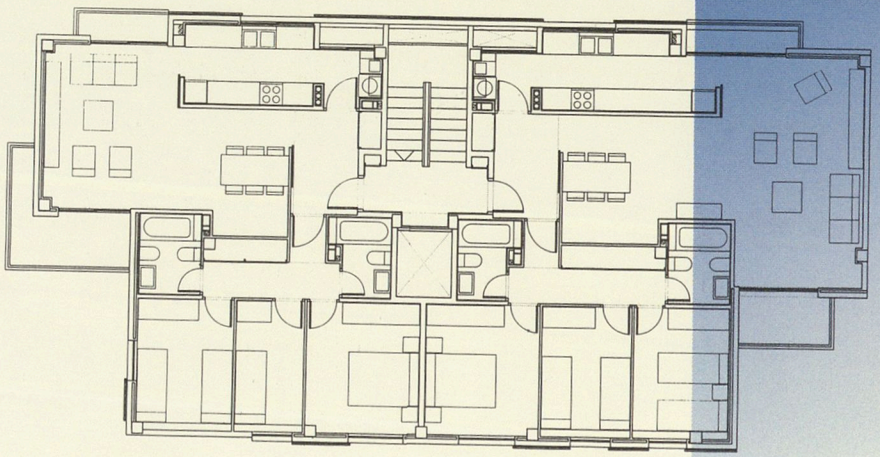

2

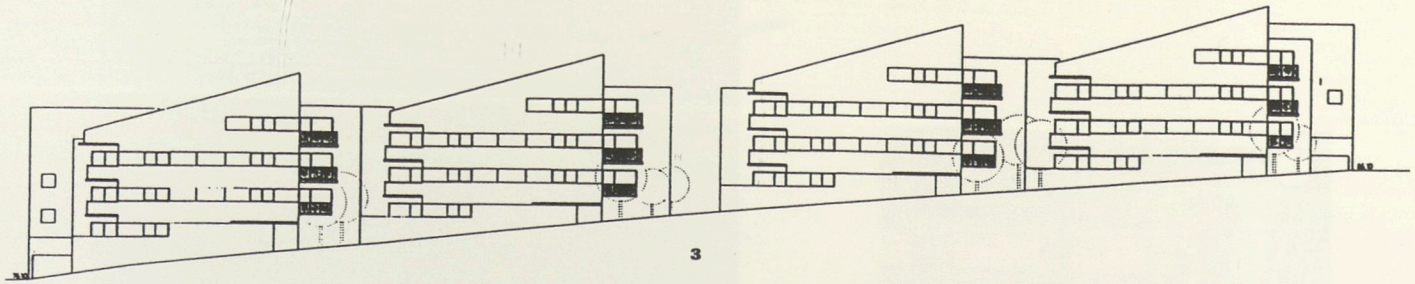

3

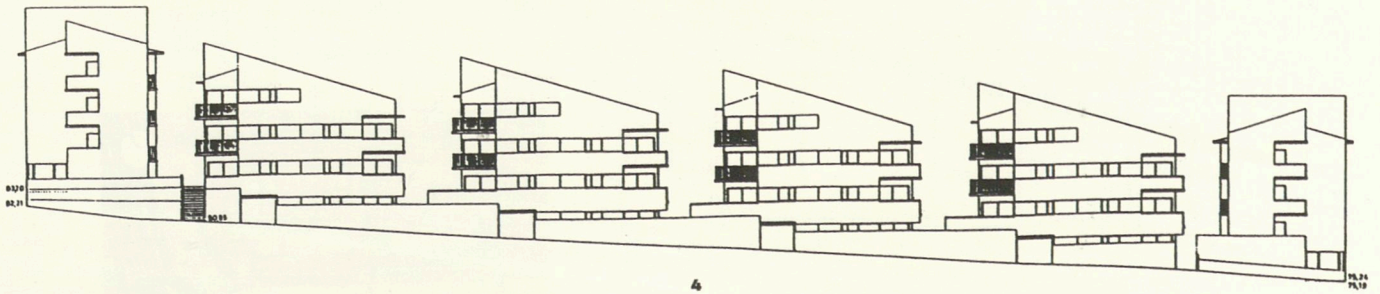

4

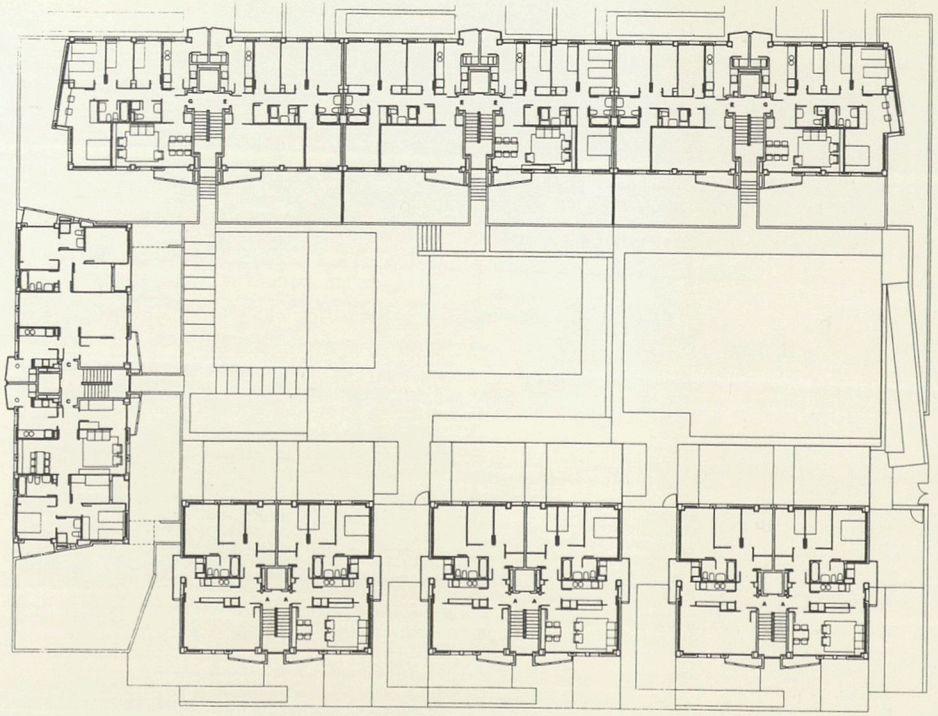

1

1. PLANTA GENERAL TIPUS \ PLANTA GENERAL TIPO. E: 1/600
2. PLANTA TIPUS \ PLANTA TIPO. E: 1/200
3. ALÇAT EST \ ALZADO ESTE. E: 1/600

ARQUITECTES \ ARQUITECTOS **Antoni Miralles Guilló, Ramon Martí Puzo**
EMPLAÇAMENT \ EMPLAZAMIENTO Canaletes – U.P. 14
SUPERFÍCIE CONSTRUÏDA \ SUPERFICIE CONSTRUIDA 4.311 m²
NOMBRE D'HABITATGES \ NÚMERO DE VIVIENDAS 42

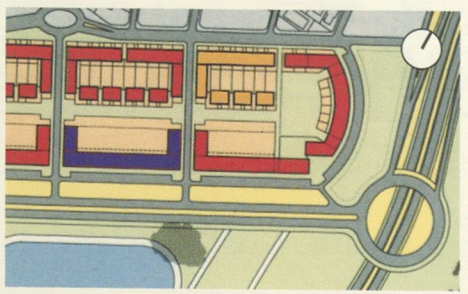

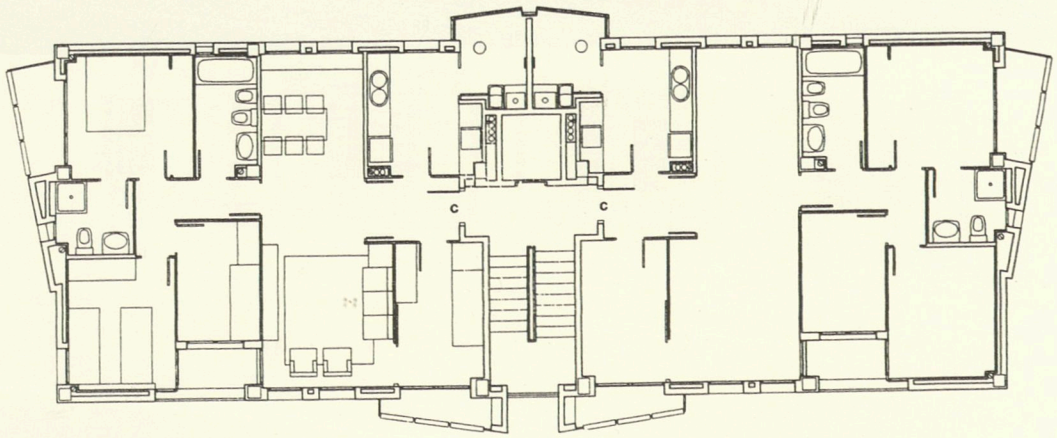

2

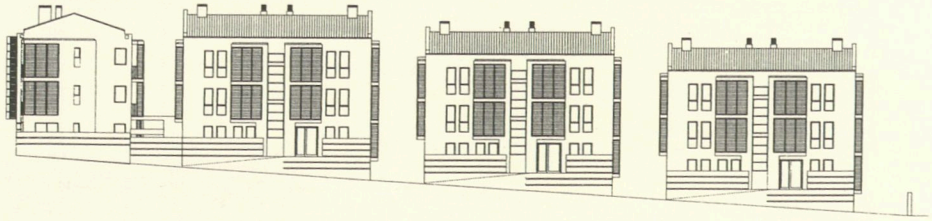

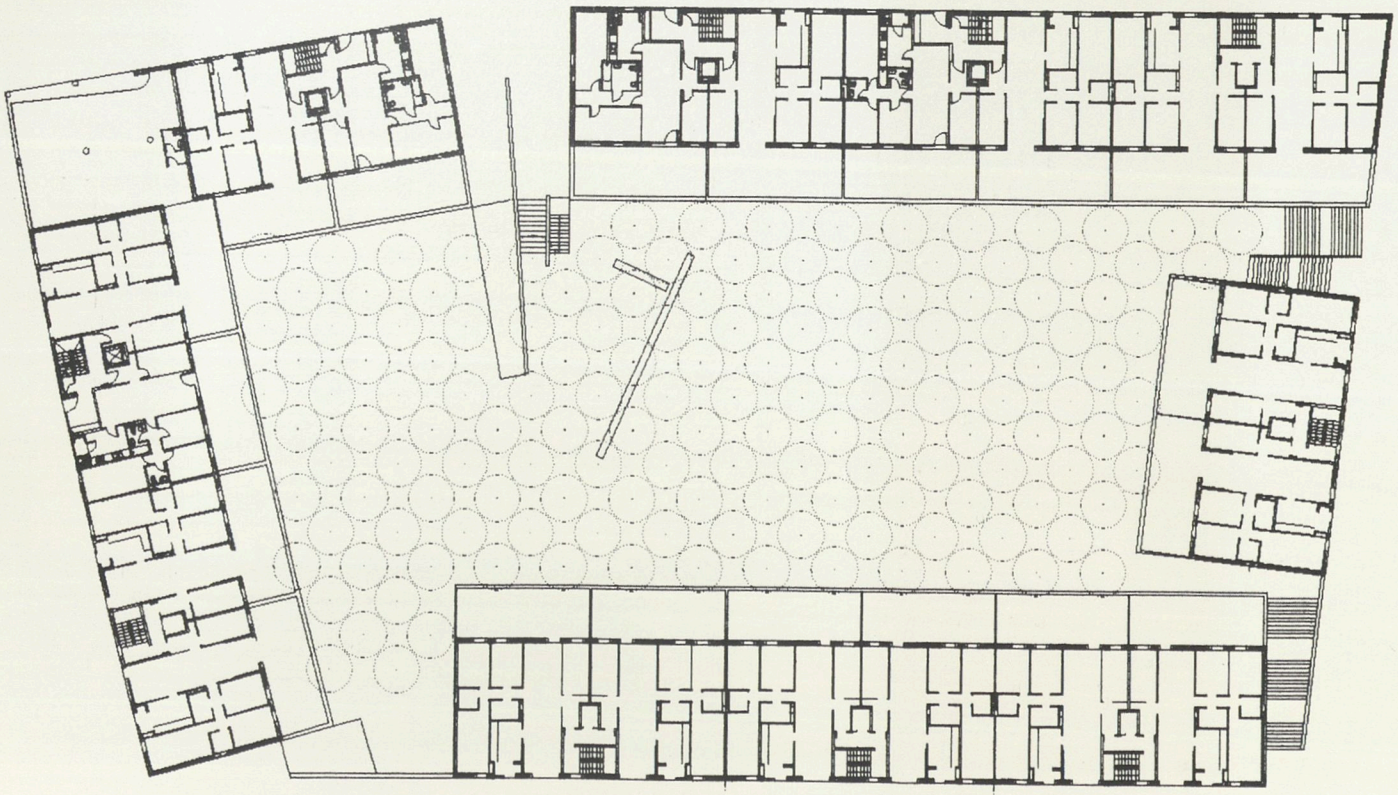

1

1. PLANTA GENERAL TIPUS \
PLANTA GENERAL TIPO. E: 1/600
2. PLANTA TIPUS \ PLANTA TIPO. E: 1/200

ARQUITECTES \ ARQUITECTOS **Batlle i Roig, arquitectes**
EMPLAÇAMENT \ EMPLAZAMIENTO Riera Gasulla – U.P. 24 – Illa 4
SUPERFÍCIE CONSTRUÏDA \ SUPERFICIE CONSTRUIDA 10.859 m²
NOMBRE D'HABITATGES \ NÚMERO DE VIVIENDAS 86

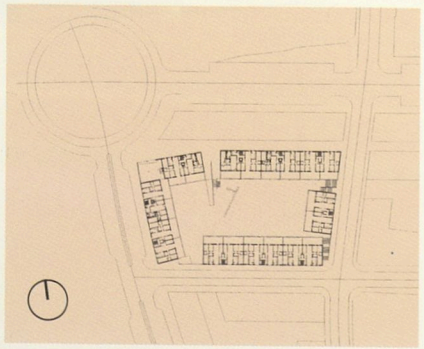

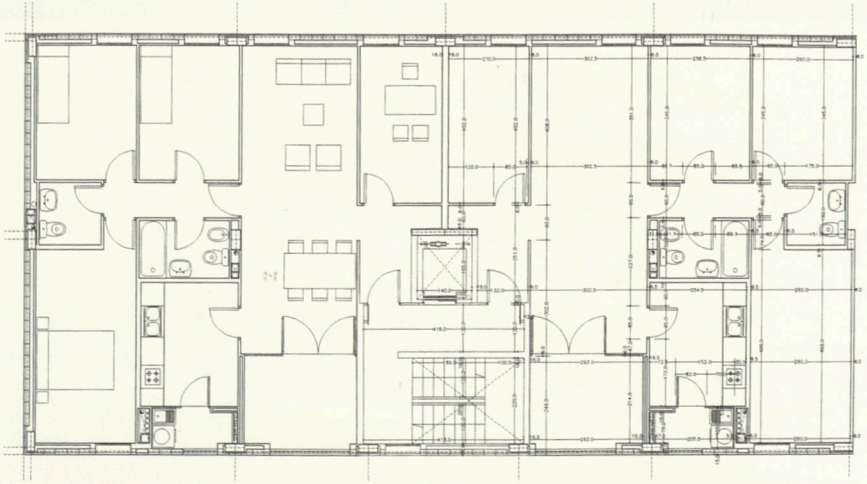

2

L'estructura i composició de la família està canviant en el nostre país com arreu. Malgrat això, la majoria de promocions públiques reprodueixen les estratègies del promotor privat i promouen conjunts residencials amb programes d'una gran rigidesa.
D'altra banda, alguns errors en les previsions de planejament arrosseguen solucions arquitectòniques deficients (determinació de fondàries edificables escasses o curtes en relació per exemple, amb la previsió d'aparcament dins del mateix edifici, ús de baixos comercials en indrets on hi ha una saturació d'aquest ús).
La conjunció d'ambdues qüestions planteja el que podríem anomenar un enunciat equívoc del problema que per tant, mai no serà realment resolt. Pren sentit aquell aforisme que diu: "Tinc una bona resposta a condició que faci una bona pregunta". Hi ha una certa estranyesa com arquitecte en tota aquesta qüestió.
Penso que el planejament no hauria de comprometre paràmetres que hipotequin el projecte futur d'arquitectura. Els programes dels habitatges haurien de ser menys rígids i adreçats a organitzacions familiars diferents (joves, tercera edat, etc.).

La estructura y la composición de la familia están cambiando en nuestro país igual que sucede en todo el mundo. A pesar de ello, la mayoría de las promociones públicas reproducen las estrategias del promotor privado y promueven conjuntos residenciales con programas de una gran rigidez.
Por otro lado, algunos errores en las previsiones de planeamiento arrastran deficientes soluciones arquitectónicas (determinación de las profundidades edificables escasas o cortas en relación con, por ejemplo, la previsión de aparcamiento en el propio edificio, uso de bajos comerciales en lugares donde hay una saturación de este uso).
La conjunción de ambas cuestiones plantea desde el principio lo que podríamos llamar "un enunciado equívoco del problema", que, por tanto, nunca llegará a resolverse realmente. Adquiere sentido aquel aforismo que dice: "Tengo una buena respuesta a condición de que me haga una buena pregunta". Como arquitecto siento que hay una cierta extrañeza en toda esta cuestión.
Creo que el planeamiento no tendría que comprometer parámetros que hipotequen el futuro proyecto de arquitectura. Los programas de las viviendas deberían ser menos rígidos y dirigidos a organizaciones familiares diferentes (jóvenes, tercera edad, etcétera).

Josep Rosselló i Til

Els concursos tenen una virtut: et donen l'oportunitat de participar.

Viladecans entre els municipis metropolitans; 72 habitatges en lloc dels 68 demanats; el volum del pla parcial però les cantonades corbes; la coberta de teula però a una sola aigua cap a l'interior; les finestres ni petites ni grans però mòbils; la façana d'obra vista però com si fos una pell tensada/ Cada cosa amb la seva mida però el més ordenat possible.
Fer concursos és com una partida d'escacs contra "Deep blue": sempre a punt de perdre però amb l'esperança de trobar l'estratègia que et permetrà guanyar.
En la recerca d'aquesta estratègia ens agradaria poder desmarcar-nos de les regles estrictes del joc, tenir l'oportunitat de proposar tipologies noves, poder experimentar amb tecnologies noves o materials, o potser evitar les comparacions amb les estètiques més populars.
Però el problema principal és probablement un altre: el planejament previ al desenvolupament dels projectes. Es tracta en la majoria dels casos d'un planejament d'escala intermitja que desenvolupa un planejament superior (pla general) prefixant alineacions, volums, alçades i altres característiques estètiques de les edificacions. L'optimització que requereixen cadascun dels paràmetres dels habitatges de promoció pública no sempre encaixa amb allò previst per aquests planejaments. Sembla evident que aquests planejaments s'haurien de fer a mida dels projectes que es volguessin plantejar.
Tot i així, en aquestes dificultats és on es pot trobar gran part del joc que et permet intentar guanyar un concurs. Trobar l'estratègia que et permetrà aconseguir un bon resultat arquitectònic, tot responent a les expectatives complexes del client, i a les normatives contradictòries d'aplicació. I acomplint o fent veure que s'acompleix, intentar trobar els camins de les petites llibertats.

Los concursos tienen una virtud: te dan la oportunidad de participar.

Viladecans, un municipio metropolitano; 72 viviendas en vez de las 68 solicitadas; el volumen, el de plan parcial pero con las esquinas curvas; la cubierta de teja, pero de una sola agua hacia el interior; las ventanas, ni pequeñas ni grandes pero correderas; la fachada de obra vista, pero como si fuese una piel tensada... Cada cosa con sus medidas pero todo lo más ordenado posible.
Hacer concursos es como una partida de ajedrez contra "Deep blue": siempre a punto de perder pero con la esperanza de hallar la estrategia que te permitirá ganar.
En la búsqueda de esta estrategia a uno le gustaría poder desmarcarse de las estrictas reglas del juego, tener la oportunidad de proponer nuevas tipologías, poder experimentar con las nuevas tecnologías y materiales o, quizá, evitar las comparaciones con las estéticas más populares.
Pero el problema principal es probablemente otro: el planeamiento previo al desarrollo de los proyectos. Se trata en la mayoría de los casos de un planeamiento de escala intermedia que desarrolla un planeamiento superior (plan general) prefijando alineaciones, volúmenes, alturas y otras características estéticas de las edificaciones. La optimización que requiere cada uno de los parámetros de las viviendas de promoción pública no siempre encaja con lo previsto por estos planeamientos. Es evidente que estos planeamientos se tendrían que hacer a la medida de los proyectos que se quisiesen plantear.
No obstante, es precisamente en estas dificultades en las que se puede encontrar gran parte del juego que te permite intentar ganar un concurso. Hallar la estrategia que te permitirá conseguir un buen resultado arquitectónico, respondiendo a las complejas expectativas del cliente, así como a las contradictorias normativas de aplicación. Y cumpliendo, o haciendo ver que se cumple, intentar encontrar los caminos de las pequeñas libertades.

Enric Batlle i Duran \ Joan Roig i Durany

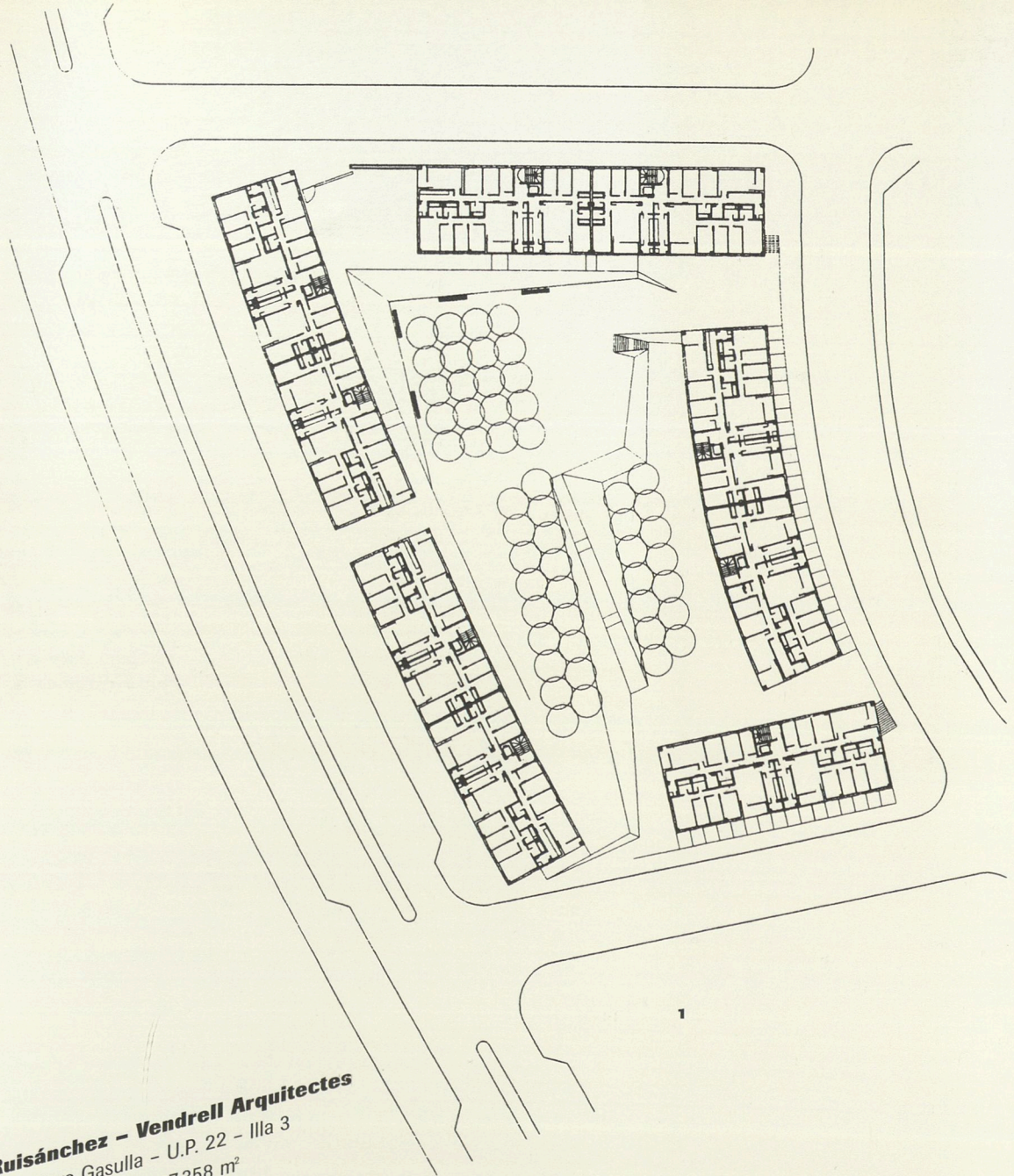

1

1. PLANTA GENERAL-SITUACIÓ \ PLANTA GENERAL-SITUACIÓN. E: 1/1000
2. PLANTA TIPUS \ PLANTA TIPO. E: 1/200

ARQUITECTES \ ARQUITECTOS **Ruisánchez – Vendrell Arquitectes**
EMPLAÇAMENT \ EMPLAZAMIENTO Riera Gasulla – U.P. 22 – Illa 3
SUPERFÍCIE CONSTRUÏDA \ SUPERFICIE CONSTRUIDA 7.358 m²
NOMBRE D'HABITATGES \ NÚMERO DE VIVIENDAS 58

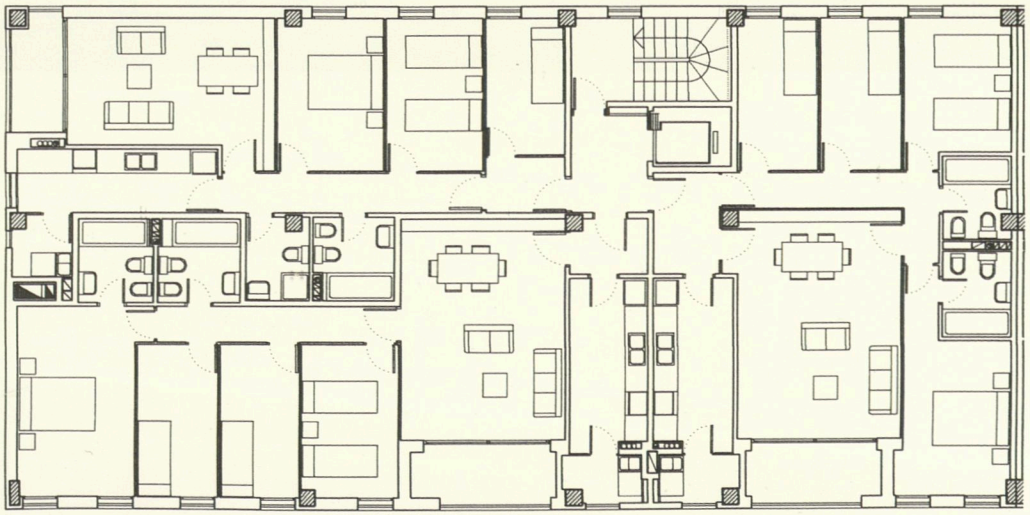

2

VENDE
Q 33
STOP

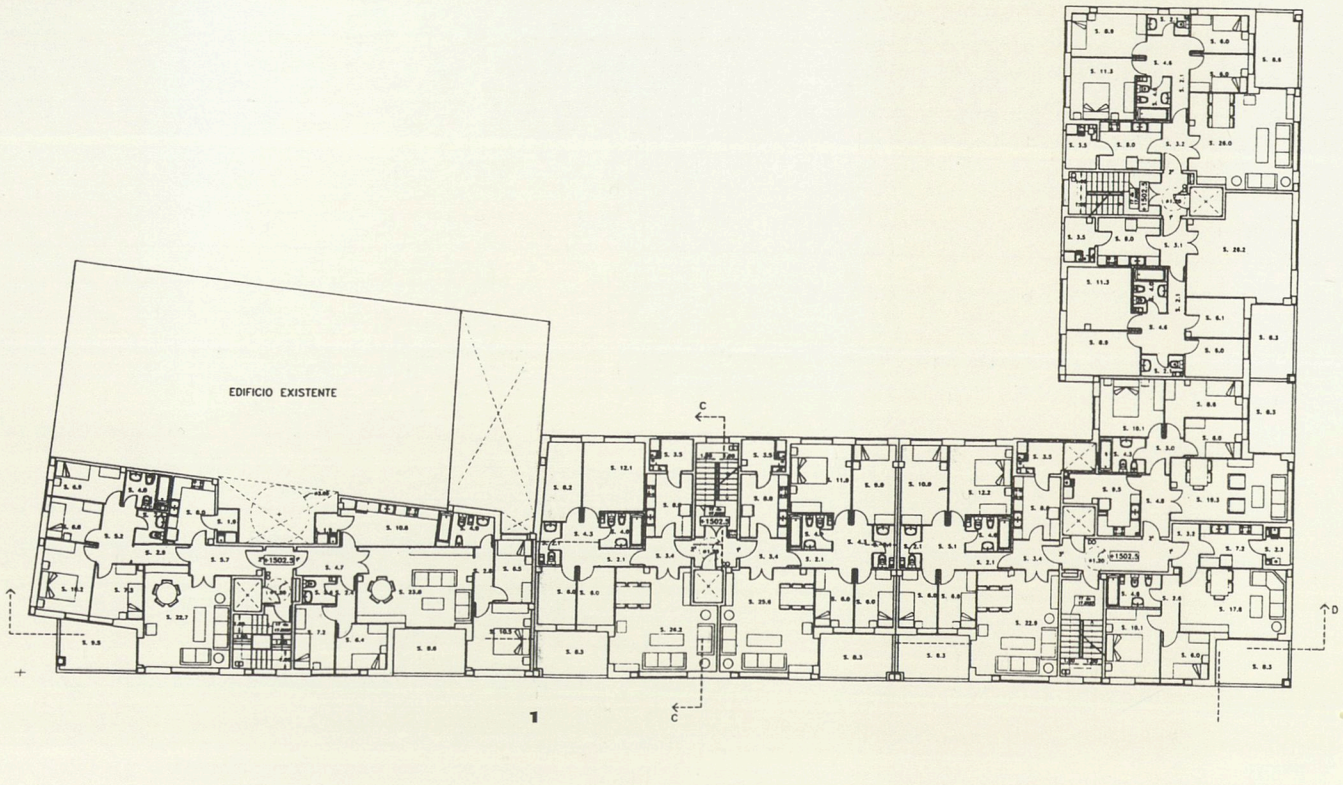

1. PLANTA GENERAL TIPUS EDIFICIS 1-2 \
PLANTA GENERAL TIPO EDIFICIOS 1-2.
E: 1/400
2. PLANTA GENERAL TIPUS EDIFICI 3 \
PLANTA GENERAL TIPO EDIFICIO 3.
E: 1/400

ARQUITECTES \ ARQUITECTOS **Alberto Esquerdo Liesa**
EMPLAÇAMENT \ EMPLAZAMIENTO Riera Gasulla - U.P. 25 - Illa 5.1
SUPERFÍCIE CONSTRUÏDA \ SUPERFICIE CONSTRUIDA 8.631 m²
NOMBRE D'HABITATGES \ NÚMERO DE VIVIENDAS 68

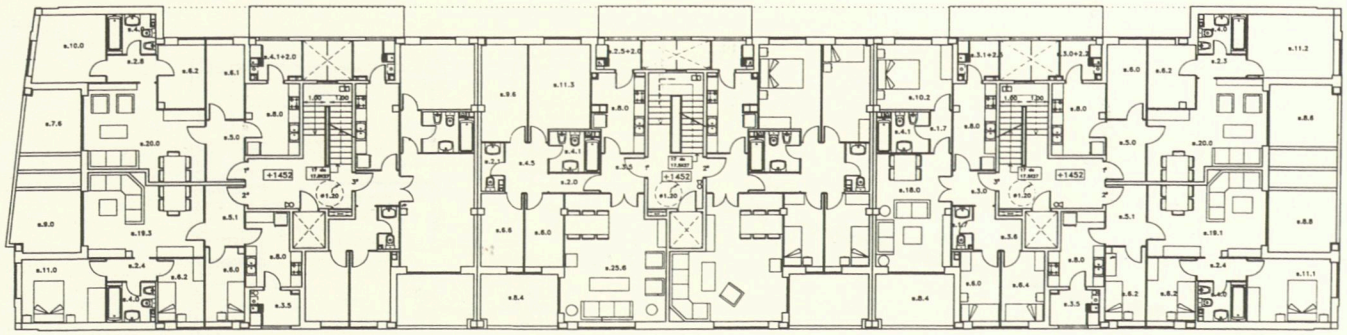

2

ARQUITECTES \ ARQUITECTOS **Albert Danés i Tejedor, Ignacio Martínez i Vassallo**
EMPLAÇAMENT \ EMPLAZAMIENTO Riera Gasulla - U.P. 26 - Illa 5.2
SUPERFÍCIE CONSTRUÏDA \ SUPERFICIE CONSTRUIDA 7.726 m²
NOMBRE D'HABITATGES \ NÚMERO DE VIVIENDAS 67

PLANTA TIPUS \ PLANTA TIPO. E: 1/200

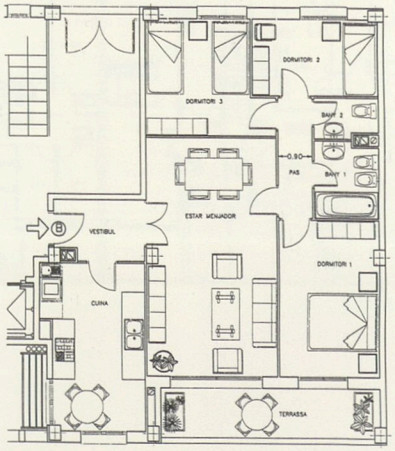

Carrer de
Pablo Picasso

1. PLANTA GENERAL TIPUS \ PLANTA GENERAL TIPO. E: 1/500
2. PLANTA TIPUS E-F-G \ PLANTA TIPO E-F-G E: 1/200

ARQUITECTES \ ARQUITECTOS **Pere Joan Ravetllat i Mira, Carme Ribas Seix**
EMPLAÇAMENT \ EMPLAZAMIENTO Riera Gasulla / Carrer Girona
SUPERFÍCIE CONSTRUÏDA \ SUPERFICIE CONSTRUIDA 3.189 m²
NOMBRE D'HABITATGES \ NÚMERO DE VIVIENDAS 24

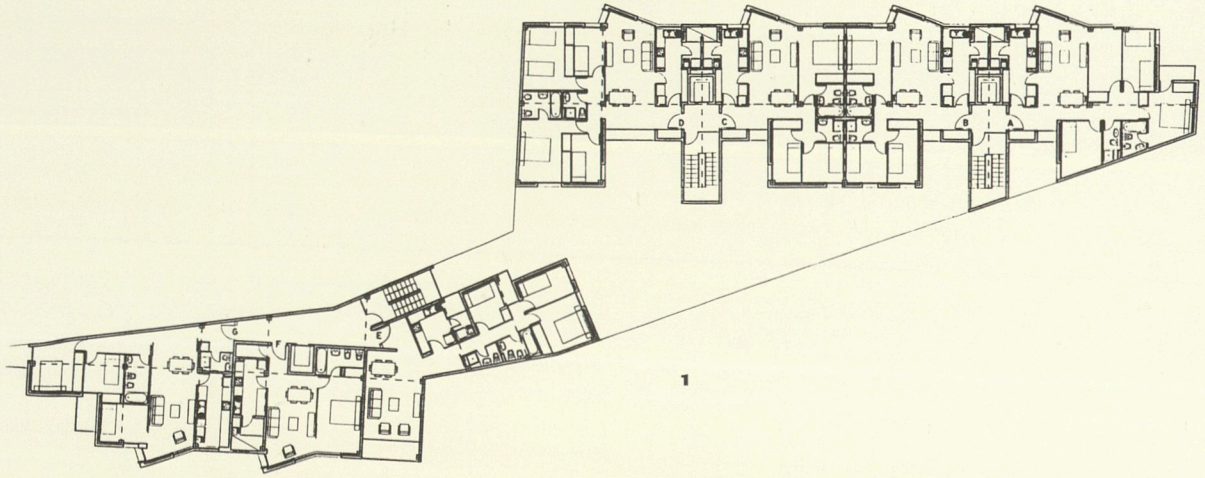

1

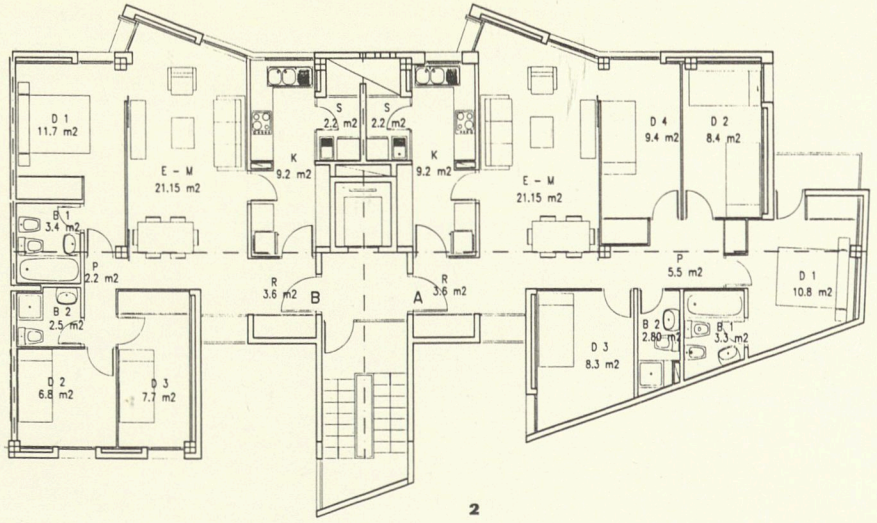
D 1
11.7 m2
E – M
21.15 m2
K
9.2 m2
S
2.2 m2
S
2.2 m2
K
9.2 m2
E – M
21.15 m2
D 4
9.4 m2
D 2
8.4 m2
B 1
3.4 m2
P
2.2 m2
B 2
2.5 m2
R
3.6 m2
B
A
R
3.6 m2
P
5.5 m2
D 1
10.8 m2
D 2
6.8 m2
D 3
7.7 m2
D 3
8.3 m2
B 2
2.80 m2
B 1
3.3 m2

2

"Un concurs d'habitatges, em presento? És un tema molt dur, erm i monòton, sembla que tot estigui fet. En aquest concurs sembla que es pot proposar un espai interior d'illa. Això m'interessa."
Aquesta, o reflexions semblants, són les que fan molts arquitectes davant del tema de la projecció d'habitatges, possiblement produïdes per la sensació d'una certa impotència davant dels codis culturals i socials de l'habitatge, però sobretot davant de la posició normativa cap a un "model" d'habitatge i només un, producte d'una posició poc crítica i creativa, que accepta la "realitat" d'allò que es fa com a possibilitat única de fer. Aquesta posició és comuna tant a les promocions d'habitatges d'iniciativa privada com a les d'iniciativa pública i jo diria que amb un seguiment de la iniciativa pública respecte de la privada.
Moltes vegades sento afirmacions i comentaris en el sentit d'afirmar o acceptar que si es treballa en el camp de l'habitatge plurifamiliar no es pot fer "arquitectura", idea que va acompanyada del convenciment que hi ha arquitectura en minúscula i arquitectura en majúscula. En tota la meva feina, m'agradaria apostar per l'arquitectura en minúscula, per l'arquitectura dels continguts i no per l'arquitectura dels gestos i de l'espectacle. El problema és que els continguts de l'habitatge públic estan congelats per la rutina de tots, però especialment per la normativa actual i la seva gestió.
El llibret, publicat per la Generalitat, sobre l'habitatge fet per X. Sust i J. Paricio "L'habitatge contemporani", hauria de ser el llibre de capçalera d'arquitectes, gestors i normativistes.

"Un concurso de viviendas, ¿me presento? Es un tema muy duro, árido y monótono; además, parece que todo esté hecho. En éste parece que se puede proponer un espacio interior de manzana, eso me interesa."
Éstas o parecidas reflexiones creo que las hacen muchos arquitectos ante el tema de la proyectación de viviendas, posiblemente motivadas por la sensación de una cierta impotencia frente a los códigos culturales y sociales de la vivienda, pero sobre todo frente a la posición normativa que tiende a "un modelo de vivienda y sólo uno", producto de una actitud poco crítica y creativa, que acepta la "realidad" de lo que se hace como la única posibilidad de hacer.
Esta posición es común tanto en las promociones de viviendas de iniciativa privada como en las promociones de iniciativa pública; es más, yo diría que hay un seguimiento de la iniciativa pública respecto de la privada.
Muchas veces oigo afirmaciones y comentarios en el sentido de afirmar o aceptar que trabajando en el tema de la vivienda plurifamiliar no se puede hacer "arquitectura", idea que va acompañada del convencimiento de que hay una arquitectura con minúscula y otra con mayúscula. Durante toda mi labor profesional, me ha gustado apostar por la arquitectura con minúscula, por la arquitectura de los contenidos y no por la arquitectura de los gestos y el espectáculo. El problema está en que los contenidos de la vivienda pública están congelados por la rutina de todos, pero especialmente por la actual normativa y la gestión de la misma.
El librito *L'habitatge contemporani*, publicado por la Generalitat y escrito por X. Sust y J. Paricio, tendría que ser el libro de cabecera de arquitectos, gestores y redactores de normas.

Manuel Brullet Tenas

Una primera consideració que caldria fer és que les decisions que afecten el tema de l'habitatge més profundament vénen habitualment donades com a condicionaments insalvables i externs al marc estricte d'un projecte residencial. Temes com el planejament, les normatives, els mitjans de producció a l'abast o el preu del sòl acostumen a ser factors que eliminen, almenys en gran part, camins o línies d'innovació possibles. Quan s'apunten solucions no tradicionals, sovint el problema principal és superar la rigidesa amb què els paràmetres esmentats delimiten el seu camp d'acció. En aquest sentit, el concepte de flexibilitat, aplicat tant als factors esmentats com a la mateixa arquitectura, apareix com a extremadament útil per suggerir millores en l'àmbit de l'habitatge.

També a les normatives diferents aplicables al camp de l'habitatge es troba aquesta contradicció entre una flexibilitat desitjada per proposar i la rigidesa implacable de la "norma" que en molts dels seus àmbits hauria de contemplar uns marges lògics i tolerants. De quina manera sinó, es pot aconseguir la relació necessària entre unes necessitats cada cop més diversificades i personalitzades entorn a l'habitatge i la possibilitat d'acomplir aquestes demandes? Diversificació i adaptabilitat, igual que en altres segments del mercat, semblen criteris indefugibles des d'una òptica realista, però impossibles de portar endavant en el marc normatiu actual.

Els habitatges haurien de ser més flexibles començant per la seva estructura, en principi l'element més perdurable, i acabant pel dimensionat i distribució de les seves estances. Una estructura més flexible vol dir una estructura de llums superiors a les habituals, ordenada, clara i que tingués en compte tant els requeriments distributius de l'habitatge com els dels locals comercials de planta baixa o l'aparcament soterrani. Ordenada i de llums grans perquè possiblement la seva adequació futura dependrà en gran part d'aquesta capacitat dimensional. La dificultat de preveure programes a llarg termini o fins i tot més enllà, la pèrdua de sentit del terme programa afavoreix entendre les estances dels habitatges com estances cada cop més desvinculades d'una funció única i més predisposades, en canvi, a assumir una polivalència creixent. La diferència entre elements perdurables —estructura i espais destinats a àmbits tècnics— i la resta de components susceptibles de ser alterats és cada cop més evident i necessària.

En definitiva, llums estructurals grans, estances més grans i polivalents, peces humides i suficientment il·luminades, ventilades i comunicades a través de patis tècnics que permetessin introduir adequacions agils. Tot això, sense oblidar nocions, d'altra banda ben conegudes, com la claredat distributiva, la circulació interior adequada o la qualitat espaial. Factors que només poden desenvolupar-se en un entorn on els condicionaments externs, als quals ens hem referit al principi d'aquest text, esdevinguin suficientment flexibles i atents al projecte de modernització de l'habitatge.

La primera consideración que habría que hacer es que las decisiones que más profundamente afectan a la vivienda vienen dadas habitualmente como condicionantes insalvables y externos al estricto marco de un proyecto residencial. Cuestiones como el planeamiento, las normativas, los medios de producción al alcance o el precio del suelo suelen ser factores que eliminan, al menos en gran parte, posibles caminos o líneas de innovación. Cuando se apuntan soluciones no tradicionales, a menudo el principal problema es superar la rigidez con que los anteriores parámetros citados delimitan el campo de acción. En este sentido, el concepto de flexibilidad, aplicado tanto a los citados factores como a la propia arquitectura, aparece como extremadamente útil para sugerir posibles mejoras en el ámbito de la vivienda.

También en las diferentes normativas aplicables al campo de la vivienda se encuentra esta contradicción entre una deseada flexibilidad para proponer y la implacable rigidez de la "norma" que, en muchos de sus ámbitos, debería contemplar unos márgenes lógicos y tolerantes. ¿De qué otra manera, si no, se puede conseguir la necesaria relación entre unas demandas cada vez más diversificadas y personalizadas en torno a la vivienda y la posibilidad de satisfacerlas?

Diversificación y adaptabilidad, igual que en otros segmentos del mercado, son criterios insoslayables desde una óptica realista, pero imposibles de sacar adelante en el actual marco normativo.

Las viviendas deberían ser más flexibles, empezando por la estructura, en principio el elemento que más perdura, y acabando por la dimensión y distribución de las estancias. Una estructura más flexible quiere decir una estructura en que las luces sean más grandes que las actuales, ordenada, clara, y que tenga en cuenta tanto los requerimientos distributivos de la vivienda como los de los probables locales comerciales de la planta baja o el aparcamiento subterráneo. Ordenada y con grandes luces porque posiblemente su futura adecuación dependerá en gran medida de esta capacidad dimensional. Actualmente, la dificultad para prever programas a largo plazo o incluso yendo más lejos, así como la pérdida de sentido del término "programa", favorece el hecho de que las estancias de las viviendas se entiendan cada vez más desvinculadas de una única función y más predispuestas, en cambio, a asumir una creciente polivalencia. La diferenciación entre los elementos perdurables —estructura y espacios destinados a ámbitos técnicos— y el resto de los componentes susceptibles de ser alterados es cada vez más evidente y necesaria.

En definitiva, grandes luces estructurales, estancias más grandes y polivalentes, piezas húmedas suficientemente iluminadas, ventiladas y comunicadas a través de patios técnicos que permitan introducir adecuaciones ágiles. Todo ello sin olvidar nociones, por otra parte bien sabidas, como la claridad distributiva, la adecuada circulación interior o la calidad espacial. Factores todos éstos que sólo pueden desarrollarse en un entorno donde los condicionantes externos, a los que nos hemos referido al principio de este texto, se muestren suficientemente flexibles y atentos al proyecto de modernización de la vivienda.

P.J. Ravetllat | C. Ribas Seix

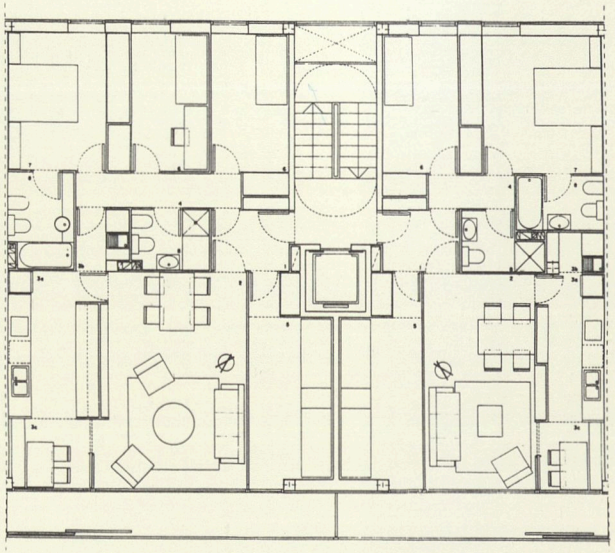

1

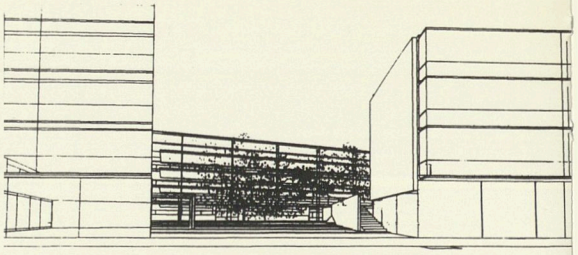

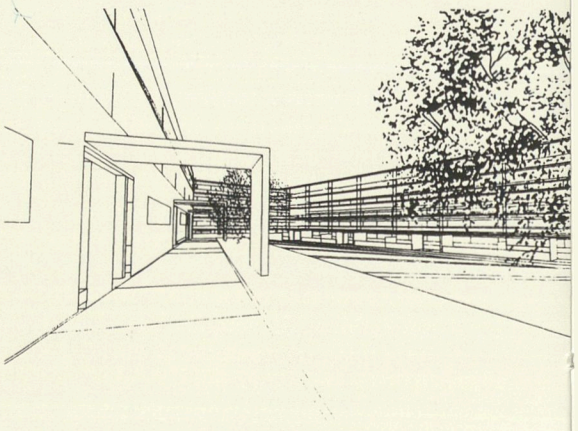

1. PLANTA TIPUS | PLANTA TIPO. E: 1/200
2. PLANTA ÀTIC | PLANTA ÁTICO. E: 1/800

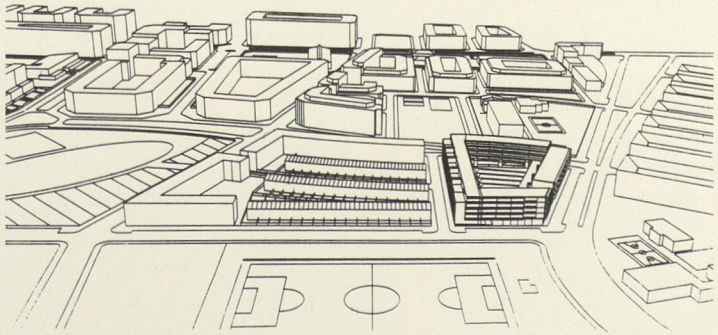

ARQUITECTE | ARQUITECTO **Manuel Brullet Tenas**
EMPLAÇAMENT | EMPLAZAMIENTO Ribera Baixa – U.P. 9 + 3c
SUPERFÍCIE CONSTRUÏDA | SUPERFICIE CONSTRUIDA 15.140 m²
NOMBRE D'HABITATGES | NÚMERO DE VIVIENDAS 124

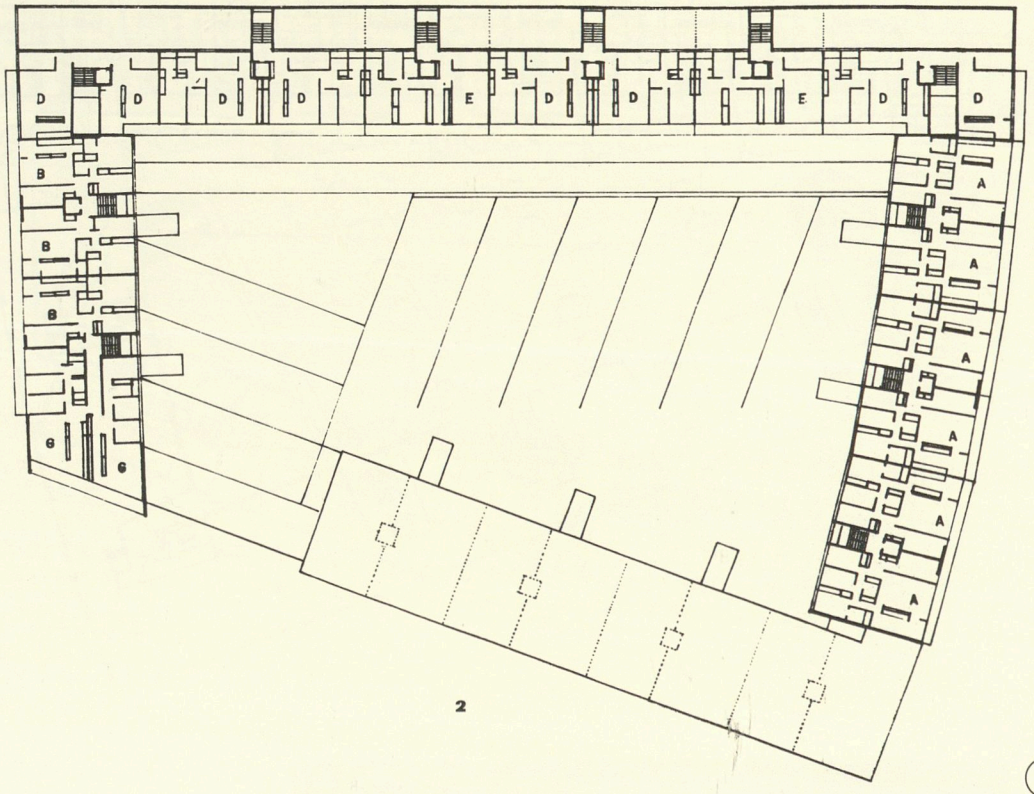

2

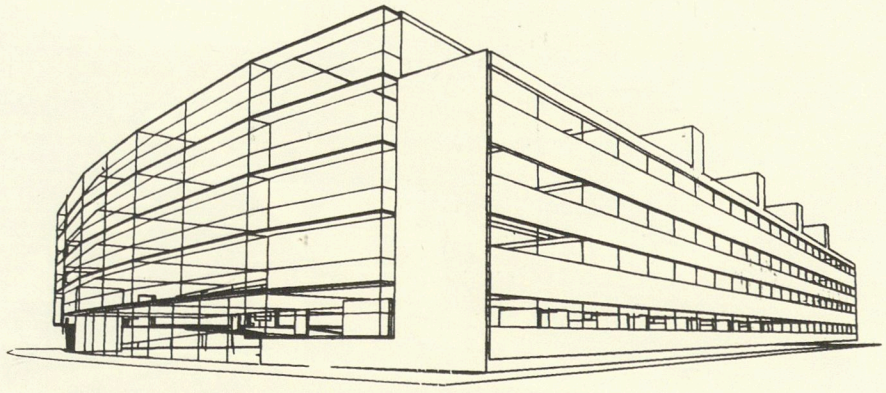

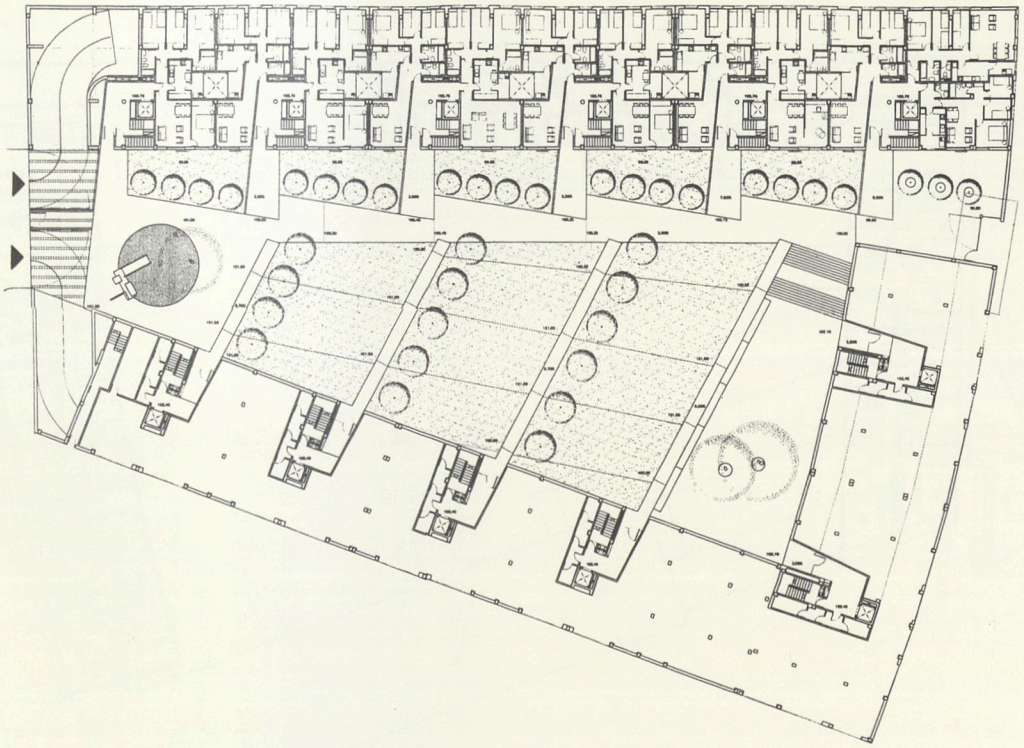

PLANTA BAIXA | PLANTA BAJA. E: 1/800

ARQUITECTES | ARQUITECTOS **Jaume Bach, Gabriel Mora**
EMPLAÇAMENT | EMPLAZAMIENTO Ribera Baixa – U.P. 9 + 3c
SUPERFÍCIE CONSTRUÏDA | SUPERFICIE CONSTRUIDA 14.984 m²
NOMBRE D'HABITATGES | NÚMERO DE VIVIENDAS 124

PLANTA GENERAL TIPUS \
PLANTA GENERAL TIPO. E: 1/800

ARQUITECTE \ ARQUITECTO **Carlos Ferrater Lambarri**
EMPLAÇAMENT \ EMPLAZAMIENTO Ribera Baixa – U.P. 9 + 3c
SUPERFÍCIE CONSTRUÏDA \ SUPERFICIE CONSTRUIDA 13.365 m²
NOMBRE D'HABITATGES \ NÚMERO DE VIVIENDAS 124

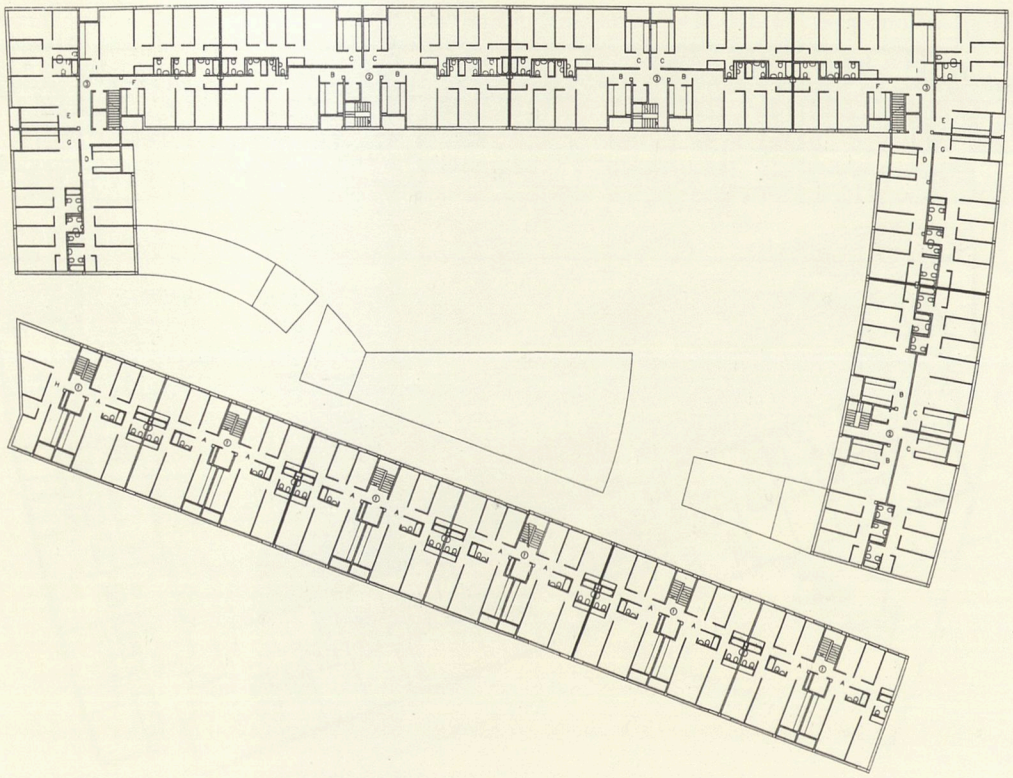

PLANTA TIPUS \ PLANTA TIPO. E: 1/800

ARQUITECTES \ ARQUITECTOS **Elies Torres Tur, Josep A. Martínez Lapeña**
EMPLAÇAMENT \ EMPLAZAMIENTO Ribera Baixa – U.P. 9 + 3c
SUPERFÍCIE CONSTRUÏDA \ SUPERFICIE CONSTRUIDA 14.983 m²
NOMBRE D'HABITATGES \ NÚMERO DE VIVIENDAS 124

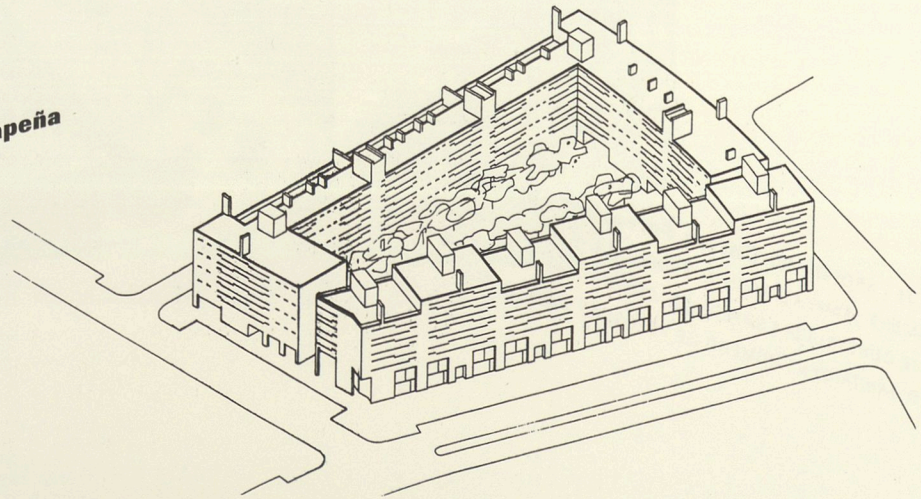

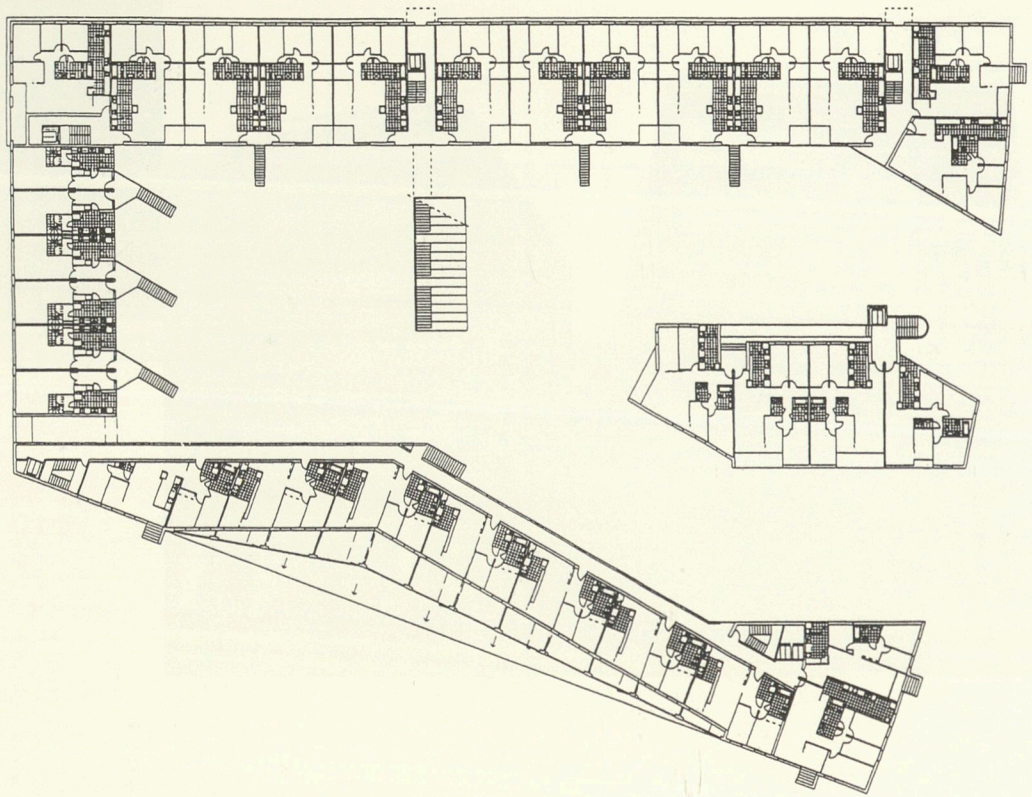

1

PLANTA TIPUS | PLANTA TIPO. E: 1/800

ARQUITECTES | ARQUITECTOS **Josep Martorell, Oriol Bohigas, David Mackay**
EMPLAÇAMENT | EMPLAZAMIENTO Ribera Baixa – U.P. 9 + 3c
SUPERFÍCIE CONSTRUÏDA | SUPERFICIE CONSTRUIDA 15.140 m²
NOMBRE D'HABITATGES | NÚMERO DE VIVIENDAS 124

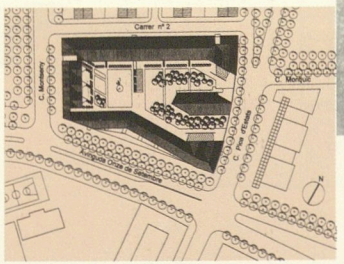

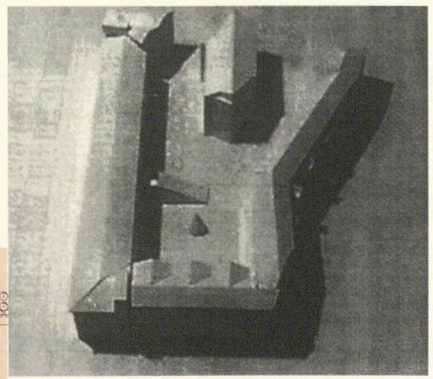

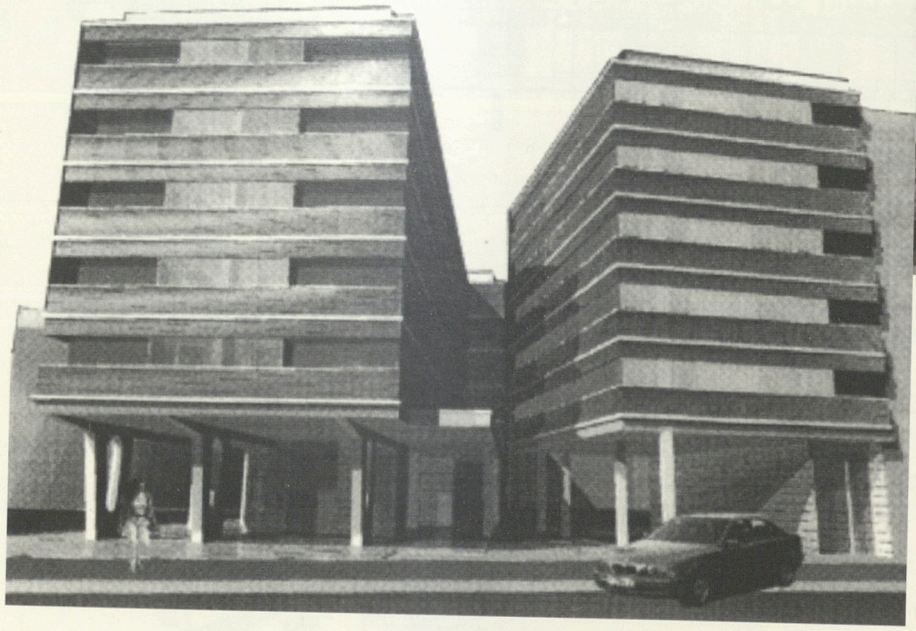

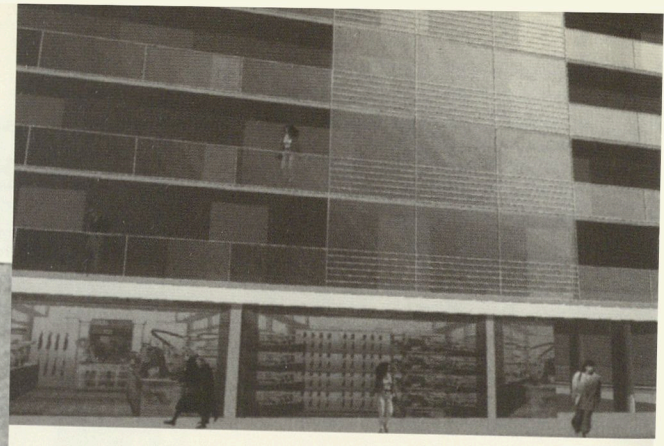

ARQUITECTE \ ARQUITECTO **Josep Lluís Mateo Martínez**
EMPLAÇAMENT \ EMPLAZAMIENTO Ribera Baixa – U.P. 3b
SUPERFÍCIE CONSTRUÏDA \ SUPERFICIE CONSTRUIDA 9.355 m²
NOMBRE D'HABITATGES \ NÚMERO DE VIVIENDAS 75

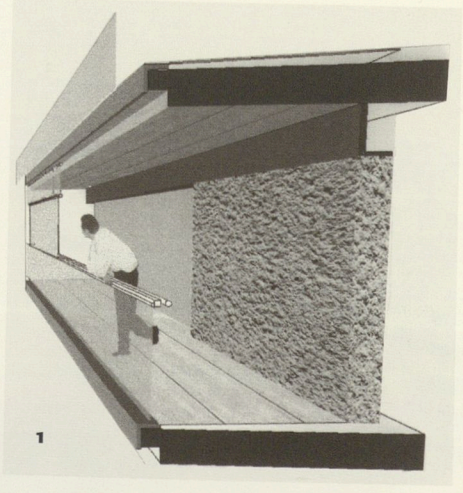

1

1. SECCIÓ-DETALL TERRASSES \
SECCIÓN-DETALLE TERRAZAS
2. PLANTA GENERAL TIPUS \
PLANTA GENERAL TIPO. E: 1/600
3. ALÇAT SUD (FRAGMENT) \
ALZADO SUR (FRAGMENTO). E:1/600
4. PLANTA TIPUS \ PLANTA TIPO. E: 1/200

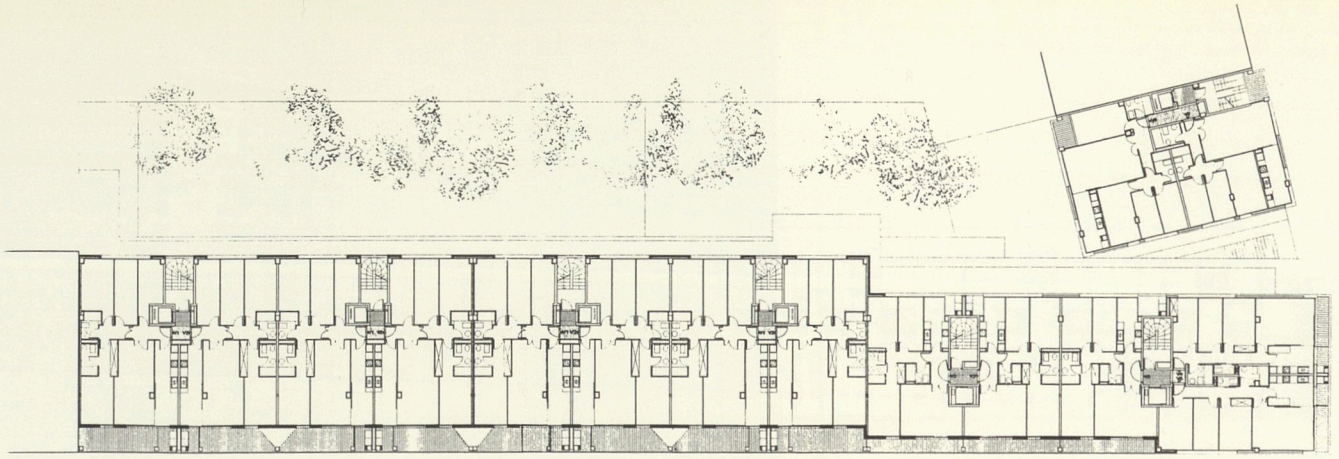

2

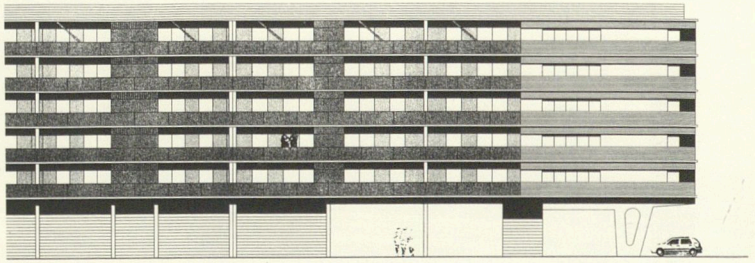

3

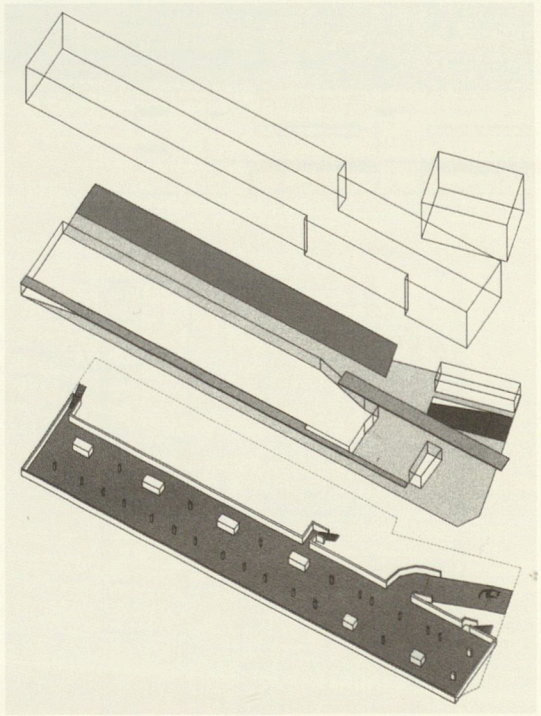

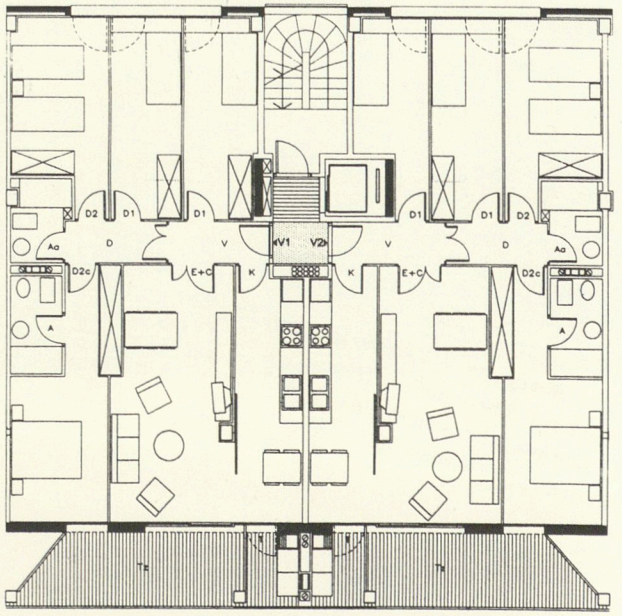

4

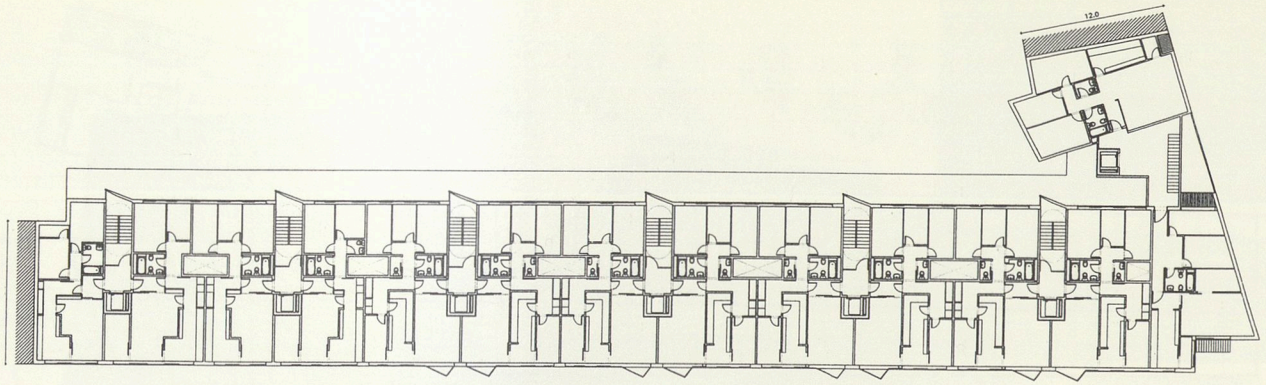

1

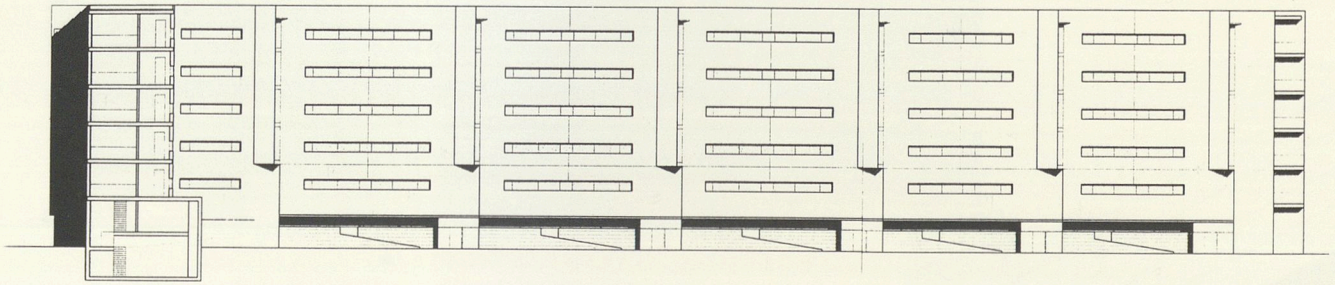

2

1. PLANTA GENERAL TIPUS \
PLANTA GENERAL TIPO. E: 1/600
2. ALÇAT NORD \ ALZADO NORTE. E: 1/600
3. PLANTA TIPUS \ PLANTA TIPO. E: 1/200

ARQUITECTES \ ARQUITECTOS **Artigues & Sanabria, arquitectes**
EMPLAÇAMENT \ EMPLAZAMIENTO Ribera Baixa – U.P. 3b
SUPERFÍCIE CONSTRUÏDA \ SUPERFICIE CONSTRUIDA 9.419 m²
NOMBRE D'HABITATGES \ NÚMERO DE VIVIENDAS 75

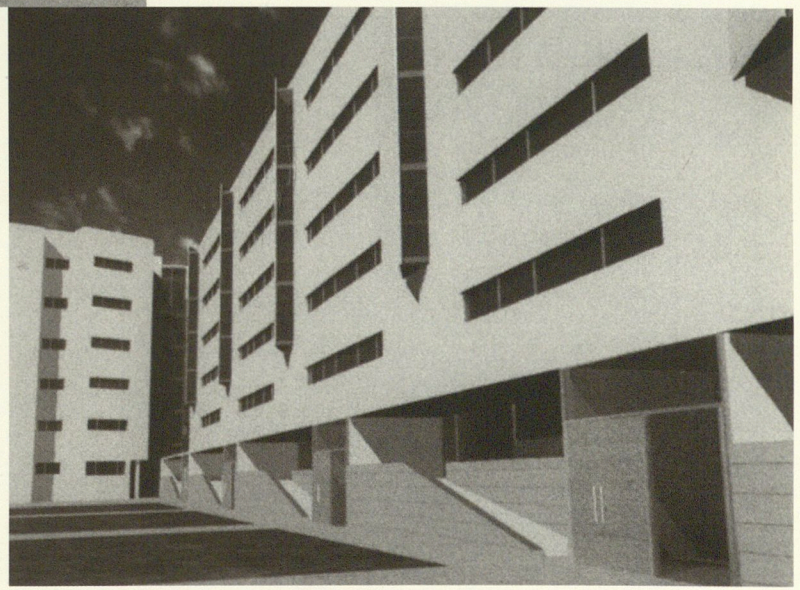

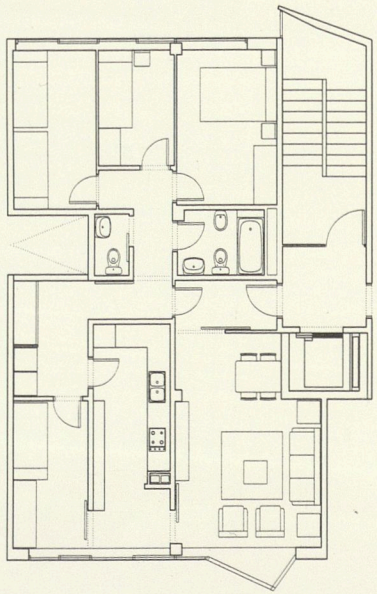

3

1. L'habitatge configura el gra petit massiu de les nostres ciutats, és la pantalla anònima i indiferenciada de la vida quotidiana. Forma un contrapunt domèstic al monument, a l'espai públic i a totes aquelles arquitectures que formalitzen els ideals i necessitats col·lectives. Però una societat civilitzada i avançada es medeix, no tant pel gruix dels seus monuments sinó per la qualitat del seu entorn quotidià. És exactament a l'inrevés del tercer món: grans obres faraòniques d'algun poder "il·lustrat" al costat de la misèria habitual. Brasília al costat de la "favela".

2. La producció d'habitatges a casa nostra oscil·la entre la promoció pública, relativament reduïda, i la promoció privada comercial.
La promoció pública, sorgida en moments anteriors de carències grans, recorda massa el seu llunyà paternalisme caritatiu que feia freqüentment de les limitacions econòmiques un ús regressiu i irreal. La gàbia de marfil funcionarial de vegades defensa/obliga a solucions arcaiques irracionals, al marge de la realitat.
Convindria recordar que un paper social fonamental de l'Administració és afavorir l'avançament i el progrés de les coses i no insistir en l'arcaisme encara que sigui paternalista.
La promoció privada sorgida també a la postguerra amb els grans booms especulatius de l'època, gairebé no ha treballat mai amb arquitectes. D'aquesta època arrossega una estructura artesanal i precapitalista, una capacitat d'invenció i de risc nul·la i també un menyspreu inofensiu per la qualitat arquitectònica del seu producte.

3. Sé que aquesta visió és parcial i probablement antiquada perquè en tota aquesta història hi ha un tema fonamental nou que ha fet (està fent) canviar aquest escenari. Aquest fet és el canvi de públic, la transformació de l'usuari. Perquè els usuaris dels nostres habitatges ja no són aquelles masses illetrades i necessitades dels anys 50. Els nostres usuaris reflecteixen la nova situació social al nostre país. Un país jove, cada vegada més preparat, amb un univers mental i figuratiu carregat amb les imatges modernes del "mass media" difícilment en relació amb el món arcaic i anquilosat on frequentment opera la promoció.
La transformació del mercat immobiliari local (amb l'aparició d'empreses noves que saben que la innovació al seu negoci és fonamental) i transformació possible (i necessària) de la iniciativa pública en un sentit més obert i motivador fan que les perspectives futures de transformació del sector siguin immillorables. Quan l'habitatge passa d'ésser una mercaderia primitiva o una almoina a ser un projecte sofisticat, culte i tecnològicament avançat és on els arquitectes som necessaris.

1. La vivienda configura el pequeño grano masivo de nuestras ciudades, es la pantalla anónima e indiferenciada de la vida cotidiana. Forma un contrapunto doméstico al monumento, al espacio público y a todas aquellas arquitecturas que formalizan los ideales y las necesidades colectivas. Pero una sociedad civilizada y avanzada se mide no tanto por el grueso de sus monumentos como por la calidad de su entorno cotidiano. (Exactamente al revés de lo que sucede en el Tercer Mundo: grandes obras faraónicas de algún poder "ilustrado" junto a la miseria habitual. Brasilia al lado de la favela.)

2. La producción de viviendas en nuestro país oscila entre la promoción pública, relativamente reducida, y la promoción privada comercial.
La promoción pública, surgida en momentos de grandes carencias, recuerda demasiado su lejano paternalismo caritativo haciendo frecuentemente de las limitaciones económicas un uso regresivo e irreal. La jaula de marfil funcionarial a veces defiende/obliga a solucuiones arcaicas irracionales, al margen de la realidad.
Convendría recordar que un papel social fundamental de la Administración es el de favorecer el avance y el progreso de las cosas y no el de insitir en el arcaismo, aunque sea paternalista.
La promoción privada surgida también en la posguerra con los grandes booms especultaivos de la época, sencillamente, no ha trabajado casi nunca con arquitectos. De esta época arrastra una artesanal y precapitalista estructura, una nula capacidad de invención y de riesgo, y también un ofensivo menosprecio por la calidad arquitectónica de su producto.

3. Sé que esta visión es parcial y probablemente anticuada porque en toda esta historia hay un tema nuevo fundamental que ha hecho (está haciendo) cambiar este escenario. Este hecho es el cambio de público, la transformación del usuario. Porque los usuarios de nuestras viviendas ya no son aquellas masas iletradas y necesitadas de los años cincuenta. Nuestros usuarios reflejan la nueva situación social de nuestro país; un país joven, cada vez más preparado, con un universo mental y figurativo cargado con las imágenes modernas de los mass-media, difícilmente en relación con el mundo arcaico y anquilosado en el que frecuentemente opera la promoción.
La transformación del mercado inmobiliario local (con la aparición de nuevas empresas que saben que la innovación de su negocio es fundamental) y la posible (y necesaria) transformación de la iniciativa pública en un sentido más abierto y motivador hacen que las perspectivas futuras de transformación del sector sean inmejorables. Cuando la vivienda pasa de ser una mercancía primitiva o una limosna a ser un proyecto sofisticado, culto y tecnológicamente avanzado, entonces los arquitectos somos necesarios.

Josep Lluís Mateo

El concurs...
És un mecanisme enriquidor per la seva capacitat de mostrar solucions diverses a un mateix problema. Enriquidor per al convocant i per al participant. El primer, té al davant un ampli ventall d'opcions...i la difícil tasca de triar. El segon pot contrastar la seva resposta amb d'altres normalment també encertades.
Cal però, que entre tots tinguem molta cura perquè aquest procés presenti un balanç positiu i no arribem a invertir-ne els termes, i fer que el cost de l'esforç i la il·lusió de tanta gent contraresti els avantatges. En aquest sentit creiem encertat i positiu tota acció que, com aquesta publicació, contribueixi a divulgar i per tant a rendibilitzar tot aquest treball.

...i l'habitatge públic
Certament, l'Administració ha de jugar un paper important en el panorama de la construcció d'habitatges i, és per això, que cal que sigui capdavantera en tots aquells aspectes que suposin un avançament en els plantejaments tant programàtics i funcionals com constructius.
No és raonable que l'Administració actuï sota els mateixos impulsos que la promoció privada. Cal apostar de manera gradual i coherent per totes aquelles accions que comportin propostes noves en la forma de viure i en la de construir i, amb tota seguretat, s'obtindrà una rendibilitat millor encara que sigui a mig o llarg termini.

El concurso...
Es un mecanismo enriquecedor por su capacidad de mostrar diversas soluciones a un mismo problema. Enriquecedor para el convocante y para el participante. El primero se enfrenta a un amplio abanico de opciones y a la difícil tarea de elegir. El segundo puede contrastar su respuesta con la de otros, normalmente también acertadas.
Pero es necesario que entre todos tengamos mucho cuidado en que este proceso siga presentando un balance positivo y no lleguen a invertise los términos, haciendo que el coste del esfuerzo y la ilusión de tanta gente contrarreste las ventajas. En este sentido consideramos acertada y positiva cualquier acción que, como esta publicación, contribuya a divulgar y, por tanto, a rentabilizar todo este trabajo.

...y la vivienda pública
Es cierto que la Administración tiene que desempeñar un papel importante en el panorama de la construcción de viviendas, y es por ello por lo que debe situarse a la cabeza de todos los aspectos que supongan un avance en los planteamientos tanto programáticos y funcionales como constructivos.
No es razonable que la Administración actúe con los mismos impulsos que la promoción privada, hay que apostar, de manera gradual y coherente, por todas aquellas acciones que comporten nuevas propuestas en la forma de vivir y en la de construir, y con toda seguridad que se obtendrá una mejor rentabilidad aunque sea a medio o largo plazo.

Joan M. Pascual i Cañellas \ Ferran de los Santos i Arnau

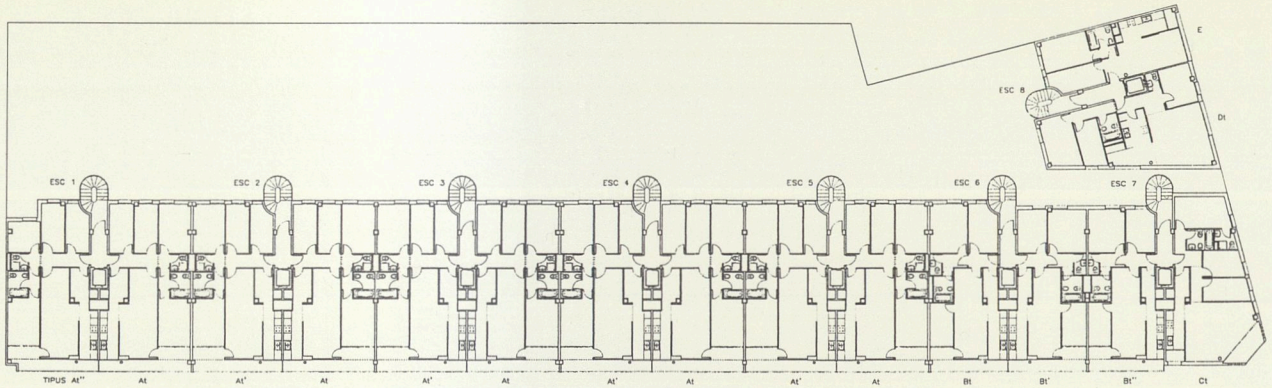

1

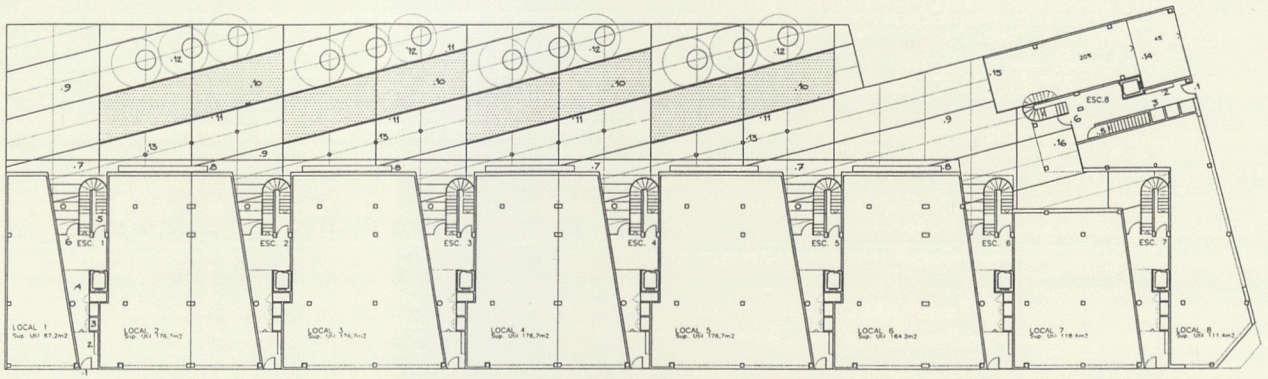

2

1. PLANTA TIPUS | PLANTA TIPO. E: 1/600
2. PLANTA BAIXA | PLANTA BAJA. E: 1/600

ARQUITECTES | ARQUITECTOS **Albert Viaplana, Helio Piñón**
EMPLAÇAMENT | EMPLAZAMIENTO Ribera Baixa – U.P. 3b
SUPERFÍCIE CONSTRUÏDA | SUPERFICIE CONSTRUIDA 6.181 m²
NOMBRE D'HABITATGES | NÚMERO DE VIVIENDAS 80

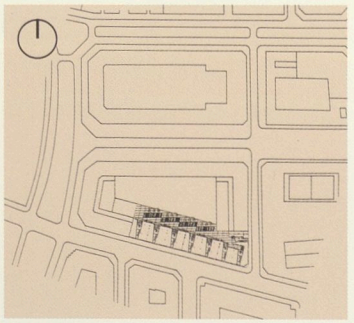

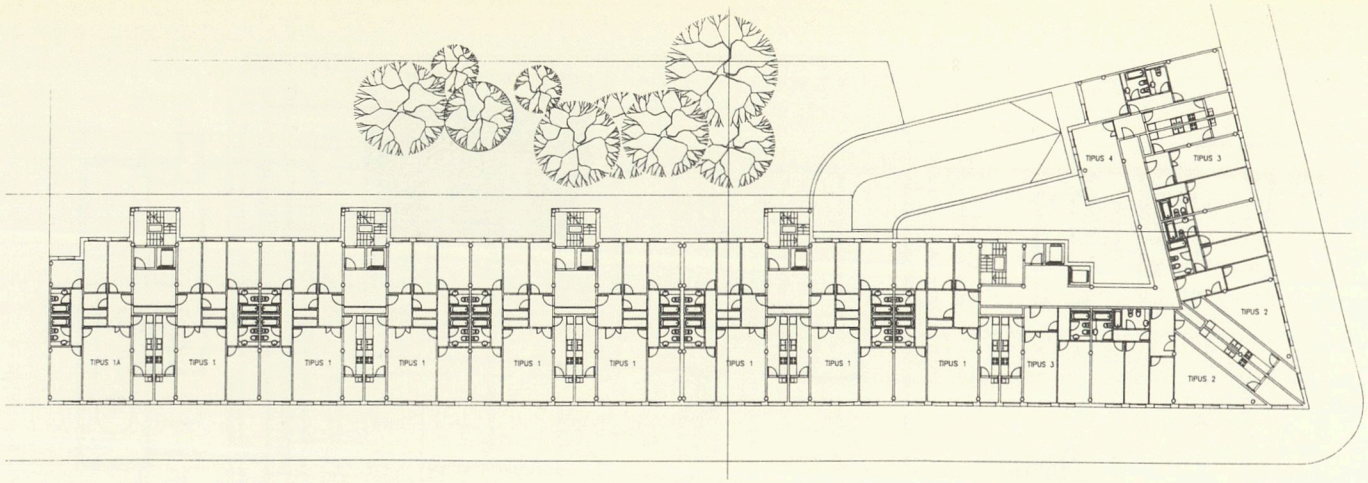

1

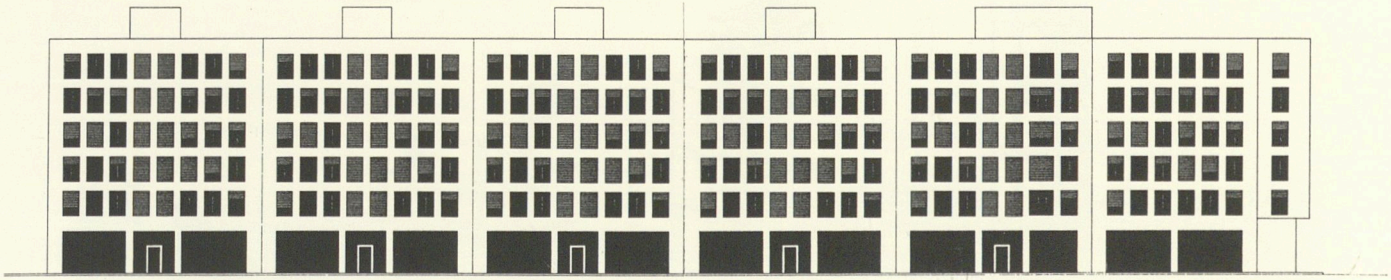

2

1. PLANTA TIPUS | PLANTA TIPO. E: 1/600
2. ALÇAT SUD | ALZADO SUR. E: 1/600

ARQUITECTES | ARQUITECTOS **Clotet, Paricio i Associats, S.L.**
EMPLAÇAMENT | EMPLAZAMIENTO Ribera Baixa – U.P. 3b
SUPERFÍCIE CONSTRUÏDA | SUPERFICIE CONSTRUIDA 9.322 m²
NOMBRE D'HABITATGES | NÚMERO DE VIVIENDAS 70

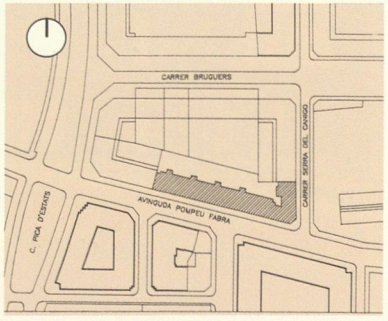

1

1. EMPLAÇAMENT \ EMPLAZAMIENTO
2. PLANTA TIPUS \ PLANTA TIPO. E: 1/300
3. ALÇAT SUD \ ALZADO SUR. E: 1/300

ARQUITECTES \ ARQUITECTOS **Pere Joan Ravetllat i Mira, Carme Ribas Seix**
EMPLAÇAMENT \ EMPLAZAMIENTO Ribera Baixa – U.P. 3a
SUPERFÍCIE CONSTRUÏDA \ SUPERFICIE CONSTRUIDA 4.060 m²
NOMBRE D'HABITATGES \ NÚMERO DE VIVIENDAS 39

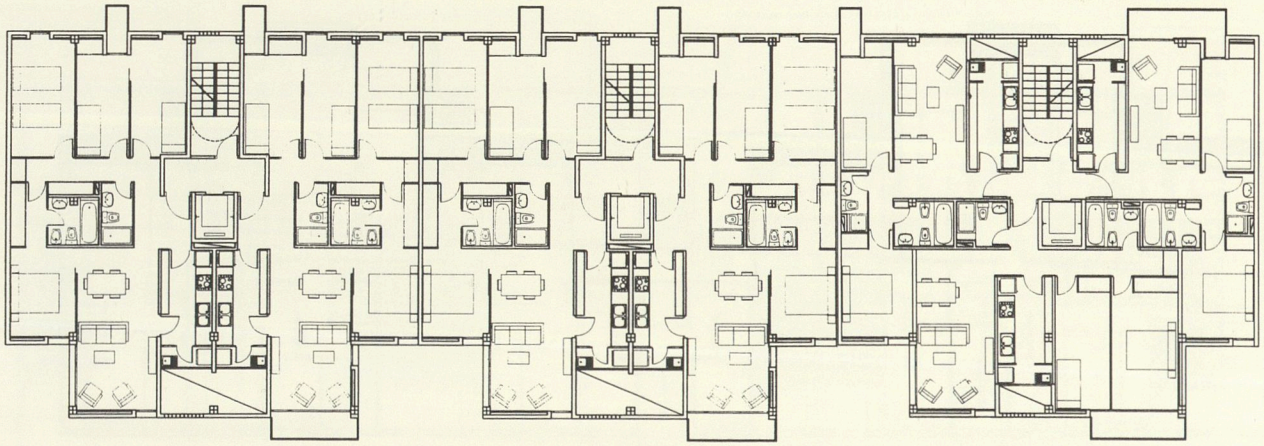

2

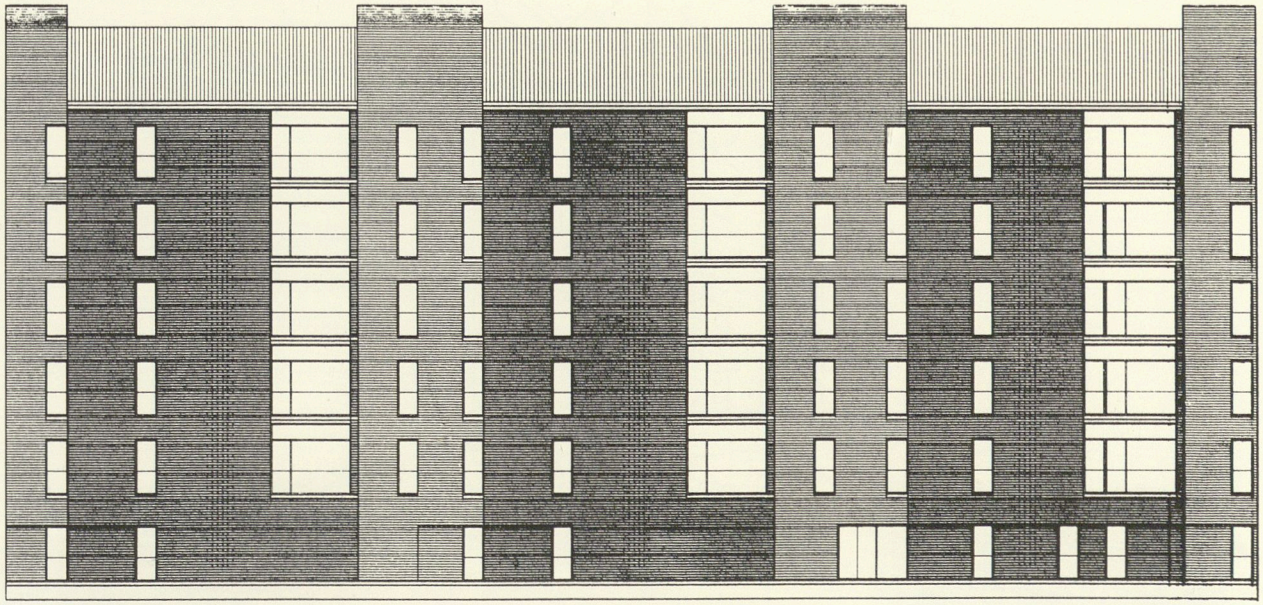

3

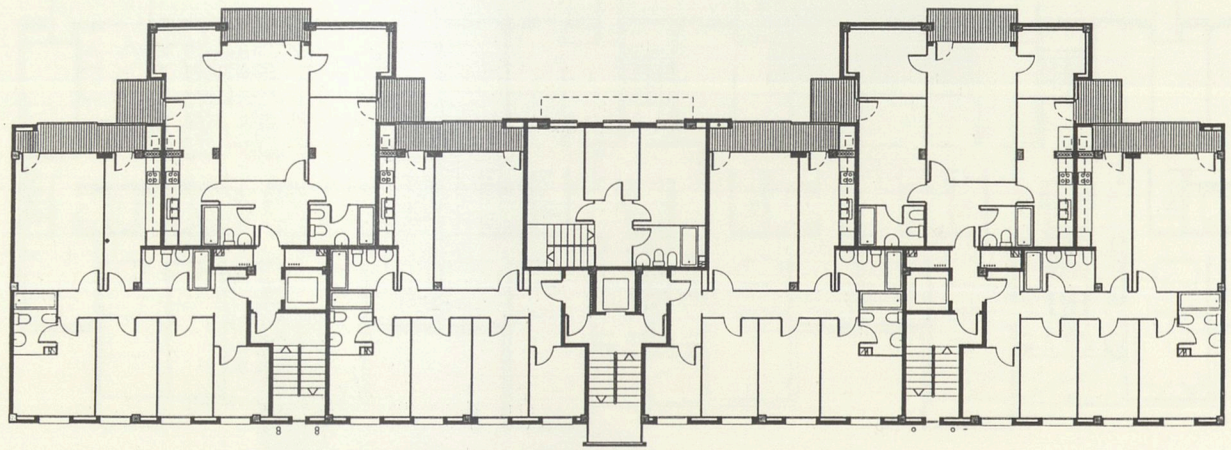

1

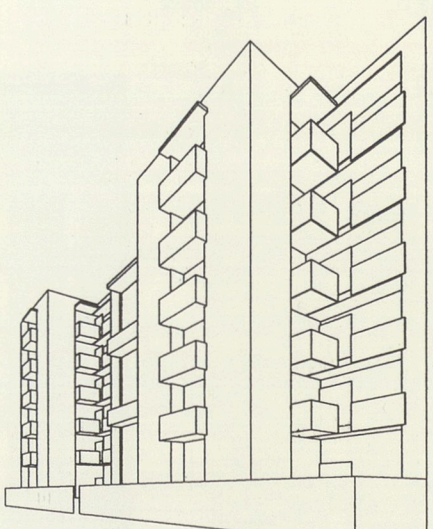

2

1. PLANTA TIPUS \ PLANTA TIPO. E: 1/300
2. VISTA FAÇANA POSTERIOR \ VISTA FACHADA POSTERIOR

ARQUITECTE \ ARQUITECTO **Pere Mora Fuertes**
EMPLAÇAMENT \ EMPLAZAMIENTO Ribera Baixa – U.P. 3a
SUPERFÍCIE CONSTRUÏDA \ SUPERFICIE CONSTRUIDA 3.904 m²
NOMBRE D'HABITATGES \ NÚMERO DE VIVIENDAS 39

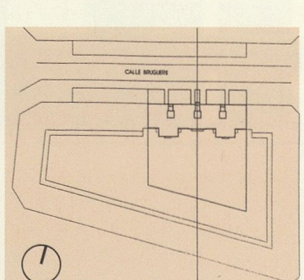

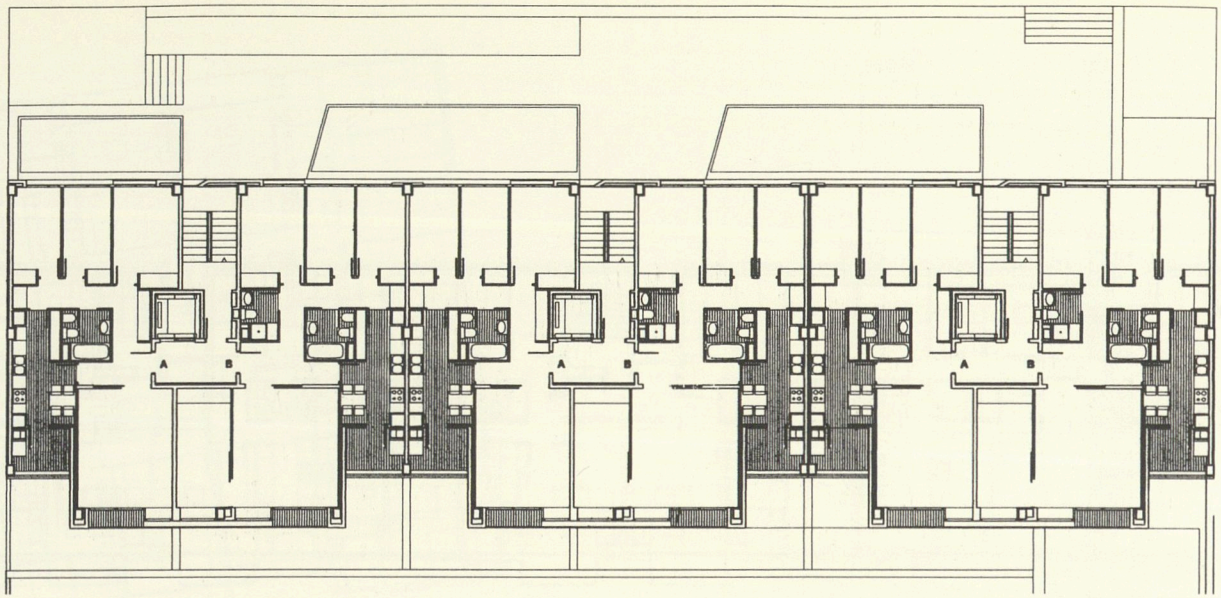

1

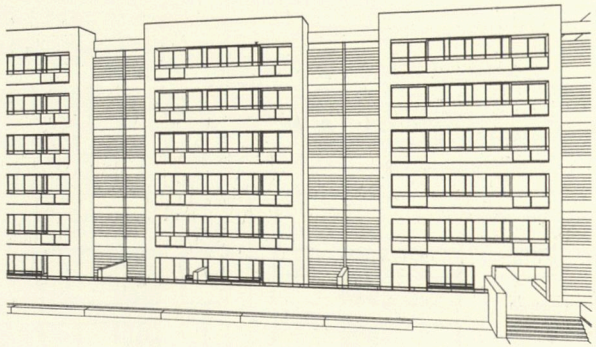

2

1. PLANTA GENERAL TIPUS \ PLANTA GENERAL TIPO. E: 1/300
2. VISTA ALÇAT SUD \ VISTA ALZADO SUR

ARQUITECTES \ ARQUITECTOS **Antoni Miralles Guilló, Ramon Martí Puzo**
EMPLAÇAMENT \ EMPLAZAMIENTO Ribera Baixa – U.P. 3a
SUPERFÍCIE CONSTRUÏDA \ SUPERFICIE CONSTRUIDA 3.888 m²
NOMBRE D'HABITATGES \ NÚMERO DE VIVIENDAS 35

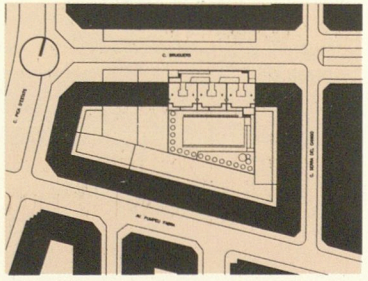

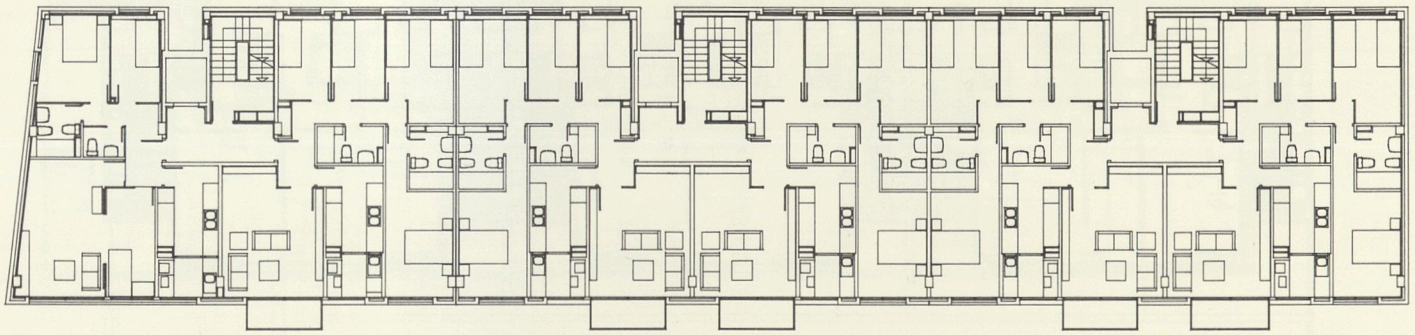

1

ARQUITECTES \ ARQUITECTOS **Josep Urgell Beltrán, M. Pilar de la Villa Ugas**
EMPLAÇAMENT \ EMPLAZAMIENTO Pla de l'Estació - Illa 2 - Edificis 1-2-3
SUPERFÍCIE CONSTRUÏDA \ SUPERFICIE CONSTRUIDA 4.660 m²
NOMBRE D'HABITATGES \ NÚMERO DE VIVIENDAS 46

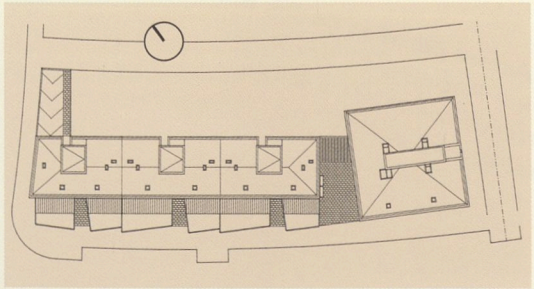

1. PLANTA GENERAL TIPUS BLOC A \ PLANTA GENERAL TIPO BLOQUE A. E: 1/300
2. PLANTA GENERAL TIPUS BLOC B \ PLANTA GENERAL TIPO BLOQUE B. E: 1/300
3. ALÇAT SUDOEST \ ALZADO SUDOESTE E: 1/300
4. ALÇAT SUDOEST \ ALZADO SUDOESTE E: 1/300

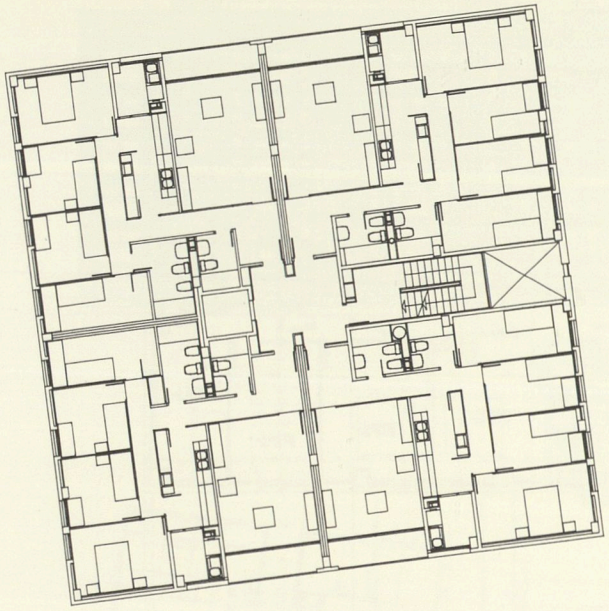

2

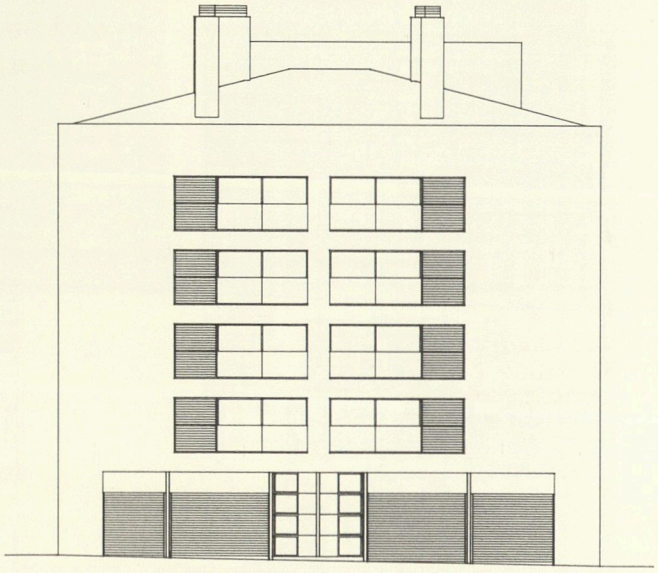

3

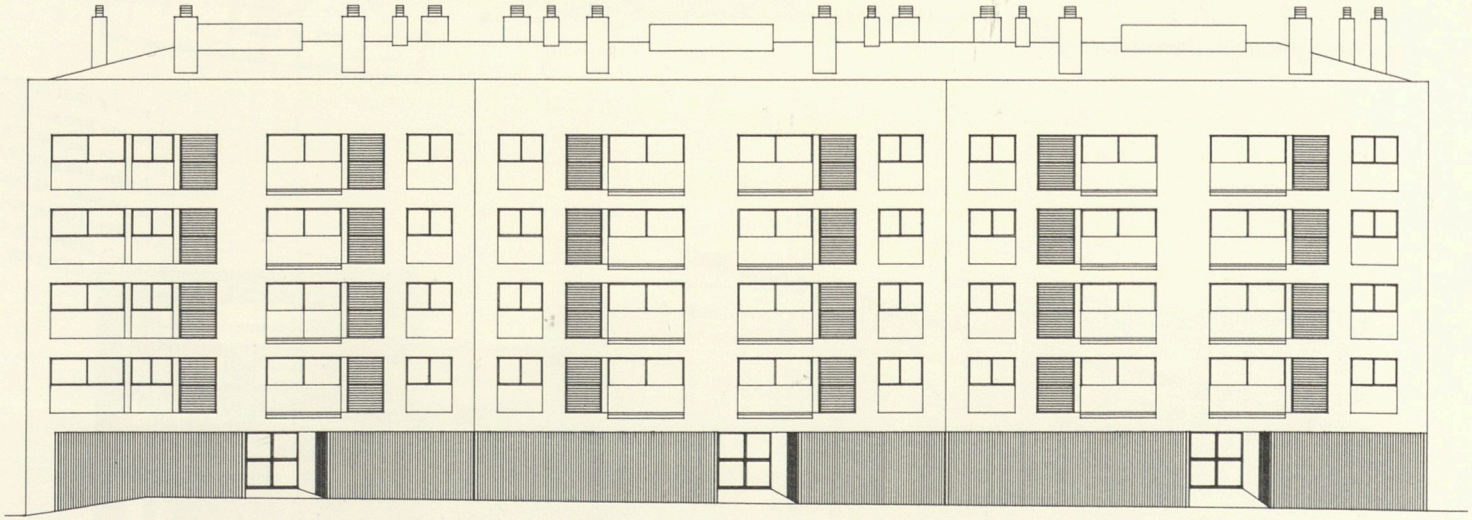

4

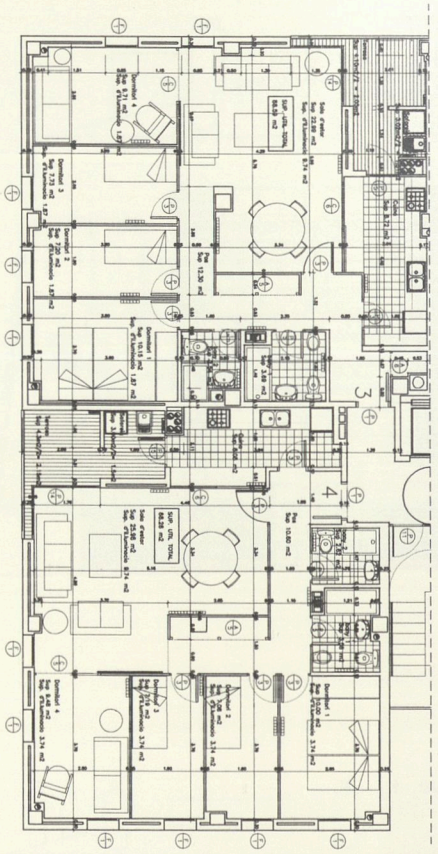

1

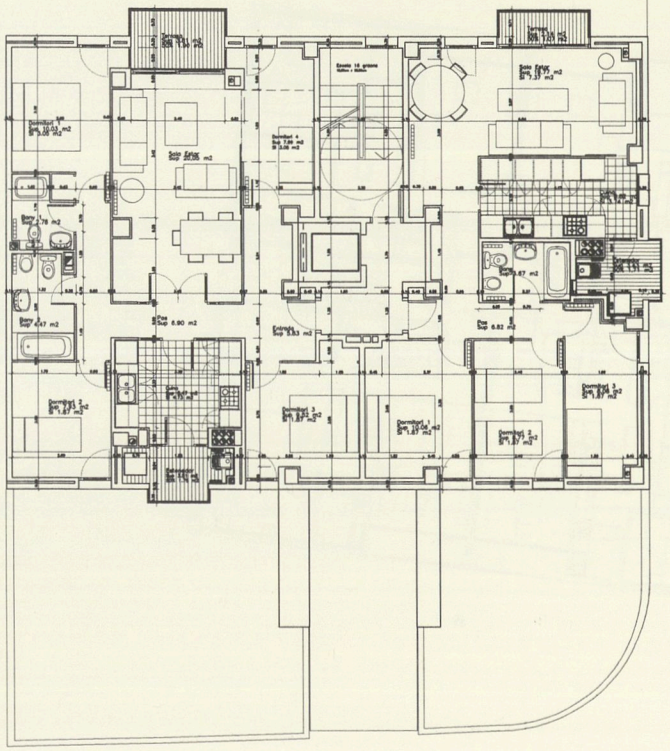

2

1. PLANTA TIPUS BLOC A \
PLANTA TIPO BLOQUE A. E: 1/200
2. PLANTA TIPUS BLOC B \
PLANTA TIPO BLOQUE B. E: 1/200
3. ALÇAT NORD \ ALZADO NORTE. E: 1/500
4. PLANTA GENERAL TIPUS \
PLANTA GENERAL TIPO. E: 1/500
5. ALÇAT SUD \ ALZADO SUR. E: 1/500

ARQUITECTES \ ARQUITECTOS **Xavier Ruiz, Pere Llimona, Mònica Recoder, Diego Ruíz**
EMPLAÇAMENT \ EMPLAZAMIENTO Pla de l'Estació - Illa 3 - Edificis 1-2-3
SUPERFÍCIE CONSTRUÏDA \ SUPERFICIE CONSTRUIDA 5.673 m²
NOMBRE D'HABITATGES \ NÚMERO DE VIVIENDAS 46

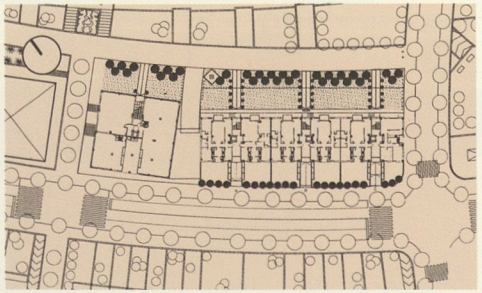

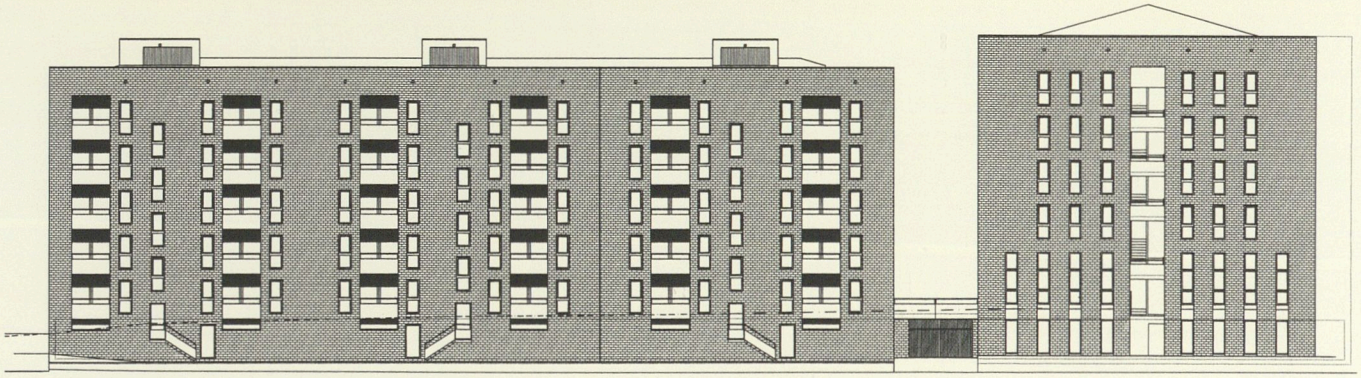

3

A

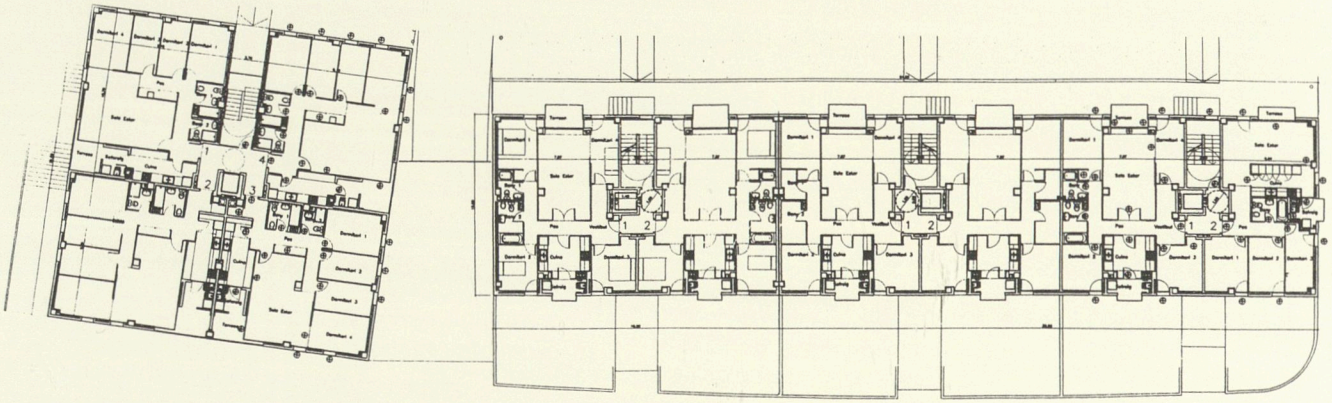

B

4

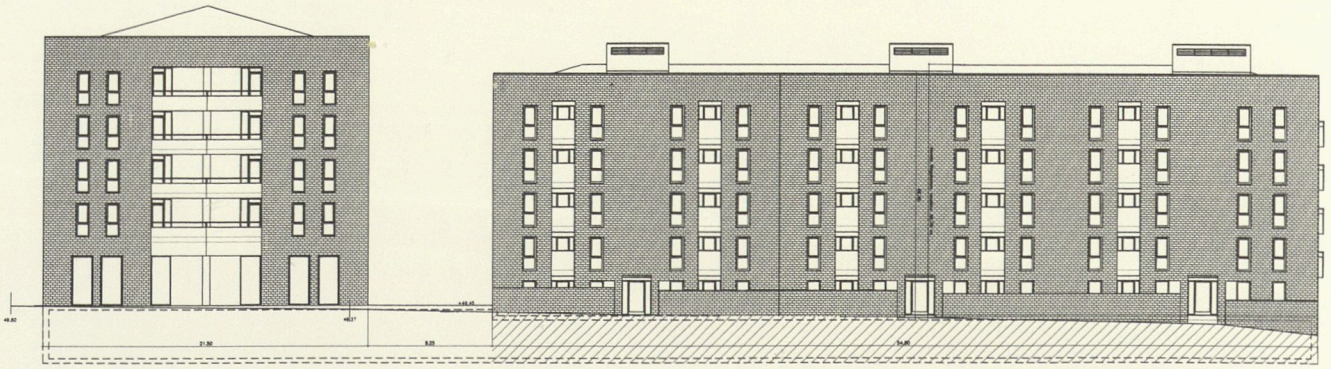

5

Creiem correcte el plantejament dels concursos.
Un avantprojecte és mínimament necessari per concretar una solució arquitectònica.
Un croquis és una manera massa personal d'explicar una idea que pot ser clara per qui l'ha feta, però difícil de jutjar. Més d'un avantprojecte és inútilment car per a tothom.
L'exposició permanent dels projectes a la seu de l'IMPSOL és molt, molt necessària. L'adjudicació dels edificis en parcel·les a empresaris diferents o tallers d'arquitectura s'acosta més a la realitat històrica de desenvolupament de la ciutat. Quan no és així i es confien àrees massa extenses a un sol cap sorgeixen sovint barris despersonalitzats on la gent individualista per essència no pot identificar casa seva com, per exemple, la casa blava, la de les baranes de fusta, etc.
En termes molt generals, i sense ser capaços de trobar-ne el desllorigador, ens preocupa seriosament el mètode de construir ciutat a base de plans generals, plans parcials, polígons, grans empresaris.

Consideramos correcto el planteamiento de los concursos.
Un anteproyecto es el mínimo necesario para concretar una solución arquitectónica.
Un croquis es una manera demasiado personal de explicar una idea que puede ser clara para el que lo ha hecho, pero difícil de juzgar. Más de un anteproyecto es inúltimente caro para todos.
La exposición permanente de los proyectos en la sede del IMPSOL es muy, muy necesaria.
La adjudicación de los edificios en parcelas medianas a diferentes empresarios o talleres de arquitectura se acerca más a la realidad histórica de desarrollo de la ciudad. Cuando no es así y se confían áreas muy extensas a una sola cabeza surgen a menudo barrios despersonalizados donde la gente, individualista por esencia, no puede identificar su casa como por ejemplo: la casa azul, la de las barandillas de madera, etcétera.
En términos muy generales y sin ser capaces de encontrar la solución, nos preocupa seriamente el método de construir ciudad a base de planes generales, planes parciales, polígonos, grandes empresarios...

Estudi Llimona, Ruiz Vallés i ass.

Sobre el concurs d'IMPSOL
Vull subratllar-ne la "transparència" i exemplaritat, començant per la invitació a l'acte públic d'adjudicació del concurs i la inauguració de l'exposició dels treballs presentats i acabant, ara, amb l'oportunitat de manifestar el nostre parer.
Tant de bo, aquesta actitud de l'IMPSOL fos norma habitual en tots els concursos!
L'afany, més que raonable, de l'IMPSOL per garantir la qualitat i la disciplina de les promocions presenta alguns inconvenients greus. Per exemple, la minva dels honoraris de l'aparellador proposat per l'autor del projecte provoca un veritable daltabaix en la relació mútua, relació en la qual es basa l'eficiència de la majoria dels depatxos d'arquitectura.

Respecte de l'habitatge públic
Pautada per una major exigència pel que fa a la construcció, la promoció pública tendeix indegudament a competir amb la privada: els mateixos tics comercials, la mateixa submissió als gustos del client i, en definitiva, el mateix conservadurisme. Això és la manca absoluta d'experimentació.
Immersos en aquest context però contrets pels estàndards econòmics reglamentats, molts projectes públics es veuen abocats a demanar duros a quatre pessetes.
Cal recuperar el caràcter social de l'habitatge públic, l'única justificació del qual és proveir d'un bé de primera necessitat a una població que és immune a les lleis del mercat perquè no hi pot accedir.
Probablement l'origen de la perversió de l'habitatge públic -massa pendent de la superfluïtat- és haver confós a qui han d'adreçar les seves promocions. ¿Com s'entén, sinó, la capacitat econòmica de tants beneficiaris de l'ajut de l'Administració, per assumir el cost de les reformes innombrables i capricioses que es fan al seu habitatge l'endemà d'haver-lo ocupat?. ¿No és hora de pensar en la demanda que produirà la immigració fortísssima que l'evolució del món anuncia?

Sobre el concurso del IMPSOL
Quiero significar su "transparencia" y ejemplaridad comenzando por la invitación al acto público de adjudicación del concurso y la inauguración de la exposición de los trabajos presentados y acabando, ahora, con la oportunidad de manifestar nuestra opinión.
¡Ojalá esta actitud del IMPSOL cundiese y fuera norma habitual en todos los concursos!
El afán, muy razonable, del IMPSOL por garantizar la calidad y disciplina de sus promociones presenta algunos inconvenientes graves. Por ejemplo, la merma de los honorarios del aparajador propuesto por el autor del proyecto provoca un auténtico desastre en la relación mutua, relación en la que se basa la eficiencia de la mayoría de los talleres de arquitectura.

Respecto de la vivienda pública
Si bien pautada por una mayor exigencia en lo que concierne a la construcción, la promoción pública tiende indebidamente a competir con la privada: los mismos tics comerciales, la misma sumisión a los supuestos gustos del cliente y, en definitiva, el mismo conservadurismo; es decir, la absoluta falta de experimentación.
Inmersos en este contexto, pero constreñidos por los estándares económicos reglamentados, muchos proyectos públicos se ven abocados a pedir duros a cuatro pesetas.
Hay que recuperar el carácter social de la vivenda pública, cuya única justificación es proveer de un bien de primera necesidad a una población que es imnune a las leyes del mercado porque no puede acceder.
Probablemente el origen de la perversión de la vivienda pública —demasiado pendiente de lo superfluo— es el haber confundido a quién deben dirigirse sus promociones. ¿Cómo se entiende, si no, la capacidad económica de tantos beneficiarios de la ayuda de la Administración de asumir el coste de las innumerables y caprichosas reformas realizadas en la vivienda al día siguiente de haberla ocupado? ¿No es hora ya de pensar en la demanda que producirá la gran emigración que la evolución del mundo anuncia?

Lluís Nadal Oller

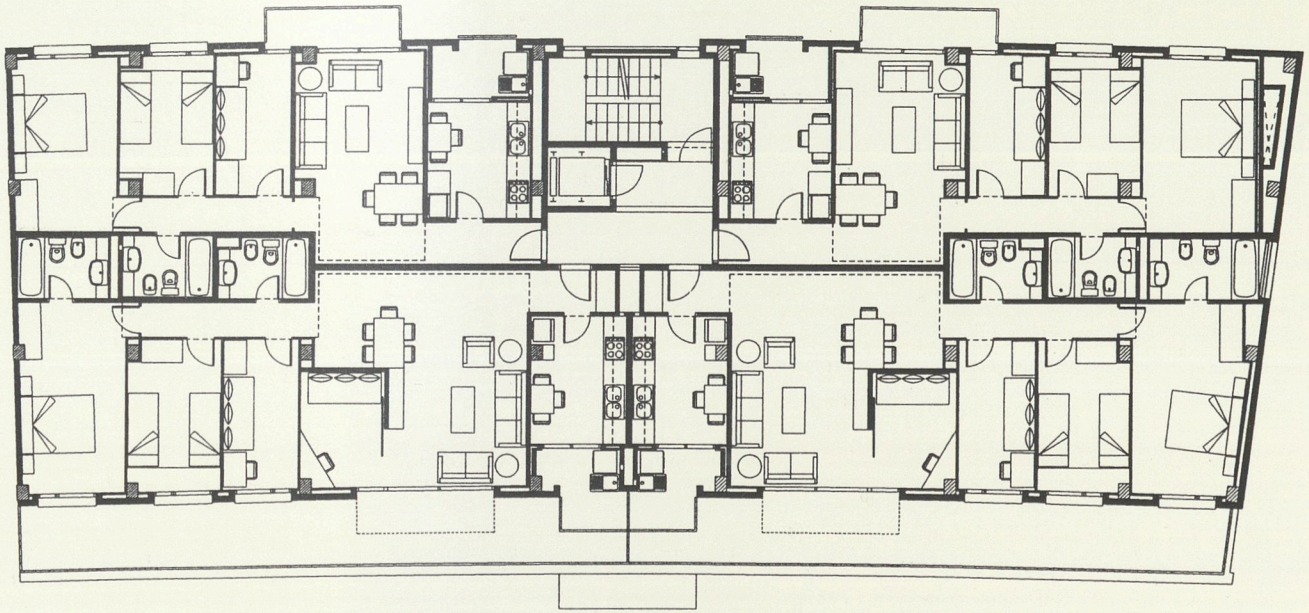

1

1. PLANTA TIPUS \ PLANTA TIPO. E: 1/200
2. PLANTA GENERAL TIPUS \ PLANTA GENERAL TIPO. E: 1/400
3. ALÇAT-SECCIÓ (FRAGMENT) \ ALZADO-SECCIÓN (FRAGMENTO). E: 1/400

ARQUITECTES \ ARQUITECTOS **Ferran de los Santos Arnau, Joan M. Pascual Cañellas**
EMPLAÇAMENT \ EMPLAZAMIENTO Pla de l'Estació - Illa 1 - Edifici 2
SUPERFÍCIE CONSTRUÏDA \ SUPERFICIE CONSTRUIDA 5.884 m²
NOMBRE D'HABITATGES \ NÚMERO DE VIVIENDAS 44

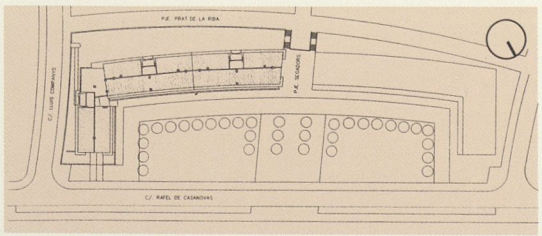

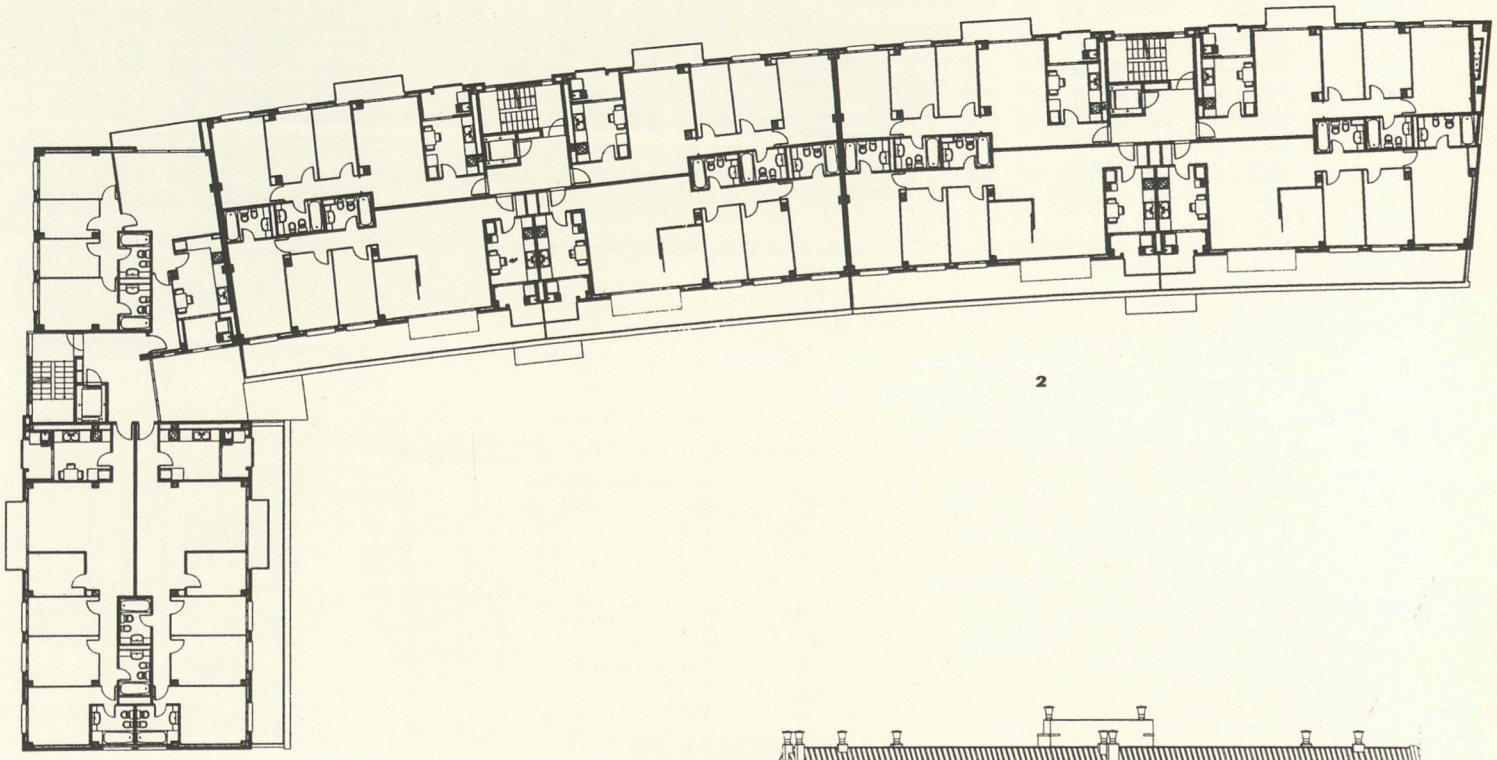

2

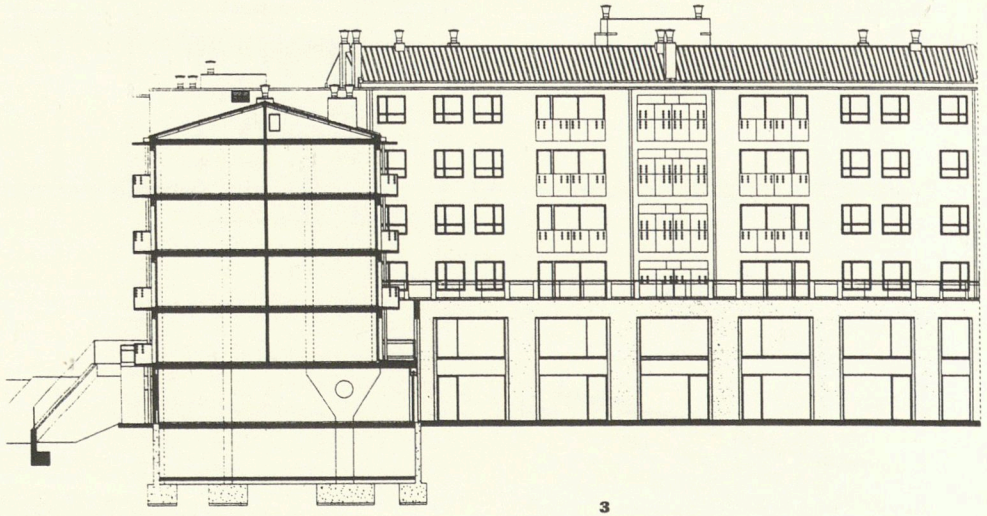

3

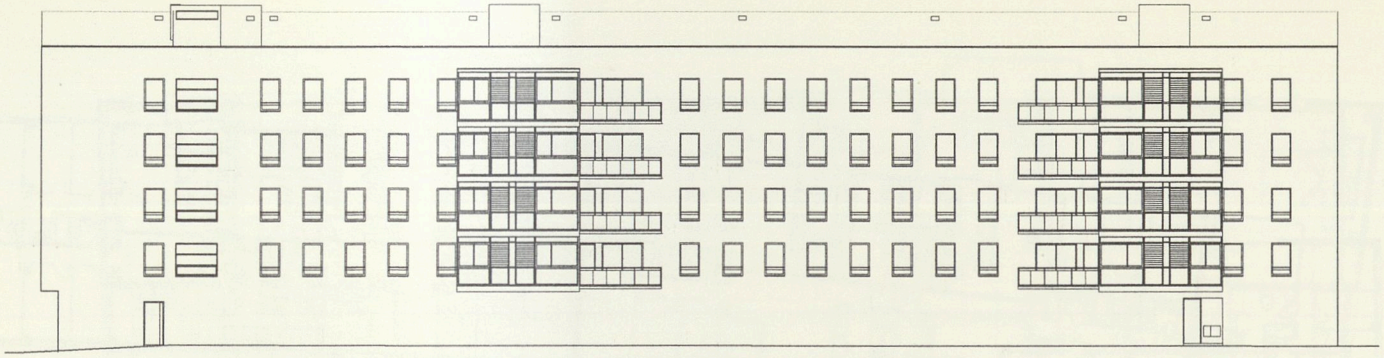

1

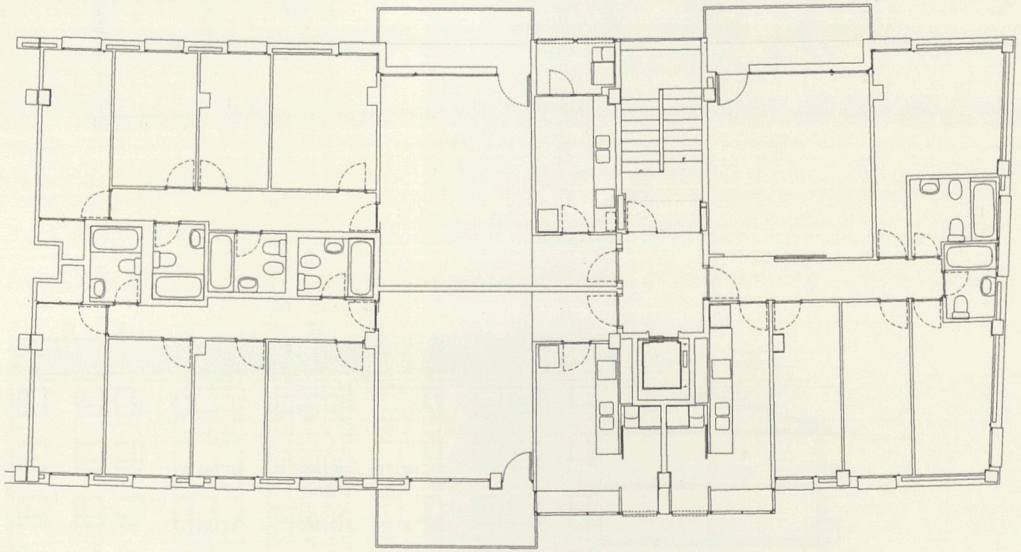

2

1. ALÇAT SUD \ ALZADO SUR. E: 1/400
2. PLANTA TIPUS E,F,G \ PLANTA TIPO E,F,G. E: 1/200
3. ALÇAT NORD \ ALZADO NORTE. E: 1/400
4. PLANTA GENERAL TIPUS \ PLANTA GENERAL TIPO. E: 1/400
5. SECCIÓ \ SECCIÓN. E: 1/400

ARQUITECTES \ ARQUITECTOS **Joan Claudi Minguell Font**
EMPLAÇAMENT \ EMPLAZAMIENTO Pla de l'Estació - Illa 1 - Edifici 1
SUPERFÍCIE CONSTRUÏDA \ SUPERFICIE CONSTRUIDA 5.456 m²
NOMBRE D'HABITATGES \ NÚMERO DE VIVIENDAS 40

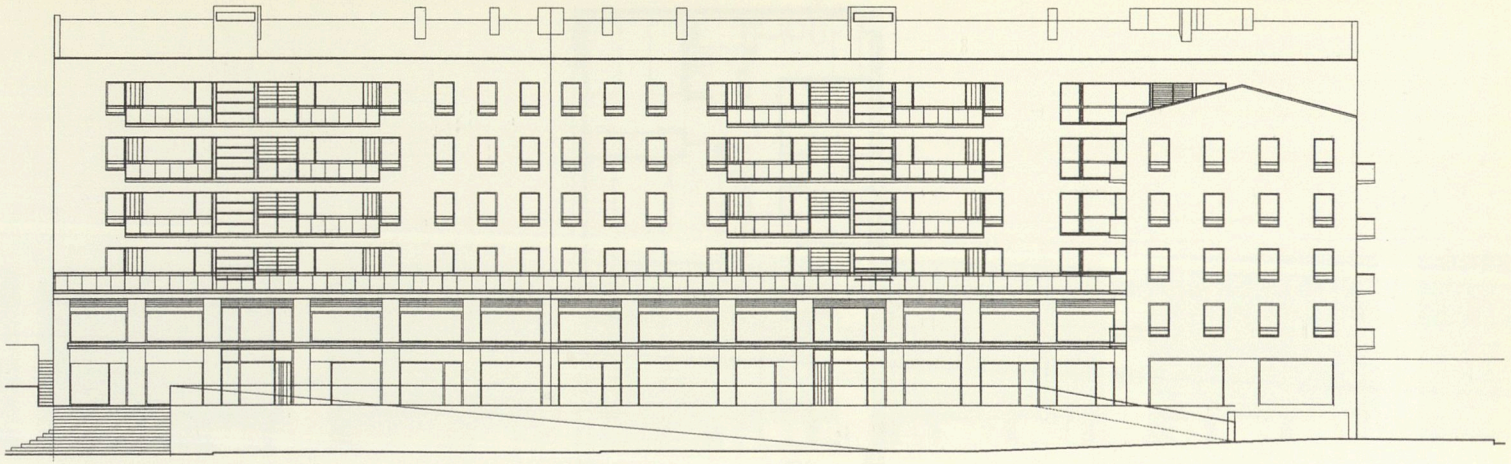

3

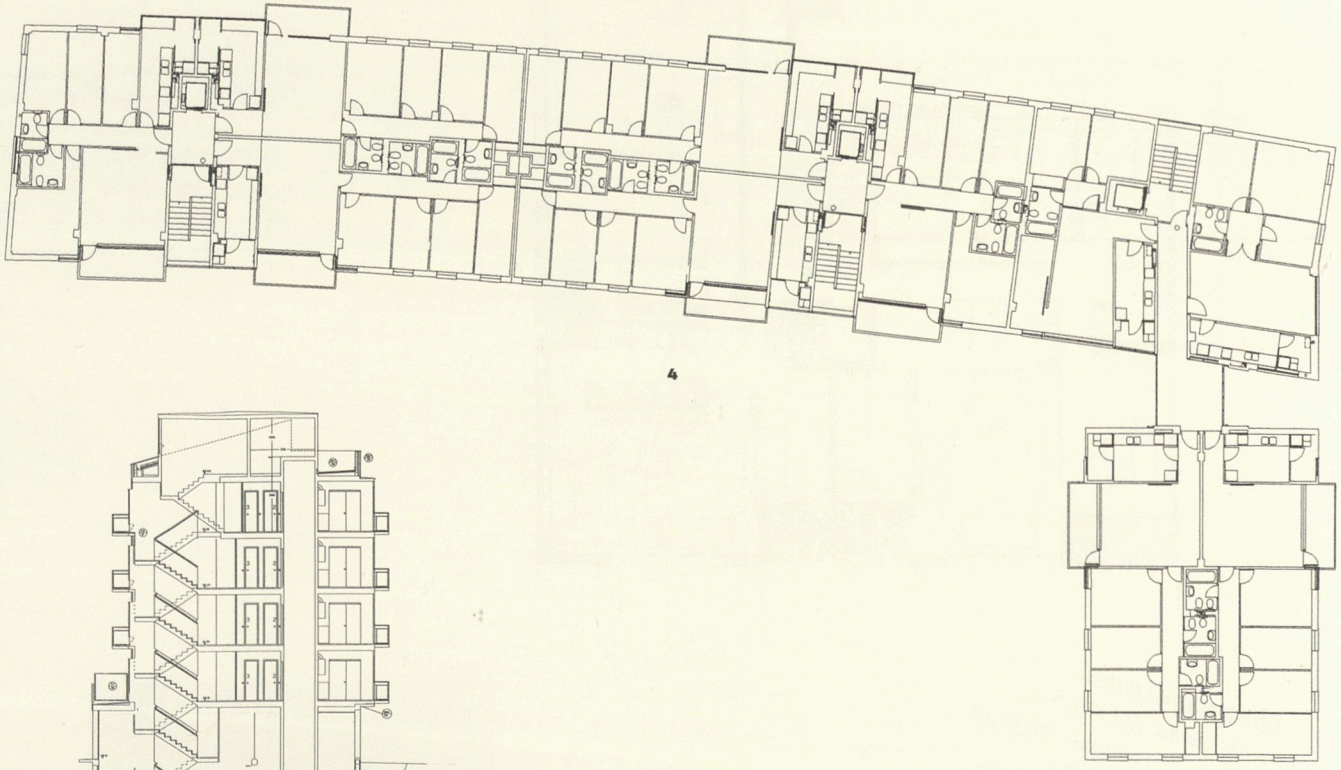

4

5

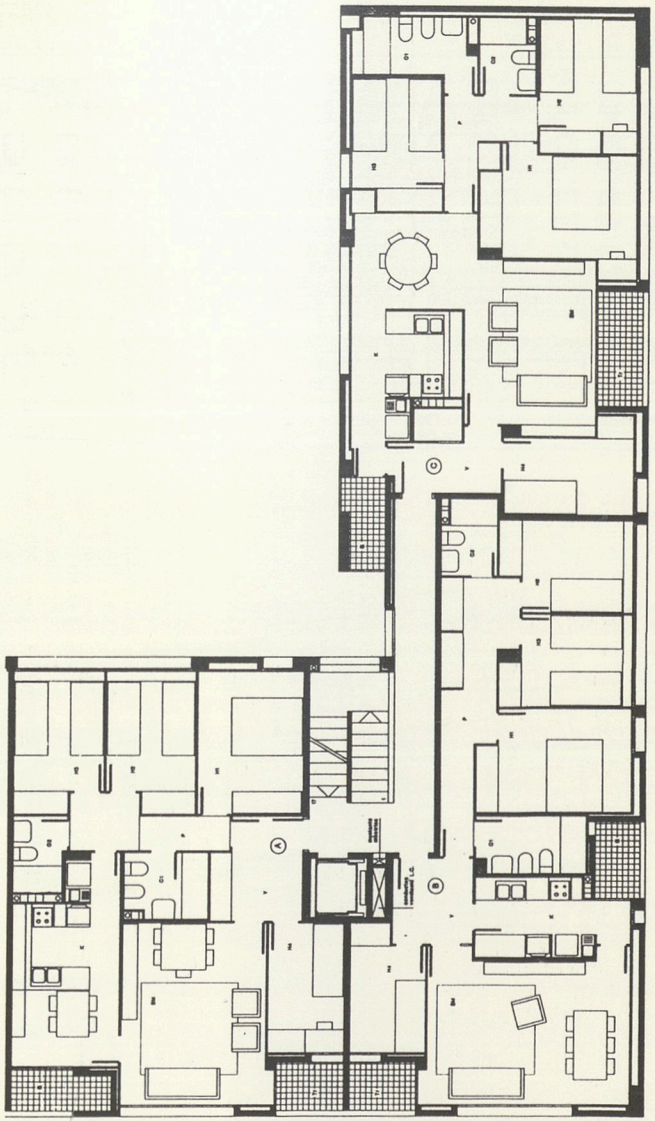

1

1. PLANTA TIPUS \ PLANTA TIPO. E: 1/200
2. ALÇAT OEST \ ALZADO OESTE. E: 1/500
3. PLANTA GENERAL TIPUS \
PLANTA GENERAL TIPO. E: 1/500

ARQUITECTE \ ARQUITECTO **Lluís Nadal Oller**
EMPLAÇAMENT \ EMPLAZAMIENTO Sector Est – U.P. 8.1
SUPERFÍCIE CONSTRUÏDA \ SUPERFICIE CONSTRUIDA 6.034 m²
NOMBRE D'HABITATGES \ NÚMERO DE VIVIENDAS 42

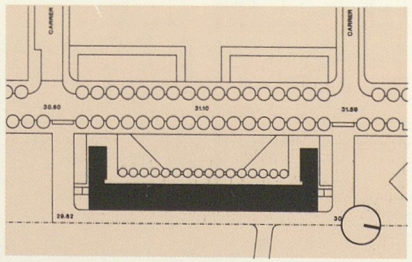

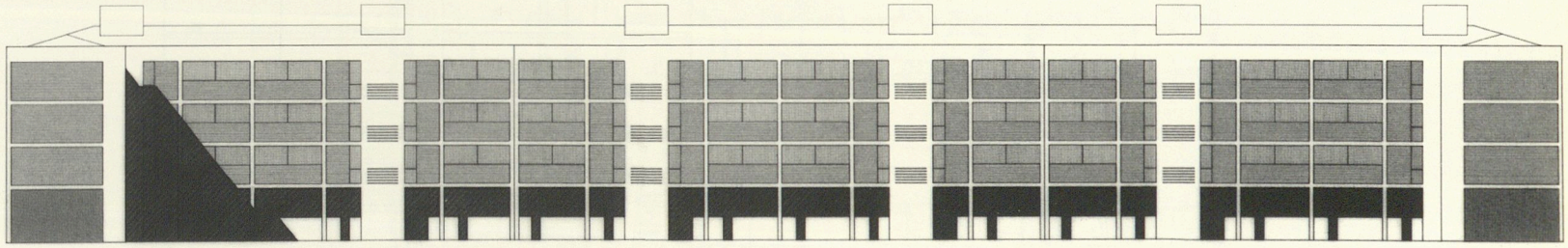

2

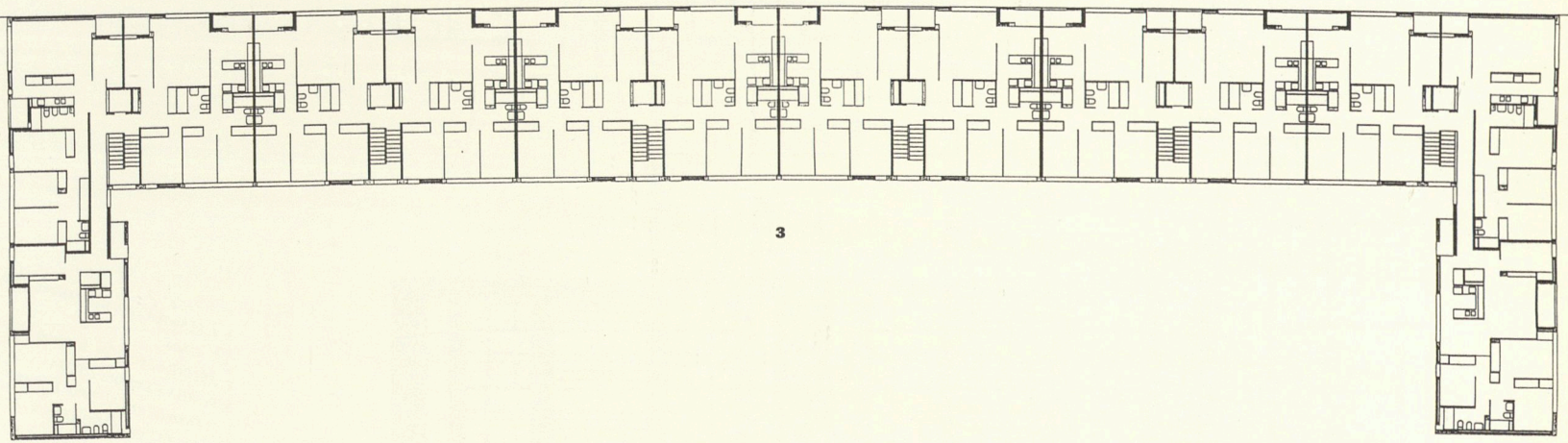

3

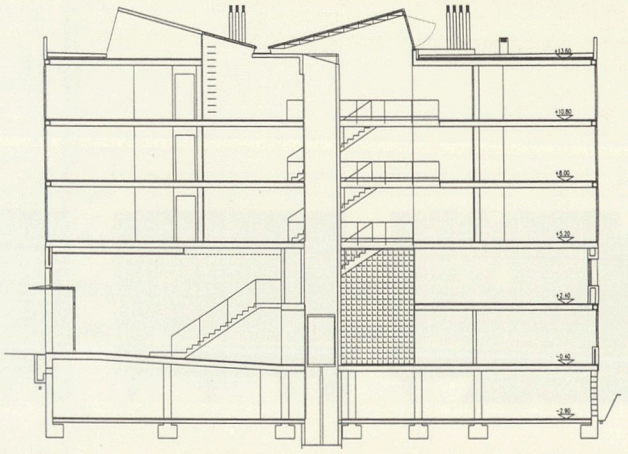

3

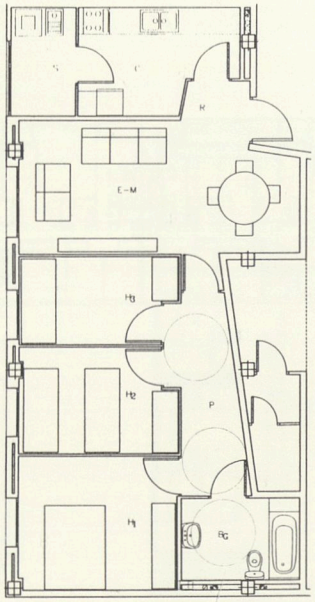

1

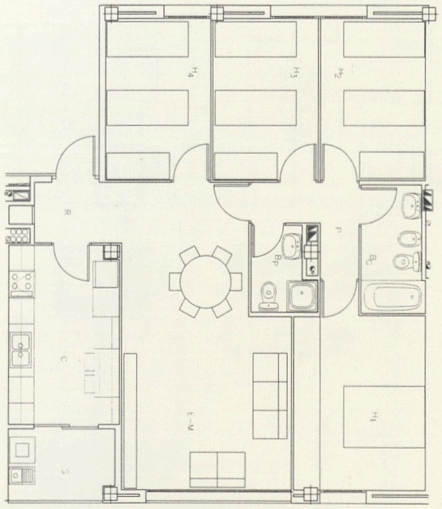

2

1-2. PLANTES TIPUS \ PLANTAS TIPO. E: 1/200
2. SECCIÓ \ SECCIÓN. E: 1/400
3. PLANTA GENERAL TIPUS \ PLANTA GENERAL TIPO. E: 1/400
4. ALÇAT EST \ ALZADO ESTE. E: 1/400

ARQUITECTE \ ARQUITECTO **Josep M. Botey i Gómez**
EMPLAÇAMENT \ EMPLAZAMIENTO Sector Est – U.P. 1.3
SUPERFÍCIE CONSTRUÏDA \ SUPERFICIE CONSTRUIDA 3.503 m²
NOMBRE D'HABITATGES \ NÚMERO DE VIVIENDAS 30

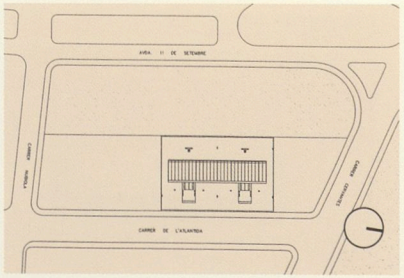

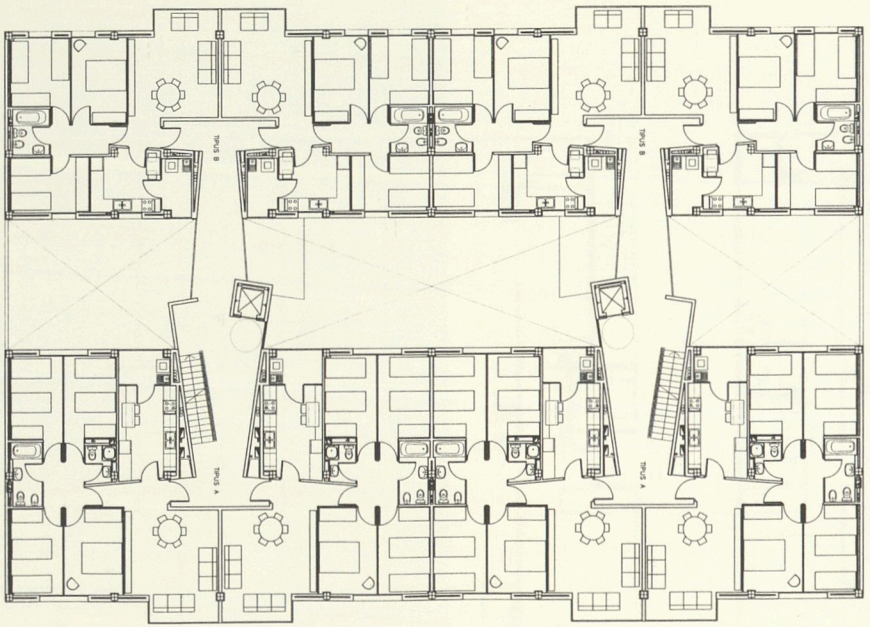

4

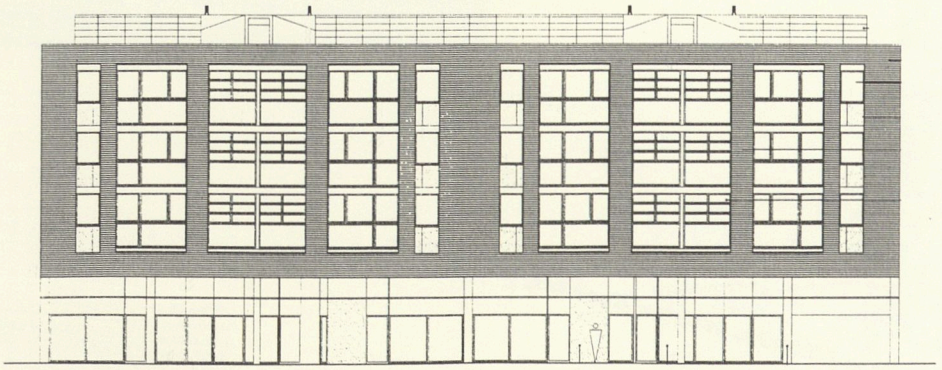

5

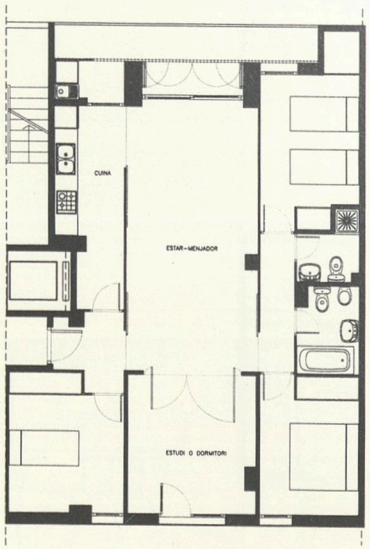

1

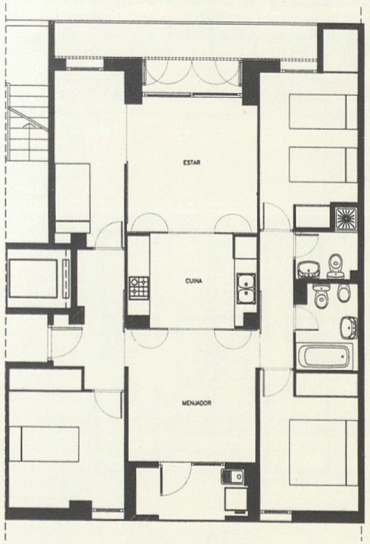

2

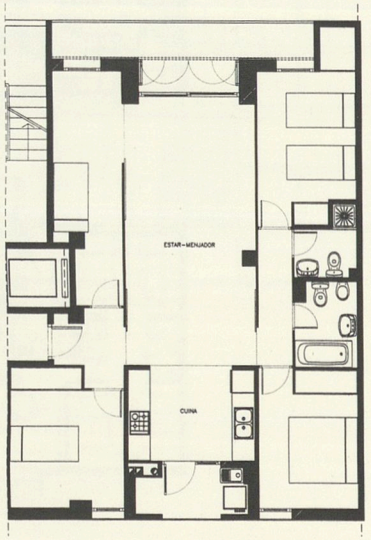

3

1-2-3. PLANTES TIPUS | PLANTAS TIPO.
E: 1/200
3. PLANTA GENERAL TIPUS |
PLANTA GENERAL TIPO. E: 1/500

ARQUITECTES | ARQUITECTOS **Xavier Ruiz, Pere Llimona, Mònica Recoder, Diego Ruíz**
EMPLAÇAMENT | EMPLAZAMIENTO Sector Est – U.P. 4.2b
SUPERFÍCIE CONSTRUÏDA | SUPERFICIE CONSTRUIDA 3.783 m²
NOMBRE D'HABITATGES | NÚMERO DE VIVIENDAS 27

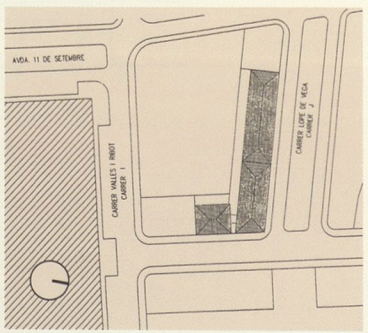

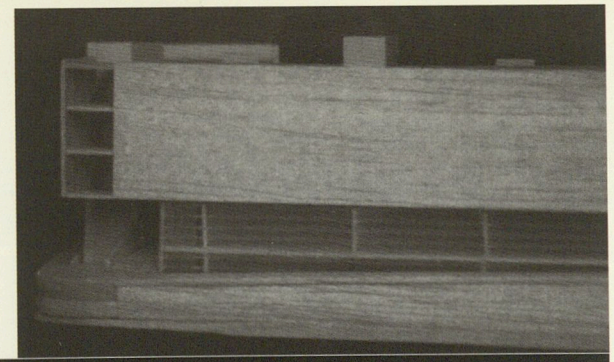

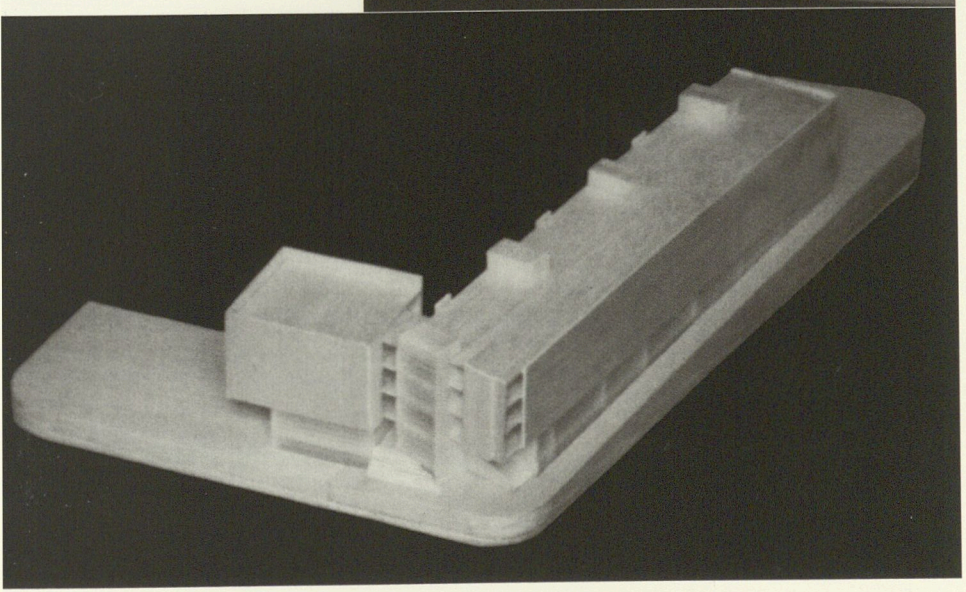

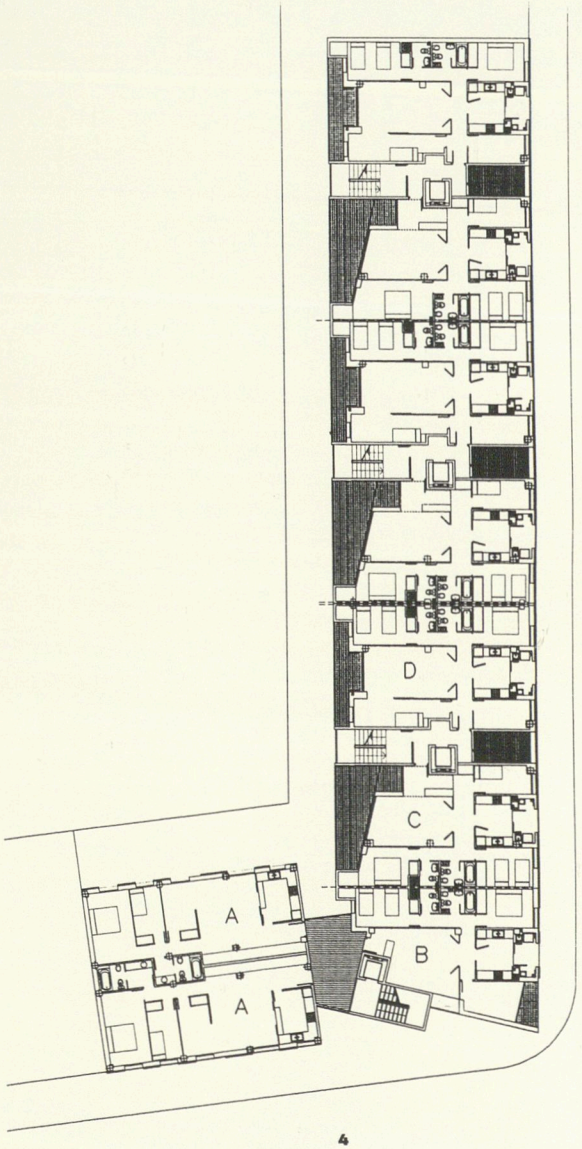

4

La selecció dels concursants, mitjançant el currículum professional, ja prova la capacitat per dissenyar edificis d'habitatge públic amb experiència contrastada. En aquest sentit, el concurs hauria de centrar-se, al meu parer, en la presentació de solucions bàsiques de la relació de l'edifici amb el seu emplaçament i l'adaptació al seu entorn i a la trama urbana. A més a més, hauria d'atendre la bondat de les tipologies i la resolució de façanes i, tot això, esquematitzat en un parell o tres de plànols. En canvi, considero força encertada la política d'inclusió sistemàtica d'arquitectes joves en la selecció de participants als concursos.

D'altra banda, el desenvolupament d'un projecte d'habitatge públic es realitza a partir d'unes premisses molt estrictes de programa, espai i pressupost. Aquests condicionaments poden variar en algun aspecte segons el criteri de l'Administració que fa l'encàrrec, però, en qualsevol cas, són projectes que requereixen un treball molt meticulós i on les propostes arquitectòniques han de combinar necessàriament factors com la racionalitat i la funcionalitat amb l'estètica i l'economia.

La selección de los concursantes mediante el currículo profesional ya prueba su capacidad para diseñar edificios de vivienda pública con experiencia contrastada. En este sentido, el concurso tendría que centrarse, en mi opinión, en la presentación de soluciones básicas sobre la relación del edificio con su emplazamiento y la adaptación a su entorno y a la trama urbana; además, debería atender a la bondad de las tipologías y a la resolución de las fachadas, y todo ello esquematizado en dos o tres planos. En cambio, considero muy acertada la política de inclusión sistemática de arquitectos jóvenes en la selección de participantes a los concursos.

Por otro lado, el desarrollo de un proyecto de vivienda pública se realiza a partir de unas premisas acerca del programa, el espacio y el presupuesto muy estrictas. Estos condicionantes pueden variar en algún aspecto según el criterio de la Administración que hace el encargo, pero, en cualquier caso, son proyectos que requieren un trabajo muy meticuloso, y en los que las propuestas arquitectónicas han de combinar necesariamente factores como la racionalidad y la funcionalidad con la estética y la economía.

Rosa Bassols i Pascual

L'evolució de l'habitatge públic està marcat per una successió d'esdeveniments legals, polítics, socials, regulacions constructives i tècniques que exerceixen una influència considerable en el resultat arquitectònic final, i l'orienten cap a una resposta "similar a altres", de "pensament arquitectònic únic" encara que les disposicions d'organització comunitària, de vida personal, costums culturals, etc. aconsellen altres iniciatives i punts de vista.
¿Que potser els arquitectes han de renunciar a la idea d'alternativa i nous modus en l'hàbitat individual i familiar i deixar de prendre iniciatives en aquesta direcció?
Les qüestions relacionades amb la diversitat en els programes, dimensions, sistemes d'accessibilitat i circulació, variacions en el tipus, oferta de propostes han estat fonamentals en els projectes d'habitatges. L'opinió de l'arquitecte i la dels implicats en la perifèria de la disciplina arquitectònica, hauria de crear sinergies noves que equivalguessin a una refundació continuada de continguts en la programació de la residència col·lectiva pública.
El respecte al tarannà i caràcter dels espais públics que l'ordenament urbanístic sembla transmetre, l'aprofitament de la façana contínua, el manteniment d'una idea de privacitat, una imatge exterior del bloc unitari, una línia de funcionalitat i flexibilitat que permet la possibilitat de variar les interrelacions i/o dimensionalitat entre estances interiors són algunes de les premisses de partida del projecte de 20 habitatges a Pallejà que hem realitzat per a l'IMPSOL.

Humbert Costas \ Manuel Gómez

La evolución de la vivienda pública está marcada por una sucesión de acontecimientos —legales, políticos, sociales, regulaciones constructivas y técnicas—, que ejercen una considerable influencia en el resultado arquitectónico final, orientándolo hacia una respuesta "similar a otras", de "pensamiento arquitectónico único", a pesar de que las disposiciones de organización comunitaria, de vida personal, costumbres culturales, etcétera, recomiendan otras iniciativas y puntos de vista.
¿Es que acaso los arquitectos hemos de renunciar a la idea de alternativa y nuevos modos en el hábitat individual y familiar, y dejar de tomar iniciativas en esta dirección?
Las cuestiones relacionadas con la diversidad en los programas —dimensiones, sistemas de acceso y circulación, variaciones en los tipos, oferta de propuestas, etcétera— han sido fundamentales en los proyectos de viviendas. La opinión del arquitecto y la de aquellos implicados en la periferia de la disciplina arquitectónica tendría que crear nuevas sinergias que equivaliesen a una continuada refundación de contenidos en la programación de la residencia colectiva pública.
El respeto al talante y carácter de los espacios públicos que el ordenamiento urbanístico parece transmitir, el aprovechamiento de la fachada continua, el mantenimiento de una idea de privacidad, una imagen exterior de bloque unitario, una línea de funcionalidad y flexibilidad que permite la posibilidad de variar las interrelaciones y/o dimensionalidad entre las estancias interiores, etcétera, son algunas de las premisas de partida del proyecto de veinte viviendas en Pallejà, que hemos realizado para el IMPSOL.

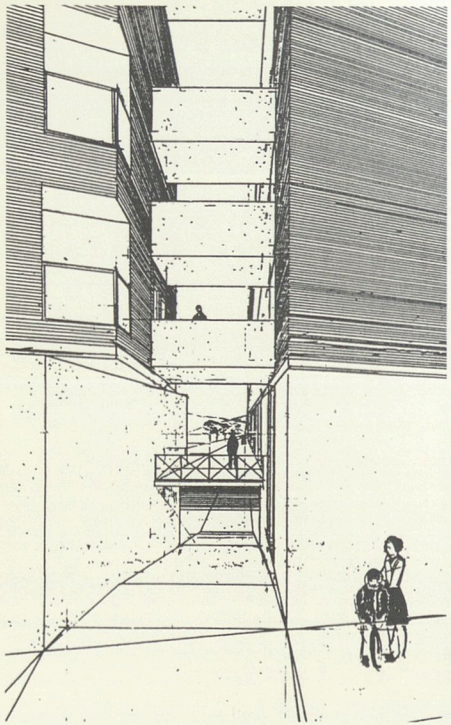

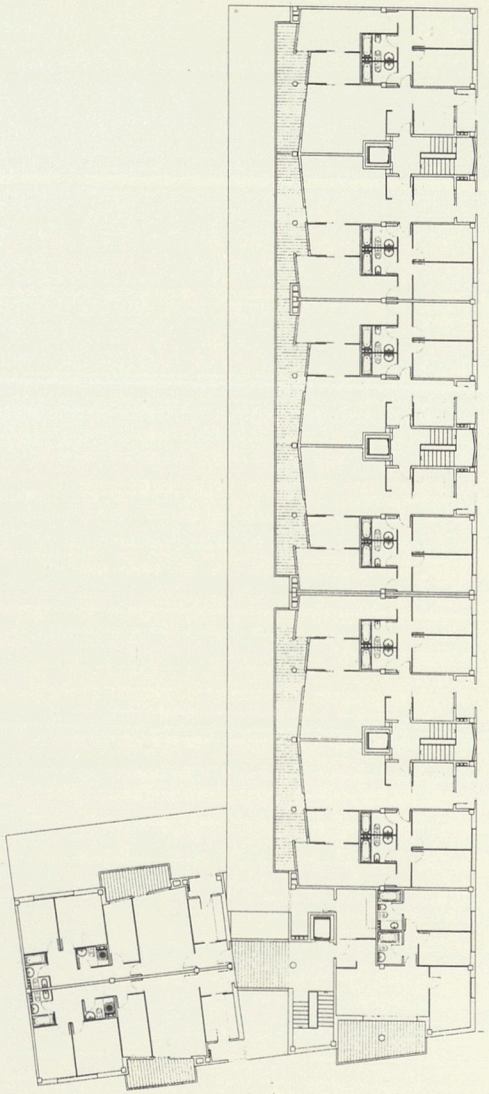

PLANTA GENERAL TIPUS \
PLANTA GENERAL TIPO. E: 1/500

ARQUITECTE \ ARQUITECTO **Cornadó - Bardón - Brell, arquitectes**
EMPLAÇAMENT \ EMPLAZAMIENTO Sector Est – U.P. 4.2b
SUPERFÍCIE CONSTRUÏDA \ SUPERFICIE CONSTRUIDA 3.812 m²
NOMBRE D'HABITATGES \ NÚMERO DE VIVIENDAS 27

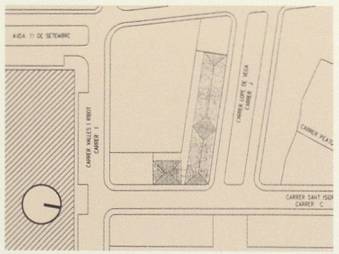

Pallejà

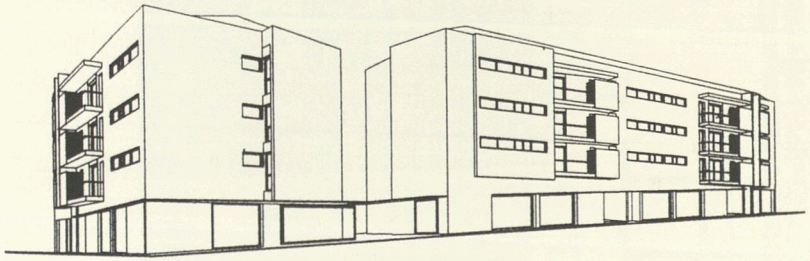

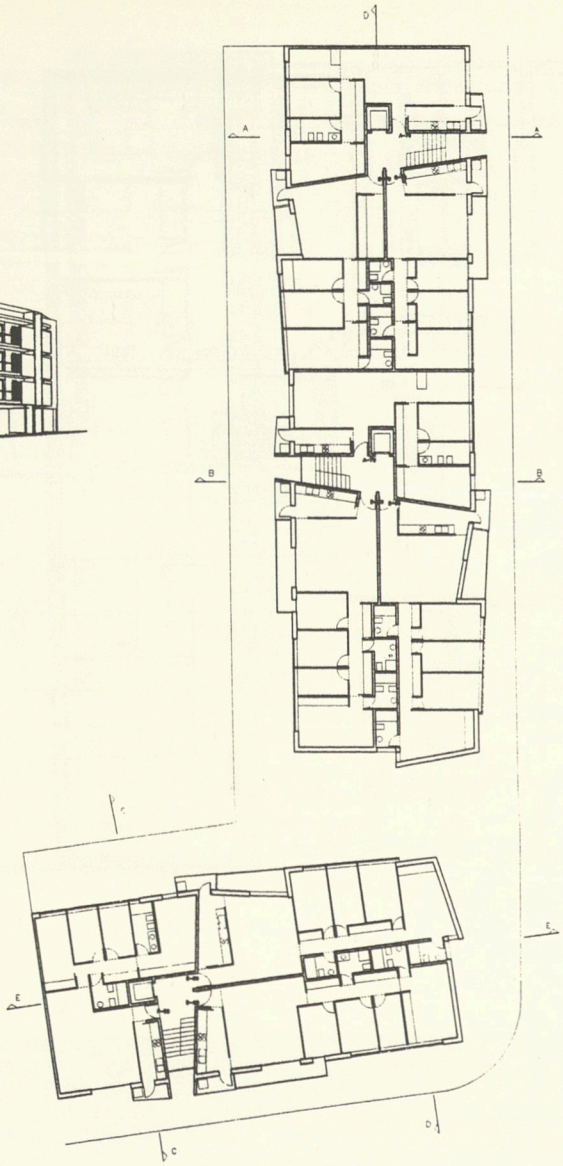

PLANTA GENERAL TIPUS |
PLANTA GENERAL TIPO. E: 1/500

ARQUITECTE | ARQUITECTO **Enric Paré**
EMPLAÇAMENT | EMPLAZAMIENTO Sector Est – U.P. 4.2b
SUPERFÍCIE CONSTRUÏDA | SUPERFICIE CONSTRUIDA 3.490 m²
NOMBRE D'HABITATGES | NÚMERO DE VIVIENDAS 27

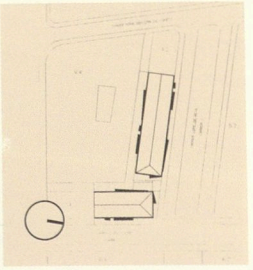

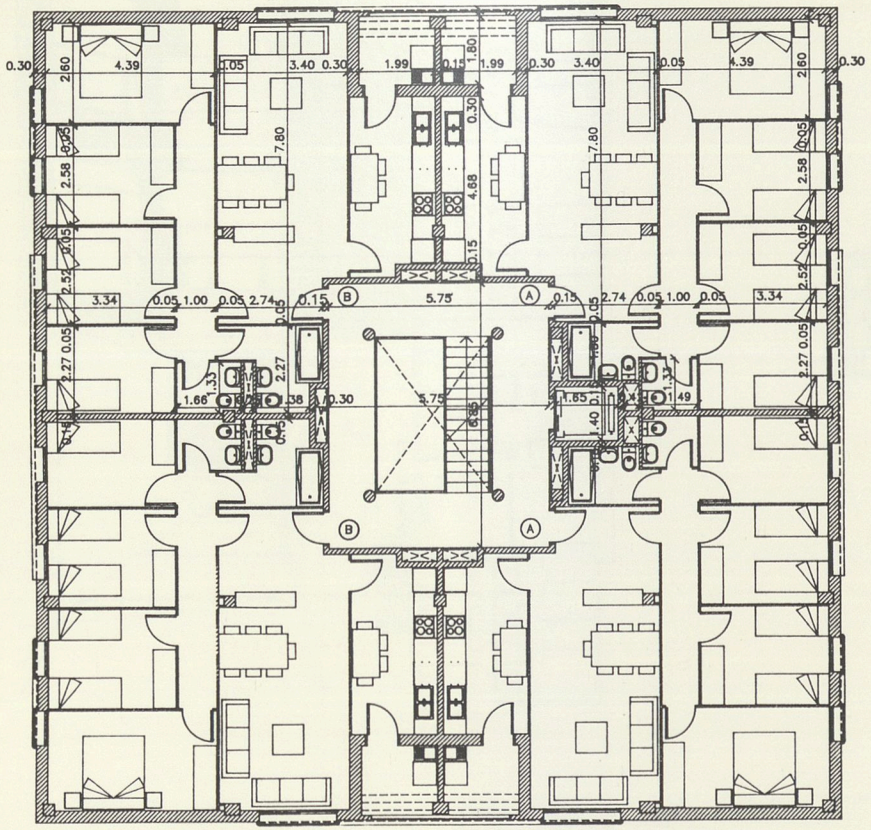

1

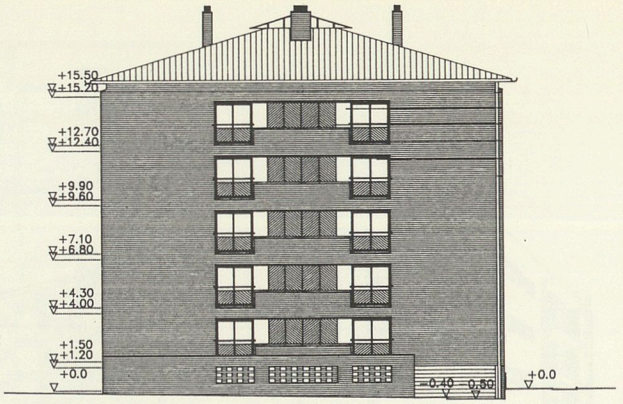

2

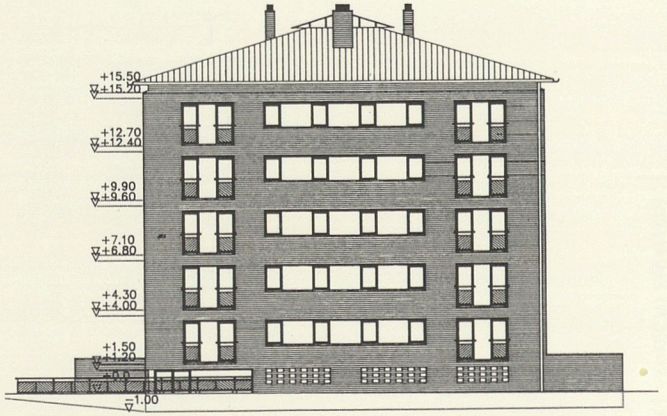

3

1. PLANTA GENERAL TIPUS \
PLANTA GENERAL TIPO. E: 1/200
2. ALÇAT NORDOEST \
ALZADO NORDESTE. E: 1/400
3. ALÇAT SUDOEST \
ALZADO SUDOESTE. E: 1/400

ARQUITECTES \ ARQUITECTOS **Bassols & Associats**
EMPLAÇAMENT \ EMPLAZAMIENTO Sector Est – U.P. 7.3
SUPERFÍCIE CONSTRUÏDA \ SUPERFICIE CONSTRUIDA 2.205 m²
NOMBRE D'HABITATGES \ NÚMERO DE VIVIENDAS 20

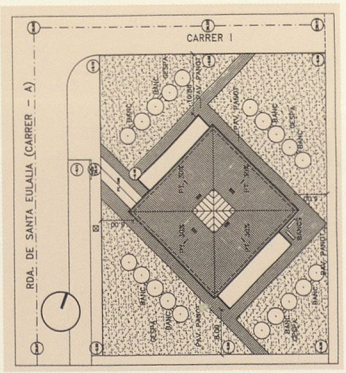

Pallejà

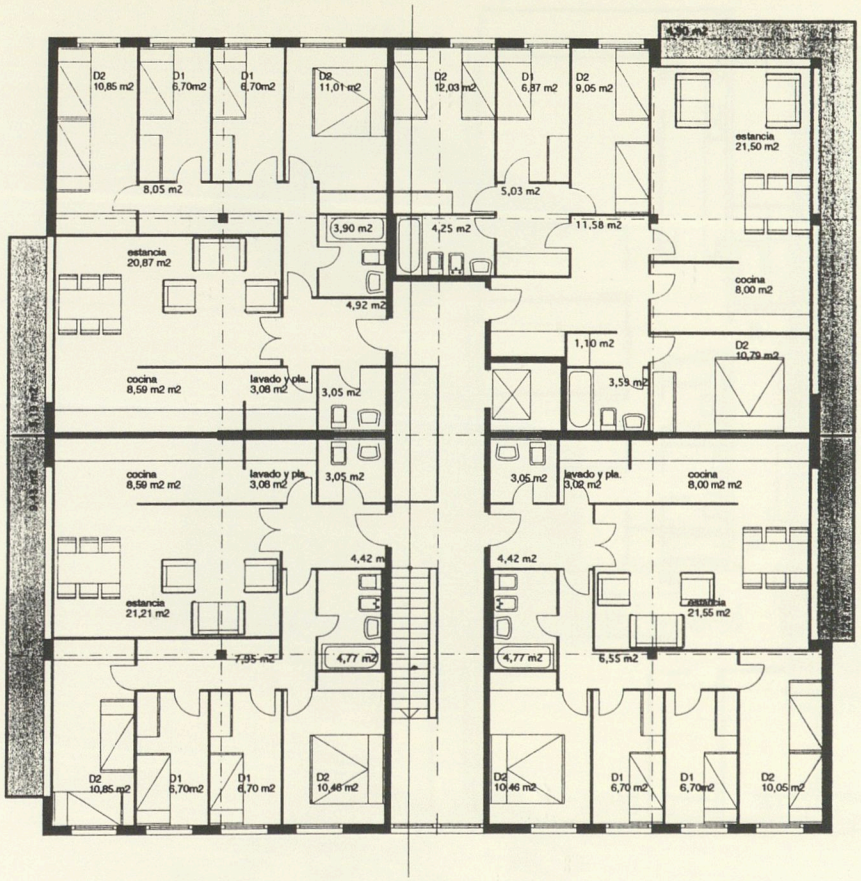

PLANTA GENERAL TIPUS \
PLANTA GENERAL TIPO. E: 1/200

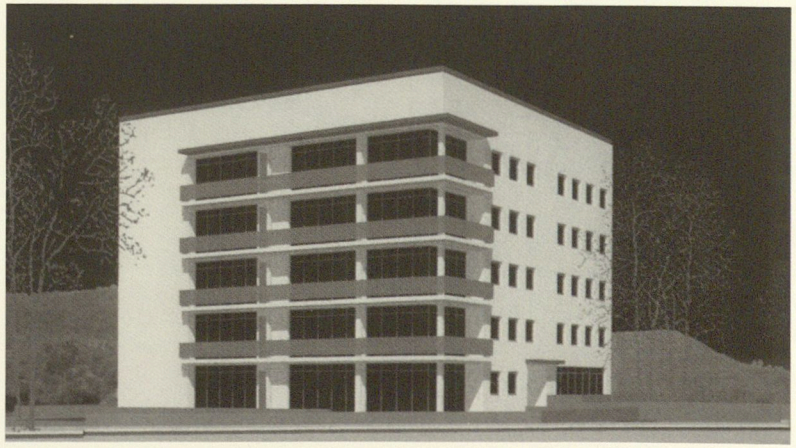

ARQUITECTE \ ARQUITECTO **Barbara Mohren architektin**
EMPLAÇAMENT \ EMPLAZAMIENTO Sector Est – U.P. 7.3
SUPERFÍCIE CONSTRUÏDA \ SUPERFICIE CONSTRUIDA 2.200 m²
NOMBRE D'HABITATGES \ NÚMERO DE VIVIENDAS 20

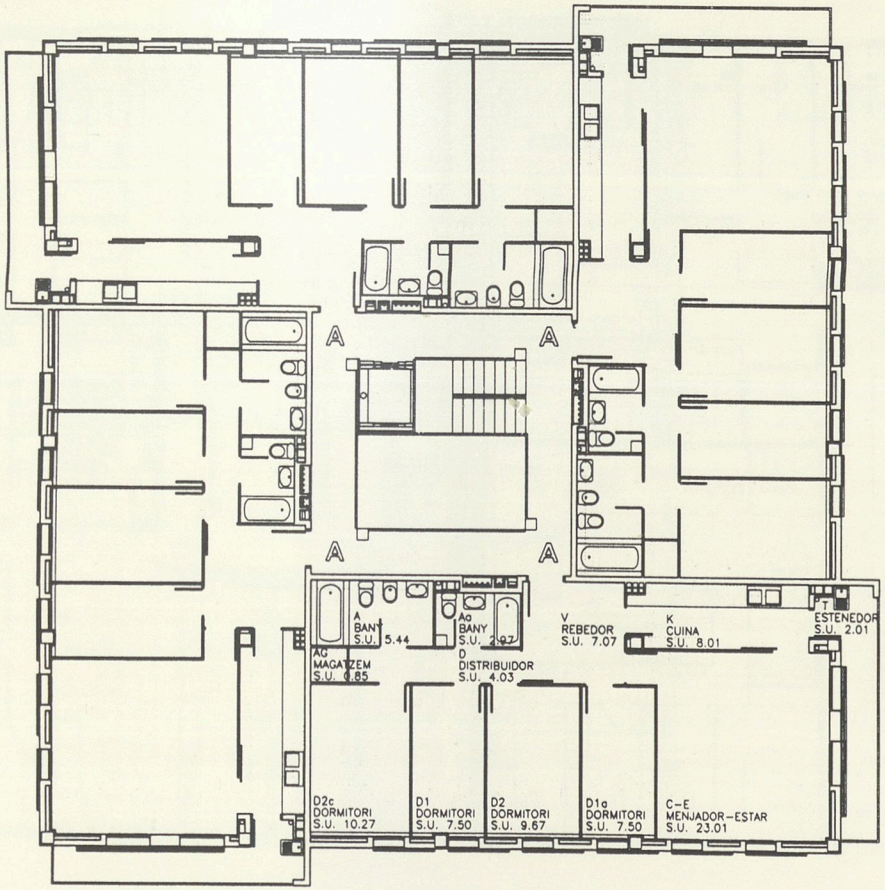

1

1. PLANTA GENERAL TIPUS \ PLANTA GENERAL TIPO. E: 1/200
2. SECCIÓ \ SECCIÓN. E: 1/300

ARQUITECTES \ ARQUITECTOS **Humbert Costas - Manuel Gómez, arquitectes**
EMPLAÇAMENT \ EMPLAZAMIENTO Sector Est - U.P. 9.1
SUPERFÍCIE CONSTRUÏDA \ SUPERFICIE CONSTRUIDA 2.326 m²
NOMBRE D'HABITATGES \ NÚMERO DE VIVIENDAS 20

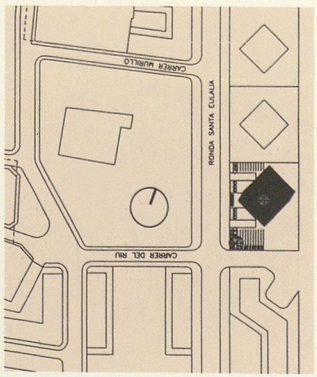

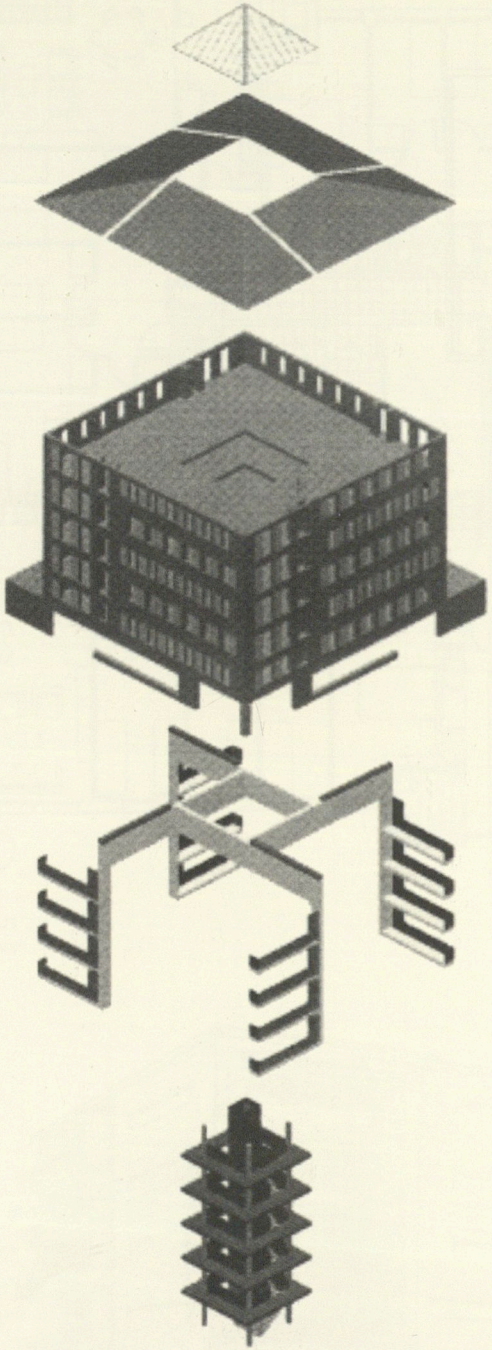

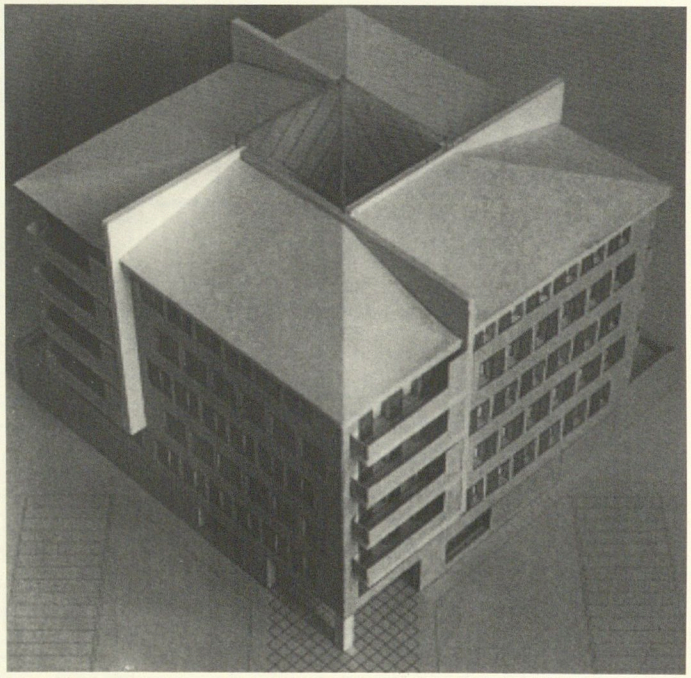

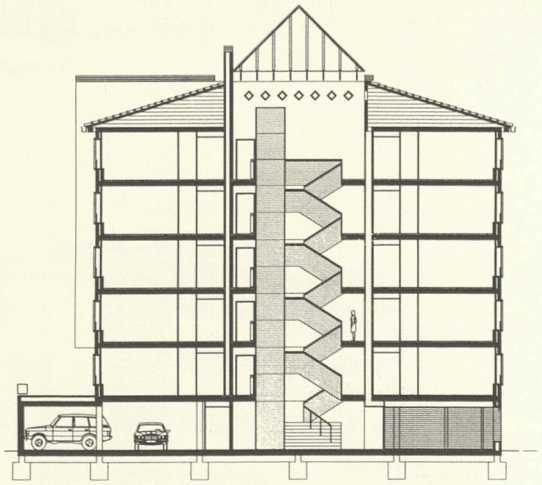

2

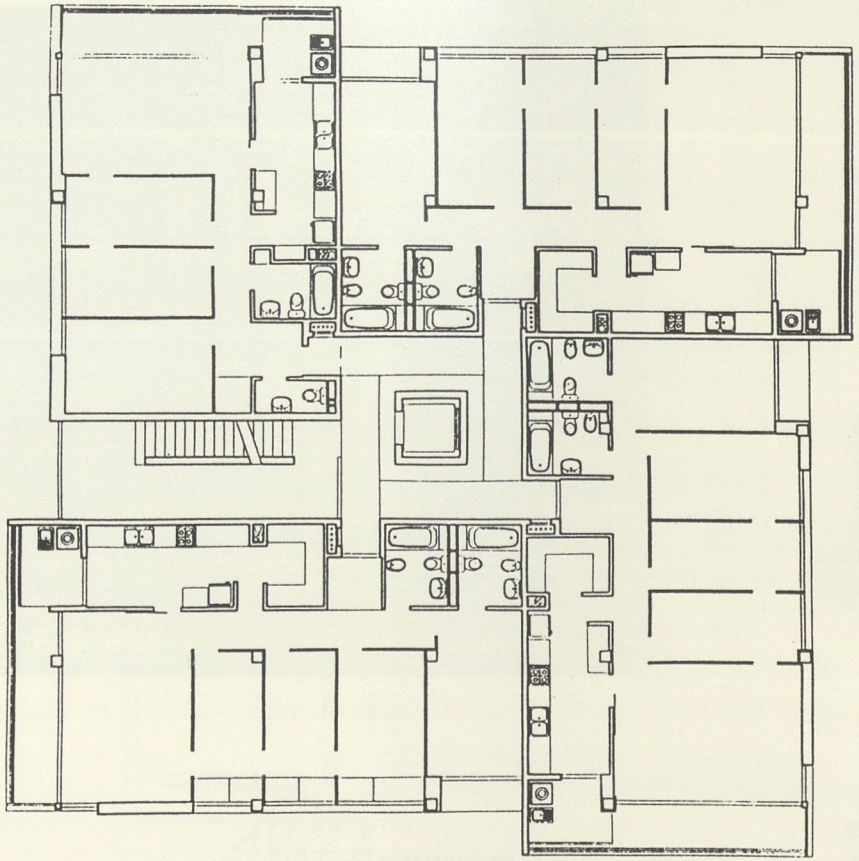

PLANTA GENERAL TIPUS \
PLANTA GENERAL TIPO. E: 1/200

ARQUITECTE \ ARQUITECTO **Ricardo Guasch**
EMPLAÇAMENT \ EMPLAZAMIENTO Sector Est – U.P. 9.1
SUPERFÍCIE CONSTRUÏDA \ SUPERFICIE CONSTRUIDA 2.200 m²
NOMBRE D'HABITATGES \ NÚMERO DE VIVIENDAS 20

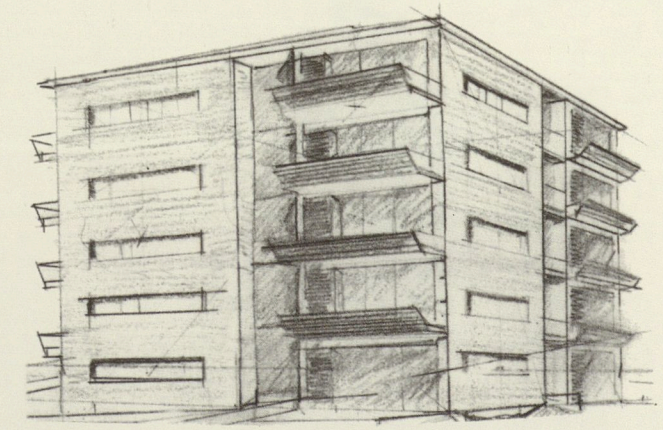

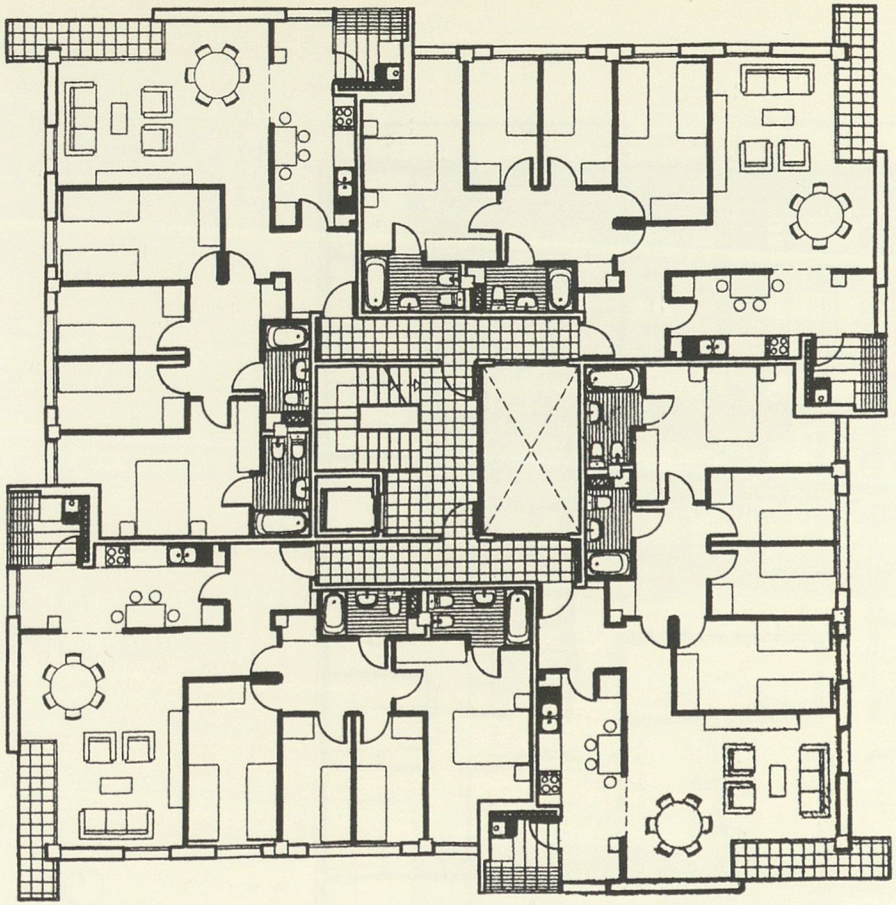

PLANTA GENERAL TIPUS \
PLANTA GENERAL TIPO. E: 1/200

ARQUITECTES \ ARQUITECTOS **Bosch - Cuspinera, Associats, SL**
EMPLAÇAMENT \ EMPLAZAMIENTO Sector Est – U.P. 9.1
SUPERFÍCIE CONSTRUÏDA \ SUPERFICIE CONSTRUIDA 2.280 m²
NOMBRE D'HABITATGES \ NÚMERO DE VIVIENDAS 20

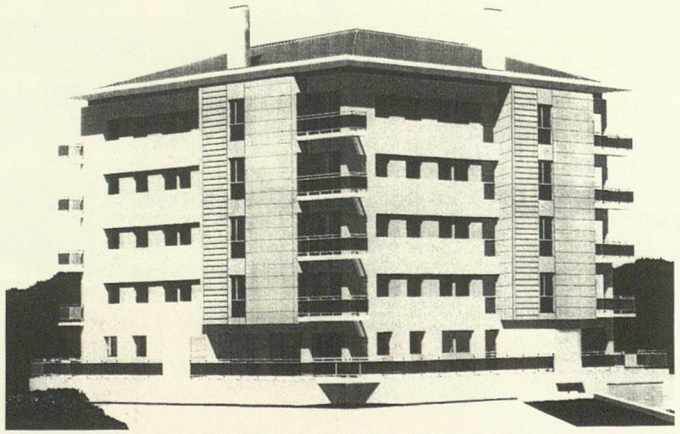

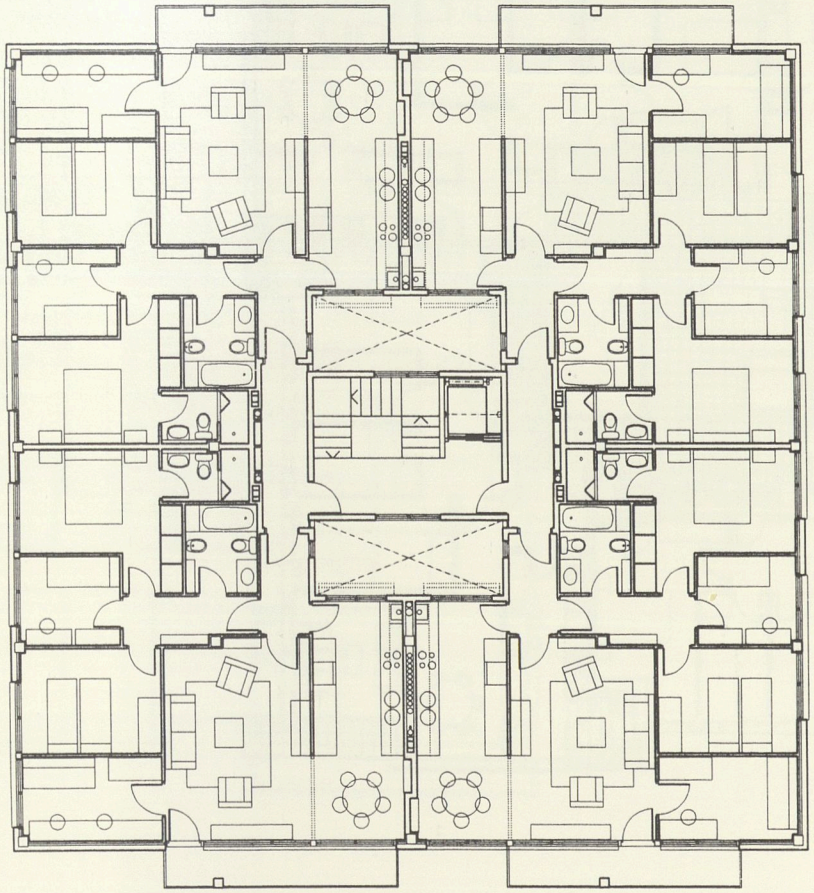

1

1. PLANTA GENERAL TIPUS \
PLANTA GENERAL TIPO. E: 1/200
2. ALÇAT NORD \ ALZADO NORTE. E: 1/300
3. ALÇAT SUD \ ALZADO SUR. E: 1/300

ARQUITECTE \ ARQUITECTO **Eduard Calafell Lafuente**
EMPLAÇAMENT \ EMPLAZAMIENTO Sector Est – U.P. 9.2
SUPERFÍCIE CONSTRUÏDA \ SUPERFICIE CONSTRUIDA 2.216 m²
NOMBRE D'HABITATGES \ NÚMERO DE VIVIENDAS 20

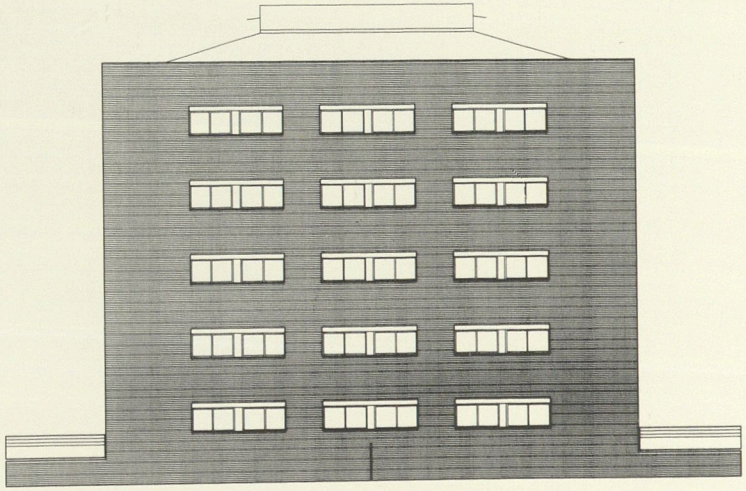

2

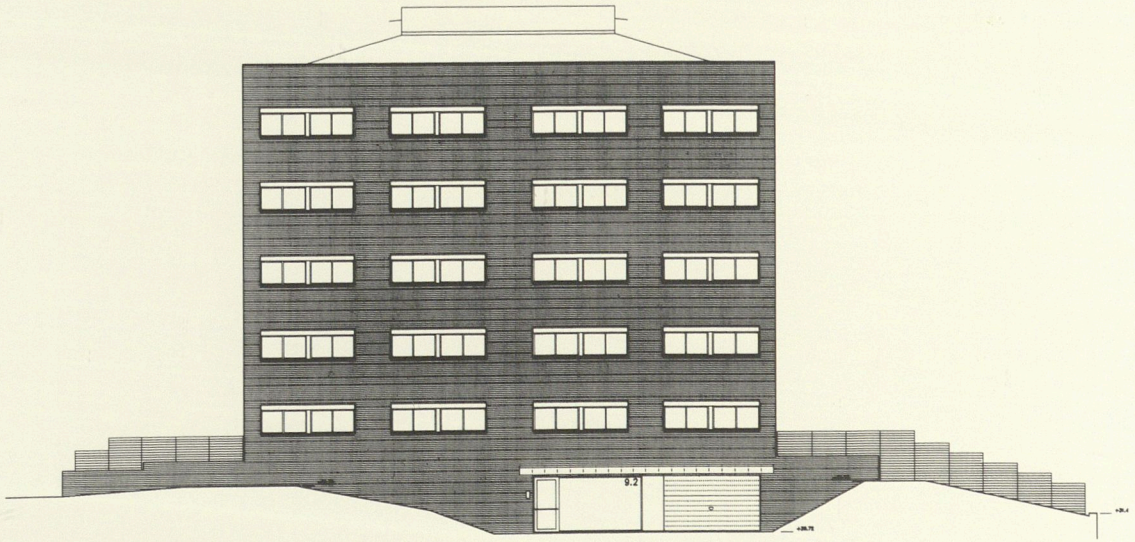

3

Concursos
El concurs entre arquitectes és un dels procediments possibles. Penso, però, que l'esforç fet pel conjunt de participants és, la majoria de les vegades, desproporcionat en relació amb l'objectiu.

Redacció de projectes
Moltes vegades ens trobem davant d'un urbanisme que en lloc de permetre pensar els edificis de dins cap a fora, s'entesta a prefigurar unes volumetries totalment ajustades que és allò que ens toca reomplir.
El mercat de l'habitatge és particularment conservador. El mirall on es mira l'Administració per a la definició de l'habitatge públic no és el més encoratjador.

Direcció d'obres
El tàndem tradicional arquitecte/aparellador s'ha trencat per l'aparició dels equips de gestió. El nombre de persones amb nivells diversos de responsabilitat a l'obra s'ha multiplicat. La coordinació d'aquestes persones constitueix una complicació afegida per al director de l'obra.

Concursos
El concurso entre arquitectos es uno de los procedimientos posibles. Sin embargo, creo que el esfuerzo que realiza el conjunto de los participantes es, la mayoría de las veces, desproporcionado en relación con el objetivo.

Redacción de proyectos
Muchas veces nos encontramos frente a un urbanismo que en lugar de permitir pensar los edificios desde dentro hacia fuera, se empecina en prefigurar unas volumetrías totalmente ajustadas que es lo que nos toca rellenar.
El mercado de la vivienda es particularmente conservador. El espejo donde se mira la Administración para la definición de la vivienda pública no es el más alentador.

Dirección de obras
El tradicional tándem arquitecto/aparejador se ha roto por la aparición de los equipos de gestión. El número de personas con diversos niveles de responsabilidad en la obra se ha multiplicado. La coordinación de estas personas constituye una complicación añadida para el director de la obra.

Eduard Calafell

El procediment dels concursos de projectes que convoca l'IMPSOL és, en el context de la legislació actual, el menys dolent dels possibles. La fórmula d'exposició prèvia a la decisió del Jurat permet que cada concursant es situï en el seu lloc abans del veredicte definitiu, i suposo que evita malentesos i desacords.

En relació als participants, crec en la necessitat d'arbitrar fórmules per eixamplar el camp, sobretot en la banda dels arquitectes més joves que no tenen la possibilitat d'acreditar prèviament un currículum professional.

Pel que fa al contingut dels projectes, em sembla que caldria obrir nous camins més enllà del compliment estricte dels estàndards de la legislació vigent d'habitatge social. No totes les unitats de convivència responen als programes d'habitatges de 70 m² o 90 m², 3 ó 4 dormitoris, cuina de 8 ó 10 m², sala d'estar i 1 ó 2 banys.

Actualment molta gent acostuma a viure en espais més informals, menys reglats per una normativa que en molts aspectes ha esdevingut obsoleta. L'experiment del projecte Nemausus de Jean Nouvel a Nimes o dels *lofts* americans rehabilitats em semblen emblemàtics. Experiències similars permetrien reduir el malbaratament de recursos que es produeix quan els ocupants dels habitatges estàndards enderroquen envans i reformen el seu pis tot just l'ocupen. Cal també trobar fórmules constructives noves i camins nous en allò que en l'habitatge social sembla tan passat de moda: la innovació arquitectònica.

Els controls dels projectes d'execució s'haurien de centrar en les qüestions realment significatives i haurien de renunciar a voler imposar als projectistes elements que no són d'acceptació universal i que de vegades semblen més derivats de l'argot i de les frases fetes dels venedors de pisos que de les necessitats reals dels usuaris futurs.

En aquest sentit, els tòpics de l'habitatge estàndard actuen com una autocensura repressora de la innovació arquitectònica que sovint repercuteix en una minva notable de la qualitat dels projectes.

Em sembla que no té cap lògica que després d'un procés de selecció tan estricte com el que s'exerceix en aquests concursos per acreditar la més que suficient qualitat tècnica dels projectistes s'hagi de passar un altre control. Els recursos esmerçats en aquests darrer control serien molt més efectius destinats a millorar els honoraris dels autors dels projectes en benefici de l'obra.

D'altra banda, qui controla el controlador?

El procedimiento de los concursos de proyectos que convoca el IMPSOL es, en el contexto de la actual legislación, el menos malo de los posibles. La fórmula de exposición previa a la decisión del jurado permite que cada concursante se sitúe en su sitio antes del veredicto definitivo, y supongo que evita muchos malentendidos y desacuerdos.

En relación con los participantes, creo en la necesidad de arbitrar fórmulas para ensanchar el campo, sobre todo en relación con los arquitectos más jóvenes que no tienen la posibilidad de acreditar previamente un currículo profesional.

Respecto al contenido de los proyectos, considero que se tendrían que abrir nuevos caminos, más allá del cumplimiento estricto de los estándares de la vigente Legislaciónde vivienda social. No todas las unidades de convivencia responden a los programas de viviendas de 70 ó 90 metros cuadrados, tres o cuatro dormitorios, cocina de 8 ó 10 metros cuadrados, estar y uno o dos baños.

Actualmente mucha gente vive en espacios más informales, menos reglamentados por una normativa que, en muchos aspectos, ha quedado obsoleta. El experimento del proyecto "Nemausus" de Jean Nouvel, en Nimes, o de los *lofts* americanos rehabilitados me parecen emblemáticos. Experiencias similares permitirían reducir el malbaratamiento de recursos que se produce cuando los ocupantes de las viviendas estándar derriban tabiques y reforman su piso nada más ocuparlo. Hay que encontrar también nuevas fórmulas constructivas y nuevos caminos en aquello que en la vivienda social parece tan pasado de moda, que es la innovación arquitectónica.

Los controles de los proyectos de ejecución se tendrían que centrar en las cuestiones realmente significativas y deberían renunciar a querer imponer a los proyectistas elementos que no son de aceptación universal y que, a veces, parecen más derivados del argot y de las frases hechas de los vendedores de pisos que de las reales necesidades de los futuros usuarios.

En este sentido, los tópicos de la vivienda estándar actúan como una autocensura represora de la innovación arquitectónica, que muy a menudo repercute en una merma notable de la calidad de los proyectos.

Pienso que no tiene ninguna lógica el que, después de un proceso de selección tan estricto como el que se ejerce en estos concursos para acreditar la más que suficiente calidad técnica de los proyectistas, se tenga que pasar otro control. Los recursos que se invierten en este último control serían mucho más efectivos si se destinaran a mejorar los honorarios de los autores de los proyectos en beneficio de la obra.

Por otro lado, ¿quién controla al controlador?

Lluís Cantallops Valeri

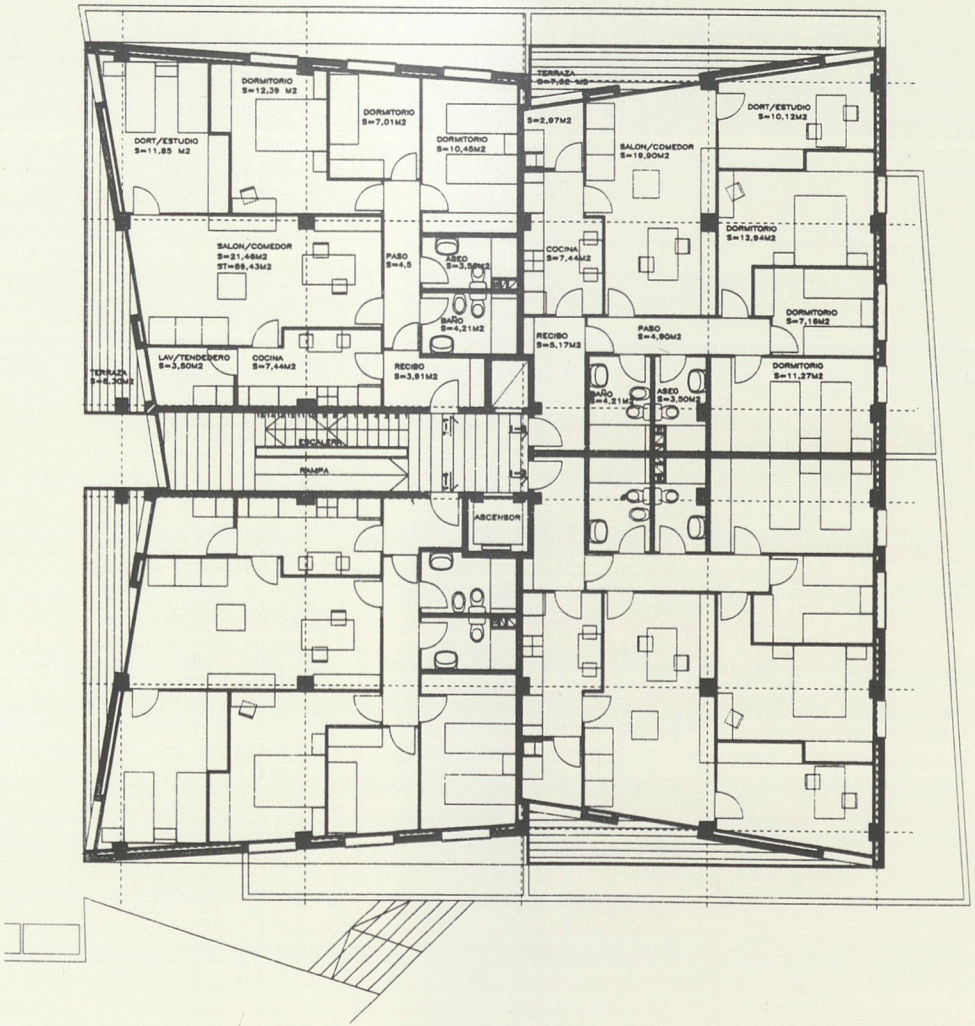

PLANTA GENERAL TIPUS \
PLANTA GENERAL TIPO. E: 1/200

ARQUITECTE \ ARQUITECTO **Moisés Gallego**
EMPLAÇAMENT \ EMPLAZAMIENTO Sector Est - U.P. 9.2
SUPERFÍCIE CONSTRUÏDA \ SUPERFICIE CONSTRUIDA 2.338 m²
NOMBRE D'HABITATGES \ NÚMERO DE VIVIENDAS 20

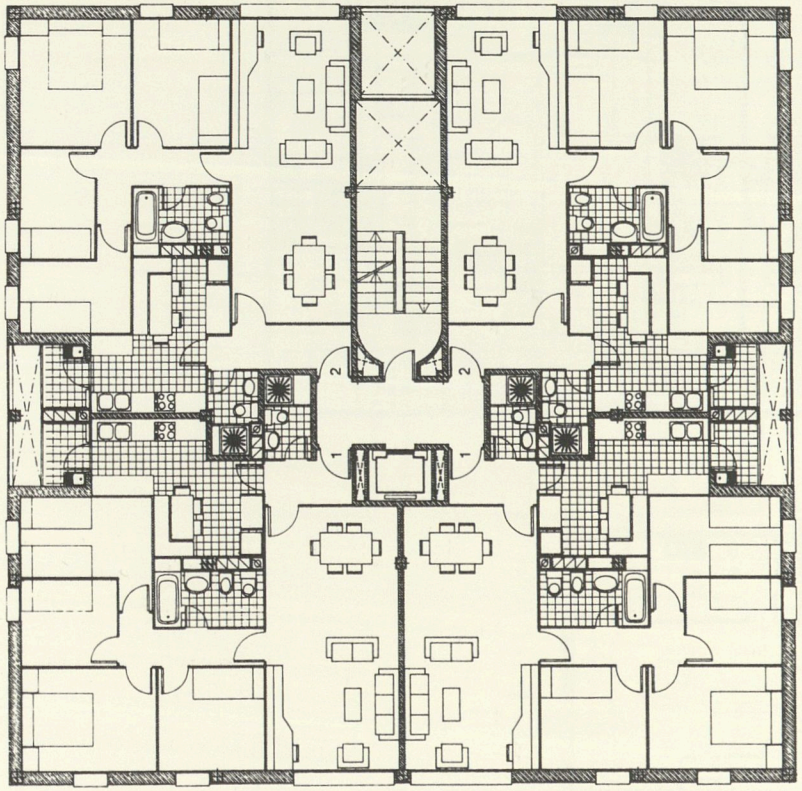

1

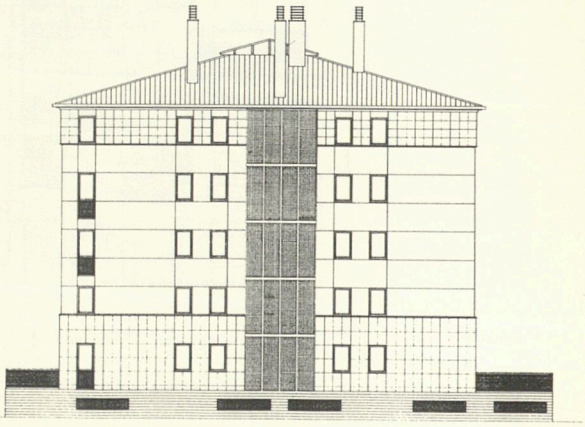

2

1. PLANTA GENERAL TIPUS \
PLANTA GENERAL TIPO. E: 1/200
2. ALÇAT SUD \ ALZADO SUR. E: 1/400

ARQUITECTES \ ARQUITECTOS **Joan A. Páez i Berga**
EMPLAÇAMENT \ EMPLAZAMIENTO Sector Est - U.P. 9.2
SUPERFÍCIE CONSTRUÏDA \ SUPERFICIE CONSTRUIDA 2.338 m²
NOMBRE D'HABITATGES \ NÚMERO DE VIVIENDAS 20

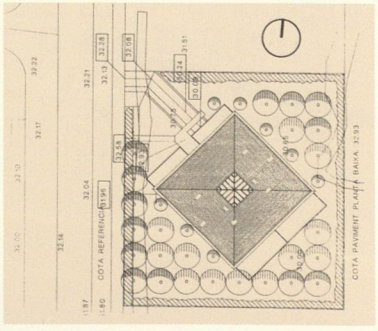

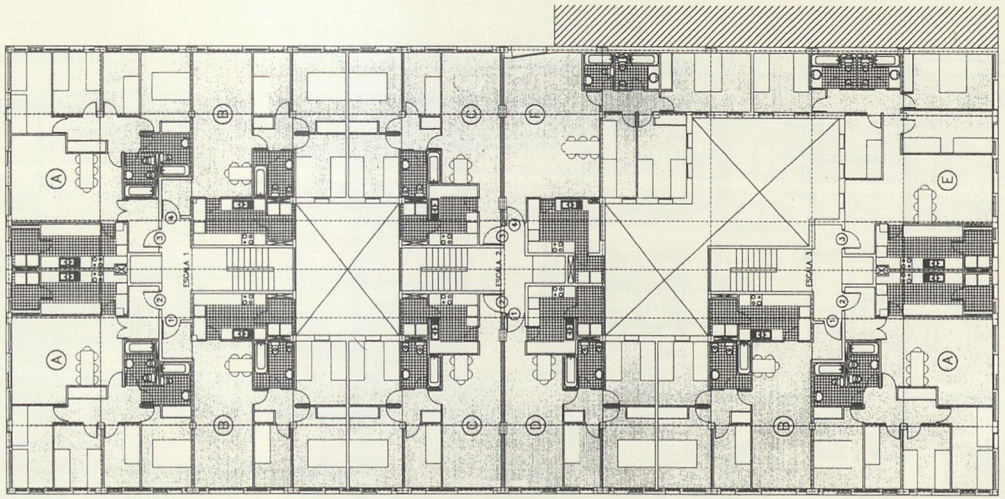

1

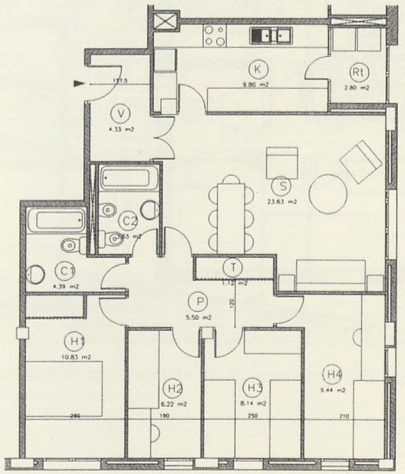

2

1. PLANTA GENERAL TIPUS \
PLANTA GENERAL TIPO. E: 1/400
2. PLANTA TIPUS \ PLANTA TIPO. E: 1/200
3. SECCIÓ LONGITUDINAL \
SECCIÓN LONGITUDINAL. E: 1/400
4. ALÇAT SUD \ ALZADO SUR. E: 1/400

ARQUITECTE \ ARQUITECTO **Lluís Cantallops Valeri**
EMPLAÇAMENT \ EMPLAZAMIENTO Pla de les Vinyes – U.P. 17
SUPERFÍCIE CONSTRUÏDA \ SUPERFICIE CONSTRUIDA 5.540 m²
NOMBRE D'HABITATGES \ NÚMERO DE VIVIENDAS 59

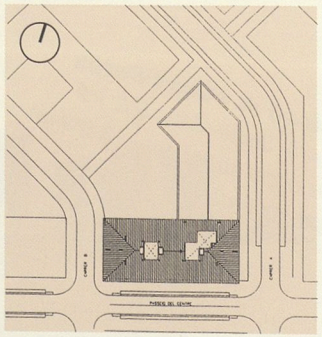

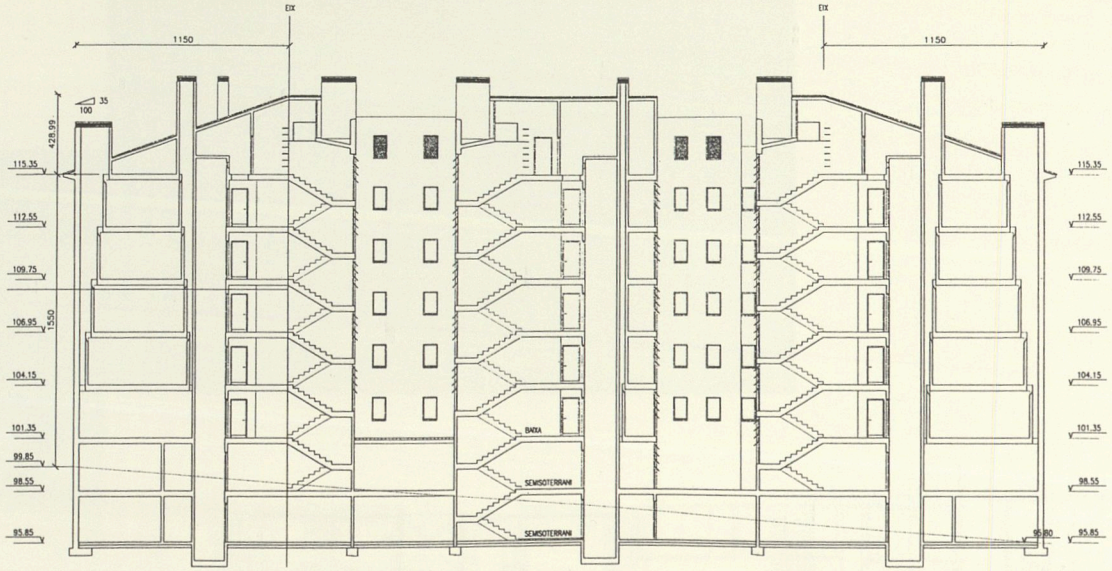
EIX
1150
EIX
1150
35
100
428.99
1550
115.35
112.55
109.75
106.95
104.15
101.35
99.85
98.55
95.85
BAIXA
SEMISOTERRANI
SEMISOTERRANI
95.80
115.35
112.55
109.75
106.95
104.15
101.35
98.55
95.85

3

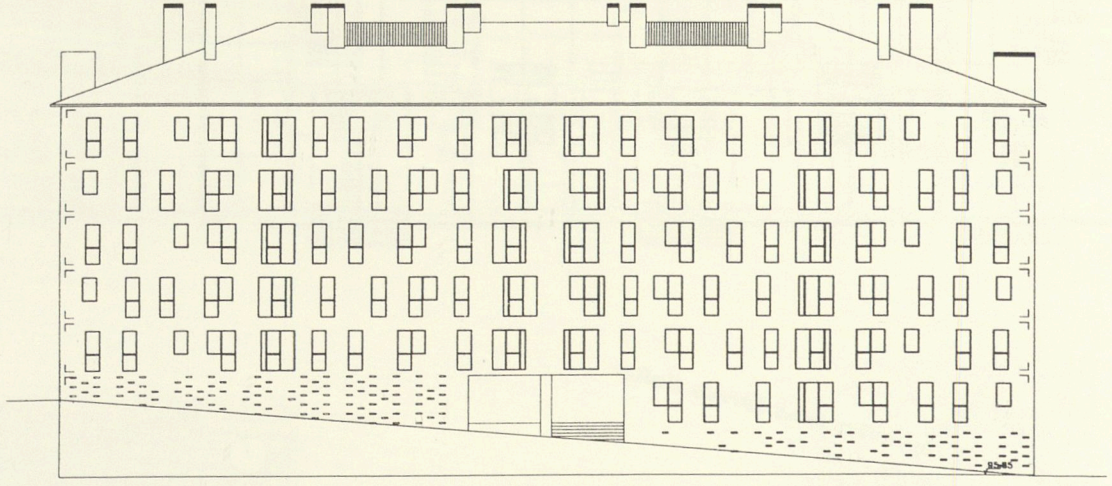
85.85

4

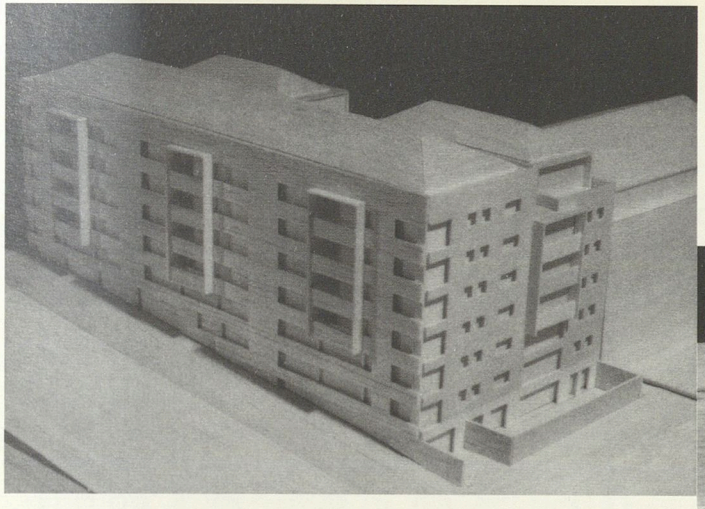

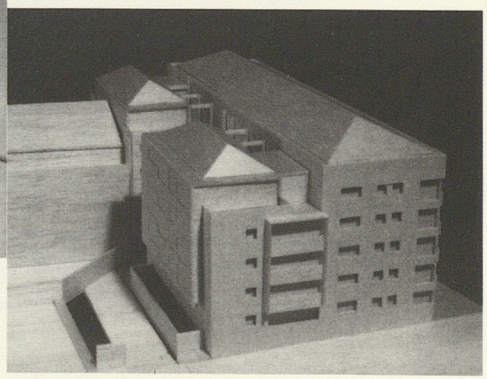

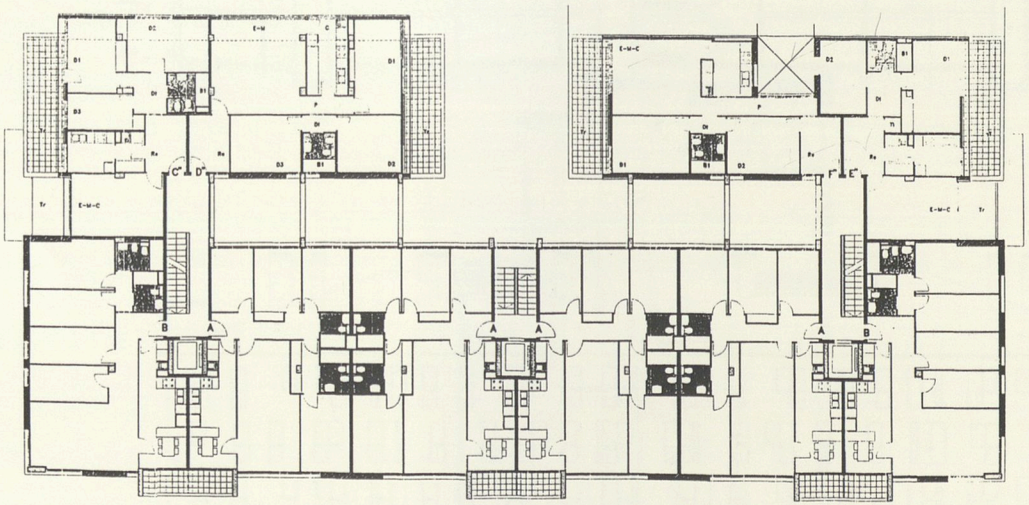

PLANTA GENERAL TIPUS \
PLANTA GENERAL TIPO. E: 1/400

ARQUITECTES \ ARQUITECTOS **Jordi Bosch Genover, Joan Tarrús Galter**
EMPLAÇAMENT \ EMPLAZAMIENTO Pla de les Vinyes – U.P. 17
SUPERFÍCIE CONSTRUÏDA \ SUPERFICIE CONSTRUIDA 4.785 m²
NOMBRE D'HABITATGES \ NÚMERO DE VIVIENDAS 59

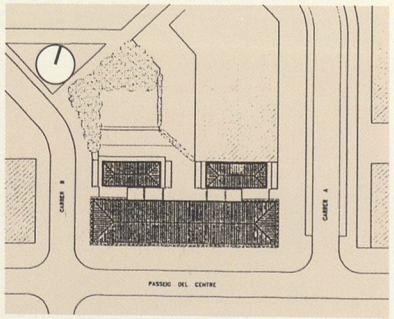

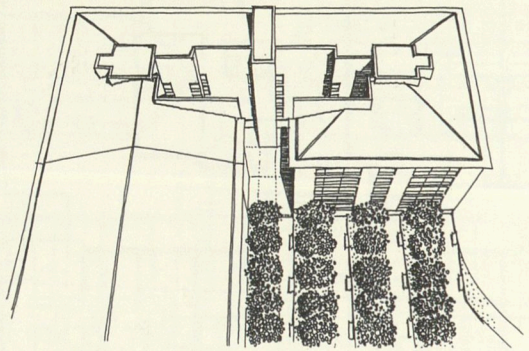

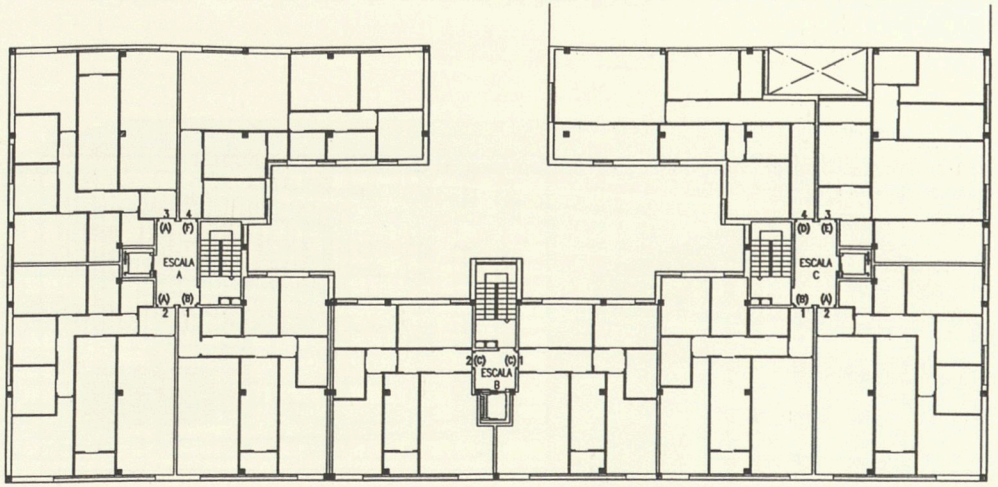

PLANTA GENERAL TIPUS \
PLANTA GENERAL TIPO. E: 1/400

ARQUITECTES \ ARQUITECTOS **Enric Soria, Rafael Soto**
PROJECTE \ PROYECTO Pla de les Vinyes – U.P. 17
SUPERFÍCIE CONSTRUÏDA \ SUPERFICIE CONSTRUIDA 4.837 m²
NOMBRE D'HABITATGES \ NÚMERO DE VIVIENDAS 54

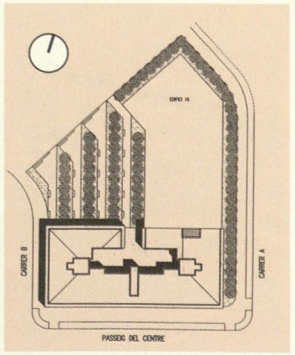

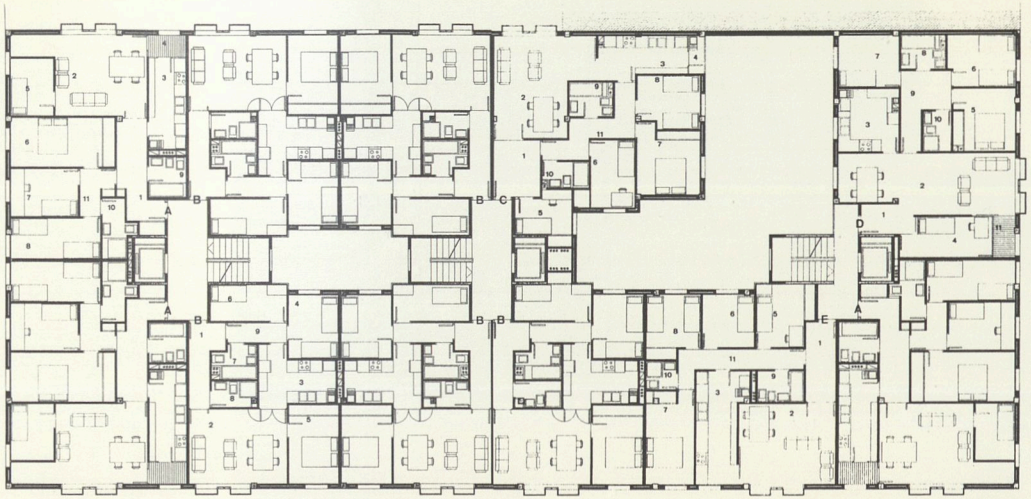

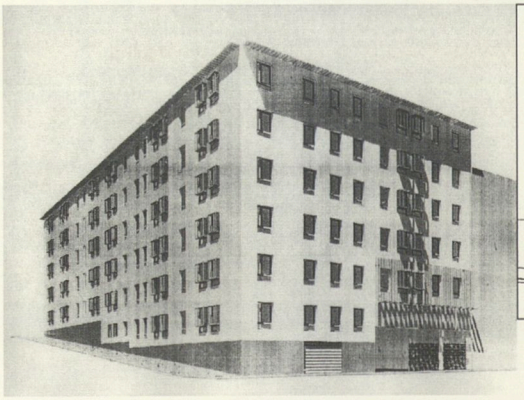

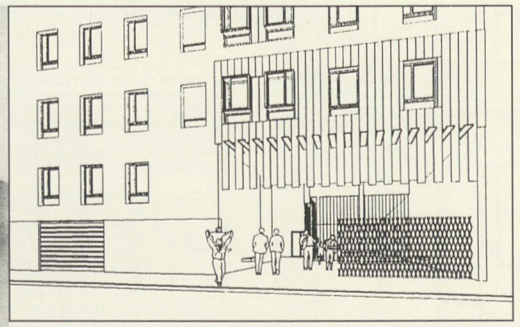

PLANTA GENERAL TIPUS.
PLANTA GENERAL TIPO \ 1/400

ARQUITECTE \ ARQUITECTO **Josep M. Torres Nadal**
EMPLAÇAMENT \ EMPLAZAMIENTO Pla de les Vinyes – U.P. 17
SUPERFÍCIE CONSTRUÏDA \ SUPERFICIE CONSTRUIDA 5.909 m²
NOMBRE D'HABITATGES \ NÚMERO DE VIVIENDAS 60

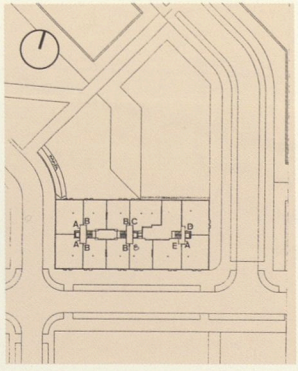

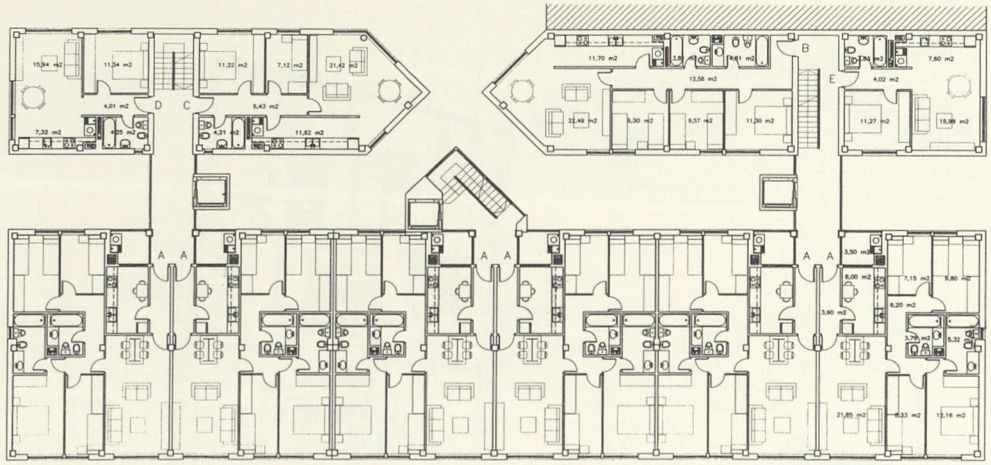

1

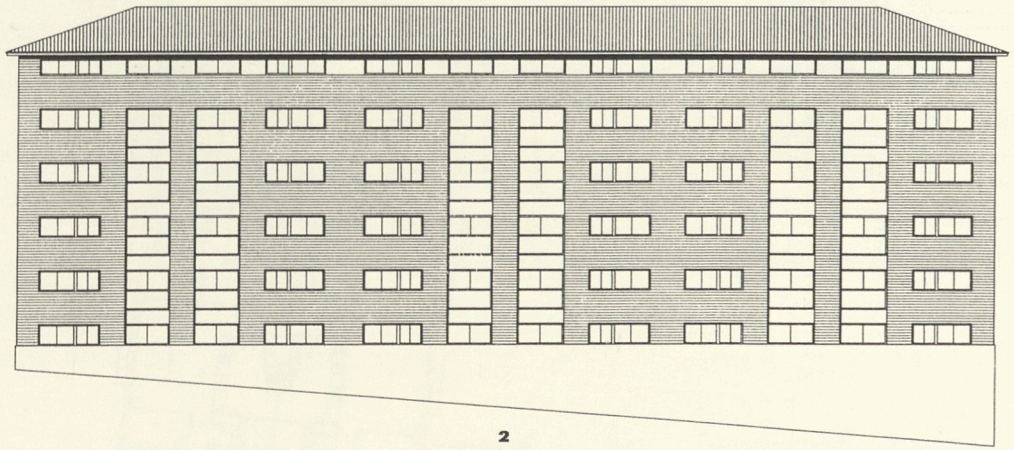

2

1. PLANTA GENERAL TIPUS \
PLANTA GENERAL TIPO. E: 1/400
2. ALÇAT SUD \ ALZADO SUR. E: 1/400

ARQUITECTE \ ARQUITECTO **Miquel Roa**
EMPLAÇAMENT \ EMPLAZAMIENTO Pla de les Vinyes – U.P. 17
SUPERFÍCIE CONSTRUÏDA \ SUPERFICIE CONSTRUIDA 5.910 m²
NOMBRE D'HABITATGES \ NÚMERO DE VIVIENDAS 60

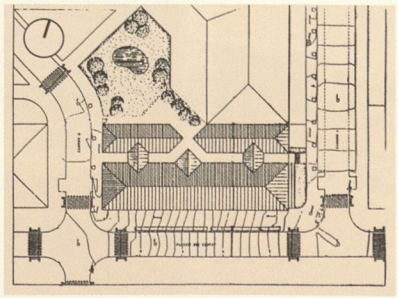

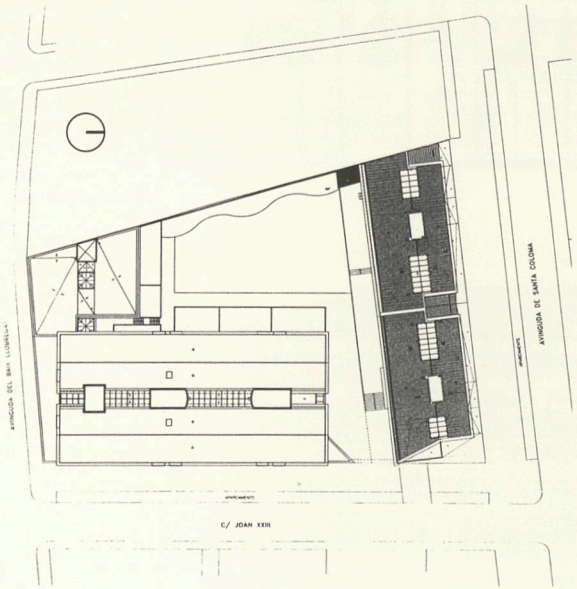

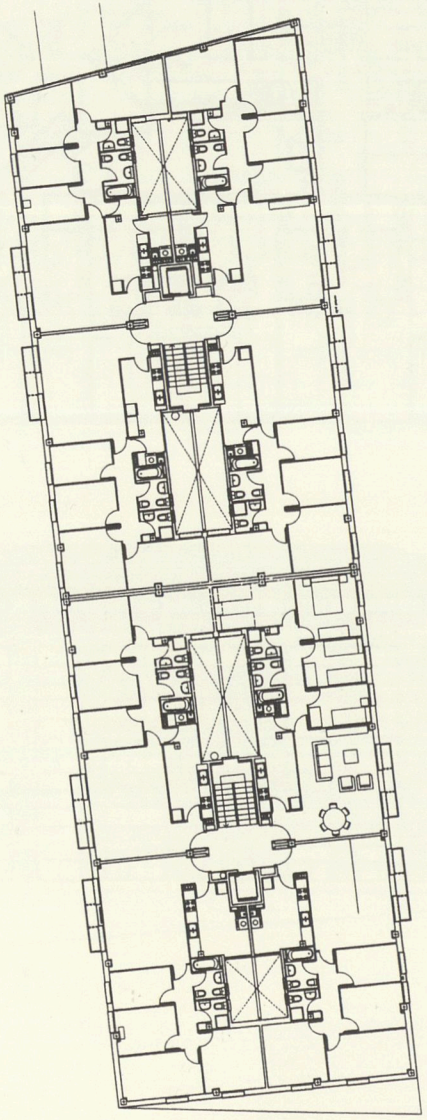

1

1. PLANTA TIPUS BLOC 1 \
PLANTA TIPO BLOQUE 1. E: 1/400
2. PLANTA TIPUS BLOC 2 \
PLANTA TIPO BLOQUE 2. E: 1/400
3. ALÇAT EST BLOC 2 \
ALZADO ESTE BLOQUE 2. E: 1/400

ARQUITECTES \ ARQUITECTOS **Bosch - Cuspinera Associats SL**
EMPLAÇAMENT \ EMPLAZAMIENTO Pla de les Vinyes – U.P. 2-3
SUPERFÍCIE CONSTRUÏDA \ SUPERFICIE CONSTRUIDA 6.846 m²
NOMBRE D'HABITATGES \ NÚMERO DE VIVIENDAS 55

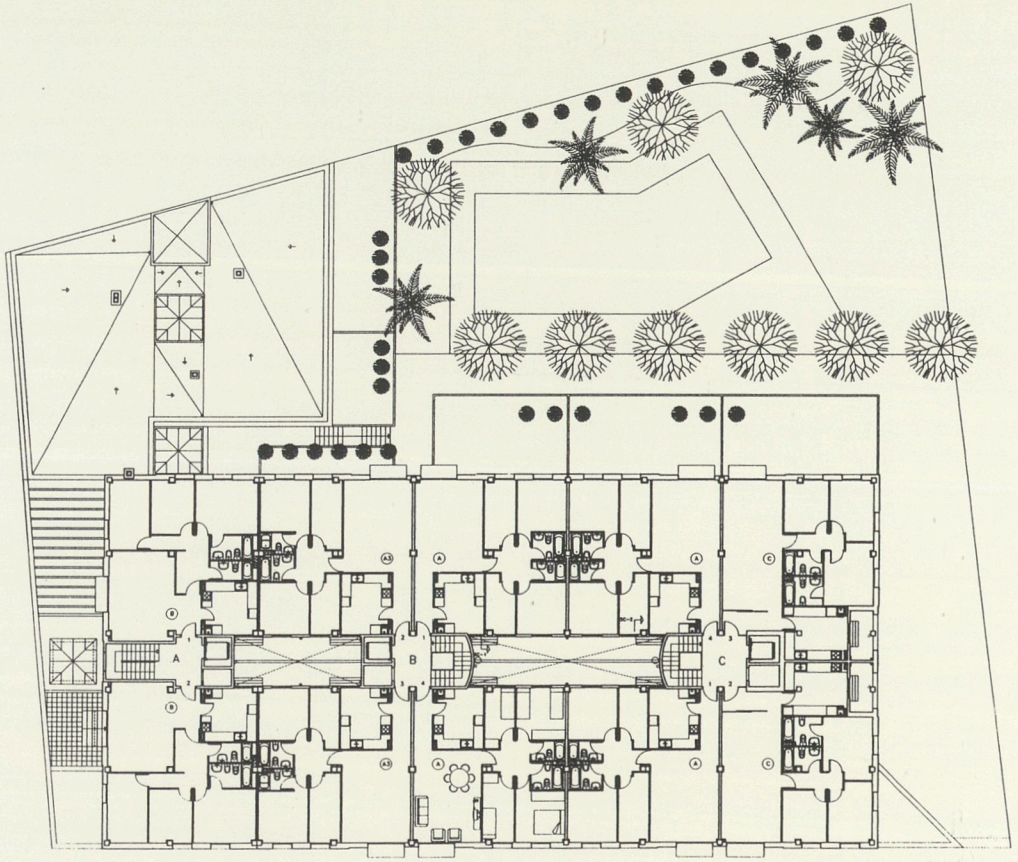

2

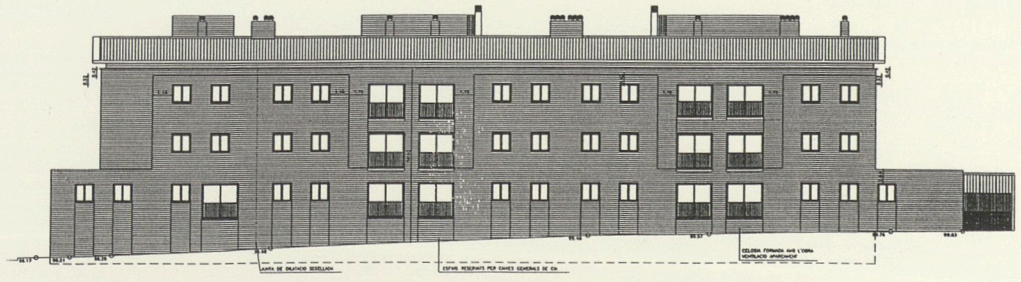

3

Els concursos d'habitatge col·lectiu públics ja són una tradició establerta i persistent des del canvi de segle. Des del mateix naixement dels nous "tipus" que caracteritzen la ciutat oberta, els concursos d'habitatge públic constitueixen el camp experimental propi de l'arquitectura residencial i moderna. Cal distingir, però, els concursos experimentals d'aquells altres més operatius plantejats amb el propòsit d'assegurar un projecte d'arquitectura bo i eficient per a un lloc determinat.

La col·lecció de concursos plantejats per l'Institut Metropolità de Promoció del Sòl pertanyen a aquesta segona classe, i creiem que en el seu conjunt han complert eficaçment amb la seva raó de ser. Els projectes seleccionats són bons projectes d'arquitectura residencial, conseqüents amb els programes i la lògica constructiva que imposa el mercat residencial.

Dit això, ens agradaria vindicar la primera classe de concursos. Es tracta de competicions nobles, en les quals els grans temes poden ser tractats amb major llibertat i gran escala de pensament.

Repensar les relacions entre residència i ciutat més enllà de la resolució específica de partícules urbanes, integrar la producció industrial en la construcció d'habitatges econòmics, reconsiderar críticament les tipologies vigents tenint en compte les formes de vida actuals, perseguir un cop més, però de manera eficient, el fantasma de la flexibilitat a l'interior de la cèl·lula.

Excepcionalment, l'Administració Pública podria plantejar un concurs amb aquests propòsits i això precisament per imaginar la realitat projectual amb esquemes nous, amb escales noves. Plantar cara a la realitat, que és tan tossuda, amb utopies realitzables discretes, conscients de l'evolució de la demanda social, de les noves opcions tecnològiques, d'una nova idea de ciutat.

Los concursos de vivienda colectiva de naturaleza pública son ya una tradición establecida y persistente desde el cambio de siglo. A partir del nacimiento mismo de los nuevos "tipos" que caracterizan la ciudad abierta, los concursos de vivienda pública constituyen el campo experimental propio de la arquitectura residencial moderna. Pero hay que distinguir los concursos experimentales de aquellos otros más operativos planteados con el propósito de asegurar un proyecto de arquitectura bueno y eficiente para un lugar determinado.

La colección de concursos planteados por el Institut Metropolità de Promoció del Sòl pertenecen a esta segunda clase, y creemos que, en conjunto, han cumplido eficazmente con su razón de ser. Los proyectos seleccionados son buenos proyectos de arquitectura residencial.

Dicho esto, nos gustaría reivindicar la primera clase de concursos. Se trata de competiciones nobles, en las que los grandes temas pueden ser tratados con mayor libertad y gran escala de pensamiento.

Repensar las relaciones entre residencia y ciudad más allá de la resolución específica de partículas urbanas, integrar la producción industrial en la construcción de viviendas económicas, reconsiderar críticamente las tipologías vigentes teniendo en cuenta las formas de vida actuales, perseguir una vez más, pero de un modo eficiente, el fantasma de la flexibilidad en el interior de la célula.

Excepcionalmente, la Administración Pública podría plantear un concurso con estos propósitos, y precisamente con ellos se podría imaginar la realidad proyectual con esquemas nuevos, con escalas nuevas. Plantar cara a la realidad, que es tan tozuda, con discretas utopías realizables, conscientes de la evolución de la demanda social, de las nuevas opciones tecnológicas, de una nueva idea de ciudad.

Serra-Vives-Cartagena, Arquitectes

Sempre és gratificant recordar com una fita indiscutible, a l'inici de la nostra formació com arquitectes, una d'aquelles classes multitudinàries i plenes d'espurnes de Rafael Moneo, el qual ens va fer descobrir què significava un concurs d'arquitectura.
Els nostres ulls, joves i afamats, van fluir amb les alternatives múltiples plantejades per al concurs de la seu del "Chicago Tribune".
vam entendre, bocabadats i esfereïts, la riquesa imaginativa i conceptual que donava aquella varietat de solucions per al mateix repte.
I així, 20 anys després, defensem encara l'exitació que planteja el concurs en el seu concepte. Després d'obertes les pliques i superada la trava morbosa del descobriment del guanyador, el fet de contemplar els punts de vista diferents és tan higiènic per l'amoblament oportú del nostre entendre.
Defensem, doncs, l'exposició i per què no, el debat posterior al concurs que no totes les administracions, organismes o departaments han sabut o pogut potenciar.
Tot això es combina amb una enveja sana, dissipada a través de l'observació de concursos residencials, especialment a França, on la innovació i la investigació evolutiva comporta resolucions de gran valor sociològic que solament les actuacions públiques poden i haurien de potenciar, premiant la investigació, ja sigui en el programa o en els materials o simplement en tecnologies d'ús.
El rígid "corsé" normatiu, no hauria de ser doncs, ni tan rígid, ni tan "corsé", ni tan normatiu. Tant de bo per nosaltres i per als que venen darrere!

Siempre resulta gratificante el recordar, como un hito indiscutible en el inicio de nuestra formación de arquitectos, una de aquellas clases multitudinarias y llenas de chispas de Rafael Moneo, quien nos hizo descubrir lo que significaba un concurso de arquitectura.
Nuestros jóvenes y hambrientos ojos pudieron disfrutar con las múltiples alternativas planteadas para el concurso de la sede del *Chicago Tribune*.
Entonces entendimos, entre embobados y aterrorizados, la riqueza imaginativa y conceptual que había en toda aquella variedad de soluciones para el mismo reto.
Y así, veinte años después, seguimos defendiendo la excitación que produce el concurso en su concepto. Después de abiertas las plicas y superada la morbosa traba del descubrimiento del ganador, contemplar los diferentes puntos de vista resulta tan higiénico para el oportuno amueblamiento de nuestro conocimiento.
Defendemos, pues, la exposición y —¡por qué no!— el debate posterior al concurso, que no todas las administraciones, organismos o departamentos han sabido o podido potenciar.
Todo ello se combina con una sana envidia, que se disipa con la observación de concursos residenciales, especialmente en Francia, donde la innovación y la investigación evolutivas han dado soluciones de gran valor sociológico que sólo las actuaciones públicas pueden potenciar, y deberían hacerlo premiando la investigación, bien sea en el programa, bien en los materiales o simplemente enlas tecnologías de uso reciente.
El rígido "corsé" normativo no tendría que ser, pues, ni tan rígido ni tan "corsé" ni tan normativo. ¡Ojalá fuera así para todos nosotros y para los que vienen detrás!

Alonso i Balaguer, Arquitectes Associats

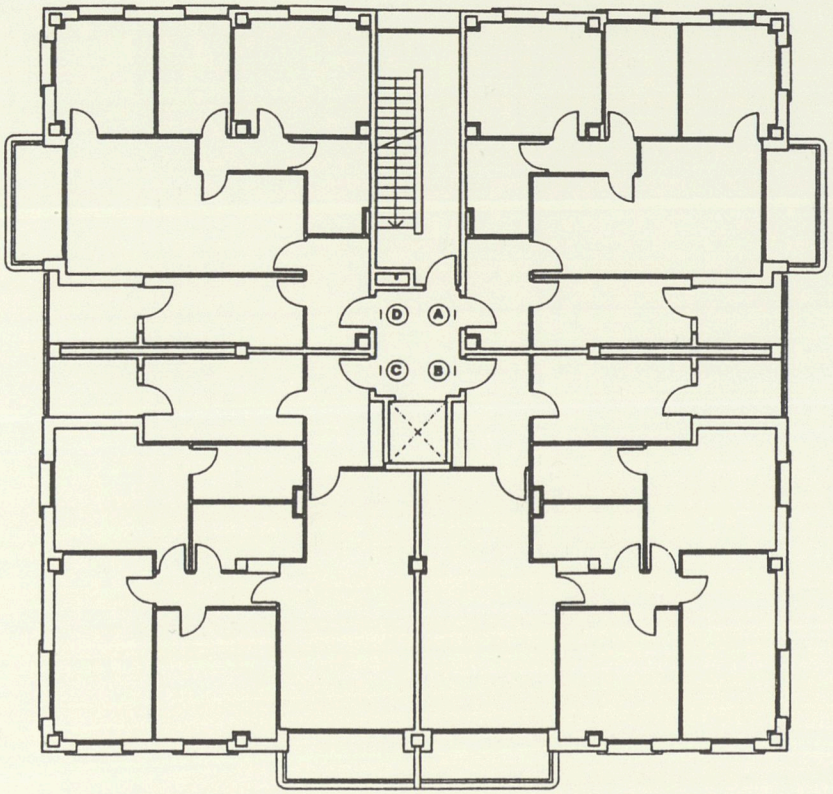

1

1. PLANTA TIPUS \ PLANTA TIPO. E: 1/200
2. ALÇAT EST \ ALZADO ESTE. E: 1/300
3. ALÇAT SUD \ ALZADO SUR. E: 1/300

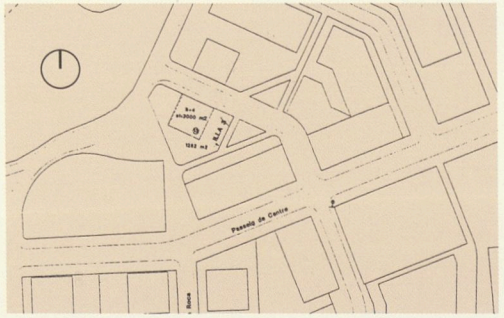

ARQUITECTE \ ARQUITECTO **Eduard Calafell Lafuente**
EMPLAÇAMENT \ EMPLAZAMIENTO Pla de les Vinyes – U.P. 13
SUPERFÍCIE CONSTRUÏDA \ SUPERFICIE CONSTRUIDA 2.000 m²
NOMBRE D'HABITATGES \ NÚMERO DE VIVIENDAS 19

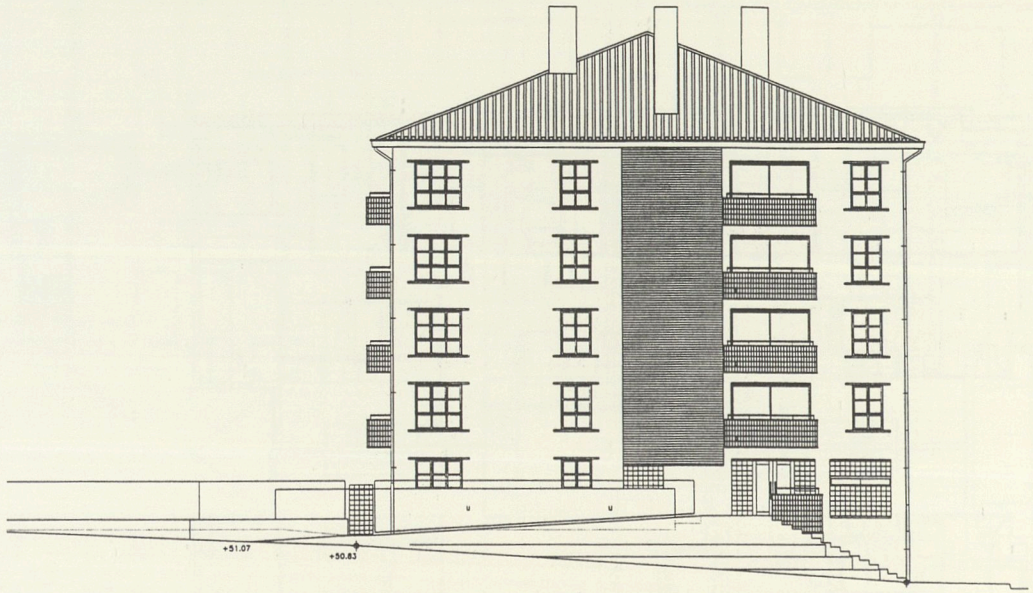

2

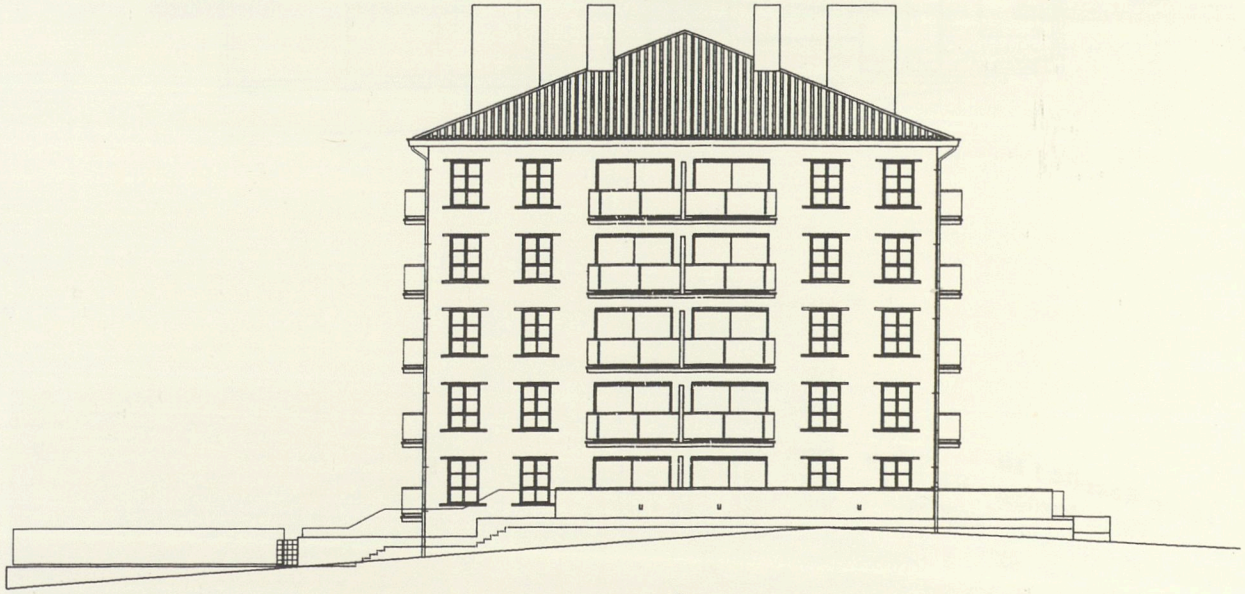

3

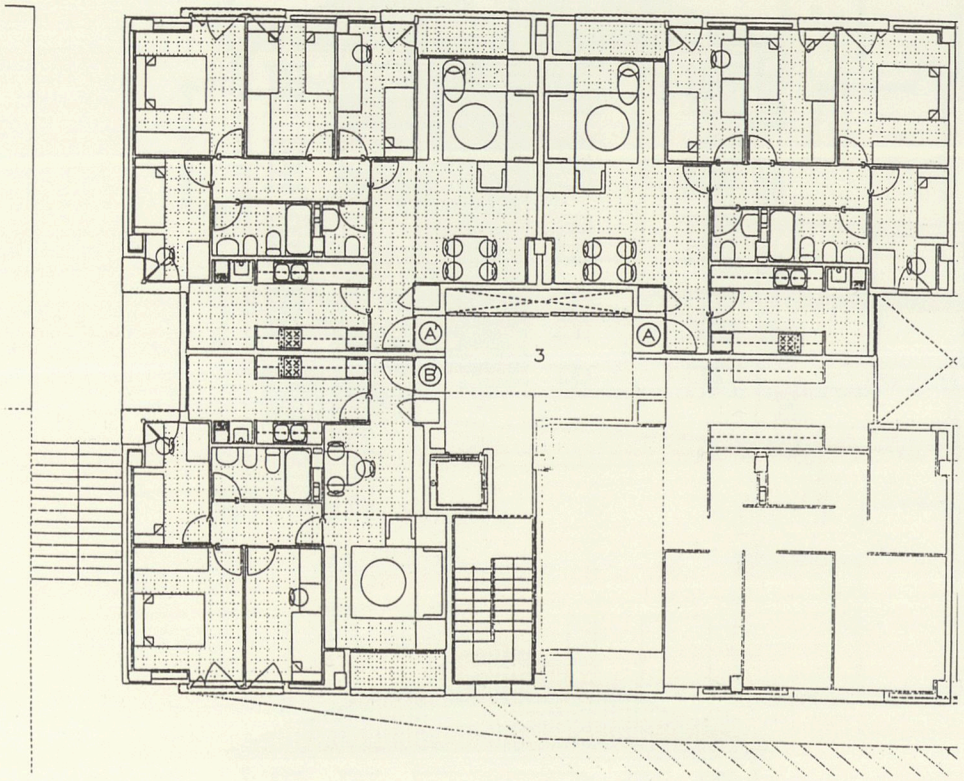

1

1. PLANTA TIPUS A-A'-B' \
PLANTA TIPO A-A'-B'. E: 1/200
2. PLANTA GENERAL TIPUS \
PLANTA GENERAL TIPO. E: 1/400
3. ALÇAT EST \ ALZADO ESTE. E: 1/400
4. SECCIÓ \ SECCIÓN. E: 1/400

ARQUITECTE \ ARQUITECTO **Josep Roselló i Til**
EMPLAÇAMENT \ EMPLAZAMIENTO Pla de Montgat – U.P. R-11b
SUPERFÍCIE CONSTRUÏDA \ SUPERFICIE CONSTRUIDA 4.900 m²
NOMBRE D'HABITATGES \ NÚMERO DE VIVIENDAS 52

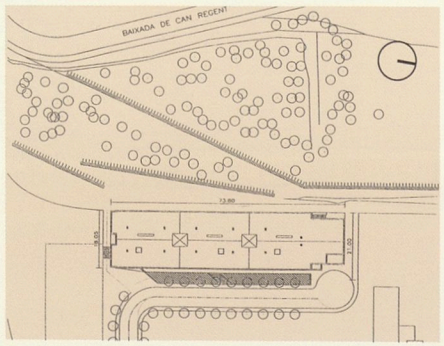

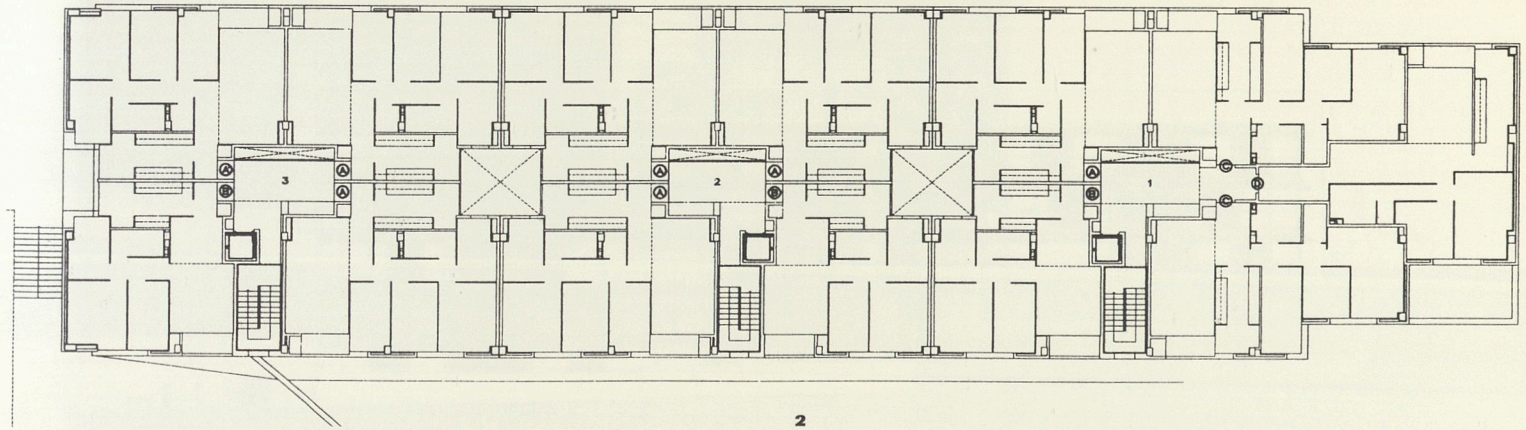

2

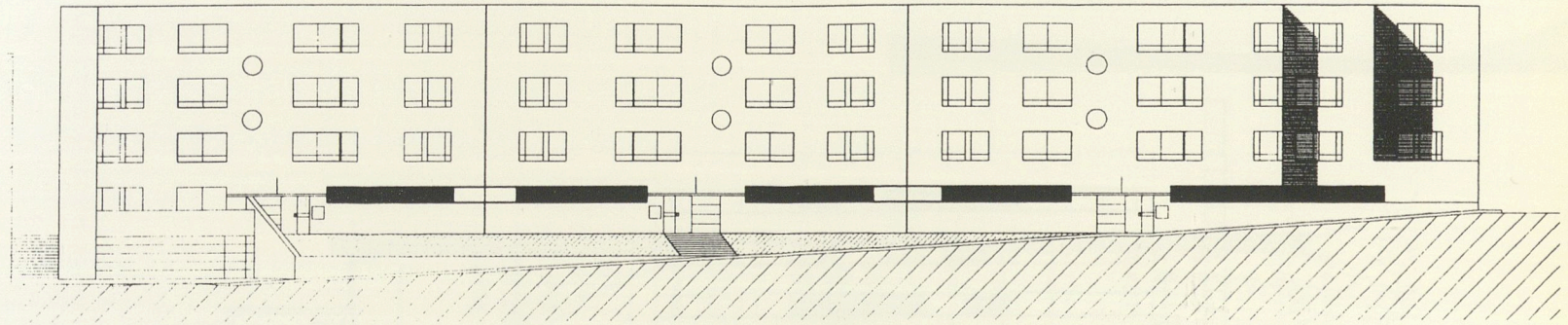

3

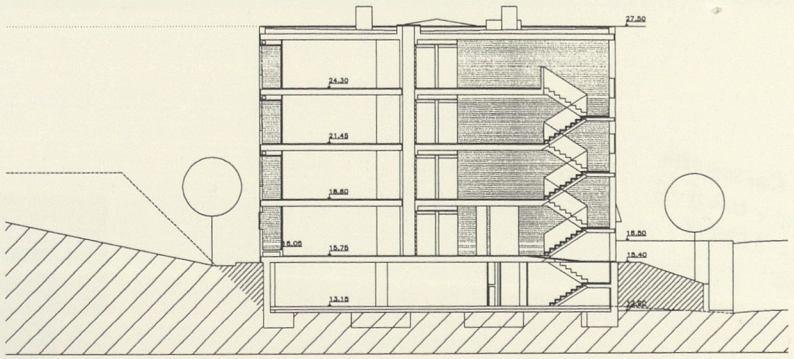

4

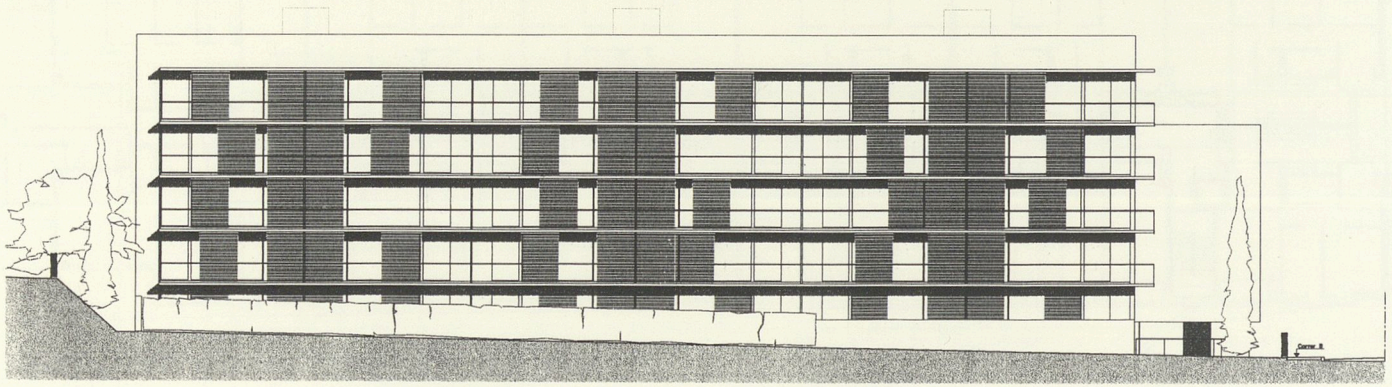

1

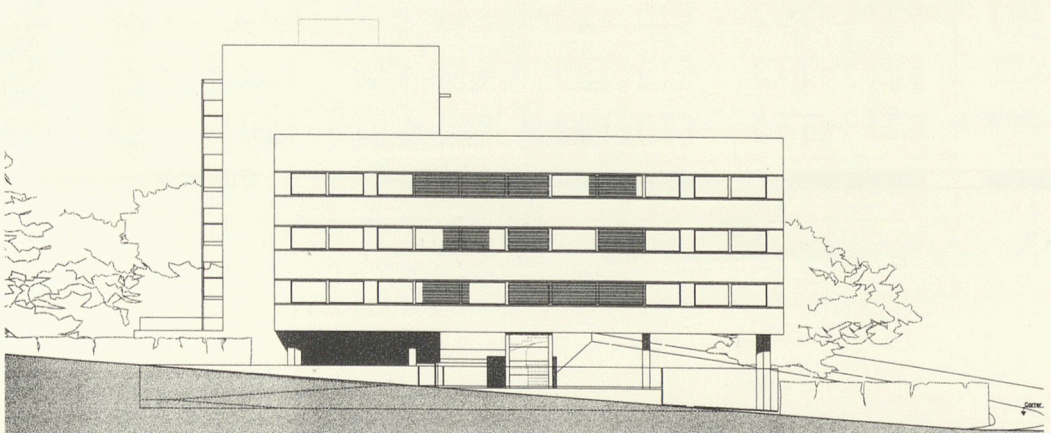

2

1. ALÇAT SUDOEST \ ALZADO SUDOESTE. E: 1/400
2. ALÇAT SUD \ ALZADO SUR. E: 1/400
3. PLANTA GENERAL TIPUS \ PLANTA GENERAL TIPO. E: 1/400

ARQUITECTES \ ARQUITECTOS **Serra - Vives - Cartagena**
EMPLAÇAMENT \ EMPLAZAMIENTO Pla de Montgat - U.P. R-10
SUPERFÍCIE CONSTRUÏDA \ SUPERFICIE CONSTRUIDA 3.600 m²
NOMBRE D'HABITATGES \ NÚMERO DE VIVIENDAS 36

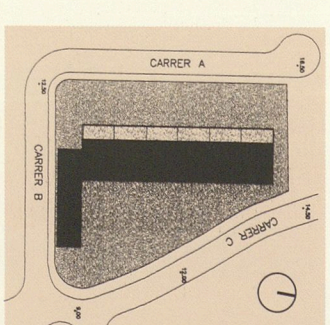

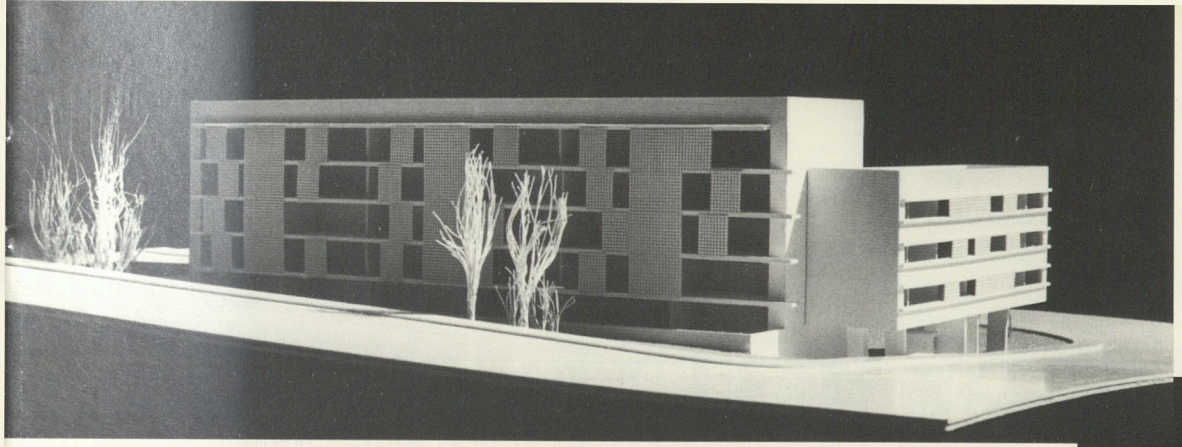

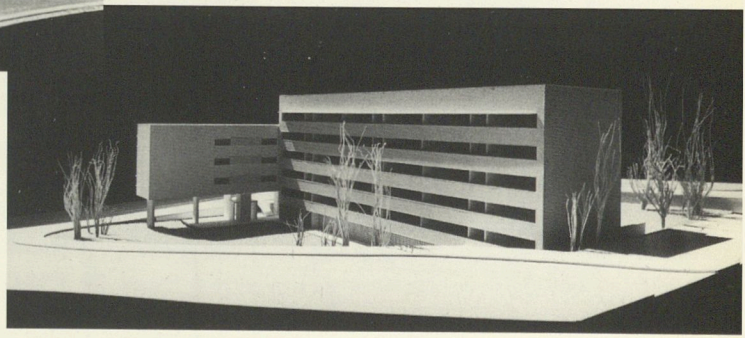

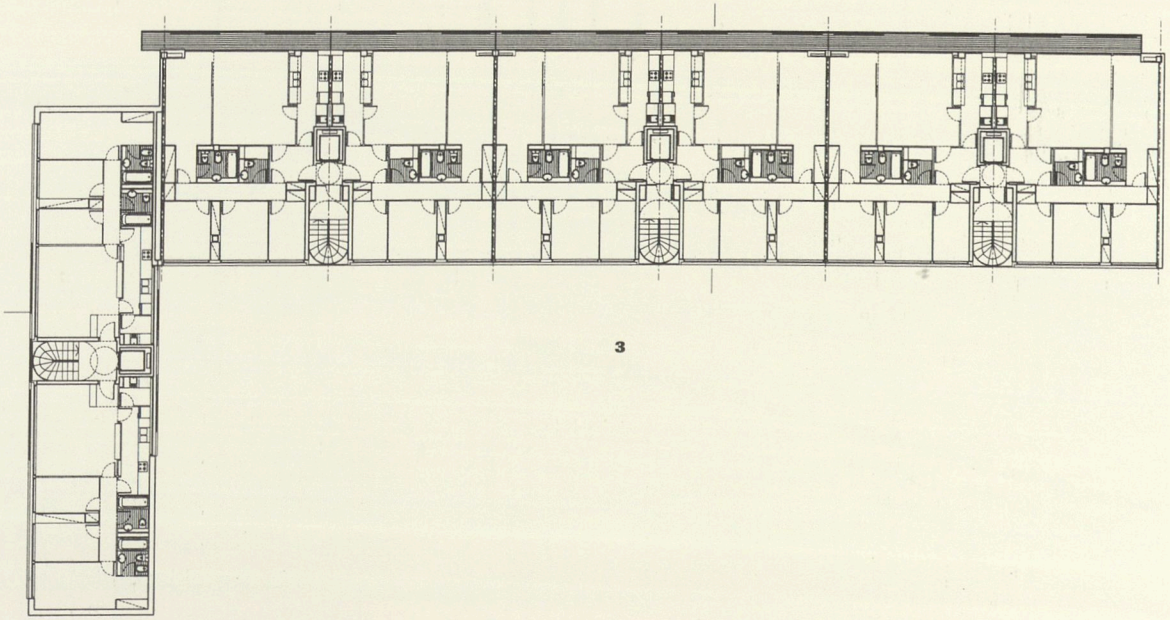

3

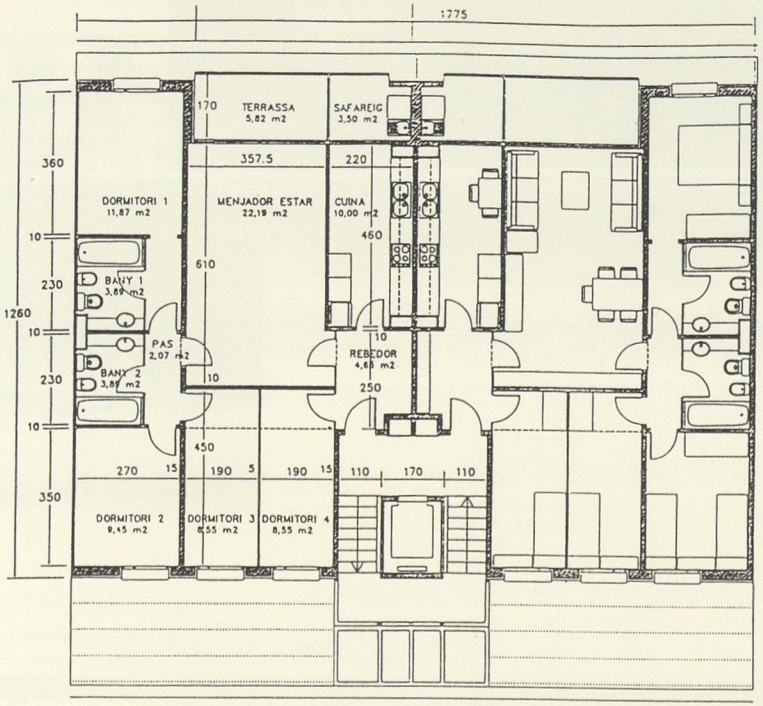

1

1. PLANTA TIPUS | PLANTA TIPO. E: 1/200
2. PLANTA GENERAL TIPUS | PLANTA GENERAL TIPO. E: 1/400
4. NUM. HABITATGES | NUM. VIVIENDAS

ARQUITECTES | ARQUITECTOS **Ferran de los Santos Arnau, Joan M. Pascual Cañellas**
EMPLAÇAMENT | EMPLAZAMIENTO Pla de Montgat – U.P. R-11a
SUPERFÍCIE CONSTRUÏDA | SUPERFICIE CONSTRUIDA 2.639 m²
NOMBRE D'HABITATGES | NÚMERO DE VIVIENDAS 24

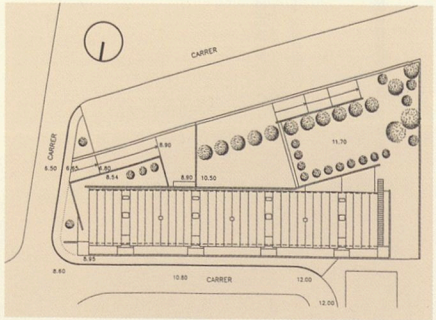

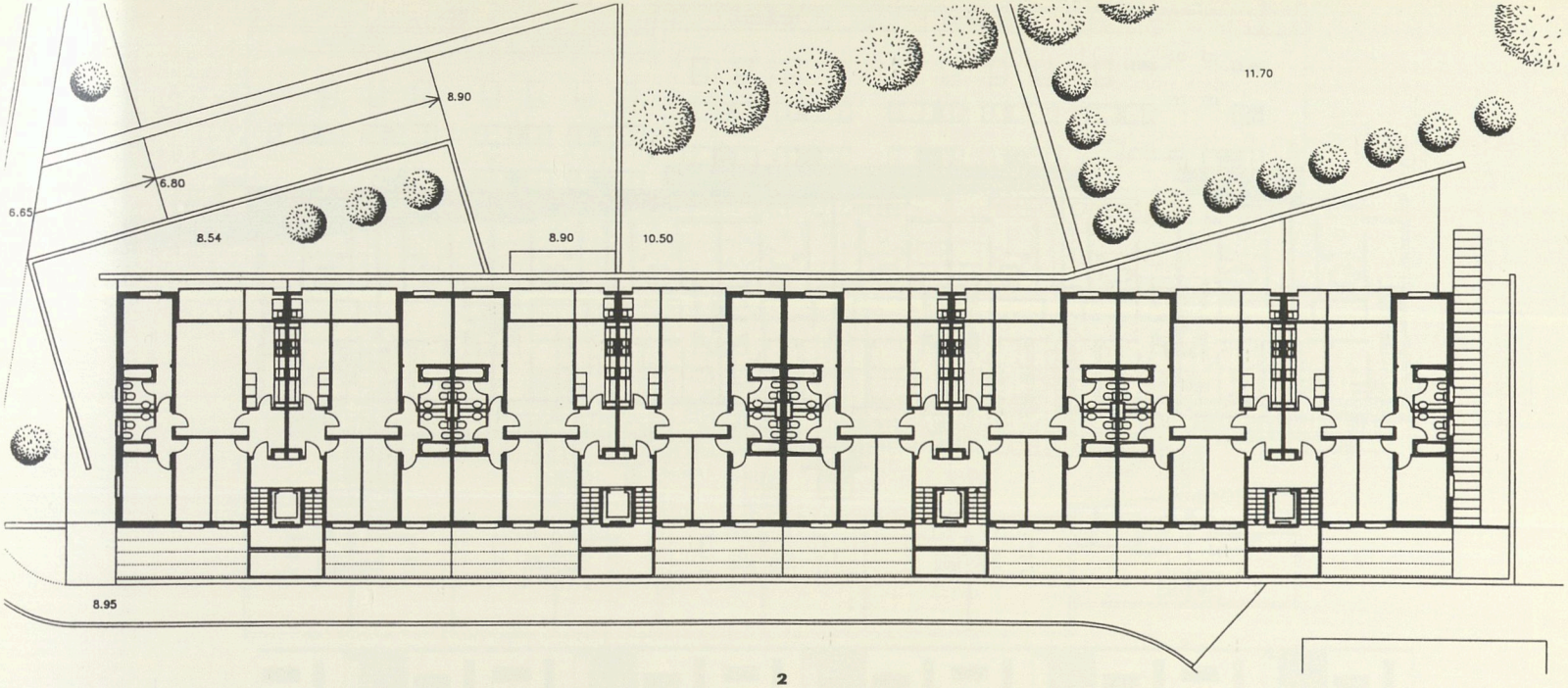

2

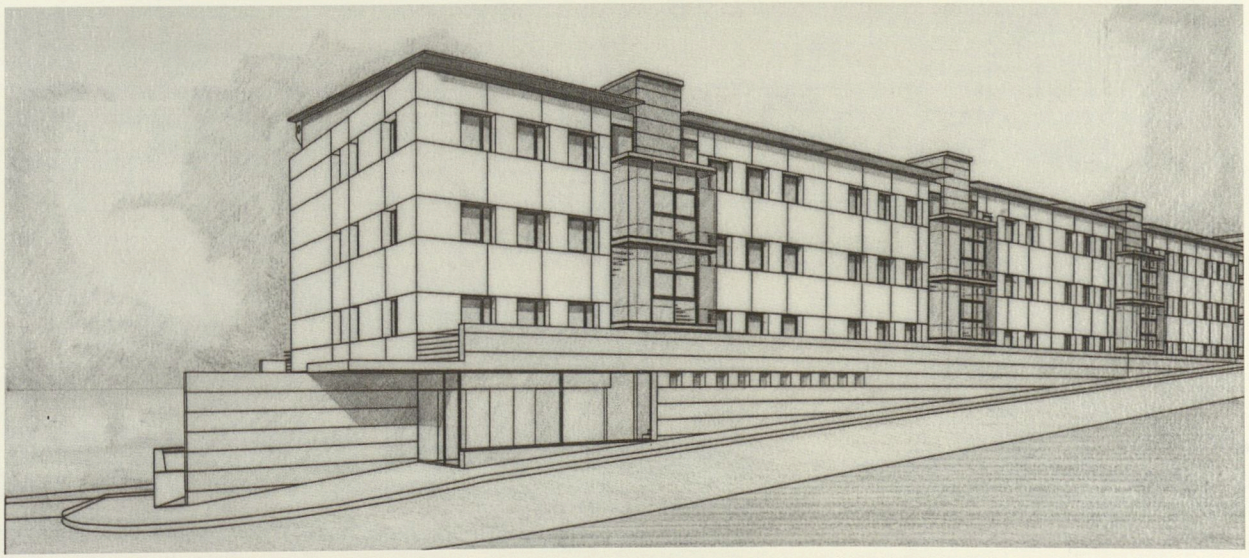

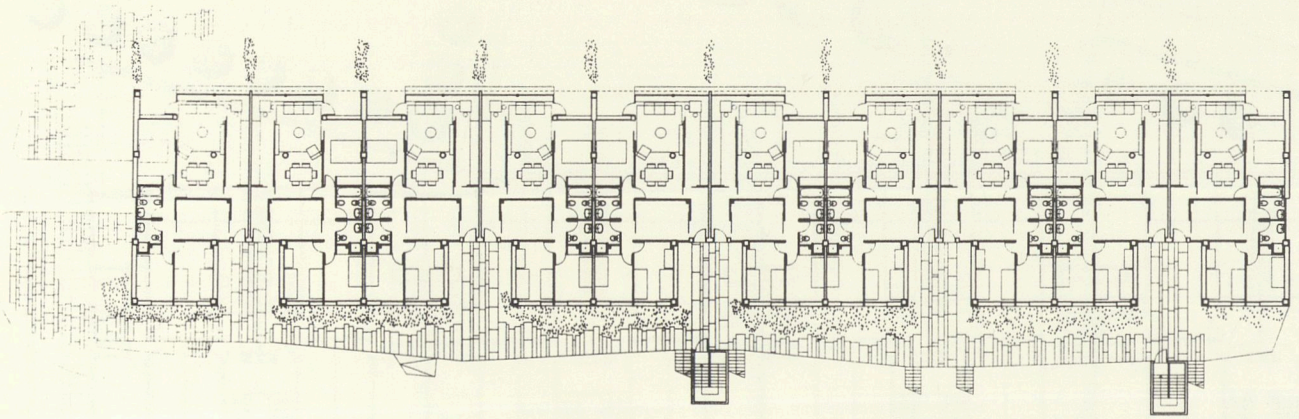

1

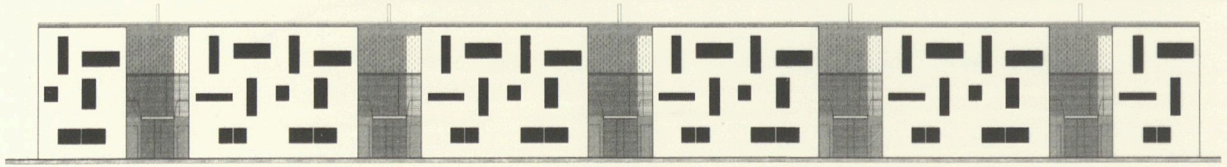

2

1. PLANTA BAIXA \ PLANTA BAJA. E: 1/500
2. ALÇAT NORD \ ALZADO NORTE. E: 1/500

ARQUITECTE \ ARQUITECTO **Felip Pich-Aguilera Baurier**
EMPLAÇAMENT \ EMPLAZAMIENTO Pla de Montgat – U.P. R-11a
SUPERFÍCIE CONSTRUÏDA \ SUPERFICIE CONSTRUIDA 2.670 m²
NOMBRE D'HABITATGES \ NÚMERO DE VIVIENDAS 25

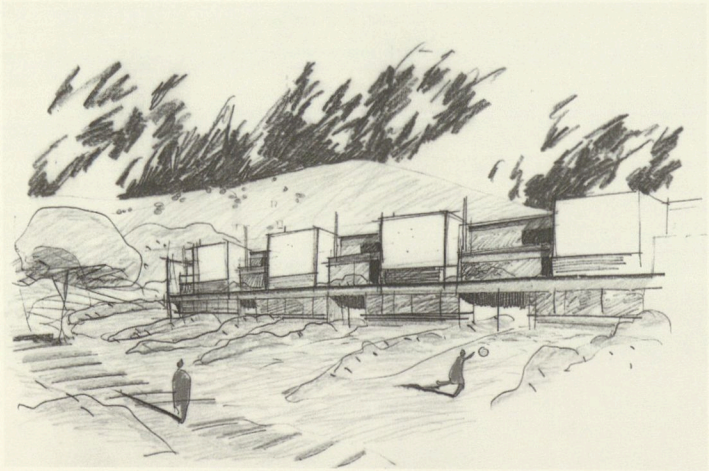

Montgat

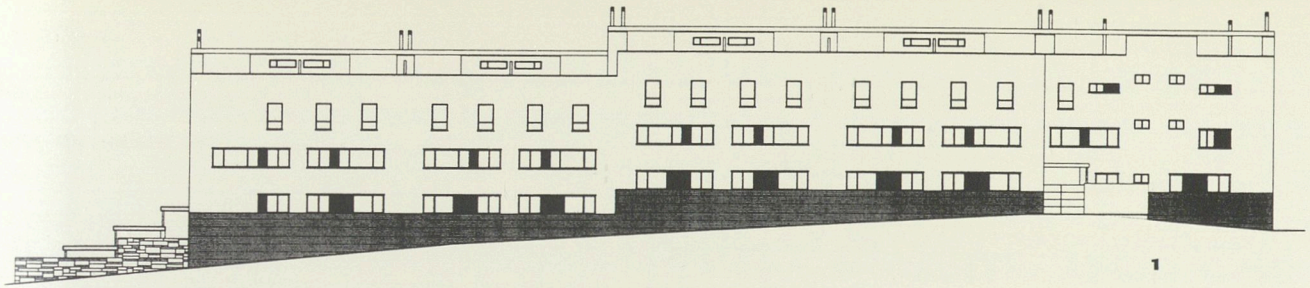

1

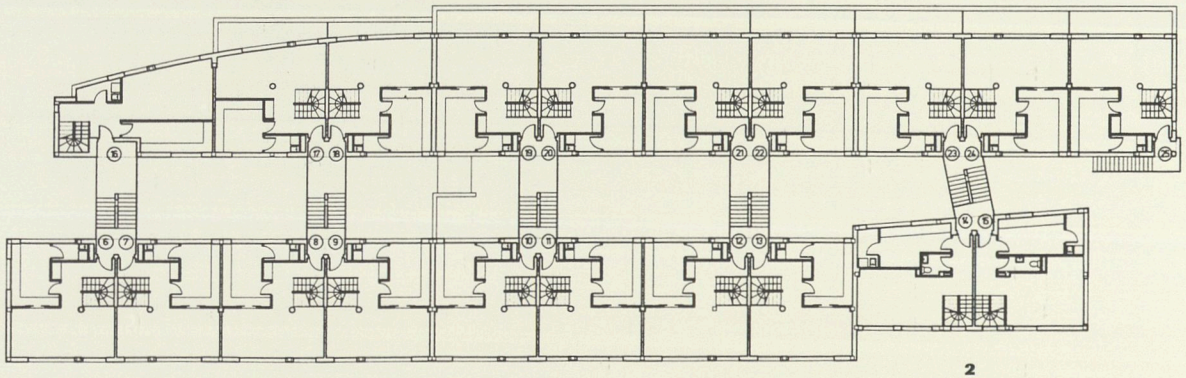

2

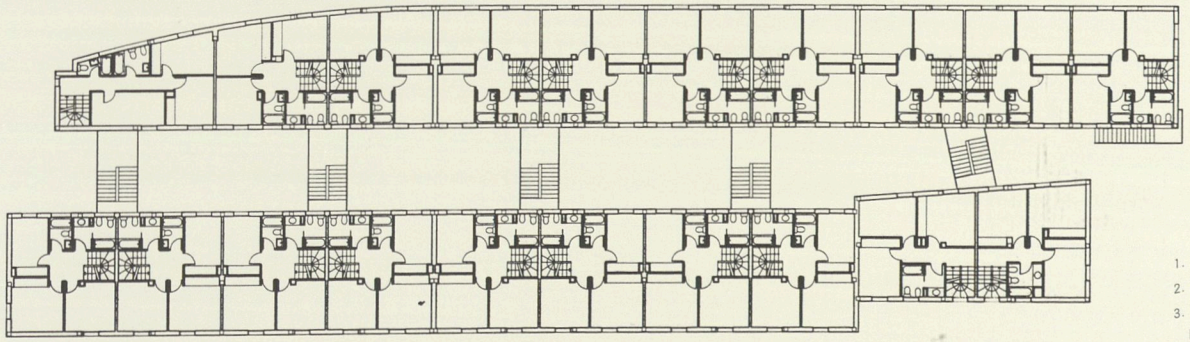

3

1. ALÇAT NORD \ ALZADO NORTE. E: 1/500
2. PLANTA PRIMERA (DUPLEX). E: 1/500
3. PLANTA SEGONA (DUPLEX) \ PLANTA SEGUNDA (DUPLEX). E: 1/500

ARQUITECTES \ ARQUITECTOS **Juan A. Ortiz Orueta, José Luis Martínez Tabares**
EMPLAÇAMENT \ EMPLAZAMIENTO Pla de Montgat – U.P. R-11a
SUPERFÍCIE CONSTRUÏDA \ SUPERFICIE CONSTRUIDA 2.935 m²
NOMBRE D'HABITATGES \ NÚMERO DE VIVIENDAS 25

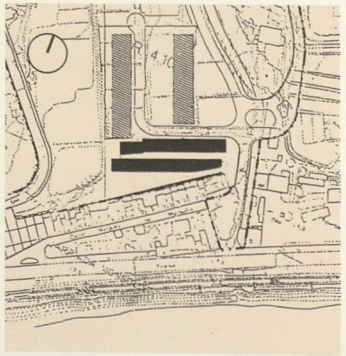

1. Sobre les condicions prèvies als encàrrecs
El contracte d'adjudicació dels treballs s'aconsegueix a través d'un concurs públic, tal com diu la Llei de Contractes de l'Estat. Per tal d'aconseguir una precisió més gran en l'adjudicació, es desenvolupa una segona fase de concurs entre una sèrie d'equips seleccionats que redacten un projecte amb un programa i un lloc concret i que són exposats al públic prèviament a l'adjudicació. Encara que jo vaig resultar adjudicatari, no puc oblidar la feina feta pels altres companys, la quantitat d'hores, de despeses econòmiques, d'il·lusions que van emprar.
Les exposicions diverses sobre els projectes presentats eren esplèndides, d'un nivell molt alt, però si pensem que al llarg dels darrers mesos s'han redactat un centenar de projectes completíssims, potser trobarem una certa desproporció entre la magnitud de la feina feta i de les despeses suportades per uns professionals que solament busquen feina.

2. Sobre la fase de redacció dels projectes
A continuació enumero una sèrie de punts que acostumen a tenir molta incidència en el mateix projecte:

2a. Pel que fa al contingut dels documents de Planejament i les Normatives Urbanístiques que volen fixar fins i tot l'Arquitectura.
És un tema molt controvertit però no podem ignorar que, sovint, es donen contradiccions enormes entre el que està establert pel Planejament i el que aconsella un estudi acurat de les condicions dels llocs on s'ha de construir.

2b. Respecte dels mateixos programes
El mercat de l'habitatge és molt conservador. Però encara és possible pensar que existeix un cert marge de millora i innovació. Possiblement caldria que la mateixa Administració Pública les impulsés, de la mateixa manera que ho ha fet, encertadament, a Ensenyament, Sanitat i fins i tot a Cultura. Comprenc que és un tema difícil si es té en compte els diners dels quals es disposa i els hàbits dels usuaris, però si vostès cerquen punts de debat, aquest és ineludible.

2c. Respecte dels costos
Durant els darrers anys, els costos finals han estat molt condicionats per les baixes que els contractistes es veien obligats a fer si volien contractar obres. Era inútil preveure costos més elevats perquè totes les previsions eren corregides per les baixes. Sota el meu punt de vista, les obres queden molt castigades per aquests preus de contractació.
Possiblemet l'entrada en vigor de l'Euro els propers anys provocarà un anivellament de preus a tots els països comunitaris. Caldrà preparar-se per aquest moment ja que, sens dubte, hi haurà canvis en la concepció de l'habitatge públic, que potser ens aproparà a maneres de fer d'altres països.

1. Sobre las condiciones previas a los encargos
El contrato de adjudicación de los trabajos se consigue a través de un concurso público, tal como fija la Ley de Contratos del Estado. Para conseguir una mayor precisión en la adjudicación, se desarrolla una segunda fase de concurso entre una serie de equipos seleccionados, que redactan un proyecto con un programa y un lugar concreto, y que se exponen al público antes de la adjudicación. Aunque yo resulté adjudicatario, no puedo olvidar el trabajo realizado por otros compañeros, la cantidad de horas, de gasto económico y de ilusiones que invirtieron.
Las diversas exposiciones sobre los proyectos presentados eran espléndidas, de alto nivel, pero si pensamos en que a lo largo de los últimos meses se han redactado un centener de proyectos completísimos, quizá encontraremos una cierta desproporción entre la magnitud de la tarea realizada y de los gastos soportados por unos profesionales que tan sólo buscan trabajo.

2. Sobre la fase de redacción de los proyectos
A continuación enumero una serie de puntos que suelen tener gran incidencia en el propio proyecto:

2a. Respecto al contenido de los documentos de Planeamiento y a las Normativas Urbanísticas que quieren fijarlo todo, incluso la arquitectura.
Es un tema muy controvertido pero no podemos ignorar que, a menudo, se dan contradicciones enormes entre lo que establece el Planeamiento y lo que aconseja un estudio concienzudo de las condiciones propias del lugar donde se ha de construir.

2b. Respecto a los propios programas.
El mercado de la vivienda es muy conservador. Pero todavía es posible pensar que existe un cierto margen de mejora e innovación. Posiblemente tendría que ser la propia Administración la que lo impulsase, de la misma manera que lo ha hecho, acertadamente, en la enseñanza, en la sanidad e, incluso, en la cultura. Comprendo que es un tema difícil, teniendo en cuenta el dinero del que se dispone y los propios hábitos de los usuarios, pero si ustedes buscan puntos de debate, éste es ineludible.

2c. Respecto a los costes.
Durante los últimos años, los costes finales han estado muy condicionados por las bajas que los propios contratistas se veían obligados a hacer si querían contratar obras. Era inútil prever costes más elevados porque todas las previsiones eran corregidas por las propias bajas. Desde mi punto de vista, las obras quedan muy castigadas por estos precios de contratación.
Es posible que la entrada en vigor del Euro en los próximos años provocará una nivelación de precios en todos los países comunitarios. Habrá que prepararse para este momento, pues sin duda se producirán cambios en la concepción de la vivienda pública que quizá nos acercarán a modos de hacer de otros países.

Joan Pascual Argenté

D'un concurs cal agrair, en primer lloc, la claredat de les bases tant pel que fa als objectius com a la valoració dels mèrits i de les idees. Aquesta és una característica que distingeix els plantejaments dels concursos de l'IMPSOL.
L'altre punt que representa una consideració per al professional que "s'examina" és la dotació econòmica de la participació —la quantia és un altre tema—. Una manera, al cap i a la fi, de valorar la feina sigui quin sigui el resultat de la tria, que per força tindrà un punt d'atzarós.
La claredat a la qual ens referíem ha de donar una direcció als plantejaments dels arquitectes que pretenen projectar i construir habitatges públics cap a edificis durables, de manteniment fàcil i flexibles pel que fa a l'ús. Això vol dir estructures resistents, rígides, amb poques deformacions, fugir dels aplacats, de les teulades planes, etc. amb les condicions de comportament passiu de l'edifici que és el que fa que sigui una peça integrada plenament en el teixit social i natural en el sentit profund del concepte de l'ecologia.
Des del punt de vista creatiu creiem que el control lògic que ha de realitzar l'Administració, tant del projecte com del procés constructiu, no ha de representar cap problema, com ha quedat palès en la majoria dels conjunts residencials de creació nova.

De un concurso hay que agradecer, en primer lugar, la claridad de las bases, tanto en lo que concierne a los objetivos como a la valoración de los méritos y las ideas. Ésta es una característica que distingue los planteamientos de los concursos del IMPSOL.
El otro punto que representa una consideración para el profesional que "se examina" es la dotación económica de la participación —la cuantía es otro tema—, al fin y al cabo, una manera de valorar el trabajo sea cual sea el resultado de la elección, que por fuerza tendrá un aspecto azaroso.
La claridad a la que nos referíamos ha de dirigir los planteamientos de los arquitectos, que pretenden proyectar y construir viviendas públicas, hacia edificios duraderos, de fácil mantenimiento y flexibles en cuanto al uso. Esto quiere decir estructuras resistentes rígidas, con pocas deformaciones, evitar los chapados, los tejados planos, etcétera; teniendo en cuenta las condiciones de comportamiento pasivo del edificio, que es lo que hace que sea una pieza plenamente integrada en el tejido social y natural en el sentido profundo del concepto de la ecología.
Desde el punto de vista creativo, creemos que el lógico control que la Administración ha de realizar, tanto del proyecto como del proceso constructivo, no debe representar ningún problema, como ya ha quedado patente en la mayoría de los conjuntos residenciales de nueva creación.

Carles Buxadé \ Joan Margarit

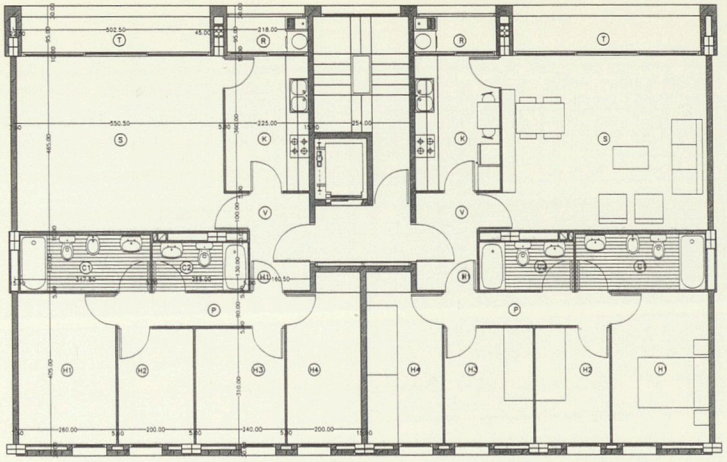

1

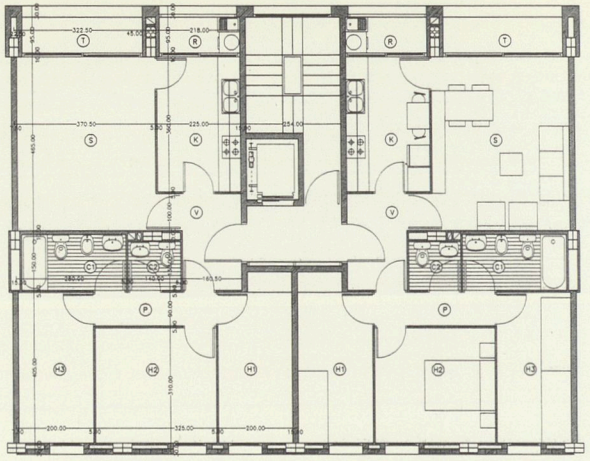

2

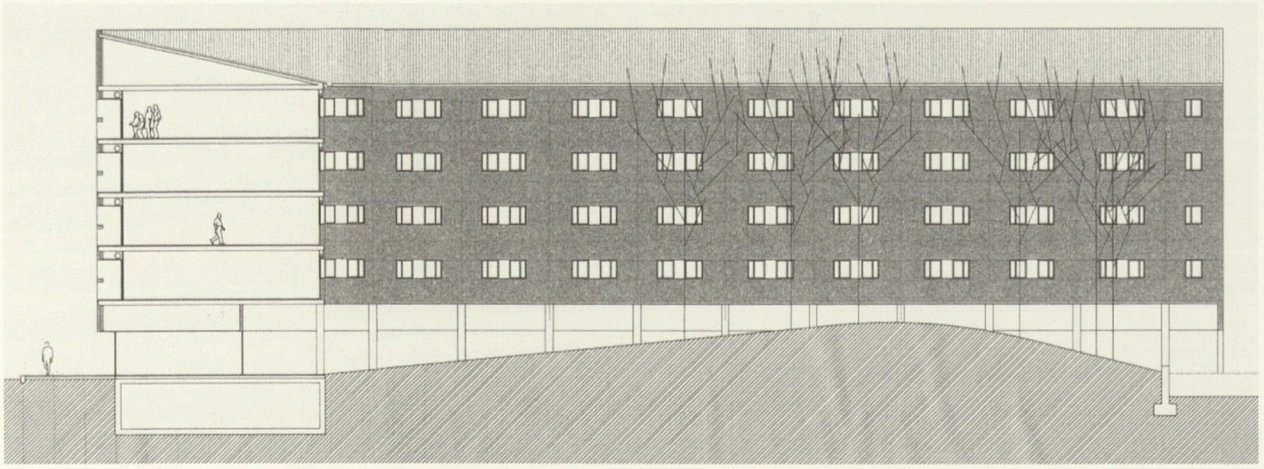

3

1. PLANTA TIPUS A \ PLANTA TIPO A
E: 1/200
2. PLANTA TIPUS B \ PLANTA TIPO B
E: 1/200
3. SECCIÓ-ALÇAT INTERIOR \
SECCIÓN-ALZADO INTERIOR. E: 1/400
4. PLANTA GENERAL TIPUS \
PLANTA GENERAL TIPO. E: 1/500

ARQUITECTES \ ARQUITECTOS **Batlle i Roig, arquitectes**
EMPLAÇAMENT \ EMPLAZAMIENTO Torrent Ballester – U.P. 2b
SUPERFÍCIE CONSTRUÏDA \ SUPERFICIE CONSTRUIDA 9.060 m²
NOMBRE D'HABITATGES \ NÚMERO DE VIVIENDAS 72

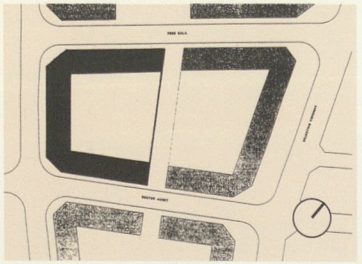

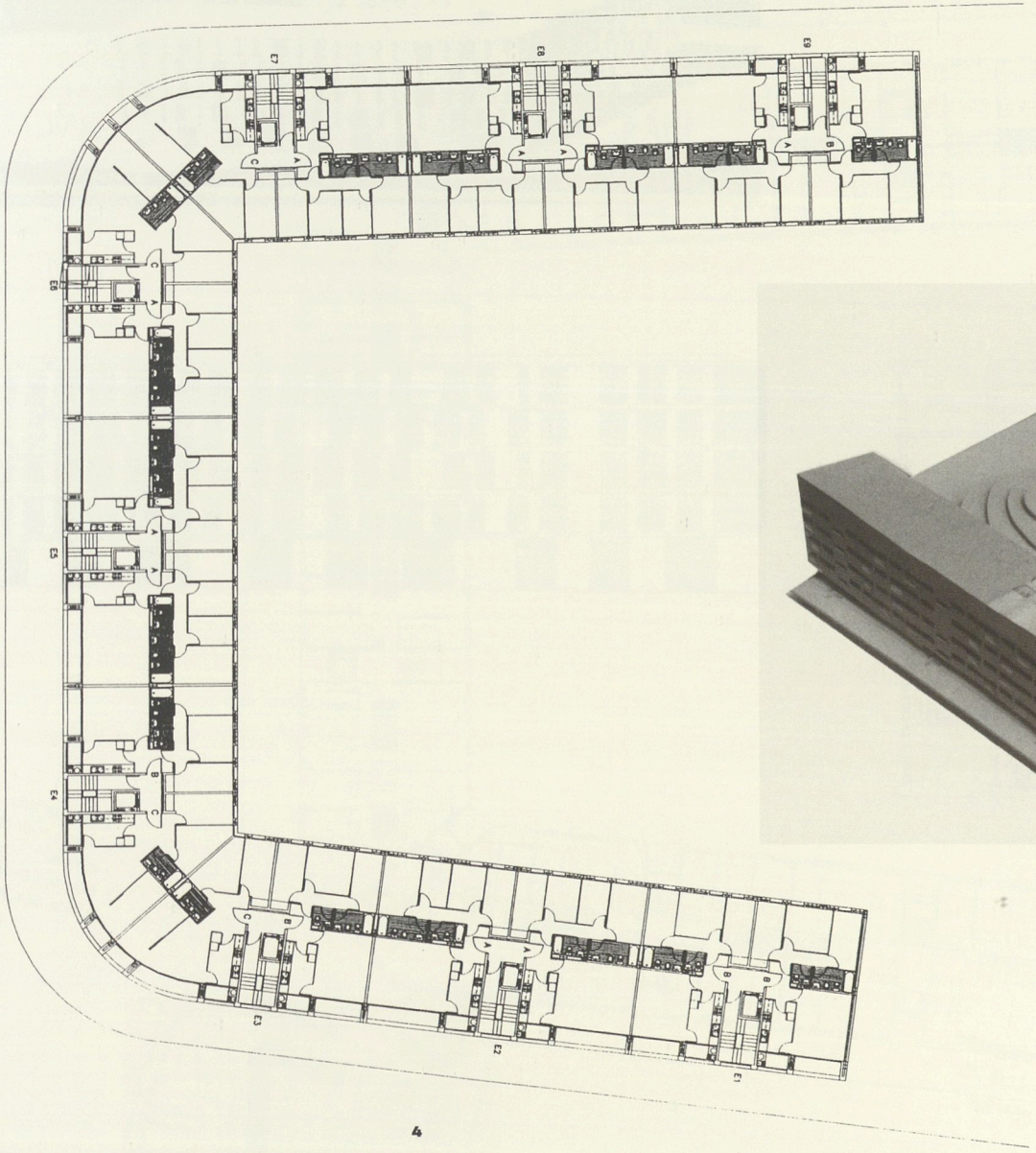

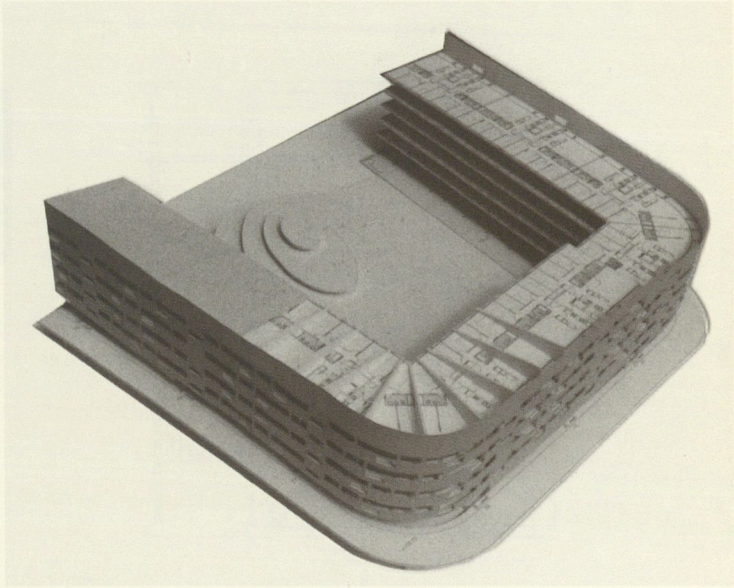

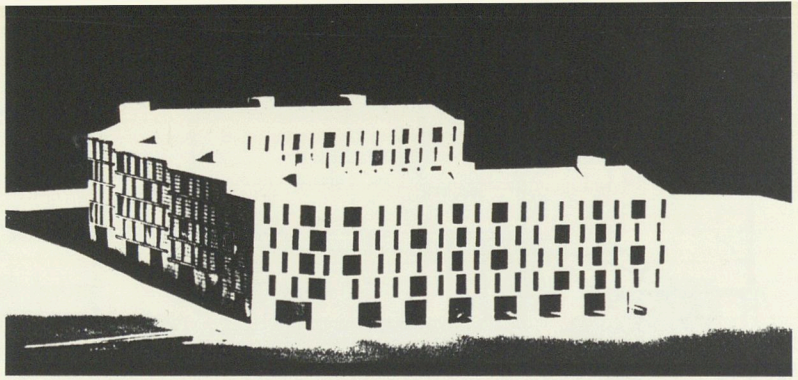

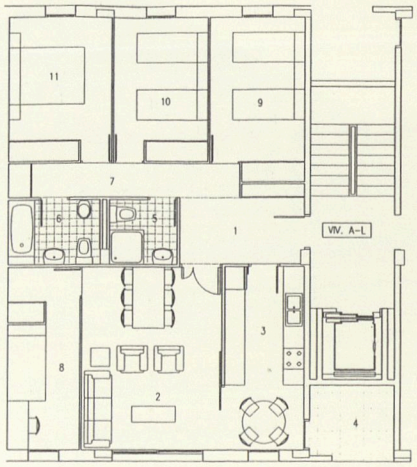

1

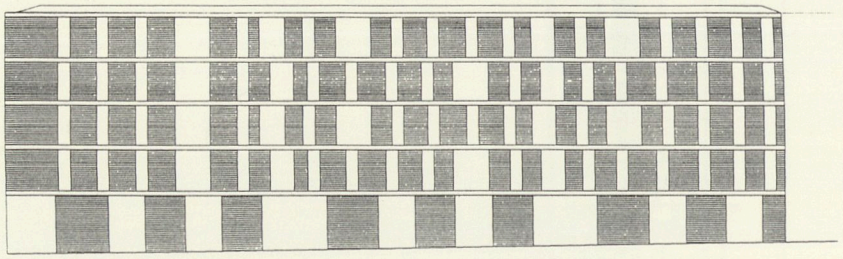

2

1. PLANTA TIPUS \ PLANTA TIPO. E: 1/200
2. ALÇAT SUDEST \ ALZADO SUDESTE. E: 1/500
3. PLANTA GENERAL TIPUS \ PLANTA GENERAL TIPO. E: 1/500

ARQUITECTE \ ARQUITECTO **Jaume Sanmartí Verdaguer**
EMPLAÇAMENT \ EMPLAZAMIENTO Torrent Vallester – U.P. 2b
SUPERFÍCIE CONSTRUÏDA \ SUPERFICIE CONSTRUIDA 9.059 m²
NOMBRE D'HABITATGES \ NÚMERO DE VIVIENDAS 68

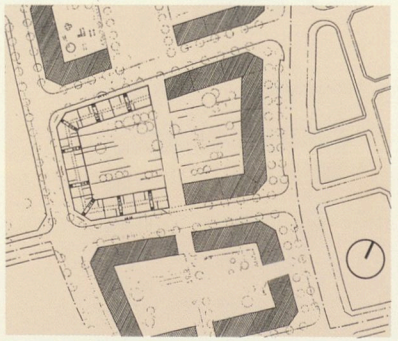

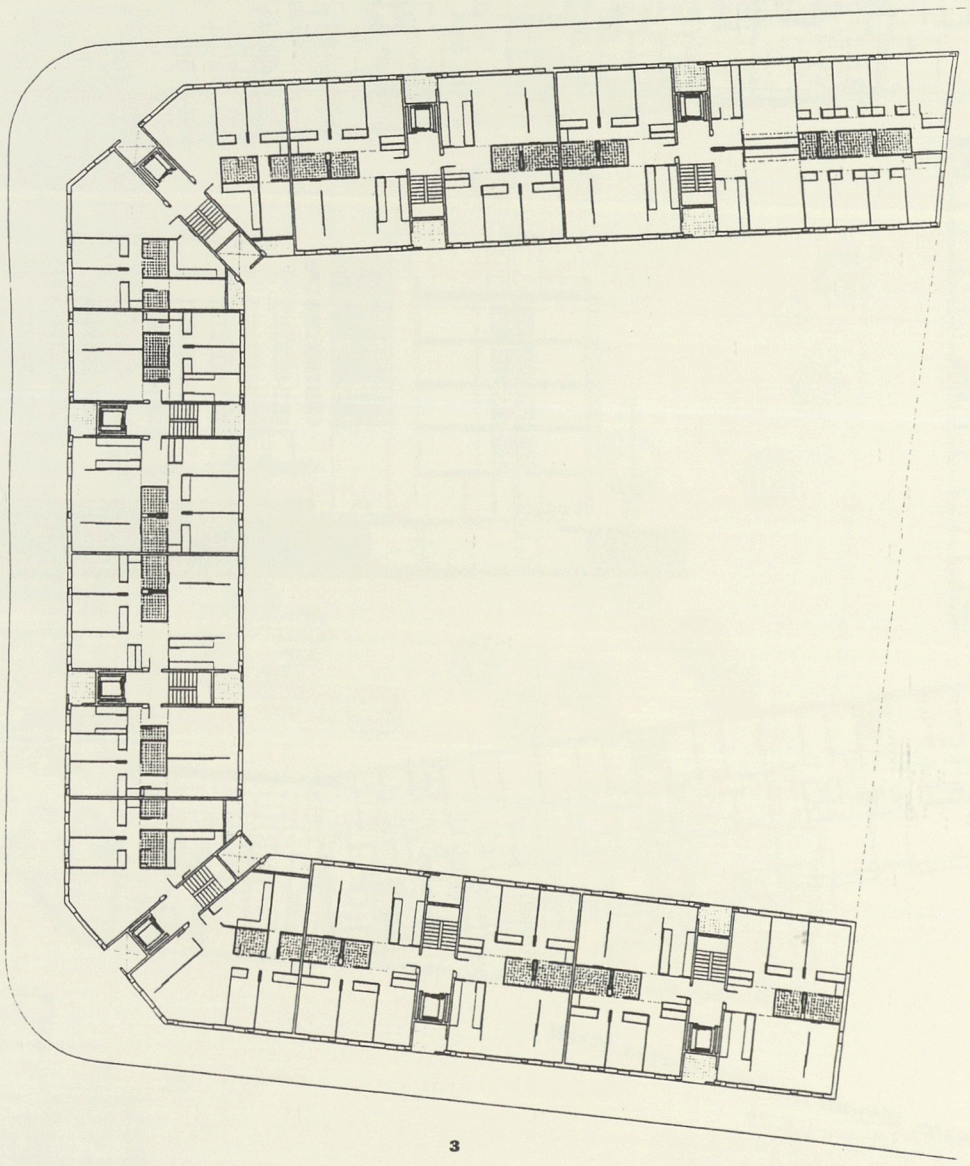

3

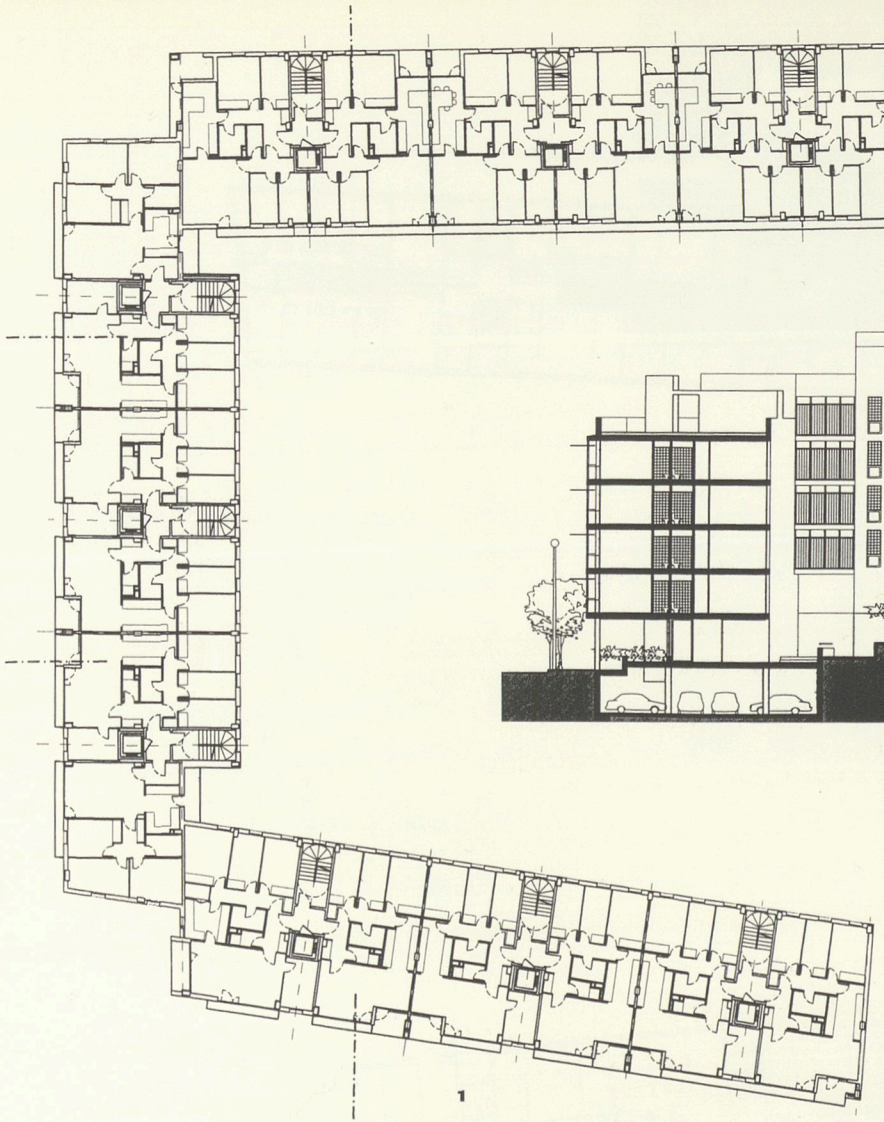

1

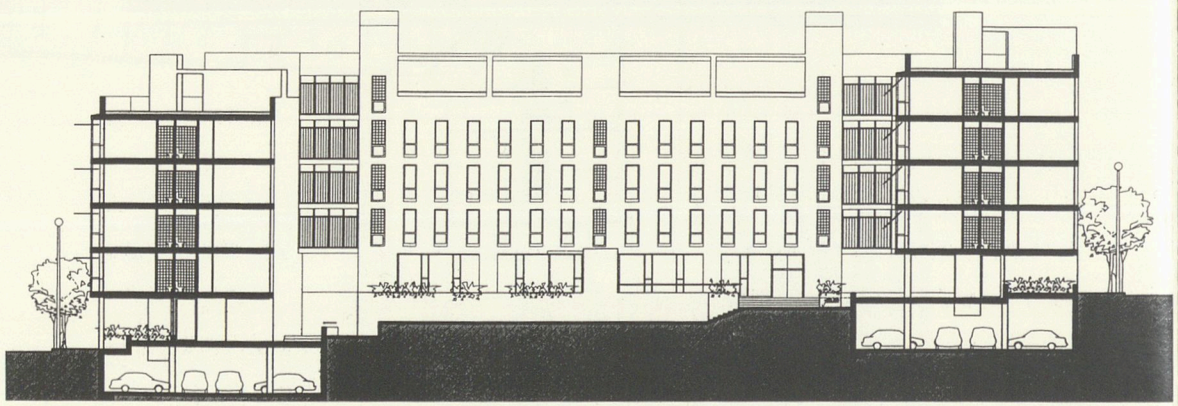

2

1. PLANTA GENERAL TIPUS \
PLANTA GENERAL TIPO. E: 1/500
2. SECCIÓ-ALÇAT INTERIOR \
SECCIÓN-ALZADO INTERIOR. E: 1/500

ARQUITECTE \ ARQUITECTO **Emili Donato, Miguel Jiménez, Carles Martí**
EMPLAÇAMENT \ EMPLAZAMIENTO Torrent Ballester – U.P. 2b
SUPERFÍCIE CONSTRUÏDA \ SUPERFICIE CONSTRUIDA 9.060 m²
NOMBRE D'HABITATGES \ NÚMERO DE VIVIENDAS 68

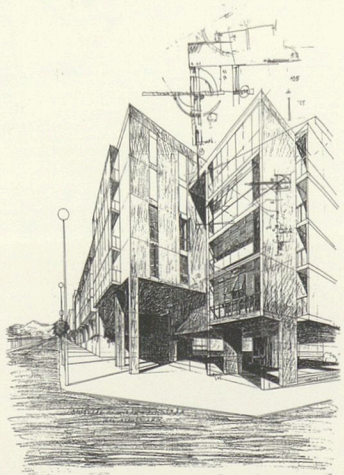

PLANTA GENERAL TIPUS \
PLANTA GENERAL TIPO. E: 1/500

ARQUITECTE \ ARQUITECTO **Josep M. Botey i associats SL**
EMPLAÇAMENT \ EMPLAZAMIENTO Torrent Vallester – U.P. 2b
SUPERFÍCIE CONSTRUÏDA \ SUPERFICIE CONSTRUIDA 9.060 m²
NOMBRE D'HABITATGES \ NÚMERO DE VIVIENDAS 68

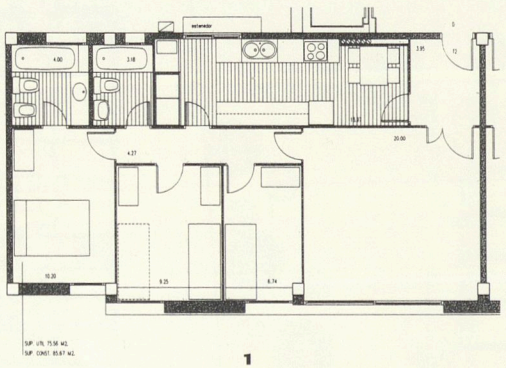

1

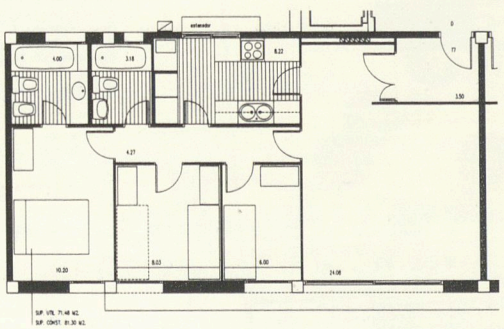

2

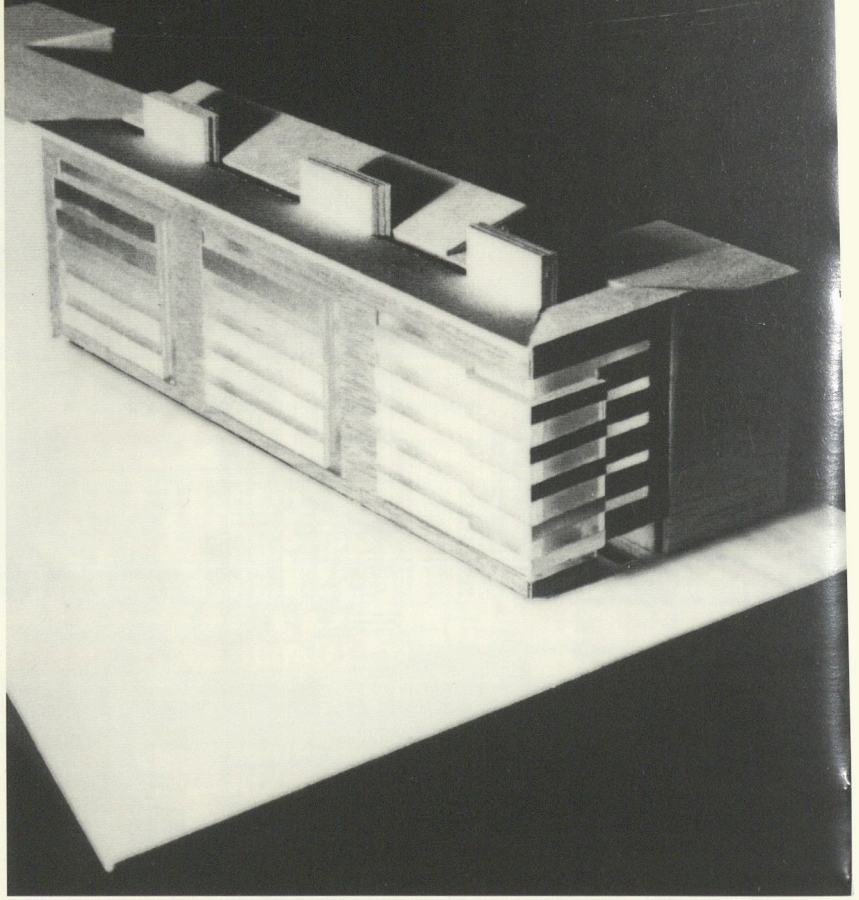

1-2. PLANTES TIPUS \ PLANTAS TIPO. E: 1/200
3. PLANTA BAIXA \ PLANTA BAJA. E: 1/500
4. PLANTES 1,2,3 \ PLANTAS 1,2,3. E: 1/500
5. SECCIÓ \ SECCIÓN. E: 1/500

ARQUITECTE \ ARQUITECTO **Joan Pascual Argenté**
EMPLAÇAMENT \ EMPLAZAMIENTO Pont de la Cadena – U.P. 4.2
SUPERFÍCIE CONSTRUÏDA \ SUPERFICIE CONSTRUIDA 6.163 m²
NOMBRE D'HABITATGES \ NÚMERO DE VIVIENDAS 61

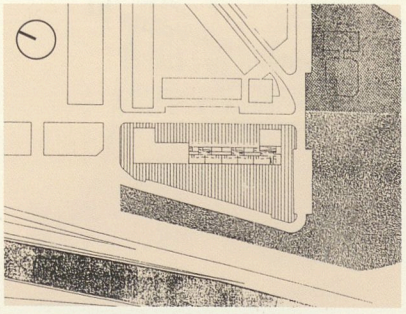

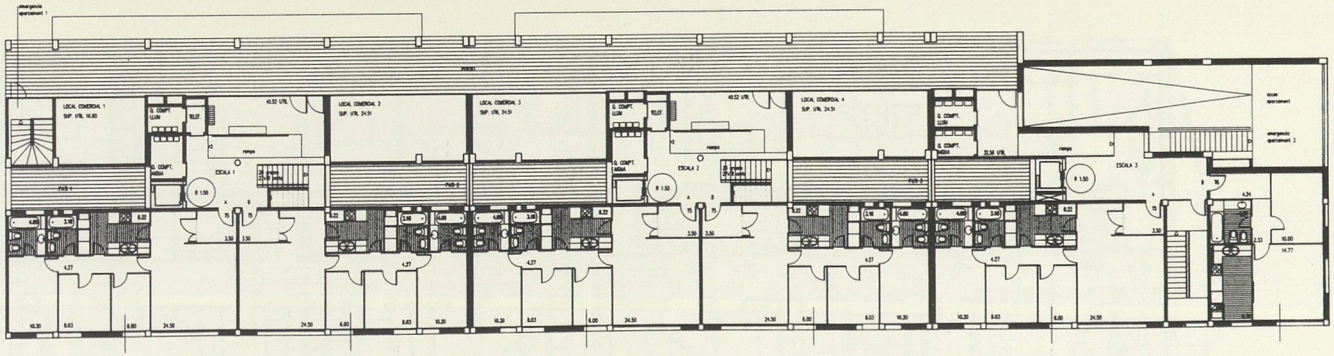

2

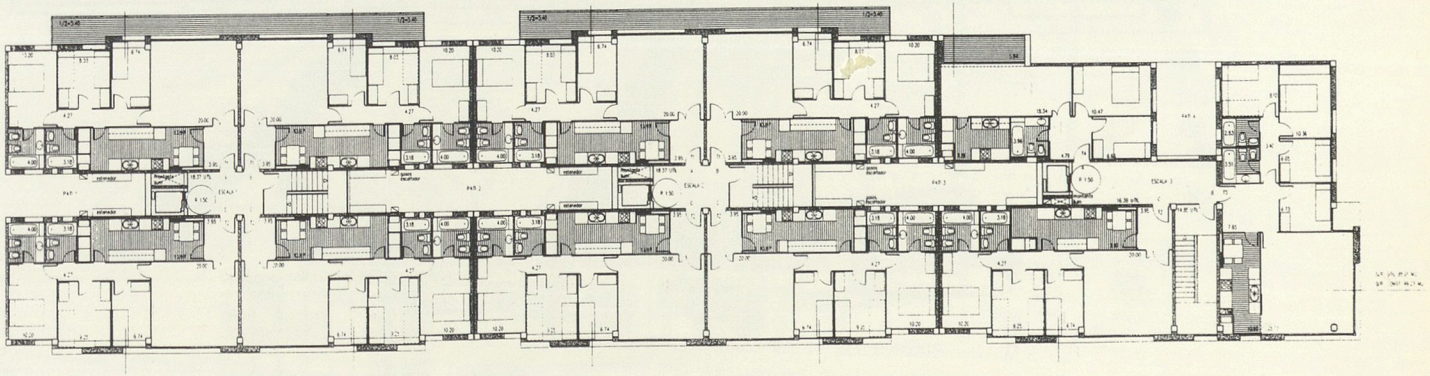

3

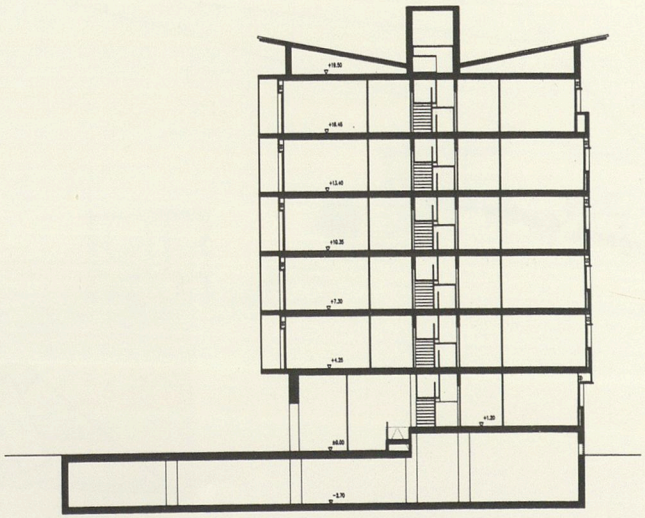

4

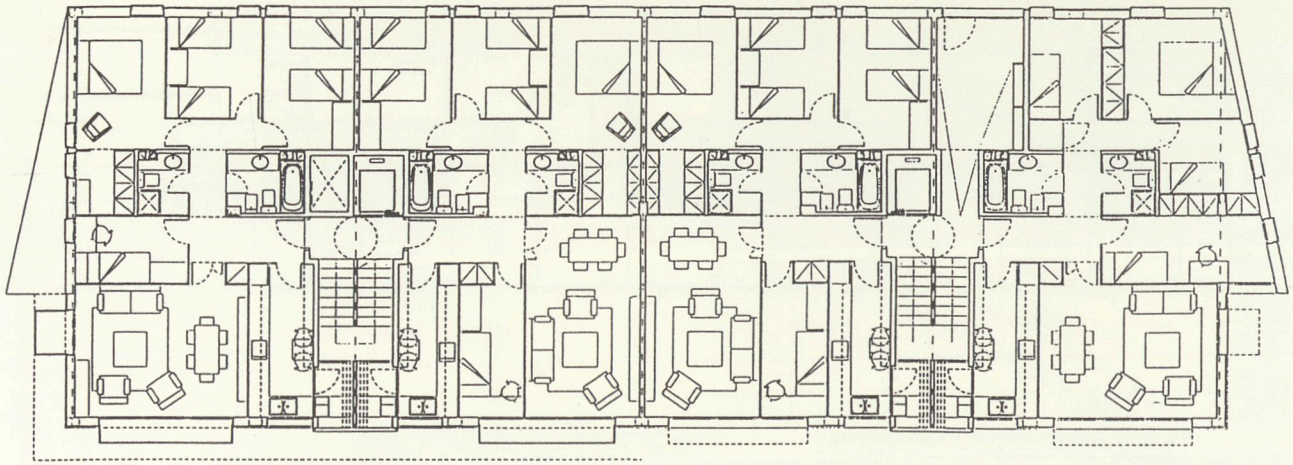

1

1. PLANTA BLOC TIPUS \ PLANTA BLOQUE TIPO. E: 1/200
2. PLANTA GENERAL-EMPLAÇAMENT \ PLANTA GENERAL-EMPLAZAMIENTO E: 1/800
3. SECCIÓ \ SECCIÓN. E: 1/800

ARQUITECTES \ ARQUITECTOS **Carles Buxadé, Joan Margarit, Carles Gespí**
EMPLAÇAMENT \ EMPLAZAMIENTO El Carmelità
SUPERFÍCIE CONSTRUÏDA \ SUPERFICIE CONSTRUIDA 4.250 m²
NOMBRE D'HABITATGES \ NÚMERO DE VIVIENDAS 42

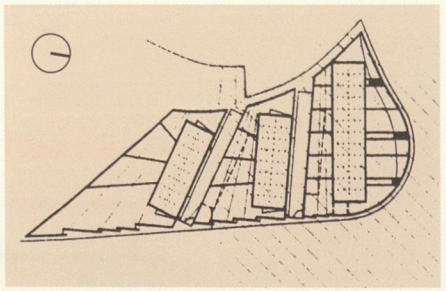

2

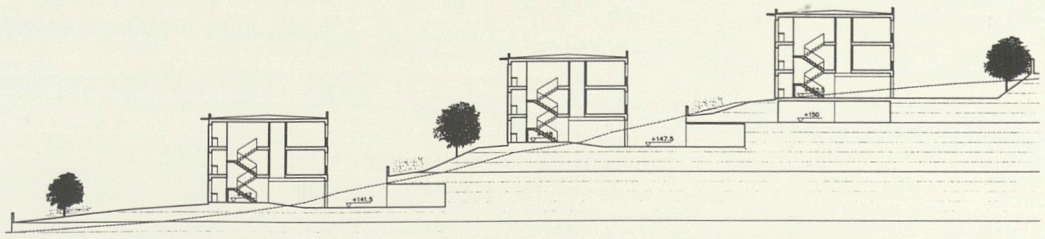

3

1. Em sembla d'entrada positiu que la selecció final de professionals per executar projectes d'habitatges per a l'IMPSOL es realitzi a partir d'un concurs d'idees. Crec que el fet de concursar incentiva els professionals no tan sols a realitzar un bon projecte sinó també a fer propostes més creatives. Mostra d'això fou el nivell dels avantprojectes presentats que vam veure a l'exposició pública de les propostes (exposició pública que vull valorar per la transparència que li dóna al procés del concurs).

2. Previ al concurs d'idees, l'IMPSOL va realitzar una primera selecció de professionals d'acord amb el seu currículum, valorant en primer lloc, la seva experiència en matèria d'habitatges i especialment en habitatges per a l'Administració.
Sobre aquest sistema, que és molt habitual per fer una selecció en els concursos restringits, i del qual no hi ha experiència a llarg termini, m'atreviria a plantejar les qüestions següents:
¿Assegura el fet d'haver construït molts habitatges la qualitat de l'arquitectura realitzada o simplement una certa "professionalitat" per resoldre un programa similar?
D'altra banda, si és necessària experiència per concursar, per construir més habitatges i tenir més experiència, ¿no és possible que aquest sistema acabi en un cercle viciós al qual no tinguin accés els professionals amb poca experiència o amb experiència en altres matèries, professionals que no podran demostrar la "qualitat" per fer habitatges? ¿És bo potenciar l'especialització (en habitatges o en qualsevol camp de l'arquitectura) o això pot dur a una arquitectura que repeteixi sempre les mateixes fórmules i no s'enfronti a l'encàrrec com un exercici projectual?

3. Si reflexionem sobre els projectes presentats al concurs d'idees i les solucions, materials i elements constructius que proposen, em qüestiono de quina forma es podrà adaptar la seva execució als "cànons" que semblen regir tots els edificis d'habitatge social en aquest país. Darrere de conceptes bàsics com economia, simplicitat i manteniment fàcil, es confon una mena de "canonització" de solucions que, de vegades, tenen poc a veure amb aquests conceptes i queden una mica lluny d'una estandardització veritable del procés constructiu.

1. De entrada, me parece positivo que la selección final de profesionales para ejecutar proyectos de viviendas para el IMPSOL se realice mediante un concurso de ideas. Creo que el hecho de concursar incentiva a los profesionales no tan sólo a realizar un buen proyecto, sino también a hacer propuestas más creativas. Una muestra de esto fue la calidad de los anteproyectos presentados que vimos en la exposición pública de las propuestas (exposición pública que quiero valorar por la transparencia que le da al proceso del concurso).

2. Previo al concurso de ideas, el IMPSOL realizó una primera selección de profesionales de acuerdo con su currículo, valorando en primer lugar la experiencia en materia de viviendas y, especialmente, de viviendas para la Administración.
Sobre este sistema, que está siendo el habitual para seleccionar en los concursos restringidos, y del que no hay experiencia a largo plazo, me atrevería a plantear las cuestiones siguientes:
¿El hecho de haber construido muchas viviendas asegura la calidad de la arquitectura realizada o simplemente una cierta "profesionalidad" para resolver un programa parecido?
Por otro lado, si es necesaria la experiencia para concursar y, de ese modo, construir más viviendas y adquirir más experiencia, ¿no es posible que este sistema acabe en un círculo vicioso al cual no tengan acceso los profesionales con poca experiencia o con experiencia en otras materias, profesionales que no podrán demostrar su "calidad" para hacer viviendas? ¿Es bueno potenciar la especialización (en viviendas o en cualquier otro campo de la arquitectura), o esto puede acabar conduciendo a una arquitectura que repita siempre las mismas fórmulas y no se enfrente al encargo como un ejercicio proyectual?

3. Reflexionando sobre los proyectos presentados al concurso de ideas y las soluciones, materiales y elementos constructivos que proponen, me cuestiono de qué forma se podrá adaptar su ejecución a los "cánones" que parecen regir todos los edificios de vivienda social en este país: detrás de conceptos básicos como economía, simplicidad y fácil mantenimiento, se produce una especie de "canonización" de soluciones que, a veces, poco tienen que ver con estos conceptos y quedan un poco lejos de una auténtica estandarización del proceso constructivo.

Anna M. Noguera Nieto

El concurs permet avaluar solucions diverses per a una obra arquitectònica. Permet explorar possibilitats noves d'habitatge. Mostra alternatives tecnològiques i funcionals. Però el concurs és un parany per al projectista. El client sorgeix "a posteriori", els condicionaments externs es multipliquen durant la fase de desenvolupament del projecte i requisits de qualsevol índole hipotequen la primera proposta, potser menys "realista", però sempre més fresca i propera a les necessitats detectades.
Es necessita un gran alleugeriment restrictiu per oferir habitatges nous adaptats a les maneres de viure de cada moment. No és plausible que l'habitatge d'iniciativa pública respongui a un cos normatiu que sembla obeir més a actituds higienistes pròpies de principis de segle i a la necessitat de preservar el ciutadà de la perfídia immobiliària que a una voluntat de proporcionar habitatges adaptats al ritme social.

El concurso permite evaluar soluciones diversas para una obra arquitectónica, así como explorar nuevas posibilidades de vivienda. Muestra alternativas tecnológicas y funcionales... Pero el concurso es una trampa para el proyectista: el cliente surge a posteriori, los condicionantes externos se multiplican durante la fase de desarrollo del proyecto y requisitos de toda índole hipotecan la primera propuesta, quizá menos "realista", pero siempre más fresca y próxima a las necesidades detectadas.
Se necesita un gran aligeramiento restrictivo para ofrecer viviendas novedosas adaptadas a las maneras de vivir de cada momento. No es plausible que la vivienda de iniciativa pública responda a un cuerpo normativo variopinto que parece obedecer más a actitudes higienistas, propias de principios del siglo, y a la necesidad de preservar al ciudadano de la perfidia inmobiliaria que a una voluntad de proporcionar viviendas adaptadas al ritmo social.

Rufino J. Hernández. GRUGESA

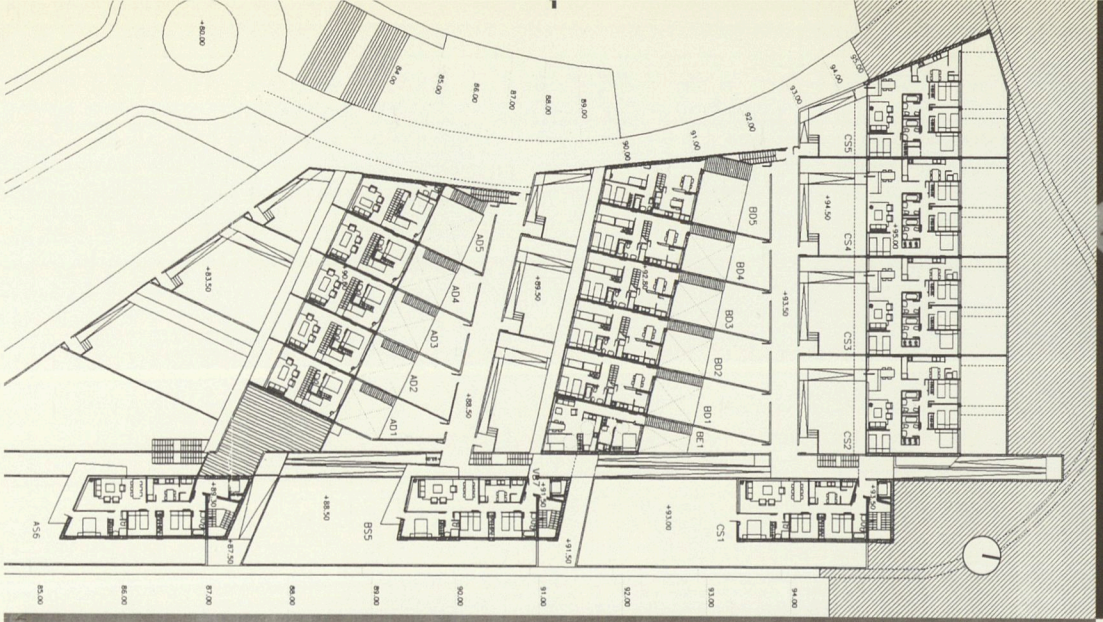

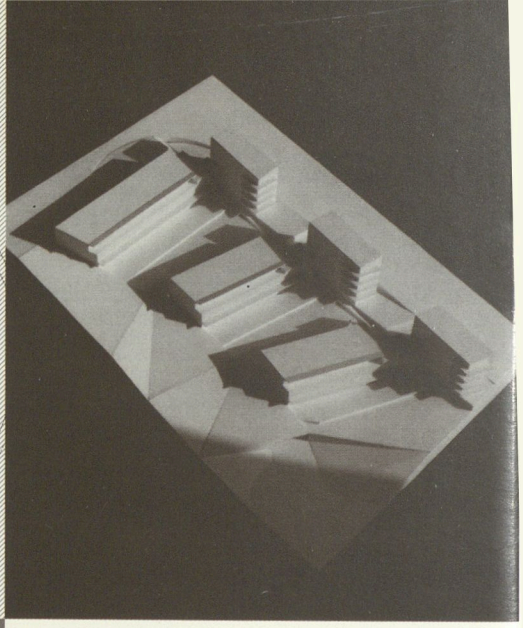

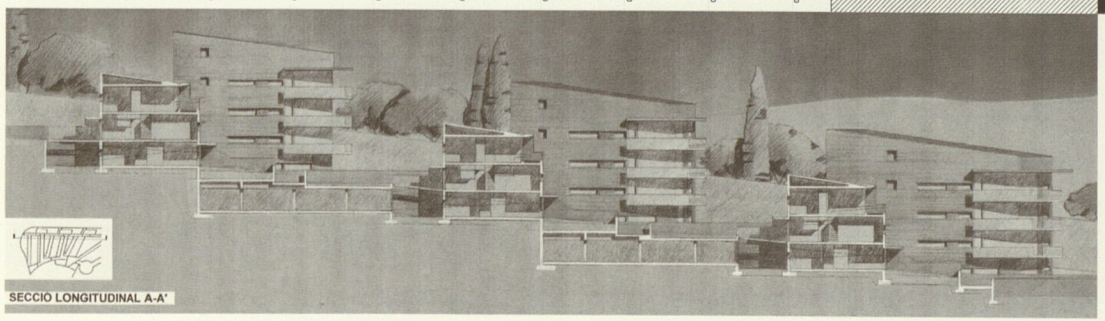

SECCIÓ LONGITUDINAL A-A'

1. PLANTA GENERAL TIPUS \ PLANTA GENERAL TIPO. E: 1/800
2. ALÇAT OEST \ ALZADO OESTE
2. PLANTA TIPUS \ PLANTA TIPO. E: 1/200

ARQUITECTES \ ARQUITECTOS **Riera, Gutiérrez i Associats, D. Calatayud Soweine**
EMPLAÇAMENT \ EMPLAZAMIENTO El Carmelità
SUPERFÍCIE CONSTRUÏDA \ SUPERFICIE CONSTRUIDA 4.250 m²
NOMBRE D'HABITATGES \ NÚMERO DE VIVIENDAS 42

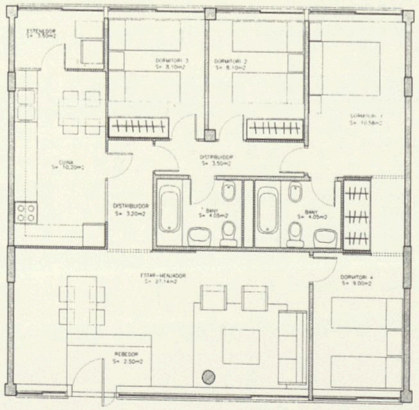

2

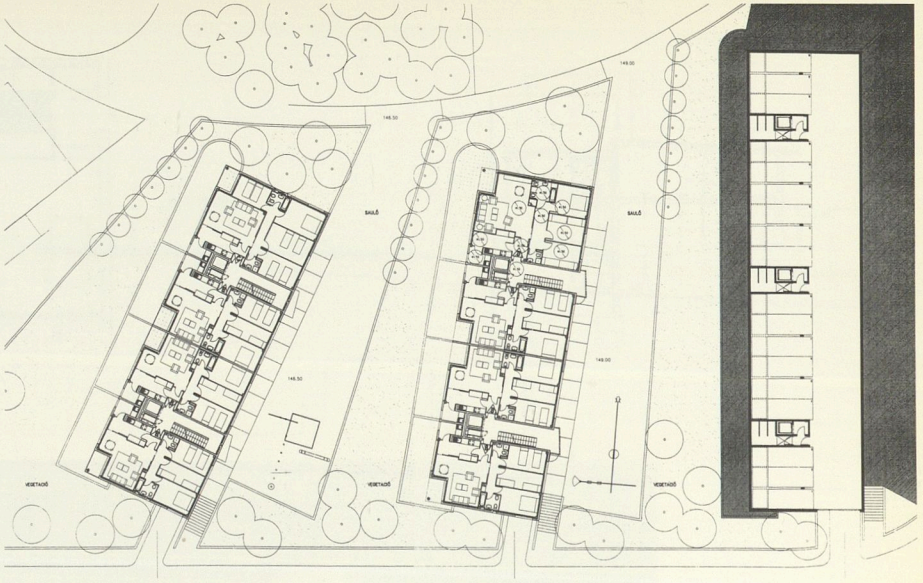

1

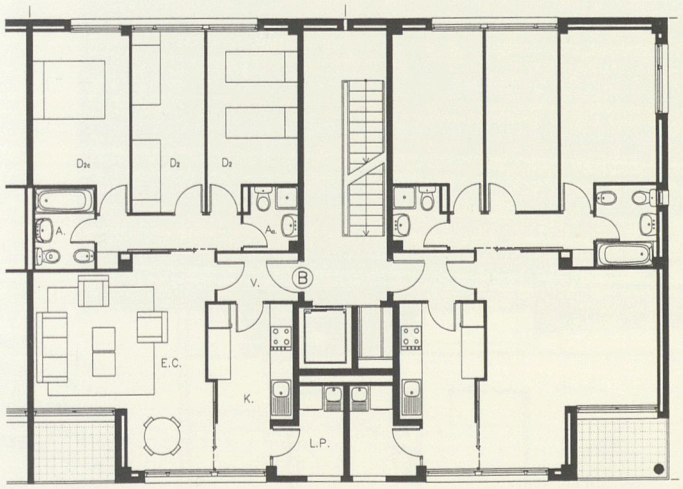

2

1. PLANTA GENERAL-EMPLAÇAMENT
PLANTA GENERAL-EMPLAZAMIENTO
E: 1/800
2. PLANTA TIPUS B | PLANTA TIPO B.
E: 1/200
3. ALÇATS A SUD | ALZADOS A SUR.
E: 1/800

ARQUITECTES | ARQUITECTOS **Espinet-Ubach, Arquitectes i associats SL**
EMPLAÇAMENT | EMPLAZAMIENTO El Carmelità
SUPERFÍCIE CONSTRUÏDA | SUPERFICIE CONSTRUIDA 4.255 m²
NOMBRE D'HABITATGES | NÚMERO DE VIVIENDAS 42

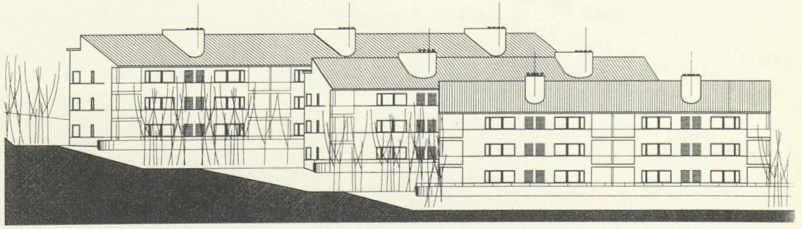

3

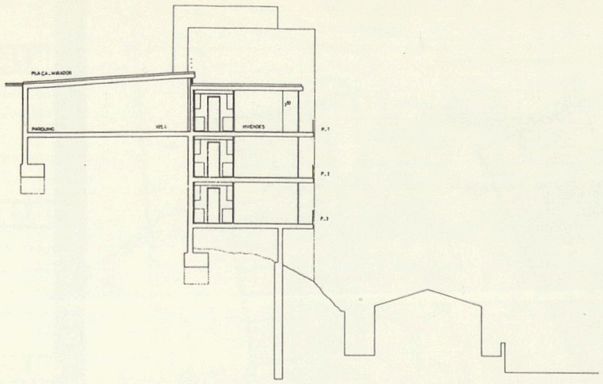

1

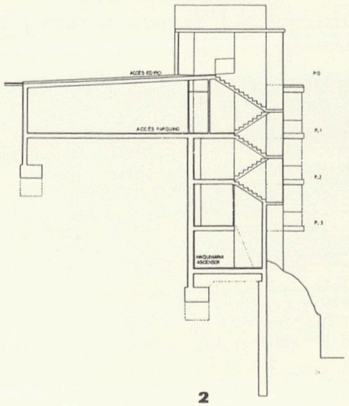

2

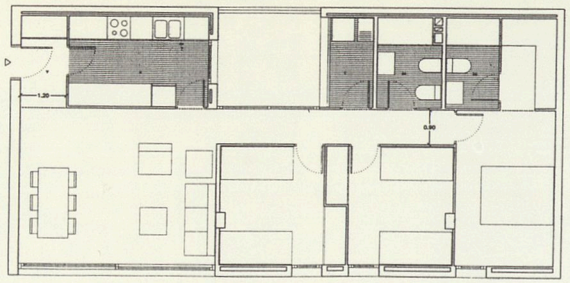

3

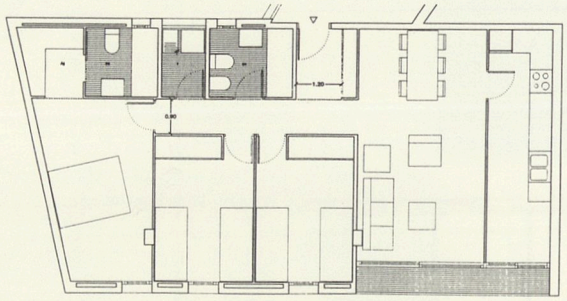

4

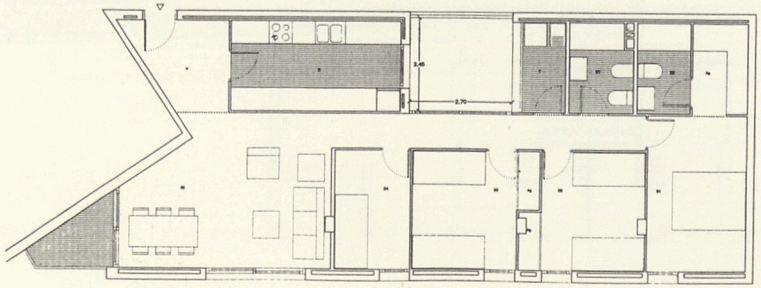

5

1. SECCIONS \ SECCIONES. E: 1/400
2-3-4. PLANTES TIPUS A,B,C \ PLANTAS TIPO. E: 1/200
5. ALÇAT DES DE LA PLAÇA SUPERIOR \ ALZADO DESDE LA PLAZA SUPERIOR. E: 1/400
6. PLANTA GENERAL TIPUS \ PLANTA GENERAL TIPO. E: 1/400

ARQUITECTE \ ARQUITECTO **Ana M. Noguera Nieto**
EMPLAÇAMENT \ EMPLAZAMIENTO La Vinyeta
SUPERFÍCIE CONSTRUÏDA \ SUPERFICIE CONSTRUIDA 2.033 m²
NOMBRE D'HABITATGES \ NÚMERO DE VIVIENDAS 18

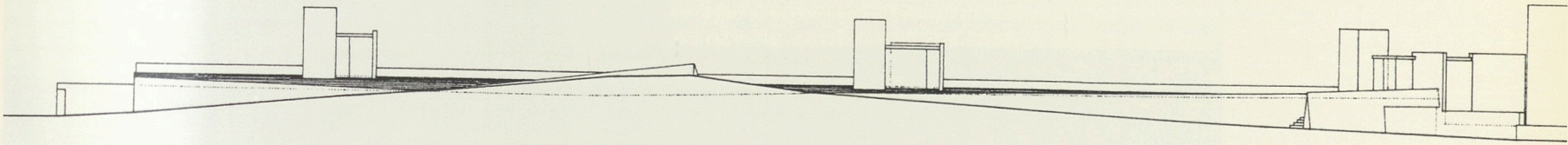

6

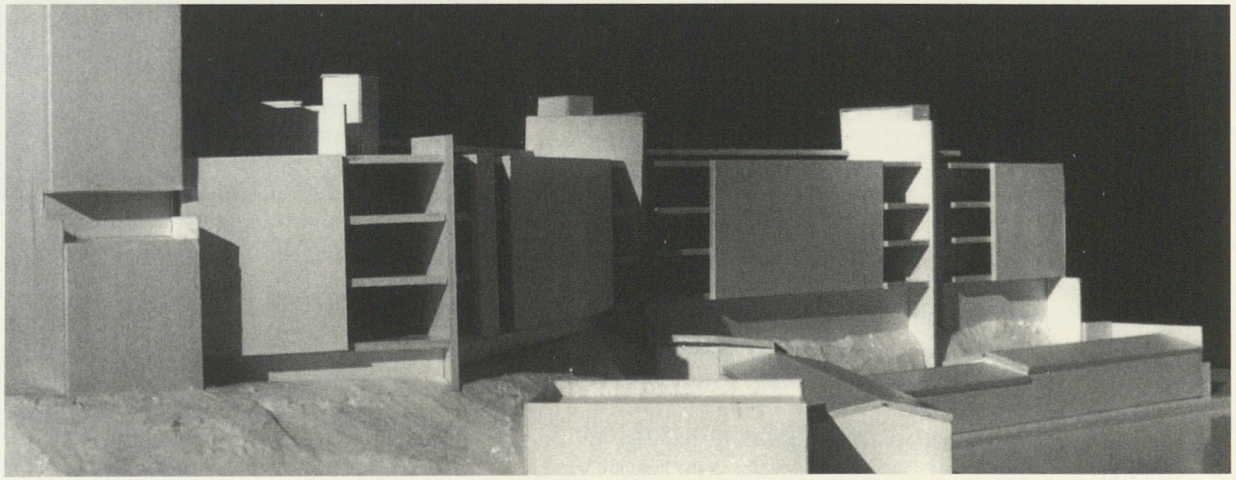

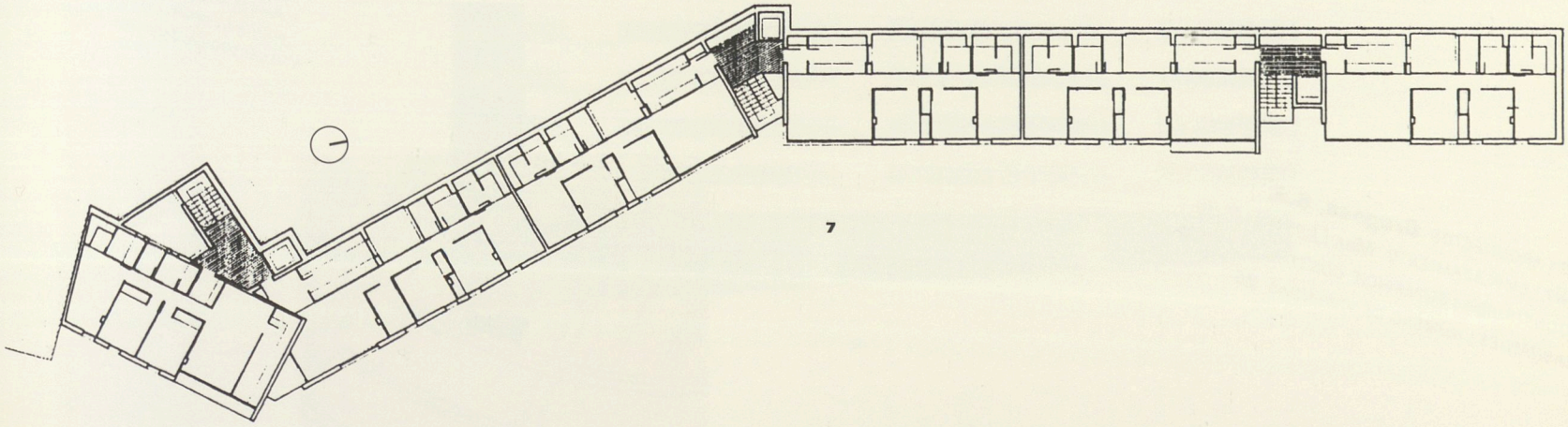

7

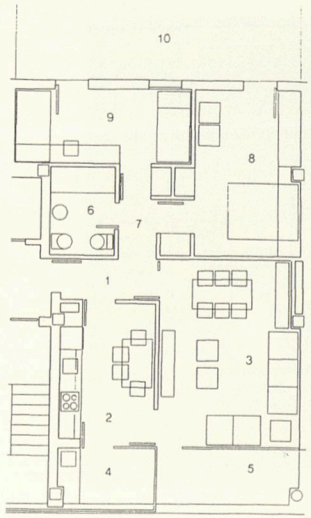

1

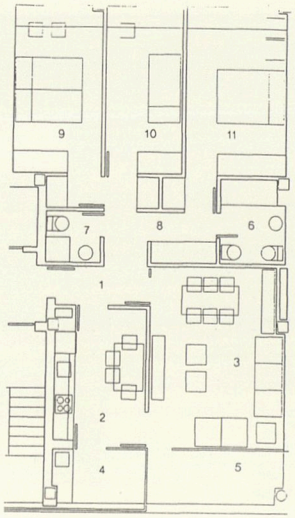

2

1-2. PLANTES TIPUS A,B \
PLANTAS TIPO A,B. E: 1/200
3. ALÇAT NORD \ ALZADO NORTE. E: 1/400
4. PLANTA GENERAL TIPUS \
PLANTA GENERAL TIPO. E: 1/400
5. ALÇAT SUD \ ALZADO SUR. E: 1/400

ARQUITECTES \ ARQUITECTOS **Grugesa, S.A.**
EMPLAÇAMENT \ EMPLAZAMIENTO Mas Lluhí - U.P. 90
SUPERFÍCIE CONSTRUÏDA \ SUPERFICIE CONSTRUIDA 3.174 m²
NOMBRE D'HABITATGES \ NÚMERO DE VIVIENDAS 25

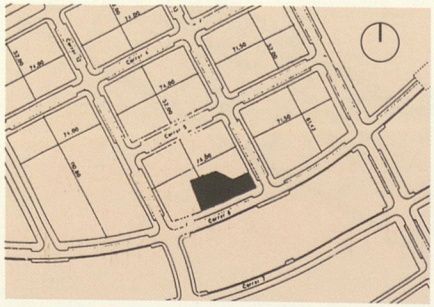

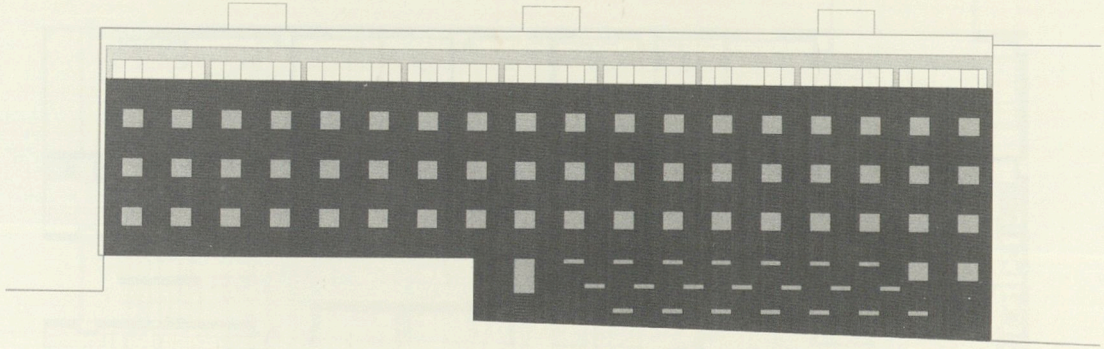

4

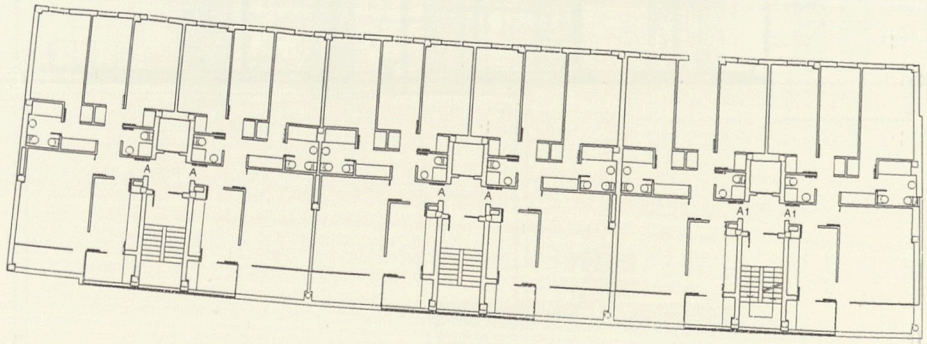

5

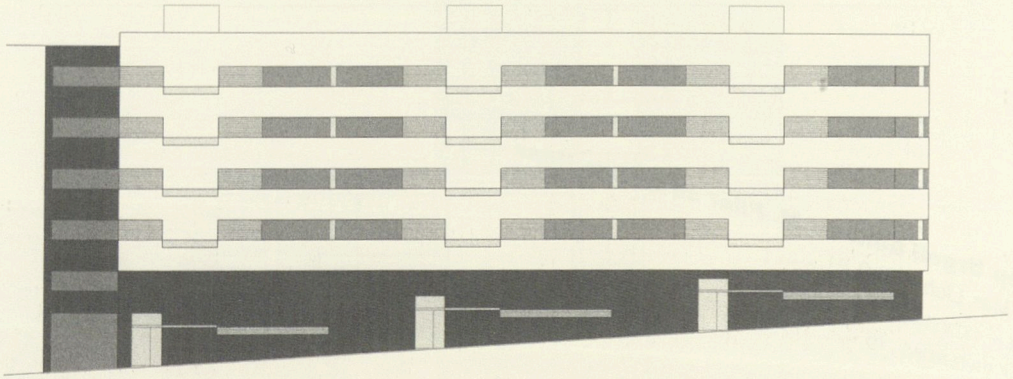

3

1

1. PLANTA TIPUS \ PLANTA TIPO. E: 1/200
2. ALÇAT NORDEST \ ALZADO NORDESTE. E: 1/300
3. ALÇAT SUDEST \ ALZADO SUDESTE. E: 1/300

ARQUITECTES \ ARQUITECTOS **Josep Urgell Beltran, M. Pilar de la Villa Ugas**
EMPLAÇAMENT \ EMPLAZAMIENTO Mas Lluhí – U.P. 21
SUPERFÍCIE CONSTRUÏDA \ SUPERFICIE CONSTRUIDA 2.025 m²
NOMBRE D'HABITATGES \ NÚMERO DE VIVIENDAS 16

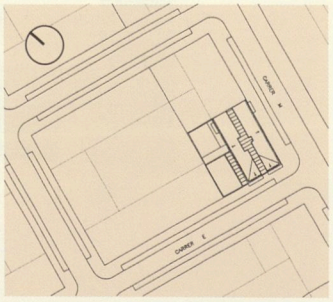

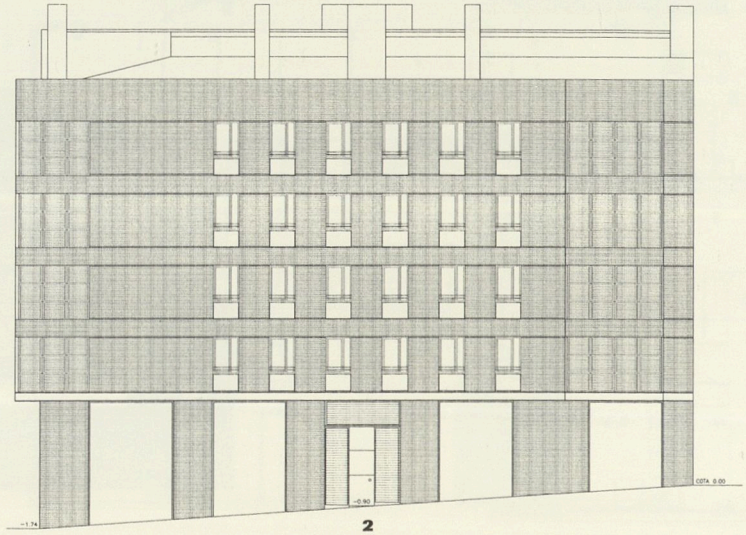

2

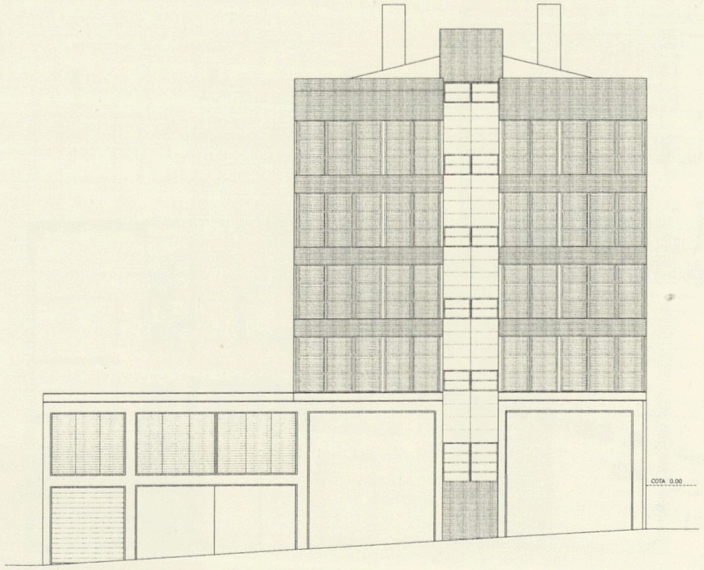

3

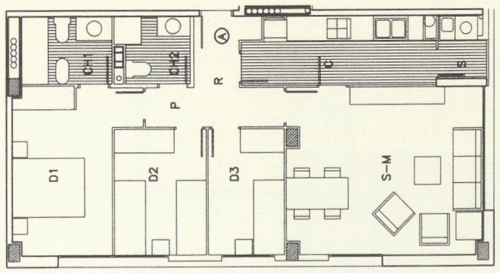

1

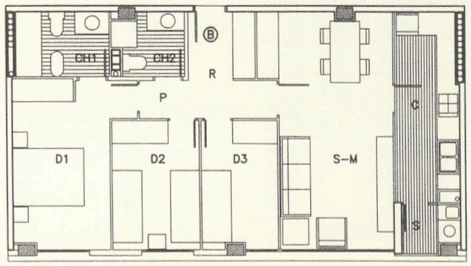

2

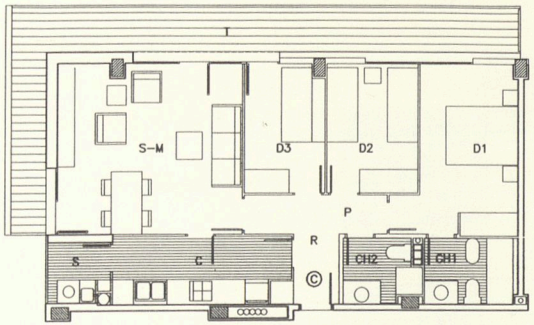

3

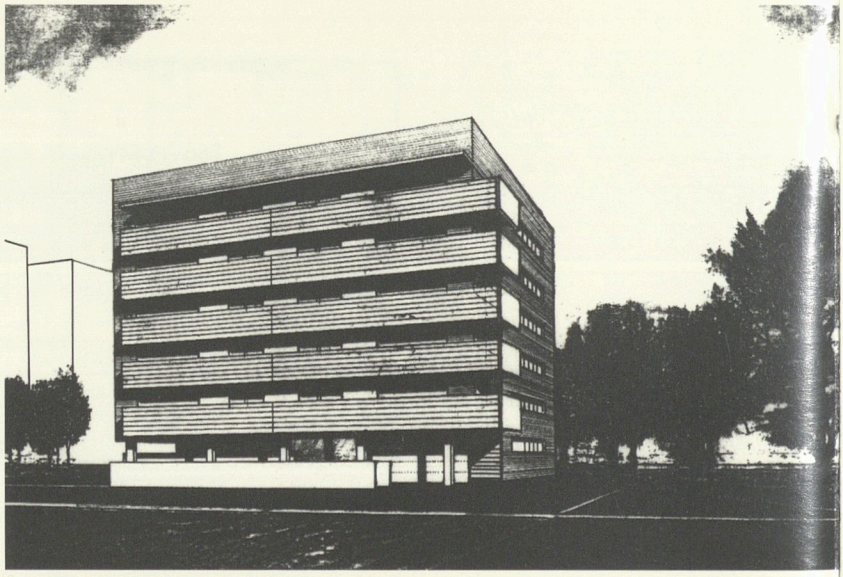

1. PLANTA TIPUS A \ PLANTA TIPO A
E: 1/200
2. PLANTA TIPUS B \ PLANTA TIPO B
E: 1/200
3. PLANTA TIPUS C \ PLANTA TIPO C
E: 1/200
4. PLANTA PRIMERA. E: 1/300
5. PLANTA BAJA \ PLANTA BAJA. E: 1/300

ARQUITECTE \ ARQUITECTO **S. Balaguer - L. Alonso - B. García Rojo, arqs.**
EMPLAÇAMENT \ EMPLAZAMIENTO SV-88 Front de la Carretera
SUPERFÍCIE CONSTRUÏDA \ SUPERFICIE CONSTRUIDA 2.711 m²
NOMBRE D'HABITATGES \ NÚMERO DE VIVIENDAS 28

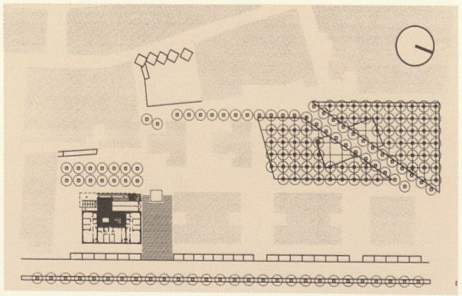

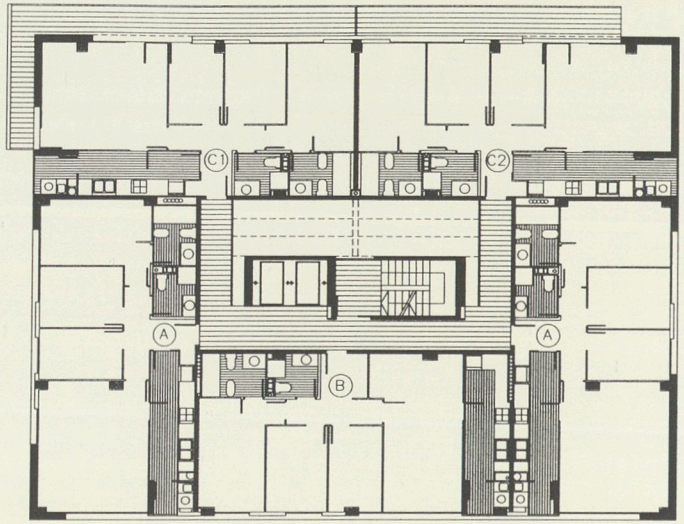

4

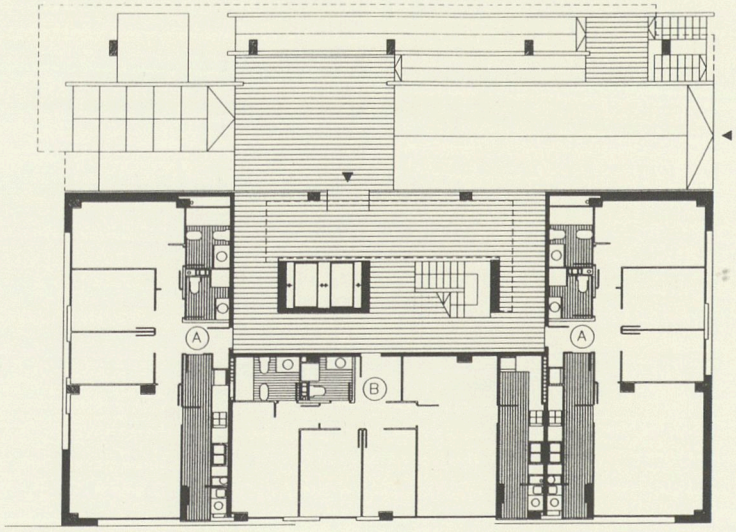

5

Per a molts, els que sempre han tingut la sort del traç agraït i el llapis fluïd, amb tota seguretat no necessiten l'ordinador, estri que lamentablement s'ha convertit per a mi en un element quasi imprescindible. He de reconèixer, i m'agrada fer-ho, que en estar sol i en un lloc on no disposo de res més que un llapis quasi sense punta i un tros de paper esquinçat de qualsevol diari o revista, he escrit i he pres els primers apunts d'una idea que potser han estat els més emocionants dels que, fins avui, hagi sabut realitzar.

Dic això, perquè penso que és important parlar de l'estri i fins a quin punt ens condiciona fins i tot en l'expressió més immediata... Arquitectura sense majúscula?, administració en minúscula? No sé si treu cap el fet de plantejar-m'ho però, sense interioritzar-ho, emergeix dual.

I bé, sí, potser sóc una mica massa romàntic, però no crec que es tracti de rellevàncies, sinó de creure que és possible conjugar les dues As. Deixar de preguntar-se si l'Arquitectura està a l'empara de l'administració o l'arquitectura sota l'aixopluc de l'Administració? I afrontar que calen uns paràmetres de relació molt clars des d'un bon principi.

No es tracta de confondre-ho amb un manual d'instruccions excessivament complex. Tan sols es necessita que, d'una banda, l'administració doni un programa ben definit i suggeriments comuns vers els materials a emprar i, sota un mòdul econòmic fixat, l'arquitectura en respongui.

La societat no canvia perquè canviï l'administració, sinó per la seva demanda i voluntat, i aquest programa hauria de ser l'acord entre ambdós i al qual l'arquitectura en donés forma.

Penso que, per afrontar el compromís que els arquitectes hem establert amb el diable, en l'amor per l'arquitectura, hem de continuar vius i que se'ns permeti treballar en la construcció del món que ens envolta, dels habitatges on hem de conviure o en el disseny dels edificis públics que hem d'utilitzar nosaltres i els nostres fills, i els fills de..., bé en benefici dels futurs arquitectes... ho deixo fins aquí... Cal que aquest manual d'intencions tan subjectiu —com subjectiu pot ser un "temps fugit" al si de l'administració— sigui molt coherent, vagi més enllà en la seva visió de futur i, després, que aquesta coherència i visió es vegin reflectides en l'elecció del professional que, no sols en viurà, sinó que construirà, a més a més, el paisatge que hem de patir.

I el patim perquè, de vegades, es consideren encara solucions que crec que són —sense ànim de polèmica i amb tot el meu respecte cap a les escoles, perquè aquell és el temps de les escoles— solucions escolars i clòniques.

Els concursos d'habitatges que ha convocat l'IMPSOL, en certa forma, obren una via de diferenciació on gran part de tot el que he comentat s'hi reflecteix, i penso que són susceptibles de ser treballades conjuntament. Em refereixo no només als professionals que hem tingut la capacitat, per la raó que sigui, de connectar amb aquesta administració en concret, sinó, tal com he assenyalat, a un cert gruix de la societat civil que s'hauria d'erigir com a copropietària prèvia. La freqüència dels canvis polítics, sortosament, no és coincident amb la freqüència en què ho són els tècnics responsables de les àrees d'urbanisme, planificació física i habitatge; fet que d'alguna manera, esmorteix aquest temps fugit. D'altra banda, un protagonisme millor de la societat civil i dels tècnics responsables dels dissenys, funcionaris o contractats, farien de peça elàstica en el criteri definitiu del model d'hàbitat per a aquesta societat sempre canviant i peça capdavantera de les mateixes demandes.

Tot plegat parlo perquè, de vegades, he trobat la importància davant els 70 m² o 90 m² per donar resposta a un programa que ha de pensar en els avis, els fills, els néts..., però també en la mancança d'habitats, si cal més reduïts, per atendre aquest gruix social d'una o dues persones que ho reclama sordament. Altres comunitats o països ja aposten per les divisions mòbils, fins i tot per espais sense control, acotant exclusivament els serveis. En definitiva, l'usuari serà l'únic responsable de l'elecció, tant de l'espai com de la forma. Sé que és un camí llarg, però aposto per aquest.

Fer compatibles les dues As? Des del meu exercici particular de l'arquitectura, que està sempre en equilibri entre l'obra nova i la restauració, (una em dóna la cura i l'ensenyament de l'exercici imprescindible de la investigació; l'altra, l'aportació i l'anàlisi de les tecnologies velles i noves), he après que cada època ens dóna conceptes i situacions interessants i que és necessari ser molt perceptiu en tot allò que afecta al mateix moment —distribucions, rajoles...— i, en canvi, ser molt pragmàtic en tots els aspectes —urbanisme, arquitectura, materials amb codi d'ús públic— que han d'enllaçar amb les generacions noves que heretaran la ciutat que estem conformant.

Ho intentem?

Para muchos, los que siempre han tenido la fortuna del trazo agradecido y el lápiz fluido, con toda seguridad que no necesitan el ordenador, herramienta que, lamentablemente para mí, se ha convertido en un elemento casi imprescindible. He de reconocer, y me gusta hacerlo, que estando solo y en un sitio donde no dispongo de nada más que un mal lápiz sin apenas punta y un trozo de papel, rasgado de cualquier periódico o revista, he seguido escribiendo y he tomado los primeros apuntes de una idea, unos apuntes que quizá sean los más emocionantes de los que nunca, hasta hoy, haya sabido realizar.

Digo esto porque pienso que es importante hablar de la herramienta y de cómo ésta nos condiciona incluso en la expresión más inmediata... ¿arquitectura sin mayúscula?, ¿administración en minúscula? No sé si quitarme de la cabeza el plantearlo, pero, sin interiorizarlo, emerge dual.

Y bien, sí, quizá soy un poco demasiado romántico, pero no creo que se trate de relevancias, sino de creer que es posible conjugar las dos Aes; dejar de preguntarse si está la Arquitectura bajo el amparo de la administración o la arquitectura bajo el cobijo de la Administración, y afrontar que son necesarios unos parámetros de relación muy claros desde el principio.

No se trata de confundirlos con un manual de instrucciones excesivamente complejo. Tan sólo se precisa que, por un lado, la administración dé un programa bien definido y sugerencias comunes sobre los materiales que hay que utilizar y por otro, que, bajo un módulo económico fijado, la arquitectura responda.

La sociedad no cambia porque cambie la Administración, sino por su propia demanda y voluntad, y este programa tendría que ser el acuerdo entre ambas, al cual diera forma la arquitectura.

Pienso que para afrontar el compromiso que los arquitectos hemos establecido con el diablo, en el amor por la arquitectura, seguir vivos y que se nos permita trabajar en la construcción del mundo que nos rodea, de las viviendas donde hemos de convivir o en el diseño de los edificios públicos que hemos de utilizar nosotros y nuestros hijos, y los hijos de..., bien, en beneficio de los futuros arquitectos..., lo dejo aquí, es necesario que este manual de intenciones tan subjetivo, como subjetivo puede ser un tempus fugit en el seno de la Administración, sea muy coherente, vaya más allá en su visión del futuro y, después, que esta coherencia y visión se vean reflejadas en la elección del profesional que, no sólo vivirá, sino que construirá, además, el paisaje que hemos de sufrir.

Y lo sufrimos porque se siguen considerando como soluciones lo que yo creo que son —sin ánimo de polémica y con todo mi respeto hacia las escuelas, porque aquel es el tiempo de las escuelas— soluciones escolares y clónicas.

Los concursos de viviendas que ha convocado el IMPSOL, en cierta forma, abren una vía de diferenciación en la que se refleja mucho de lo que he comentado, y respecto a otros aspectos, pienso que son susceptibles de ser trabajados conjuntamente. Me refiero no sólo a los profesionales que hemos tenido la capacidad, por la razón que sea, de conectar con esta Administración en concreto, sino, tal como he señalado, a un cierto grueso de la sociedad civil que se tendría que erigir en copropietaria previa. La frecuencia de los cambios políticos, afortunadamente, no es coincidente con la frecuencia con que lo son los técnicos responsables de las áreas de urbanismo, planificación física y vivienda; hecho que, de alguna manera, amortigua este tempus fugit. Por otro lado, un mayor protagonismo de la sociedad civil y de los técnicos responsables de los diseños, funcionarios o contratados, harían de pieza elástica en el criterio definitivo del modelo de hábitat para esta sociedad, siempre cambiante, y pieza fundamental de sus propias demandas.

En definitiva, hablo porque he sentido a menudo la impotencia, frente a los 70 ó 90 metros cuadrados, de dar respuesta a un programa que ha de incluir pensar en los abuelos, los hijos, los nietos..., pero también en la carencia de viviendas, si es necesario más reducidas, para atender a este grueso social de una o dos personas que las reclama sordamente. Otras comunidades y países ya están apostando por las divisiones móviles, incluso para espacios sin control, acotando exclusivamente los servicios. En resumen, el usuario será el único responsable de la elección, tanto del espacio como de su forma. Sé que es un largo camino, pero apuesto por él.

¿Hacer compatibles las dos Aes? Desde mi particular ejercicio de la arquitectura, que está siempre en un equilibrio entre la obra nueva y la restauración —la una me da el ir con cuidado y la enseñanza del ejercicio imprescindible de la investigación; la otra, la aportación y el análisis de las viejas y nuevas tecnologías—, he aprendido que cada época nos da conceptos y situaciones interesantes, y que es necesario ser muy perceptivo en todo aquello que afecta al propio momento —distribuciones, baldosas...— y, en cambio, muy pragmático en todos aquellos aspectos —urbanismo, arquitectura, materiales con código de uso público...— que han de enlazar con las nuevas generaciones que heredarán la ciudad que estamos conformando.

¿Lo intentamos?

Josep M. Botey i Gómez

PÀGINA \ PÁGINA

ARQUITECTES \ ARQUITECTOS
EMPLAÇAMENT \ EMPLAZAMIENTO
SUPERFÍCIE CONSTRUÏDA \ SUPERFICIE CONSTRUIDA
NOMBRE D'HABITATGES \ NÚMERO DE VIVIENDAS
RESULTAT \ RESULTADO

30

Emili Donato Folch
Canaletes – U.P. 1. Cerdanyola del Vallès
12.026 m²
106
GUANYADOR \ GANADOR

34

Elies Torres Tur, Josep A. Martínez Lapeña
Canaletes – U.P. 2. Cerdanyola del Vallès
10.146 m²
82
GUANYADOR \ GANADOR

38

Josep Roselló i Til
Canaletes – U.P. 3. Cerdanyola del Vallès
13.195 m²
98
GUANYADOR \ GANADOR

42 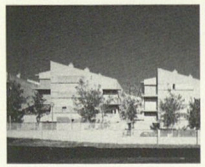

Artigues & Sanabria, Joan Solé, Lluis Xavier Comeron
Canaletes – U.P. 13. Cerdanyola del Vallès
6.579 m²
66
GUANYADOR \ GANADOR

46 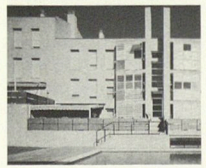

Antoni Miralles Guilló, Ramon Martí Puzo
Canaletes – U.P. 14. Cerdanyola del Vallès
4.311 m²
42
GUANYADOR \ GANADOR

50

Batlle i Roig, arquitectes
Riera Gasulla – U.P. 24 – Illa 4. Sant Boi de Llobregat
10.859 m²
86
GUANYADOR \ GANADOR

56

Ruisánchez – Vendrell Arquitectes
Riera Gasulla – U.P. 22 – Illa 3. Sant Boi de Llobregat
7.358 m²
58
GUANYADOR \ GANADOR

60

Alberto Esquerdo Liesa
Riera Gasulla – U.P. 25 – Illa 5.1. Sant Boi de Llobregat
8.631 m²
68
GUANYADOR \ GANADOR

62

Albert Danés i Tejedor, Ignacio Martínez i Vassallo
Riera Gasulla – U.P. 26 – Illa 5.2. Sant Boi de Llobregat
7.726 m²
67
GUANYADOR \ GANADOR

64 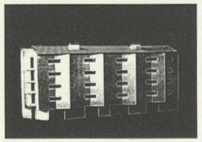

Pere Joan Ravetllat i Mira, Carme Ribas Seix
Riera Gasulla / Carrer Girona. Sant Boi de Llobregat
3.189 m²
24
GUANYADOR \ GANADOR

68

Manuel Brullet Tenas
Ribera Baixa – U.P. 9 + 3c. El Prat de Llobregat
15.140 m²
124
GUANYADOR \ GANADOR

70

Jaume Bach, Gabriel Mora
Ribera Baixa – U.P. 9 + 3c. El Prat de Llobregat
14.984 m²
124
FINALISTA

71 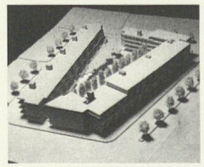

Carlos Ferrater Lambarri
Ribera Baixa – U.P. 9 + 3c. El Prat de Llobregat
13.365 m²
124
FINALISTA

72 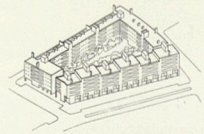

Elies Torres Tur, Josep A. Martínez Lapeña
Ribera Baixa – U.P. 9 + 3c. El Prat de Llobregat
14.983 m²
124
FINALISTA

73 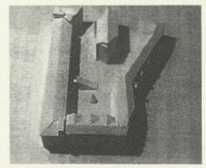

Josep Martorell, Oriol Bohigas, David Mackay
Ribera Baixa – U.P. 9 + 3c. El Prat de Llobregat
15.140 m²
124
FINALISTA

74

Josep Lluís Mateo Martínez
Ribera Baixa – U.P. 3b. El Prat de Llobregat
9.355 m²
75
GUANYADOR | GANADOR

76 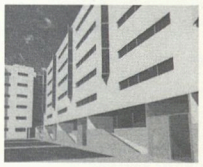

Artigues & Sanabria, arquitectes
Ribera Baixa – U.P. 3b. El Prat de Llobregat
9.419 m²
75
FINALISTA

80 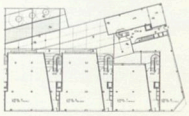

Albert Viaplana, Helio Piñón
Ribera Baixa – U.P. 3b. El Prat de Llobregat
6.181 m²
80
FINALISTA

81

Clotet, Paricio i Associats, S.L.
Ribera Baixa – U.P. 3b. El Prat de Llobregat
9.322 m²
70
FINALISTA

82

Pere Joan Ravetllat i Mira, Carme Ribas Seix
Ribera Baixa – U.P. 3a. El Prat de Llobregat
4.060 m²
39
GUANYADOR | GANADOR

84

Pere Mora Fuertes
Ribera Baixa – U.P. 3a. El Prat de Llobregat
3.904 m²
39
FINALISTA

85 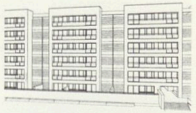

Antoni Miralles Guilló, Ramon Martí Puzo
Ribera Baixa – U.P. 3a. El Prat de Llobregat
3.888 m²
35
FINALISTA

86 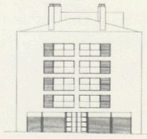

Josep Urgell Beltrán, M. Pilar de la Villa Ugas
Pla de l'Estació - Illa 2 - Edificis 1-2-3. Sant Andreu de la Barca
4.660 m²
46
GUANYADOR | GANADOR

88

Xavier Ruiz, Pere Llimona, Mònica Recoder, Diego Ruíz
Pla de l'Estació - Illa 3 - Edificis 1-2-3. Sant Andreu de la Barca
5.673 m²
46
GUANYADOR | GANADOR

92 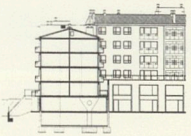

Ferran de los Santos Arnau, Joan M. Pascual Cañellas
Pla de l'Estació - Illa 1 - Edifici 2. Sant Andreu de la Barca
5.884 m²
44
GUANYADOR | GANADOR

94 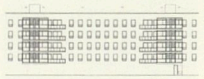

Joan Claudi Minguell Font
Pla de l'Estació - Illa 1 - Edifici 1. Sant Andreu de la Barca
5.456 m²
40
GUANYADOR | GANADOR

96

Lluís Nadal Oller
Sector Est – U.P. 8.1. Pallejà
6.034 m²
42
GUANYADOR | GANADOR

98 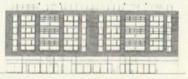

Josep M. Botey i Gómez
Sector Est – U.P. 1.3. Pallejà
3.503 m²
30
GUANYADOR | GANADOR

100 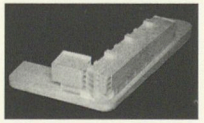

Xavier Ruiz, Pere Llimona, Mònica Recoder, Diego Ruíz
Sector Est – U.P. 4.2b. Pallejà
3.738 m²
27
GUANYADOR | GANADOR

104 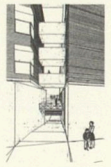

Cornadó - Bardón - Brell, arquitectes
Sector Est – U.P. 4.2b. Pallejà
3.812 m²
27
FINALISTA

105

Enric Paré
Sector Est – U.P. 4.2b. Pallejà
3.490 m²
27
FINALISTA

106
Bassols & Associats
Sector Est – U.P. 7.3. Pallejà
2.205 m²
20
GUANYADOR \ GANADOR

107
Barbara Mohren architektin
Sector Est – U.P. 7.3. Pallejà
2.200 m²
20
FINALISTA

108 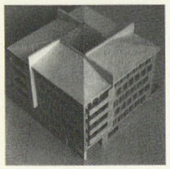
Humbert Costas - Manuel Gómez, arquitectes
Sector Est – U.P. 9.1. Pallejà
2.326 m²
29
GUANYADOR \ GANADOR

110 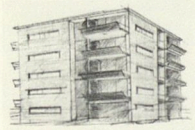
Ricardo Guasch
Sector Est – U.P. 9.1. Pallejà
2.200 m²
20
FINALISTA

111
Bosch - Cuspinera, Associats, SL. Pallejà
Sector Est – U.P. 9.1
2.280 m²
20
FINALISTA

112 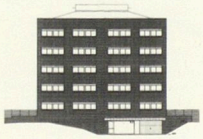
Eduard Calafell Lafuente
Sector Est – U.P. 9.2. Pallejà
2.216 m²
20
GUANYADOR \ GANADOR

116
Moisés Gallego
Sector Est – U.P. 9.2. Pallejà
2.338 m²
20
FINALISTA

117 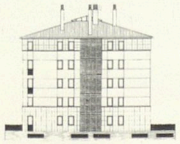
Joan A. Páez i Berga
Sector Est – U.P. 9.2. Pallejà
2.338 m²
20
FINALISTA

118
Lluís Cantallops Valeri
Pla de les Vinyes – U.P. 17. Santa Coloma de Cervelló
5.540 m²
59
GUANYADOR \ GANADOR

120 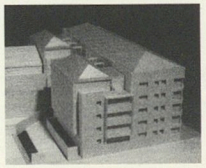
Jordi Bosch Genover, Joan Tarrús Galter
Pla de les Vinyes – U.P. 17. Santa Coloma de Cervelló
4.785 m²
59
FINALISTA

121 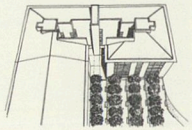
Enric Soria, Rafael Soto
Pla de les Vinyes – U.P. 17. Santa Coloma de Cervelló
4.837 m²
54
FINALISTA

122
Josep M. Torres Nadal
Pla de les Vinyes – U.P. 17. Santa Coloma de Cervelló
5.909 m²
60
FINALISTA

123 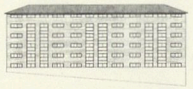
Miquel Roa
Pla de les Vinyes – U.P. 17. Santa Coloma de Cervelló
5.910 m²
60
FINALISTA

124
Bosch - Cuspinera Associats SL
Pla de les Vinyes – U.P. 2-3. Santa Coloma de Cervelló
6.846 m²
55
GUANYADOR \ GANADOR

128
Eduard Calafell Lafuente
Pla de les Vinyes – U.P. 13. Santa Coloma de Cervelló
2.000 m²
19
GUANYADOR \ GANADOR

130 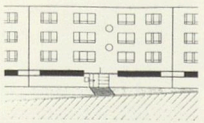
Josep Roselló i Til
Pla de Montgat – U.P. R-11b. Montgat
4.900 m²
52
GUANYADOR \ GANADOR

132 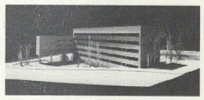

Serra - Vives - Cartagena
Pla de Montgat – U.P. R-10. Montgat
3.600 m²
36
GUANYADOR \ GANADOR

134

Ferran de los Santos Arnau, Joan M. Pascual Cañellas
Pla de Montgat – U.P. R-11a. Montgat
2.639 m²
24
GUANYADOR \ GANADOR

136 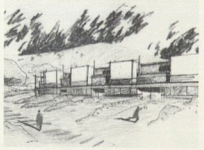

Felip Pich-Aguilera Baurier
Pla de Montgat – U.P. R-11a. Montgat
2.670 m²
25
FINALISTA

137

Juan A. Ortiz Orueta, José Luis Martínez Tabares
Pla de Montgat – U.P. R-11a. Montgat
2.935 m²
25
FINALISTA

140 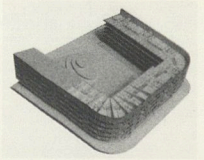

Batlle i Roig, arquitectes
Torrent Ballester – U.P. 2b. Viladecans
9.060 m²
72
GUANYADOR \ GANADOR

142

Jaume Sanmartí Verdaguer
Torrent Vallester – U.P. 2b. Viladecans
9.059 m²
68
FINALISTA

144

Emili Donato, Miguel Jiménez, Carles Martí
Torrent Ballester – U.P. 2b. Viladecans
9.060 m²
68
FINALISTA

145

Josep M. Botey i associats SL
Torrent Vallester – U.P. 2b. Viladecans
9.060 m²
68
FINALISTA

146 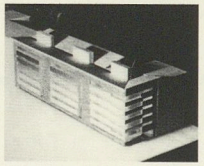

Joan Pascual Argenté
Pont de la Cadena - U.P. 4.2. Molins de Rei
6.163 m²
61
GUANYADOR \ GANADOR

148

Carles Buxadé, Joan Margarit, Carles Gespí
El Carmelità. Tiana
4.250 m²
42
GUANYADOR \ GANADOR

152 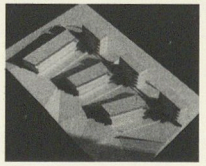

Riera, Gutiérrez i Associats, D. Calatayud Soweine
El Carmelità. Tiana
4.250 m²
42
FINALISTA

153 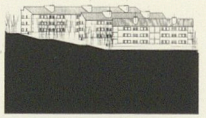

Espinet-Ubach, Arquitectes i associats SL
El Carmelità. Tiana
4.255 m²
42
FINALISTA

154 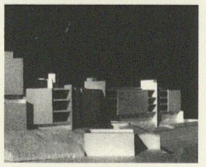

Anna M. Noguera Nieto
La Vinyeta. Tiana
2.033 m²
18
GUANYADOR \ GANADOR

156

Grugesa, S.A.
Mas Lluhí – U.P. 90. Sant Feliu de Llobregat
3.174 m²
25
GUANYADOR \ GANADOR

158 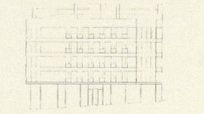

Josep Urgell Beltran, M. Pilar de la Villa Ugas
Mas Lluhí – U.P. 21. Sant Feliu de Llobregat
2.025 m²
16
GUANYADOR \ GANADOR

160

S. Balaguer - L. Alonso - B. García Rojo
SV-88 Front de la Carretera. Sant Vicenç dels Horts
2.711 m²
28
GUANYADOR \ GANADOR

Habitatge assequible *LA PROPOSTA DE L'IMPSOL*
Vivienda asequible *LA PROPUESTA DEL IMPSOL*

IMPSOL

Àrea metropolitana de Barcelona
Mancomunitat de municipis

Col·legi d'Arquitectes de Catalunya

IMPSOL Institut Metropolità de Promoció i Gestió de Sòl
MEMBRES DEL CONSELL D'ADMINISTRACIÓ
MIEMBROS DEL CONSEJO DE ADMISTRACIÓN

PRESIDENT / PRESIDENTE
Dídac Pestaña i Rodríguez

VICEPRESIDENT / VICEPRESIDENTE
Ricard Pérez i Miró

CONSELLERS / CONSEJEROS
Jesús M. Canga i Castaño
Carles Ferré i Cuscó
Eugeni Forradellas i Bombardó
Diego Jiménez i Escàmez
Vicente Muñoz i Gómez
Antonio Santiburcio i Moreno
Rafael Viñals i Maymó
Rafael de Cáceres i Zurita
Ramon Seró i Esteve

CONSELLER DELEGAT / CONSEJERO DELEGADO
Jaume Vendrell i Amat

DIRECTOR GERENT / DIRECTOR GERENTE
Carles Conill i Vergés

SECRETARI DELEGAT / SECRETARIO DELEGADO
Miquel Amorós i Navarro

COORDINACIÓ PUBLICACIÓ / COORDINACIÓN PUBLICACIÓN
Amadeu Iglesias i Unzué

DOCUMENTACIÓ / DOCUMENTACIÓN
Imanol Montero i Viar

COL·LABORADOR / COLABORADOR
Jordi Pérez i González

SECRETARIA / SECRETARÍA
Isabel Fernández i Trias, Fina Carulla i Esplugas, Paquita Norte i Junyer

DISSENY GRÀFIC / DISEÑO GRÁFICO
David Lorente, Ramon Prat

FOTOGRAFIES / FOTOGRAFÍAS
Jordi Bernadó

FOTOGRAFIES AÈRIES / FOTOGRAFÍAS AÉREAS (PÀGS. 28-29)
Clara Films

TRADUCCIONS / TRADUCCIONES
Joaquina Ballarín, Marta Roigé

PRODUCCIÓ / PRODUCCIÓN
Font i Prat Ass. S.L.

IMPRESSIÓ / IMPRESIÓN
S.A. de Litografía

© IMPSOL. Zona Franca. Carrer 62, núm.16, Edifici A. 08040 Barcelona

D.L. B-45.379-97
ISBN 84-89698-55-4

Àrea metropolitana de Barcelona
Mancomunitat de municipis
BIBLIOTECA

Habitatge assequible *La proposta de l'IMPSOL*
Vivienda asequible *La propuesta del IMPSOL*

CATÀLEG PRESENTAT A L'EXPOSICIÓ CELEBRADA
AL COL·LEGI D'ARQUITECTES DE CATALUNYA. Del 12 de novembre al 18 de desembre de 1997
CATÁLOGO PRESENTADO EN LA EXPOSICIÓN CELEBRADA
EN EL COLEGIO DE ARQUITECTOS DE CATALUÑA. Del 2 de noviembre al 18 de diciembre de 1997

EXPOSICIÓ / EXPOSICIÓN

COORDINACIÓ / COORDINACIÓN
Amadeu Iglesias i Unzué

PROJECTE / PROYECTO
Ventura Valcarce, Carles Valls

DOCUMENTACIÓ / DOCUMENTACIÓN
Imanol Montero i Viar

COL·LABORADOR / COLABORADOR
Jordi Pérez i González

DISSENY GRÀFIC / DISEÑO GRÁFICO
Font i Prat Ass. SL

FOTOGRAFIES / FOTOGRAFÍAS
Jordi Bernadó

MUNTATGE / MONTAJE
Calidoscopi

CAIXA CATALUNYA · Caixa Penedès · CAIXA DE TERRASSA · Caixa de Sabadell · CAIXA D'ESTALVIS I PENSIONS DE BARCELONA
CAIXA LAIETANA · ARGENTARIA BANCO HIPOTECARIO · caixa Manresa · Banco Santander

Joan Pascual Argenté | Juan A. Ortiz - José L. Martínez | Miquel Roa

Serra - Vives - Cartagena, arq. | Ferran de los Santos - Joan M. Pascual | Felip Pich-Aguilera

Lluís Nadal | Josep M. Botey | Xavier Ruíz - Pere Llimona - Mònica Recoder - Diego Ruíz | Bassols & Ass. | Humbert Costas - Manuel Gómez

Eduard Calafell | Moisés Gallego | Cornadó - Bardón - Brell, arq. | Ricardo Guasch | Barbara Mohren | Joan A. Páez | Enric Paré

Joan Claudi Minguell | Josep Urgell - M. Pilar de la Villa | Riera - Gutiérrez i ass. - D. Calatayud | Grugesa SA

Ruisánchez - Vendrell, arq. | Batlle - Roig, arq. | Alberto Esquerdo | Alberto Danés - Ignacio Martínez | Antoni Miralles - Ramon Martí

Manuel Brullet | Josep Lluís Mateo | Pere Joan Ravetllat - Carme Ribas | Jaume Bach - Gabriel Mora | Albert Viaplana - Helio Piñón | Carlos Ferrater

Emili Donato - Miguel Jiménez - Carles Martí | Elies Torres - Josep A. Martínez Lapeña | Josep Roselló

Alonso i Balaguer, arq. | Bosch - Cuspinera, ass. | Lluís Cantallops | Jordi Bosch - Joan Tarrús | Enric Soria - Rafael Soto | Josep M. Torres Nadal

Jaume Sanmartí | Anna Noguera | Carles Buxadé - Joan Margarit - Carles Gespí | Espinet - Ubach, arq.

Martorell - Bohigas - Mackay | Pere Mora | Clotet, Paricio i Ass. | Artigues & Sanabria - Joan Solé - Lluís X. Comerón

IMPSOL

Àrea metropolitana de Barcelona
Mancomunitat de municipis

Col·legi d'Arquitectes
de Catalunya